

Sehinetes
Da Kaufmann David Linnak
a bpesti rabbi névű - andóttel nagy -
de mint tanár avat

מִיָּד לִישׁוֹן הַגֵּר
א וְקָרָא בִּם בֵּן a szerző.

924/3

ספר ויקרא

תורת כהנים

והוא

ספר שלישי

מחמשה חומשי תורה

מוגה על פי המסורת

עם

תרגום לשון הגר

ובאור מספיק להבנת המקרא והתרגום

מאת

חיים בר"ש הכהן ז"ל

המכונה

הינגריך דייטש

מורה ומנהל בבית הנוך המורים ומורה לשון עבר וארמית בבית הנוך הרבנים

בודאפעשט

שנת והגית בהם יומם ולילה לפ"ק

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 922/

LEVITICUS. ויקרא.

ספר ויקרא

ויקרא גם כן

תורת כהנים

והוא

ספר שלישי

מחמשה חומשי תורה

מוגה על פי המסרת

עם

תרגום לשון הגר

ובאור מספיק להבנת המקרא והתרגום

מאת

חיים בר"ש הכהן ז"ל

המכונה

היונרויך דייטש

מורה ומנהל בבית חנוך המורים ומורה לשון עבר וארמית בבית חנוך הרבנים

בודאפעשט

שנת והגות בהם יומם ולילה לפ"ק

LEVITICUS

VAGYIS

MÓZES HARMADIK KÖNYVE

MASSZORETICUS SZÖVEGGEL

MAGYARRA FORDITOTTA

ÉS

NYELVTANI S TÁRGYI MAGYARÁZATOKKAL ELLÁTTA

DEUTSCH HENRIK

AZ ORSZ. IZR. TANITÓKÉPEZDE IGAZGATÓJA ÉS AZ ORSZ. RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
RENDKIVÜLI TANÁRA

MINDEN JOG FENTARTVA

BUDAPEST, 1888.

A SZERZŐ TULAJDONA

Rövidítések magyarázása.

<i>acc.</i> = accusativus	<i>M.</i> = Mózes
<i>adj.</i> = adjectivum	<i>nif.</i> = nifál (נִפְעַל)
<i>Bir.</i> = Birák	<i>nom. regens.</i> = nomen regens (רַמְסֵס)
<i>constr. praegn.</i> = constructio praegnans	<i>nominat. absol.</i> = nominativus absolutus
<i>conv.</i> = conversum	<i>nön. v. m.</i> = nőnemű
<i>egyessz.</i> = egyesszám	<i>obj. v. object.</i> = objectivus
<i>é. m. m. h.</i> = és még más helyen	<i>part.</i> = participium
<i>é. m. s. h.</i> = és még sok helyen	<i>pass.</i> = passivum
<i>é. p.</i> = és pedig	<i>p.</i> = például
<i>Ezek.</i> = Ezekiel	<i>Péld.</i> = Példabeszédek
<i>felj.</i> = teljebb	<i>perf.</i> = perfectum
<i>finit.</i> = finitum	<i>pi.</i> = piél (פִּיֵּל)
<i>fön. v. fn.</i> = főnév	<i>rag.</i> = ragozott
<i>fut.</i> = futurum	<i>Sám.</i> = Sámuel
<i>gen.</i> = genitivus	<i>stb.</i> = s a többi
<i>gen. part.</i> = genitivus partitivus	<i>st. constr.</i> = status constructus (יחס הַסְּמוּיָה)
<i>hif.</i> = hifil (הִפְעִיל)	<i>sz.</i> = személy
<i>hn.</i> = himnemű	<i>sz. szöveg</i> = szent szöveg
<i>hithp.</i> = hithpaél (הִתְפַּעֵל)	<i>tbsz. v. tsz.</i> = többesszám
<i>imp.</i> = imperativus	<i>t. i.</i> = tudniillik
<i>inf.</i> = infinitivus	<i>u. m.</i> = ugymint
<i>Jer.</i> = Jeremiás	<i>verb.</i> = verbum
<i>Jes.</i> = Jesájás	<i>v.</i> = vers
<i>Jos.</i> = Jósue	<i>V. ö.</i> = Vesd össze
<i>Kir.</i> = Királyok	<i>voc.</i> = vocativus
<i>köv.</i> = következő	<i>Zsolt.</i> = Zsoltár
<i>L. v. l.</i> = lásd	
<i>mn.</i> = melléknév	

MÓZES HARMADIK KÖNYVE.

I. FEJEZET.

Isten meghagyja Mózesnek az áldozatokra vonatkozó törvényeket (1—2). Az égáldozatról, ha szarvasmarha (2—9), ha juh (10—13), ha madár (14—17).

1	És az Örökkévaló kiálta Mózesnek, és szóla hozzá a találkozás sátrából, mond-
ván: Szólj Izrael gyermekeihez, és mondd nekik: Ha valaki közületek áldozatot akar bemutatni az Örökkévalónak; a baromból: a szarvasmarhából vagy a juhokból mutassátok be a ti áldoza- | א וִיקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קֹרְבָן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאֵן תִּקְרִיבוּ אֶת־ |
|---|--|--|

(1) ויקרא אל משה וידבר יהוה אליו: ויקרא יהוה אל משה וידבר אליו. Ha egy alanyhoz két igeállítmány járul, akkor a héberben az *elbesszélő* módban álló mind két igeállítmány az alanyt megelőzi. V. ö. alább 8, 15, 23. — ויקרא אל, és kiáltta neki; nem pedig: ויקרא לו, mert ekkor ויקרא את ונו' (V. ö. M. I. 27, 1.), vagy: ויקרא לו (V. ö. M. I. 31, 4) lenne. קרא אל rendesen azt jelenti: valakit távolról megszólítani, vagy valakihez parancsot adni, azért: neki kiáltani, hogy tudtára adassék valami. קרא igének egyéb vonzatairól és változatos jelentéséről l. M. I. 1, 5. és még sok helyen. — מאהר מועד. A מועד szó tárgyi és grammatikai jelentéséről l. M. II. 33, 7. — לאמר, inf kál לאמר (mint p. לארב) helyett, használtatik igen gyakran a יִבֵּר igével kapcsolatban — mely utóbbi inkább a beszéd szellemi tartalmára vonatkozik —, annak részletezésére, ami rendesen a direkt beszéd formájában utána következik, vagy elhallgatva magától értetődik. V. ö. M. I. 27, 6, 34, 20. és még sok helyen. (2) אדם כִּי יִקְרִיב ונו'. Értsd: אדם כִּי יִקְרִיב ונו', ha valaki közületek akar bemutatni stb. אדם, ember, azaz: valaki, akárki, akár férfi-, akár nőszemély. יִקְרִיב fut. hif. קָרַב (közeledni)-ből, azért a hif-
ilben: közelíteni, közel vinni; használtatik igen gyakran az áldozatnak (קֹרְבָן) az oltárhoz való közelítéséről, és az áldozat bemutatásáról általában. — מן הבהמה. Ez már nem tartozik a feltételező mondathoz: אדם כִּי יִקְרִיב ונו', hanem az utómondathoz, és úgy értendő: Ha valaki, stb: akkor a

- 3 totokat. Ha égőáldozat az ő áldozata szarvasmarhából: akkor hiba-nélküli himnemt mutasson be, a találkozás sátrának bejáratához vigye azt, hogy neki kegyelmet eszközöljön az
- 4 Örökkévaló színe előtt. És támaszsa kezét az égőáldozat fejére; így fog neki kegyelmet eszközölni, és érte
- 5 engesztelni. És vágja le a fiatal ökröt az Örökkévaló színe előtt. Áron fiai pedig, az áldozárok, mutassák be a vért, és hintsék azt

קָרְבָּנֵיכֶם: אִם-עֲלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבוּ אֵלֶיךָ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרִצְנוֹ לִפְנֵי יְהוָה: וְסָמַךְ יָדוֹ עַל-רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: וְשָׁחַט אֶת-בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֲנִים אֶת-הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת-

baromból, még pedig: מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן, a szarvasmarhából, vagy a juhokból, nem pedig másnemű állatokból hozza áldozatát. A וּמִן e szó elején e szerint azt jelenti: vagy. V. ö. M. II. 21, 15. (3) מִן הַבָּקָר, még a föltételező קָרְבָּנוֹ עֲלָה אִם-הוֹזַרְתָּ, értelme: Ha a szarvasmarhából égőáldozatot hoz; mert másnemű állatokból is hozhatott égőáldozatot. L. alább 14. verset. — וְזָכָר תָּמִים יִקְרִיבוּ וּגְו' akkor hibanélküli himnemt mutasson be stb. E szavakkal kezdődik az utómondat, azért: akkor. — תָּמִים egyesszámú melléknév (tsz. תָּמִימִים), használtatik úgy a test, mint a lélek épségének jelölésére, azért: hibanélküli. יִקְרִיבוּ, tárgyragozott fut. híj. annyi, mint יִקְרִיב אֹתוֹ. L. alább ugyanezen versben. — אֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד 'וגו', a találkozás sátrának bejáratához stb. nem pedig be a találkozás sátrába, a hová csak az áldozárnak (פֶּתַח) volt szabad bemennie. — לְרִצְנוֹ alanyr. főnév לֵי viszonyítóval, annyit jelent mint: לֹא, azért: hogy neki kegyelmet eszközöljön. (4) וְסָמַךְ יָדוֹ, és támaszsa kezét, nem pedig: és tegye, mivel סָמַךְ csak az erőkifejtéssel járó ránehezedésről használatos, V. ö. Amos 5, 19. — A két kezével az áldozat fejére való támaszkodása alkalmával, az áldozó személynek elkövetett bűnét kellett beismernie. V. ö. alább 16, 21. וְנִרְצָה לוֹ, így fog neki kegyelmet eszközölni. E kifejezés, értelmére nézve, egyenlő jelentésű a fentebbi לְרִצְנוֹ (1. az előbbi verset) szóval csakhogy ez ragozott főnév, נִרְצָה pedig nifal alakú ige (töve: רָצָה) לֵי vonzatával, szószerint azt jelenti: kegyelmesen fogadtatik el tőle. V. ö. alább 22, 28. — לְכַפֵּר, inf. pi. töve: כָּפַר tulajdonképen beföldni jelent (V. ö. M. I. 32, 21.), azért a piélben (עַל és בְּעֵד, majd accusativus vonzatával), engesztelni, voltaképen: valakinek bűnét beföldni, eltakarni. (5) וְשָׁחַט, és vágja le, akár az áldozár, akár az áldozat tulajdonosa; mert az áldozat levágása a találkozás sátrának bejárata előtt történt, a hova minden izraelitának (וְ) szabad volt mennie, a miért ez maga is végezhetette áldozatának levágását. — בֶּן הַבָּקָר, szószerint: fiatal ökr, tulok. — לִפְנֵי ה', az Örökkévaló

- az oltárra köröskörül, mely a találkozás sátrának bejáratán van. És húzza le bőrt az égőáldozatnak, és 6 darabolja fel darabjaira. És 7 Aron főpapnak fiai tegyennek tüzet az oltárra, és rendezzenek fahasábokat a tűzre. És Aron fiai, az áldozárok, rendezzék el a darabokat: a fejet és a hájat a fákon, melyek a 9 tűzön vannak, mely az oltáron van. Belét pedig meg lábszá-

színe előtt, értsd: a gyülekezet sátra bejáratán. והקריב וגו', és áldozák stb. A vér áldozása kizárólag az áldozárt (כהן) illette. — בני אהרן הכהנים, Aron fiai, az áldozárok. הכהנים többesszámban, mert בני-^גre vonatkozik; erre az elválasztó hangjegy (בנייה מפסקת) אהרן szó alatti mutat, míg בני אהרן (L. alább 7.) Aron főpap fiai, הכהן, egyesszámban, אהרן-ra vonatkozáns, kapcsoló hangjegy által (ננייה מחברת) van összekötve. — וורקו, és hintsenek, az edényvel t. i. melyben az áldozat vére van. Ez דק igéből kitűnik, mert különben, ha például *ujjával*, vagy izsoppal való hintésről van szó, akkor a hintés a hif. alakú נוה igével fejeztetik ki. L. alább 4, 6, 14, 7. M. IV. 19, 4. és még más helyen. (6) והפשיט perf. conv. hif. פשיט-ból, melynek alapjelentménye: *kiterjeszteni*; használtatik a ruhalevetésről a kálban, a ruha accusativusával (M. III. 16, 23.), gyakrabban pedig hifilben két accusativussal (személy- és tárgynev.). L. M. I-24, 23. Ugyiszintén a *bőrlehaszról* (az állat testéről) majd a bőr (Mikh. 3, 3.), majd az állat accusativusával, mint e helyen, azért: והפשיט את העלה, és húzza le az égőáldozatnak a bőrt. — ונתה perf. convers. pi. נתה-ból. — לנתהה birtokragozott tsz. főnév נתה (darab)-ból ל viszonyítóval. A birtokrag: יָה־ itt oly értelemben használtatik, mint: a számára *elbírt*; a ל pedig annyit jelent, mint: *ra*. (8) ואת הפדר, és a hájat. פדר (pauzában: פָּדַר) kizárólag ama hálóalakú hájról használatos, mely az állat beleit eltakarja. (9) קרב רגבו ragozott főnév קרב (bél)-ből. — רגבו színtén ragozott tsz. főnév, mely azonban csak a párosszámú raggal: רגב־ fordul elő: רגעים, és a láb azon részét jelenti, mely a térdtől a bokáig ér: *lábszárak*. — והקטיר הכהן, és párologtassa el az áldozár stb. Ebből, hogy itt הכהן áll, következik, hogy az előbbi ירחיץ nem az áldozárt illette. Azt akárki (רַ) is tehette, de a הקטרה (elpárologtatás) az áldozárt illetté. — המזבחה, az oltáron. Az ה־ rag helyhatározó (ה locale) és

- rait mossák meg a vízben; és az áldozár párologtassa el mindazokat az oltáron; tűzrevaló égőáldozat az, kellemes illat az Örökkévaló tiszteletére. És ha a juhokból lesz az ő áldozata, a birkákból, avagy a kecskékből égőáldozatnak: a himnemű, hibanélkülből munitassa be azt. És vágja le azt az oltár éjszaki oldalán, az Örökkévaló színe előtt; és Áron fiai, az áldozárok, hintsék annak vérét az oltárra, körös-körül. És darabolja fel azt darabjaira, mind a fejét, mind a háját, és az áldozár rendezze el azokat a fákon, melyek a tűzön vannak, mely az oltáron van. A belet meg a lábszárakat mossa meg a vízben; az áldozár pedig mutassa be mindazt, és párologtassa el az oltáron. Tűzrevaló égőáldozat az, kellemes illat az Örökkévaló tiszteletére. Hogyha a szárnyasokból az égőáldo-

használtatik a helyről, nemcsak a *hová*, hanem a *hol* kérdésre is, a mint ez e helyen világosan kiderül. — עלה, így nevezetetik az áldozat, melynek összes részei felszálltak (עלה) az oltárra. אשה. E néven is nevezetetik az עלה, azért, mivel a tűzben égetett el. — ריה ניהוה, e kifejezés grammatikai és tárgyi magyarázatát l. M. I. 8, 21. (10) מן הכבשים וגו' (10) a birkákból stb. E mondatrész még a föltételező mondathoz tartozik. A mondat utórésze וְכָרְבָנוֹ szóval kezdődik, ekképen: ha a juhokból stb. . . akkor himnemű legyen stb. (11) על ירך המזבה צפונה, az oltár éjszaki oldalán, nem pedig az oltár fölött; על itt azt jelenti: mellett. L. M. I. 18, 2. Egyébként az áldozárnak úgy kellett eljárnia a juhokból való égőáldozat (עלת צאן)-tal, mint a szarvasmarhából vett égőáldozattal (עלת בקר). L. felj. 4–6. (12) לנתחיו. A himnemű rag: וְ- vonatkozik, גָּשָׁב, vagy עו- re, melyek himnemű nevek. Ellenben, ha עלה-ra vonatkozik, akkor a rag nőnemű: וְ-יה. L. felj. 6. v. (14) וְעַלָּה כַּרְבֵּנוֹ úgy értendő mintha lenne

יִרְחֹץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־
הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עָלֶיהָ אִשָּׁה רִיחַ־
נִיחֻחַ לַיהוָה: ס לוי וְאִסְמֹן
הַצֵּאן כָּרְבֵנוֹ מִן הַכֹּשְׁבִים אוֹ
מִן־הָעֹזִים לְעָלָה וְכָרְבָנוֹ תַּמִּים
יִקְרִיבֵנּוּ: וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ
הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לַפְּנֵי יְהוָה וּרְחֹוֹ
בְּיַד אֲהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶת־דָּמֹו עַל־
יֵב הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְנָתַח אֹתוֹ לְנַתְחָיו
וְאֶת־רֵאשׁוֹ וְאֶת־פְּדָרוֹ וְעַרְבֵךְ
הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר
עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:
יֵב וְהִקְרִיב וְהִקְרַעִים יִרְחֹץ בַּמַּיִם
וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַ עָלֶיהָ הוּא אִשָּׁה רִיחַ־
נִיחֻחַ לַיהוָה: פ וְאִם מִן־הָעֹף
עָלָה כָּרְבֵנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־

zata az Örökkévaló tiszteletére: mutassa be áldozatát gerliczéből, vagy galambfiakból. És az áldozár vigye azt az oltárhoz, és csipje le fejét, és párologtassa el az oltáron, miután kinyomatott annak vére az oltár falára. És válaszsza el begyét tollastúl, és vesse azt az oltár mellé, keletre, a hamu helyére. És szakítsa szélylyel szárnyainál fogva, de el ne válaszsza, és az áldozár párologtassa el azt az oltáron, a fákön, melyek a tűzön vannak. Égőáldozat az, tűzrevaló, kellemes illat, az Örökkévaló tiszteletére.

הַתְּרִים אוֹ מִדְּבַנֵי הַיּוֹנָה אֶת־
 15 קָרְבָּנוֹ: וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֵן אֶל־
 הַמִּזְבֵּחַ וּמֶלֶךְ אֶת־רֵאשׁוֹ וְהִקְטִיר
 הַמִּזְבֵּחַ וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר
 16 הַמִּזְבֵּחַ: וְהִסִּיר אֶת־מְרֹאתוֹ
 בְּנִצָּתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֶצְלַ
 הַמִּזְבֵּחַ קִדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדָּשֵׁן:
 17 וְשָׁמַע אֹתוֹ בְּכַנְפָיו לֹא יִבְדִּיל
 וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ
 עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֲלֶיהָ
 הוּא אִשָּׁה רִים נִיחָח לַיהוָה: ס

תְּרִים, *égőáldozata* (hendyadis). — בני היונה, *galamb-fiak*, értsd: fiatal galambok, meg a gerlicéknek (תְּרִים) öregeknek kellett lenniök. (15) מֶלֶךְ וּמֶלֶךְ, és csipje le fejét, t. i. az áldozár az ő körmével. מֶלֶךְ igének — mely csak alább (5, 8.) még egyszer fordul elő, — e hagyományos jelentése kitűnik a szavak összefüggéséből. L. alább 5, 8. — וְנִמְצָה וְנִמְצָה, *miután kinyomatott* stb. Hogy a kötő vāv וְנִמְצָה szó elején e jelentéssel: *miután* bir, abból is következik, mivel a fej elpárologtatása csak a vér kinyomatása után történhetett; *נִמְצָה* pedig perf. nifál מִצָּה igéből, melynek alapjelentménye: *kiszívni*, átvitt értelemben: *kinyomni* (p. a vért). — קִיר הַמִּזְבֵּחַ, *az oltár fala*. קִיר rokonjelentésű הוּמָה főnévvel; csak hogy קִיר inkább a *kerítő* falról használatos, a miért átvitt értelemben *várta* is jelent. (16) מְרֹאתוֹ ragozott nn. főnév, melynek töve: מָרָא, mint ige, csak híflben fordul elő (Jób 39, 18.) és, a mint ott a szövegből kiviláglik, jelentése: (*erővel*) *emelkedni*; annál gyakrabban találattik főnévi alakban p. מְרִיא, *kövér*, *hisztalt*; innen מְרָאָה, *tömött*; átvitt értelemben: *begy*. — בְּנִצָּתָהּ ragozott főnév בֵּן viszonyítóval; rag nélkül נִצָּה. annyit jelent, mint *toll*, *tollazat*, azért בְּנִצָּתָהּ, *tollastól*. — וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֶצְלַ, *a hamu helyére*. Értsd: a helyre, a hová a hamut az oltárról töltötte. — (17) וְשָׁמַע אֹתוֹ וְשָׁמַע אֹתוֹ, és szakítsa szélylyel szárnyainál fogva, azaz: fogja meg a madarat két szárnyánál és szakítsa szét. A viszonyító בֵּן ebben a szóban: *szélylyel* azt jelenti, hogy azoknál *fogva*, azaz: fogja meg perf. conv. piél, mely azt jelenti: *szélylyel* (kézzel). V. ö. Birák 14. 6. — לֹא יִבְדִּיל, *de ne válaszsza el*, azaz: két elkülönített darabra. — הוּא אִשָּׁה רִים נִיחָח לַיהוָה, *égőáldozat az, t. i. az* עוֹרָה, *mely himnemű főnév*.

II. FEJEZET.

A lisztáldozatról, ha lisztláng (1–3), ha sütemény (4), ha tepsin készült (5–6), ha serpenyőben készült (7–13). A szengék- lisztáldozat (14–16).

- 1 Ha valamely személy
lisztáldozatot fog bemutatni
az Örökkévaló tiszteletére:
lisztláng legyen az ő áldo-
zata; és öntsön arra olajat,
2 és tegyen rá tömjént. És
vigye be azt Áron fiaihoz,
az áldozárokhoz; és ez
markoljon belőle, tele mar-
kával, annak lisztlángjából
és olajából, minden tömjé-
nestől. És az áldozár pá-
rologtassa el annak illatrészét az oltáron, tűzrevaló kellemes
3 illat az az Örökkévaló tiszteletére. A mi pedig megmarad a
lisztáldozatból, legyen Ároné és fiaié, mint a szentségek szent-

(1) ונפש כי תקריב וגו' *ha valamely személy bemutat stb.* נפש volta-képen lélekzetet jelent, נפשből. — L. M. II. 23, 12. Átvitt értelemben pedig נפש *lelket* vagy *életet* fejez ki (L. M. I. 9, 4.), azért: *éls lényt*, vagy *személyt* általában, mint e helyen. — קרבן מנחה, *lisztáldozat*. מנחה maga ugyanezen jelentéssel bir קרבן szó nélkül. L. alább 5. v. és még más helyen; מנחה-nak a töve: מנה (= מנה), használtatik mindennemű ajándékról, melyet különösen fejedelmeknek (L. M. I. 32, 14, 21), vagyis Istennek (L. M. I. 4, 4.) hála és hódolat jeléül szoktak bemutatni. A többnemű áldozatok közül, melyeket a Szentírás az oltár szá-mára rendel, מנחה csak gyümölcsből, gabonából, illetve lisztből készült áldoza-tot jelent סרת. Így nevezetik a legfinomabb liszt, nevezetesen búzából. (L. M. II. 29, 2.), azért: *lisztláng*. (2) וקמין, és markoljon. קמין (= קבין, קפין) voltaképen: összevonni, t. i. az ujjakat (markolás végett), azért: וקמין és markoljon. — קמצו birtokragozott fn. קמין-ből (קמצו) helyett, mint חרדו-ból (חרדו), mely *markot* jelent. — מסלתה szintén birtokragozott főnév סלת-ből. — על כל דבנתה, *minden tömjénestül*, l. M. II. 12, 9, é. m. m. h. — אפרה birtokragozott főnév אפרה-ból, (töve; זכר emlékezni, hifilben: emlé-keztetni. Átvitt értelemben: jó illatu szereket, jelesül: tömjént elégetni [V. ö. Jes. 66, 3.] és kellemes illatot kelteni). A lisztáldozat, azon részét jelöli, mely kellemes illatú, Isten tiszteletére az oltáron elégettetett; azért אפרה *illatrész*. (3) והנותרת מן המנחה וגו', *a mi pedig megmarad a lisztáldozatból stb.* t. i. miután a maroknyi lisztlángot és a tömjént az oltáron elé-

sege az Örökkévaló tűzáldozataiból. És ha be fogsz mutatni kemencében sült lisztáldozatot: lisztlángból legyen; kovásztalan kalácsok, olajjal vegyítve, és kovásztalan lepények, olajjal megkenve. És ha áldozatod a tepsin készült lisztáldozat: olajjal vegyített lisztlángból, kovásztalan legyen. Darabold fel azt darabokra, és önts reá olajat, lisztáldozat az. És ha áldozatod serpenyőben készült lisztáldozat: lisztlángból olajjal készítették. És vidd be a lisztáldozatot, mely ezek közül készítették, az Örökkévaló tiszteletére. Vigye oda az áldozárhoz, és ez vigye azt közelebb az oltárhoz. És az áldozár emelje le a lisztáldozatból az illatrészt és párologtassa el az oltáron; tűzrevaló kellemes illat az az Örökkévaló tiszteletére. És a mi megmarad a lisztáldozatból, legyen Ároné és fiaié, mint a szentségek

קִדְשִׁים מֵאֲשֵׁי יְהוָה: ׀ וְכִי תִקְרַב קִרְבַּן מִנְחָה מֵאֲפֶה תִנּוּר סֵלֶת חֲלוֹת מִצַּת בְּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן וִירִיקֵי מִצּוֹת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן: ׀ וְאִם־מִנְחָה עֵרֶב־מִחֶבֶת קִרְבָּנָךְ סֵלֶת בְּרוּלָה בְּשֶׁמֶן מִצָּה תִהְיֶה: פְּתוֹת אֹתָהּ פְּתִים וַיִּצְקֶתָ עָלֶיהָ שֶׁמֶן מִנְחָה הוּא: ׀ שְׁלִישִׁ וְאִם־מִנְחַת מְרֻשֶׁת קִרְבָּנָךְ סֵלֶת בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה: וְהִבֵּאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֶהּ לַיהוָה וְהִקְרִיבָה אֶל־הַכֹּהֵן וְהַגִּישָׁה אֶל־הַמִּזְבֵּחַ: וְהָרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אֹזְבָרְתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר רִיחַ גִּיחָה לַיהוָה: וְהַנּוֹתֵרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאֹהֲרָן וּלְבָנָיו קִדְשׁ

gette. — (4) מֵאֲפֶה függő alakja מֵאֲפֶה-nek; töve: אָפַה (sütni), a מ pedig főnévképző. — הלֹת וגו'. E nevek magyarázatát l. M. II. 29, 23. (5) מִדְּבַת (= מִחֶבֶת, mint אֵמֶת = אֲמִתָּה) egy neme a sütőedényeknek, melyen egy neme a tészta ételeknek (הַכֵּתִים, Kron. I 9, 3.) készült. Töve: חֵבֶת (= הַכֵּן), összenyomni, vagy tömöríteni, mint p. a tejet vajjá, turóvá). (6) פְּתוֹת אֹתָהּ פְּתִים, darabold fel azt darabokra, infinit. a parancsoló módú פְּתוֹת helyett: töve: פָּתַת két accusativust vonz, melyből a főnév פֶּת (tbsz. פְּתִים) származik. (7) מְרֻשֶׁת egy neme a főzőedénynek, melyben az olajjal meglágyított lisztet felforralták; töve: רָחַשׁ annyit jelent, mint: megindulni. Itt a forrásról használtatik. (8) אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֶהּ, mely ezek közül elkészítették, értsd a fenn (L. 4., 5, és 7. versekben) említettek közül. — וְהִקְרִיבָה, vigye oda, t. i. a lisztáldozat tulajdonosa vigye. — וְהַגִּישָׁה וגו', ez (t. i. az áldozár) hozza fel stb. (9) אֹזְבָרְתָהּ. E szónak a származásáról tulajdonképen és átvitt értelemben vett jelenté-

- szentsége az Örökkévaló tűz-
 11 áldozataiból. Minden lisztál-
 dozat, melyet be fogtok
 mutatni az Örökkévalónak,
 ne készítették kovászosan;
 mert minden, a mi kovász,
 és minden, a mi méz, abból
 ne párologtassatok el tűzre-
 való áldozatot az Örökké-
 12 való tiszteletére. A zsengek
 áldozatául mutassátok be
 azokat az Örökkévalónak,
 de az oltárra ne szálljanak
 13 fel kellemes illatúl. És min-
 den lisztáldozatodat sózd
 meg sóval, és ne hagyj el
 lisztáldozatról; minden áldozatodon mutass be só-t. És ha
 14 be fogod mutatni a zsengek lisztáldozatát az Örökkévaló tisz-

יא קִרְשִׁים מֵאִשֵׁי יְהוָה: כָּל־

הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה

לֹא תַעֲשֶׂה חֲמֵץ בִּי כָל־שֶׂאֵר

וְכֹל־דְּבַשׁ לֹא־תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ

יב אִשָּׁה לַיהוָה: קִרְבֵּן רֵאשִׁית

תִּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ

יג לֹא־יֵעָלוּ לְרִיחַ נִיחֹחַ: וְכֹל־קִרְבֵּן

מִנְחָתְךָ בְּמִלְּחָה תִמְלָהּ וְלֹא

תִּשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ

יד מֵעַד מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קִרְבְּנֶיךָ

תִּקְרִיב מֶלַח: ם וְאִם־תִּקְרִיב

מִנְחַת בְּכוֹרִים לַיהוָה אָבִיב

séről l. feljebb. 2. v. (10) והגותרת וגו' L. feljebb 3. v. (11) לא תעשה חמץ, ne készítették kovászosan. חמץ e helyen módhatározó gyanánt áll (accus. adv.), כל דבש, mindennemű méz, akár a méhtől, akár a rönvényből való, például: datolyaméz (דבש תמרים). (12) קרבן ראשית וגו', a zsengek áldozatául stb. például: a zsenge gyümölcsből (בכורים) a mézes datolyát, fügét és több efféléket (M. V. 26, 2.); továbbá: a zsenge búzából a két kovászos kenyert (שתי הלחם) a hetek ünnepén (M. III. 23, 17.), és még más kovászos meg mézes áldozatok, melyek az áldozár illetményei voltak, de az oltáron nem voltak bemutatandók. (13) תמלה. Ez מלה főnévből származó (denominativum) átható ige, fut. kál. A ל a alatt azért van a ה helyett, mivel pauzában áll. — ולא תשבית מלה וגו', és ne hagyj el só-t stb. értsd: ne felejtse ki belőle a só-t, hanem legyen rajta mindig. תשבית fut. hif. שבת (szünik)-ből, tehát: ולא תשבית, ne szüntesd be, vagy: ne hagyd el. — ברית אלהיך. Ez מלה-nak az értelmezője. Istened szövetsége olyan, mint a só, mely megóvja a húst a felbomlástól. Innen e kifejezés: ברית מלה (Kron, II. 18, 5.), só-szövetség, ugy szintén: מלה עולם (M. IV. 18, 19), örök só-szövetség. — עד כל קרבנך וגו', minden áldozatodon stb. nemcsak liszt, hanem égő- és másnemű áldozataidon is, melyeket bemutatasz az oltáron. (14) מנחת בכורים, a zsengek lisztáldozatát; értsd: az Ómert a zsenge árpából (L. alább 23, 10.), nem pedig másnemű zsenge termésből, mely szintén בכורים-nak nevezetik (M. II. 23, 15, 19.), mivel ezekből nem jutott semmi az oltárra. — אביב וגו' érett kalásában stb.

teletére: érett kalászbán, tüzön pörkölt, apróra tört gabonaszemekben mutasd be 15 zsengeid lisztáldozatát. És önts reá olajat, és tégy reá 16 tömjént; lisztáldozat az. És az áldozár párologtassa el az illatrészt a megtört gabonaszemekből és olajából, minden tömjénestől; tűzáldozat az Örökkévaló tiszteletére.

קָלוּי בַּאֵשׁ נָרֵשׁ בְּרֵמֶל תִּקְרִיב
 אֶת מִנְחַת בַּבּוֹרִיךְ; וְנָתַתְּ עָלֶיהָ
 שֶׁמֶן וְשִׁמְתָּ עִיָּהּ לְבִנְהָ מִנְחָה
 הִוא; וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־
 אוֹבְרְתָהּ מִגְרֵשָׁה וּמִשְׁמֵנָה עַל
 כָּל־לִבְנֹתָהּ אִשָּׁה לַיהוָה: פ
 רביע

III. FEJEZET.

A örömdáozatról, ha szarvasmarha (1—5), ha juh (6—11), ha kecske (12—17).

1 Ha áldozata örömdáozat: ha baromból mutatja be: akár hím, akár nőtény,

ג וְאִם־זֶבֶח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם
 מִן־הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב אִם־זָכָר

értsd: a zsenge árpából hozandó lisztáldozat, nem lisztlángban, hanem tüzön perzselt kalásokban, apróra tört gabonaszemekben mutatandó be. — נָרֵשׁ meg אָקִיב accusativusban módhatározói jelentéssel birnak, azért: *kalászbán*, apróra tört gabonaszemekben. אָבִיב származásáról és jelentéséről I. M. II 9, 31. קָלוּי part. passivi kál קָלָה (tüzön pörkölni) ból. — נָרֵשׁ hn. főnév נָרַשׁ (= נָרַם)-ból apróra törni, azért: נָרֵשׁ, *apróra tört*, vagy *örlött* gaboña. — נָרֵשׁ származik כָּרַם-*ból* h hozzájárulása által, (mint נָבַעַל [M. II. 9, 31.] נָבַע-*ból*), és vele rokonjelentésű lévén, szőlőkerthez hasonló termőföldet jelent. V. ö. Jes. 29, 17. Atvitt értelemben a koránérod gabonáról használtatik, azért: נָרֵשׁ בְּרֵמֶל *apróra tört sőd gabonaszemekben*. (16) אוֹבְרְתָהּ. L. feljebb 2, 2. — נָרֵשׁ birtokragozott főnév נָרַשׁ-*ból*, mint פָּרֵשׁ (M. IV. 19, 5.) פָּרַשׁ-*ból*.

(1) וְאִם זֶבֶח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ, *ha áldozata örömdáozat*. זֶבַח (= זָבַח) tulajdonképen *lakomrára levágott állatot* jelent (M. 31, 54.); átvitt értelemben maga a *lokoma* megjelölésére szolgál (Sam. I. 9, 12. 13.). Áldozatra alkalmazva שְׁלָמִים, vagy תּוֹרָה (M. III. 2, 29.), vagyis, mind a kettővel kapcsolatban (M. III. 7, 13.), de azok nélkül is (M. III. 7, 10.), azon nemét az áldozatnak jelöli, melynek husát maga az áldozó személy, családja meg vendégei is törvényes módon elkölthették. שְׁלָמִים pedig (melynek egyesszáma: שָׁלַם, nem pedig שָׁלוֹם [mivel ennek többesszáma: שְׁלוֹמִים; Zsolt. 69. 23.], sem nem: שָׁלַם, [melynek többesszáma: שְׁלָמִים; M. I. 34, 21.], voltaképen oly áldozat megjelölésére szolgál, melylyel az áldozat tulajdonosa szívének öröme meg hálaérzületének kifejezést adott, azért: זֶבַח

- hiba nélkül mutassa be azt az Örökkévaló színe előtt.
- 2 És támaszsa kezét áldozatának fejére, és vágja le azt a találkozás sátrának bejáratán; Áron fiai, az áldozárok, pedig hintsék a vért az oltárra, köröskörül.
- 3 És vigye be az örömaldozatból tűzrevaló áldozatúl az Örökkévaló tiszteletére, a hájat, mely befödi a belet, és minden hájat, mely a bé-
- 4 len nagyon. És a két vesét meg a hájat, mely rajtuk van, mely a vékonyán van; és a hárttyát a máj fölött, a vesékkal együtt válaszsza
- 5 el. És Áron fiai párologtassák azt el az oltáron, az égőáldozattal, mely a fákon fekszik, melyek a tüzen vannak. Tűzrevaló kellemes illatáldozat az az Örök-

ישראלים, *örömaldozat*. — אֶם-אֶם vonatkozó kötőszók: *akár-akár* V. ö. M. II. 19, 13. (2) וְשַׁחֲטוּ tárgyragozott perf. conv. kál, annyi mint: *átvett*. (3) וְהִקְרִיב וְגו', *és vigye be* stb. t. i. az áldozat tulajdonosa az áldozárhoz, ki aztán bemutatja az oltáron. L. alább az 5. verset. — אֶת הַחֵלֶב וְגו', *a hájat* stb., értsd: a hálodalaku takaróhájat, mely a belekről egyszerűen levonható. (4) כָּסֶלֶת többsz. hn. főnév, melynek egyese: כָּסֶל, pauzában: כָּסֶל (Jób 15, 27.); így neveztetik az állat testének azon része, mely a czombtól a veséig elterjed: *vékonya*. Átvitt értelemben *elbízakodást* jelent (Zsoltár 49, 14.). Innen: כָּסֶל *elbízakodott*, *balga ember*; továbbá az ige כָּסֶל, mely rokonjelentésű בָּעַר-ral (Jerem. 10, 8.), azt jelenti: *elbízakodottan, balgán cselekedni*. — תִּירַת. E szó származásáról és jelentéséről l. M. II. 29, 22. — עַד הַכְּלָיִת יִסְרֵנָה, *a vesékkal együtt válaszsza ast el*, t. i. a hárttyát (תִּירַת), melyről szól. יִסְרֵנָה tárgyragozott fut. híj. főnévből, annyi mint: *elbízakodott*; עַל pedig e helyen annyit jelent, mint: *mellett*. V. ö. feljebb 2, 2. (5) וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ, *párologtassák ast el*, t. i. az áldozni valót. Az elősorolt részek, a mennyiben ezek az oltárra voltak szánva, egybefoglalva egynek tekintetnek, azért: אֶתְּוֹ egyesszámban. — עַל הָעֵלָה, *az*

- 6 kévaló tiszteletére. És ha juhokból leszen az ő áldozata örökkévaló tiszteletére, akár him, akár nöstény, hiba nélkül mutassa be azt. Ha bir-kából mutatja be áldozatát: vigye az Örökkévaló színe elé. És támaszsa kezét áldozatának fejére, és vágja le azt a találkozás sátra előtt; és Áron fiai hintsék vérét az oltárra, köröskörül.
- 9 És mutassa be az örökkévaló tiszteletére, javarésztét: farkát egészen, a hátgerincz táján válaszsza el azt; és a hájat, mely befűdi a belet, és az egész hájat, mely a bélen vagyon.
- 10 És a két vesét és a hájat, mely rajtok vagyon, mely a véknyán van. és a hárt
- 11 tyát a máj fölött. a vesékkal együtt válaszsza el. És az áldozár párologtassa el az oltáron; tűzrevaló eledel-
- 12 áldozat az az Örökkévaló tiszteletére. És ha kecske leszen az ő áldozata: vigye oda az Örökkévaló színe elé.

égbáldosattal; על ezen jelentéséről l. az előbbi verset. (7) והקריב אותו לפני ה', vigye az Örökkévaló színe elé, értsd: a találkozás sátra elé. (9) חבנו javarésztét, nem pedig: háját, mert appositíója: האלה nem nevezhető háj-nak (mely חלב alapjelentése), hanem csak: javarészé-nek. V. ö. M. IV. 18, 30. — לעמת העצה, a hátgerincz táján, értsd: a hátgerincz legalsóbb csigolyájánál. עצה (= עץ) hn. főnév, töve: עצה, benyomni, beszárni. L. Példab. (11) רחם אשה, tűzrevaló eledeláldozat. רחם jelentését, átvitt értelemben l. M. II. 16, 4. (12) עו közösnemű név, minthogy ép úgy a bakot, mint a kecskét jelenti (genus epicoenum). Ilyen közösnemű nevek: וונה, ונמל, ונמל és még több effélék, melyek az illető állatoknál a himet és a nöstényt egyaránt jelölik. — והקריבו, ez, a mint abból, ami következik, ki-

- 13 És támaszsza kezét fejére, és vágja le azt a találkozás sátra előtt; Áron fiai pedig hintsék annak vérét az oltárra, köröskörül. És mutassa be belőle tűzrevaló áldozatául az Örökkévaló tiszteletére a hájat, mely befödi a belet, és minden hájat, mely a bélen
- 14 az oltárra, köröskörül. És mutassa be belőle tűzrevaló áldozatául az Örökkévaló tiszteletére a hájat, mely befödi a belet, és minden hájat, mely a bélen
- 15 vagon; és a két vesét, és a hájat, mely rajtuk vagon, mely a vékonyán van; és a hártyát a máj fölött, a veséssel együtt válaszsza el
- 16 azt. És az áldozár párologtassa el azokat az oltáron; tűzrevaló eledel - áldozat, kellemes illatú. Minden kö-
- 17 vérség az Örökkévalóé. Örök törvény ez nemzedékeiteknek, minden lakóhelyeitekben: semmiféle hájat, és semmiféle vért ne egyetek.

IV. FEJEZET.

Tévedésből való vétkezésről (1—2), ha a felkent áldozár (3—12), ha a község (13—21), ha a fejedelem (22—26), ha bármily ember vétkezik és azok áldozatairól (27—35).

- 1 És szóla az Örökkévaló
- 2 Mózeshez, mondván: Szólj Izrael gyermekeihez következőképen: ha valamely sze-

tetszik, azt jelenti: és vigye oda, mig והקריב, alább a 14. versben, mivel az áldozásra vonatkozik, azt jelenti: mutasson be. L. felj. 1, 2. (17) חקת nn. főnév, függő alaku; független alakja: חקקה (töve: חקק) annyit jelent, mint a hn. főnév חק *törvény*. — לא — כל — *semmi* (ha מקף által a következő szóval van összekötve: — כל voltaképen *mindent* jelent; de a tagadó לא, vagy אין kapcsolatban azt jelenti: *semmi*, illetőleg: *senki*.)

(2) נפש כי תחטא בשגגה מכר וגוי (2) megfordított szórend (constr. inversa), úgy értendő, mintha lenne: נפש כי תחטא בשגגה ועשה אחת מכל

- mély vétkezik, tévedésből, az Örökkévaló tiltó rendeleteinek valamelyike ellen, és cselekszi egyiköknek
- 3 akár csak egy részét; — ha a fölkenet áldozár vétkezik, és pedig a nép vétségére: mutasson be bűnéért, melyet elkövetett, hibánélküli tulkot bűnaldozatnak, az
- 4 Örökkévaló tiszteletére. És vigye be a tulkot a találkozás sátrának bemenetéhez, az Örökkévaló színe elé, és támaszsa kezét a tulkok fejére, és vágja le a
- 5 tulkot az Örökkévaló színe előtt. És a fölkenet áldozár vegyen a tulkok véréből, és vigye be azt a találkozás sátrába.
- 6 És az áldozár mártsa be ujját a vérbe, és hintsen hétszer

מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה: אִם הִכְהִין הַמְּשִׁיחַ יַחְמֵא לְאַשְׁמַת הָעַם וְהִקְרִיב עַל הַטָּמְאוֹת אֲשֶׁר חָמָא פֶּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה דְּתַטָּאֵת: וְהִבִּיא אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַד אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה: וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפָּר וְהִבִּיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶזְבָּעוֹ בְּדָמָם וְהִזָּה מִז־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים:

מצות ה' אשר לא תעשינה. De ezen inversiónak mégis nyomós oka van. Ugyanis a sz. szöveg hangsúlyozni akarván e törvény főmozzanatait — melyek abban állnak, hogy 1. a vétkes személy, kiről szó van, tévedésből (בשגגה) vétkezett légyen, és 2., hogy bizonyos tilalmat לא מצות (מצוה) (בשגגה) vétkezett légyen — e két főmozzanatot a mondat elejére teszi. מצוה nemcsak parancsolatról, hanem tilalomról is haználatos. V. ö. M. I. 2, 16, 17. — מצוה pedig, hagyományos felfogás szerint, azért áll אַחַת helyett, mivel a vétkes személy már akkor is tartozott áldozatát bemutatni, hogyha a tiltott dolognak csak egy bizonyos részét követte volna el. (3) אֶת־הַמְּשִׁיחַ, a fölkenet áldozár, azaz: a főpap, a ki fölkenetett a szent kenetolajjal (שמן המשחה). V. ö. M. III. 6, 15, 21, 10. — דַּאֲשַׁמַּת הָעַם, a nép vétségére, értsd: a nép, mely a főpap tanítása szerint valamit cselekedett, ennek tévedése következtében vétségbe került. — אֶשְׁמַת־אֲשֶׁם, igenév אֶשְׁשֶׁם-ból. — פֶּר בֶּן־בָּקָר, tulok, mert בֶּקָר (him- és nőn.) sarvasmarhát, בֶּן־בָּקָר, fiatal ökröt, azért: פֶּר בֶּן־בָּקָר, fiatal bikát, vagyis: tulkot jelent. — אֶת־הַטָּמְאוֹת לְחַמָּאת; így nevezetik az áldozat, melyet a bűnösnek (L. feljebb az első verset), engesztelés végett, (לכפר עריו) kellett hoznia. — (4) לִפְנֵי יְהוָה, az Örökkévaló színe előtt, azaz: a találkozás sátra bemenetén. (L. a vers kezdetét). — (6) וְהִזָּה perf. conv. hif. נוזָה-ból. L. M. II. 29, 21. — אֶת פְּנֵי פֶרְחָה, a kárpít felé; פְּנֵי e helyem

a vérből, az Örökkévaló színe előtt, a szentség kárpitja felé. És az áldozár adjon a vérből a füstölő szerek oltárának szarvaira, az Örökkévaló színe előtt, mely a találkozás sátrában vagy; a tuloknak minden egyéb vérét pedig öntse ki az égőáldozat oltárának talapzatára, mely a találkozás sátrának bejáratán vagy. És a bűnáldozatnak szánt tulkának minden háját emelje le belőle: a hájat, mely befödi a belet, és minden hájat, mely a bélen vagy. És a két vesét és a hájat, mely azokon vagy, mely a vékonyán van, és a hártyát a máj fölött, a vesékkal együtt válaszsza el azt. A mint leemeltetett az örömáldozatnak szánt ökréből. És az áldozár párologtassa el azokat az égőál-

11 dozat oltárán. És a tulok bőrét és minden husát, fejével és 12 lábszáraival együtt, és belét és ganéját. És vigye ki az egész tulkot, ki, a táborból, szent helyre, a hová a hamut töltik, és égesse el azt a tűzben a fákon; ott, a hová a hamut

többet fejez ki, mint לפני יהוה, mert es csak a helyet, hol? amas pedig az irányt is jelöli, mely felé kellett a vért hinteni. (7) מזבח קטרת הסמים. Ez az arany oltár melyen naponként kétszer a füstölőszerek voltak bemutatandók. L. M. II, 36, 7. — יסוד, talapszat. L. M. II. 29, 12. (10) כאשר יורם על אל שפך הדשן. L. M. II, 12, 9. (12) אל מקום שפך הדשן. a hely, melyre töltik a hamut, t. i. a hamut, melyet levettek időközönként az oltárról, és kivittek egy

לפני יהוה את־פני פֶּרֶקֶת
הַקֹּדֶשׁ: וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם
עַד־קַרְנוֹת מִזְבֵּחַ קַטְרֵת הַסַּמִּים
לפני יהוה אשר באהל מועד
ואת כל־הדם הִפִּיר יִשְׁפֹךְ אֶל־
יסוד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר־פָּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פֶּרֶקֶת
הַחֲסִיאוֹת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־חֵלֶב
הַמִּכְסָּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֶת־כָּל־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב: וְאֶת־שְׁתֵּי
הַבְּלִיֹּת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיִּתְרֹת
עַל־הַכֶּבֶד עַד־הַבְּלִיֹּת יִסְרְנָה:
כַּאֲשֶׁר יִורֵם מִשּׁוֹר זָבַח הַשְּׁלָמִים
וְהַקְטִירִם הַכֹּהֵן עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה:
וְאֶת־עֹר הַפֶּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ
עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו וְקֶרְבּוֹ
וּפְרָשׁוֹ: וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפֶּר
אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶרֶץ־מִקְוֶה
מִחוּץ אֶל־שַׁפְךְ הַדָּשָׁן וְשָׂרַף
אֹתוֹ עַד־עַצְמֵים בְּאֵשׁ עַל־שַׁפְךְ

- 13 töltik, égensék el. És ha Izrael egész közönsége vétkezik: ugyanis valamely dolog el maradt rejtve a gyülekezet szemei elől, és cselekedték az Örökkévaló tiltó rendeleteinek valamelyikét, így tehát bűnbe estek.
- 14 De végre a véték, mely által bűnbe estek, kitudódott: akkor mutasson be a gyülekezet egy tulkot bűnázdozatnak: ugyanis vigyék be azt a találkozás sátra elé; és támaszszák a közönség vénei kezeiket a tulok fejére, az Örökkévaló színe előtt; és vágják le a tulkot az Örökkévaló színe előtt. A fölkenet áldozár pedig vigyen be a tulok véreből a találkozás sátrába.
- 17 És az áldozár merítsen ujjával a vérből, és hintse hétszer az Örökkévaló színe előtt, a kárpit felé. És adjon a vérből az oltár szarvaira, mely az Örökkévaló színe előtt áll, mely

arra kijelölt *tisza* helyre, a táboron kívül. (L. alább 6, 4.). (13) ישנו fut. kál שָׁנָה (= שָׁנָה) -ből, mely azt jelenti: *tévedni, tévedésből vétkezni*; de különbözik a חָטָא בְּשִׁגְגָה (felj. 2. v.)-tól, a mennyiben ez a téves *cselekvésről*, amaz pedig a törvény téves *felfogásáról* használtatik, mely szerint a község, azaz: a törvényhatóság, ítél. — ונעלם דבר מעיני הקהל, *ugyanis valamely dolog el maradt rejtve a gyülekezet szemei elől*, értsd: nem volt tudomása a hibáról, melyet elkövetett. ונעלם perf. nifal עלם -ből, rendesen 7° viszonyítót vonz. — ואישמו, *így tehát bűnbe estek*, mindketten: a törvényszék (עֵדָה), mely tévesen ítél, valamint a gyülekezet (קהל), a mely a törvényszék ítélete szerint cselekedett. A vav ואישמו kezdetén 1° consequitivum, azért: *így tehát*; a צירה pedig אש alatt azért van, mert a szó pauzában áll, különben lenne אש אש alatt. V. ö. M. IV. 5, 6. (14) ונודעה וגו'. *de végre kitudódott* stb. t. i., mikor már elkövették volt a vétket. — החטאת אשר הטאו עליה, *a véték, mely által bűnbe estek*. — חטאת itt annyit jelent, mint חָטָא, *véték*; עריה pedig az okot jelöli, mely

- a találkozás sátrában va-
gyon; és minden egyéb vé-
rét öntse ki az égőáldo-
zat oltárának talapzatára,
mely a találkozás sátrának
19 bejáratán vagyon; és minden
háját emelje le belőle, és
párologtassa el az oltáron.
20 És cselekedjék ezen tulokkal,
a mint cselekedett a bűn-
áldozatnak szánt tulokkal, ak-
képen cselekedjék vele. És
az áldozár engeszteljen éret-
tők, és megbocsáttatik ne-
21 kik. És vigye ki a tulkot,
ki, a táborból; és égesse el
azt, a mint elégette az első
tulkot. A gyülekezet bűn-
22 dozata az. Hogyha fejedele-
m vétkezik, és cselekszi
az Örökkévaló Istene tiltó
rendeleteinek egyikét téve-
désből, és bűnét megtudta.
23 Vagy tudtára adták neki bü-
nét, mely által vétkezett: vigye
be áldozatául: egy kecskebakot,
24 himet, hibanélkülit; és támaszsa kezét a bak fejére, és vágja le
azt azon helyen, melyen szokták levágni az égőáldozatot, az

יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוּד מִזְבֵּחַ
הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד;
וְאֵת כָּרְחֻלּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר
יט הַמִּזְבֵּחַהּ: וְעָשָׂה לְפָר כַּאֲשֶׁר
כ עָשָׂה לְפָר הַחַטָּאת בֵּן יַעֲשֶׂה
לּוֹ וּכְפָר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח
כא לָהֶם: וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־
מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר
שָׂרַף אֵת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חַטָּאת
כב הַקֹּהֵל הוּא: פ אֲשֶׁר נָשִׂיא
יַחַטָּא וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל־מִצְוֹת
יְהוָה אֲדָהּוּ אֲשֶׁר לֹא־תַעֲשֶׂינָהּ
כג בְּשִׁנְיָהּ וְאִשָּׁם: אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו
חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהִבִּיא
כד אֶת־קַרְבָּנֹו שְׁעִיר עִזִּים זָכָר
הַשְּׁעִיר וְשָׂתַם אֹתוֹ בְּמִקְוֹם
אֲשֶׁר־יִשְׁתַּם אֶת־הָעֹלָה לְפָנָי

miatt vétkeztek. (17) את פני הפרכת L. felj. 6. v. (20) כאשר עשה לפר כחטאת, a mint cselekedett a bűnáldozatnak szánt tulokkal. L. feljebb 8—11. חטאת חטאת, a gyülekezet bűnáldozata. — חטאת חטאת függő alakja חטאתnak. (22) אשר נשיא יחטא, hogyha fejedelem vétkezik, t. i. az, a ki a nép élén áll, mint a király; אשר pedig annyit jelent, mint ואם. V. ö. M. II 21, 13. — יהוה אלהיו. Mivel a fejedelem az egész népet képviseli, azért az Isten róla egyedül nevezetik, akár az egész izraelita népről. V. ö. M. IV. 23, 21. — ואישם, és bűnét megtudta, értsd: magától rájött. אישם voltaképen azt jelenti: bűnbe esett; de e helyen, a mint a következőből kiderül, azt jelenti: hogy bűnét megtudta. (23) או הודע אליו וגו', vagy tudtára adták neki, stb., azaz: mások figyelmeztették őt vétségére. — אשר חטא בה, mely által vétkezett. בה vonatkozik חטאת-ra, mely rendszeren nőnemű. (24) חטאת הוא. A himn. névmás: הוא vonatkozik שעיר-ra, mely hima.

- Örökkévaló színe előtt.
 25 Bűnáldozat az. És az áldozár vegyen a bűnáldozat véréből az ő ujjával, és adja az égőáldozat oltárának szarvaira; (egyéb) vérét pedig öntse ki az égőáldozat oltárának talapzatára; és minden haját párologtassa el az oltáron, mint az örömaldozatnak a haját. És az áldozár engeszteljen érette büneért,
 26 és megbocsáttatik neki. És ha valamely személy vétkezik tévedésből, a föld népe közül, cselekedvén az Örökkévaló tiltó rendelkezésének egyikét, és így bűnbe esett. Ha tudtáraadták neki bűnét, melyet elkövetett: vigyen be áldozatául hibánélküli nösténykecskét, büneért, melyet elkövetett.
 27 És támaszsa kezét a bűnáldozat fejére; és vágja le a bűnáldozatot az égőáldozat helyén. És az áldozár vegyen véréből az ő ujjával és adja az égőáldozat oltárának szarvaira,
 28 és minden egyéb vérét öntse ki az oltár talapzatára. És

כה יהיה תפאת הוא: ולקח הכהן
 מדם התפאת באצבעו ונתן
 על־קרנת מזבח העלה ואת־
 דמו ישפך אל־יסוד מזבח
 העלה: ואת־כל־חלבו יקטיר
 המזבחה כחלב זבה השלמים
 וכפר עליו הכהן מהתפאתו
 ונסלה לו: פ ששי ואס־נפש
 אחת תהמא בשגגה מעם הארץ
 בעשתה אחת ממצות יהוה
 אשר לא־תעשינה ואשם: או
 הודע אליו תפאתו אשר המא
 והביא קרבנו שעירת עזים
 תמימה נקבה על־תפאתו אשר
 כט המא: וסמד את־ידו על ראש
 התפאת ושחט את־התפאת
 ל במקום העלה: ולקח הכהן
 מדמה באצבעו ונתן על־קרנת
 מזבח העלה ואת־כל־דמה
 לא ישפך אל־יסוד המזבח: ואת־

főnév. (26) המזבחה, az oltáron. A végrag: הַ, jelentéséről. L. M. I. 32, 3. és feljebb 1, 13. — במעם השלמים, כחלב זבה וזה השלמים, mint az örömaldozatnak a haját. — L. felj. 3, 9—10. (27) מעם הארץ, szó szerint: a föld népe közül, értsd: valaki a nép közül. Itt עם הארץ ellentétben használtatik a főpap (L. felj. 3. v.), a törvényszék (13. v.) és a fejedelem (22. v.) személyeivel, és azt jelenti: akárki a fennebbi magasabb rangú személyeken kívül. — בעשתה ragozott inf. kál עשה-ból ב viszonyítóval, mely annyit jelent, mint: midőn cselekszik; a végrag: הַ pedig vonatkozik עַשֶׂה-re, mely nőnemű. — אשם l. feljebb 21. v. (29) במקום העלה, az égőáldozat helyén, t. i. az égőáldozat oltárának északi oldalán. L. felj. 1, 11. (31) מעל זבה

minden háját válaszsza el, a mint el lett választva a háj az örömaldozatról; és az áldozár párologtassa el az oltáron kellemes illatúl, az Örökkévaló tiszteletére; és az áldozár engeszteljen érette, és megbocsáttatik neki. Ha pedig birkát hoz bűnaldozatául: nöstényt, hibánélkülit mutasson be. És támaszsza kezét a bűnaldozat fejére, és vágja le azt bűnaldozatnak, a mely helyen levágják az égőaldozatot. És az áldozár vegyen ujjával a bűnaldozat véréből és adja az égőaldozat oltárának szarvaira; és minden egyéb vérét öntse ki az oltár talapzataára. És minden háját válaszsza el, a mint el lön választva a juhnak a hája az örömaldozattól, és az áldozár párologtassa el azokat az oltáron az Örökkévalónak tűzaldozatai mellett; és az áldozár engeszteljen érette bűneért, melyet elkövetett, és megbocsáttatik neki.

כָּל־חֵלְבֵהּ יִסֹּר כַּאֲשֶׁר הוֹסֵר
 חֵלֶב מֵעַל זֶבֶח הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיֹּר
 הַפֶּהן הַמִּזְבֵּחַהּ לְרִיחַ נִיחַח
 לַיהוָה וְכִפֹּר עָלָיו הַפֶּהן וְנִסְלַח
 לוֹ: פ וְאִם־כֶּבֶשׂ יִבִּיא קָרְבָּנוֹ
 לְחַטָּאת נִקְרַבָה תְּמִימָה יְבִיאָנָה:
 וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ חַטָּאת
 וְשָׁחַט אֶתָּהּ לְחַטָּאת בְּמָקוֹם
 אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הַעֲלֵהּ: וְלָקַח
 הַפֶּהן מִדָּם חַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ
 וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֲלֵהּ
 וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹךְ אֶל־יִסוֹד
 הַמִּזְבֵּחַ: וְאֶת־כָּל־חֵלְבֵהּ יִסֹּר
 כַּאֲשֶׁר יִסֹּר חֵרֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבֶח
 הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיֹּר הַפֶּהן אֶתָּם
 הַמִּזְבֵּחַהּ עַל אֲשֵׁי יְהוָה וְכִפֹּר
 עָלָיו הַפֶּהן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
 חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: פ

השלמים, az örömaldozatról. L. felj. 3, 3—4. (32) ואם כבש וגו' *ha pedig birkát viss bűnaldozatául.* stb. — כבש közösnemű főnév (genus epicoenum), rokonjelentésű צֶאֱן (juh)-nal; csakhogy *es* a kecskéről is (L. felj. 1, 10.), *amas* pedig csak a birkáról használtatik. (33) ושחט אתה לחטאת, és vágja le azt bűnaldozatnak, értsd: bűnaldozat czimén és nevéen. A ל e jelentését l. M. II. 25, 8. — במקום וגו' L. felj. 1. 11. (35) מזבה השלמים. L. felj. 3, 3—4.

V. FEJEZET.

A ki az által vétkezik, hogy tanuságát megtagadta (1), hogy tisztatlanságát (2—3), vagy tett esküjét elfelejtette (4), és bemutatandó áldozatairól (5—14). A ki valamit megvont a szentségekből, áldozatáról (15—16). A ki öntudta nélkül vétkezik és áldozatáról (17—19). A k' embertársa iránt hiütlenséget követett el (20—22) és engesztelése módjáról (23—26).

- 1 És ha valamely személy א וְנִפְשׁ כִּי־תִחַטָּא וְשָׁמְעָה
 2 ב קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה
 3 ג אוֹ יָדַע אִם־לֹא יָגִיד וְנִשְׂא
 4 ד עֹנֹו: אוֹ נִפְשׁ אֲשֶׁר תִּנְעַ בְּכַרְךָ
 5 דָּבַר טְמֵא אוֹ בְּנִבְלַת הַיְהוָה
 6 טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת כְּהֵנָּה טְמֵאָה
 7 אוֹ בְּנִבְלַת שְׂרָץ טְמֵא וְנִעְלַם
 8 מִמֶּנּוּ וְהוּא טְמֵא וְאִשָּׁם: אוֹ כִי
 9 יָנַע בְּטִמְאַת אָדָם לְכָל טְמֵאָתוֹ
 10 אֲשֶׁר יִטְמֵא בָּהּ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ
 11 וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם: אוֹ נִפְשׁ כִּי
- 1 és bűnbe esett; Avagy érinti az embernek tisztátalanságát, egyáltalában mindennemű tisztátalanságát, mely által tisztátalanná válik, és elmaradt rejtve előle, végre pedig megtudta, hogy bűnbe esett; Vagy ha valamely személy esküszik,

(1) וְנִפְשׁ כִּי תִחַטָּא, ha valamely személy vétkezik. נִפְשׁ jelentéséről l. fejj. — וְשָׁמְעָה, ugyanis hallotta; a vāv וְשָׁמְעָה elején magyarázó, azért: ugyanis. V. ö. M. II. 25, 12. — קוֹל אֱלֹהִים, az eskü szavát, melylyel t. i. őt megeskették, hogy tanuságot mondjon (שְׁבַעְתָּ הָעֵדוּת) אֱלֹהִים jelentéséről l. M. I. 26, 28. — וְהוּא עֵד, ő azonban tanu, értsd: tanuja valaminek: אוֹ רָאָה, vagy látta, vagy másképp tudta meg, értsd: vagy látta a dolgot, melynek bebizonyítására megeskették, vagy másképen nyert biztos tudomást felőle. — וְנִשְׂא עֹנֹו. E kifejezés kétféle jelentéséről l. M. II. 34, 7. (2) וְהוּא טְמֵא וְאִשָּׁם, ő azonban tisztátalan és bűnbe esett, azáltal t. i., hogy tisztátalan állapotában bement a szent helyre, vagy evett a szentelt eledelekből (טְמֵאָה מִקֹּדֶשׁ וּקְדָשִׁין). (3) אוֹ כִי יָנַע וְגו', avagy érinti stb. (V. ö. alább 11, 8. 24, 27.) בְּטִמְאַת אָדָם, embernek tisztátalanságát, értsd: holt testét. — לְכָל, egyáltalában minden; a ל' ezen jelentéséről l. M. II. 27, 3. 19. — וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם, végre pedig megtudta, hogy bűnbe esett, értsd: eleinte tévedésből vétkezett, későbbben azonban tudta meg, hogy stb. (4) וְנִפְשׁ כִּי יִטְמֵא inf. piél בָּטָא (kiejteni a szót)-ból ל' viszonyítóval, mely magya-

- kiejtve (az esküt) ajkaival, hogy valami rosszat vagy jót fog cselekedni, akár mi is lenne, a mit az ember szokott kiejteni eskü mellett: de elmaradt rejtve előle; és végre megtudta, hogy vétkezett azoknak egyike által. Leszen tehát, ha vétkezik azoknak egyike által: vallja be azt, a mit vétkezett. És vigye be vétekáldozatát az Örökkévaló tiszteletére büneért, melyet elkövetett: nóstényt a juhokból, jerkét vagy nósténykecskét, bűnáldozatnak; és az áldozár engeszteljen érette büne miatt. Ha pedig keze nem éri el, a mi elegendő egy bárányra: akkor vigyen be vétekáldozatául, a miért vétkezett, két gerliczét, vagy két ga-

rázza az eskünek módját, hogy t. i. az esküt világos szóval fogja kiejteni (שבעת בטוי). — להרע או להטיב, szószerint: hogy rosszat vagy jót, értsd: valamit maga kárára vagy javára akar cselekedni. A viszonyító ל úgy a להרע, mint a להטיב szóban itt az esküvés czélját jelöli, azért: hogy. (5) והיה כי יאשם לאחת מאלה, lessen tehát, ha vétkezik ezek egyike által. E szavak foglalják össze az első négy versben felsorolt háromféle vétkek (1. שבעת העדות, 2. טמאת מקדש וקדשיו és 3. שבעת בטוי) föltételeit egy előmondatban, mely a következő והתודה וגו' egy teljes körmondattá válik. והתודה, perf. conv. hithp. ידה (vetni)-ből, mely a hithpaelben annyit jelent, mint bevallani. (6) אשמו e helyen a bűnáldozat (חטאת) a vétségről (אשם), mely ez alkalommal elkövetetett. Az אשם és חטאת közti tárgyi különbségről l. alább 19. v. (7) והוא לא תגיע ידו די שה, ha pedig keze nem éri el, a mi elegendő egy bárányra, értsd: nincs módjában, hogy egy bárányt vigyen áldozatúl. ושה itten a fennebbi כשבה vagy שערך helyett használtatik, melyeknek mindegyike ושה-vel jelöltetik. וְיִּי pedig függő alaku főnév: וְיִּי (töve: וְיִּי) -ből, sokaság, mint határozó: elég. — שתי תורים או שני בני יונה. Mind a két név תר és יונה közösnemű (gen. epiconen.) főnevek. Itt azonban שתי תורים alatt nósténygalamb értendő, a mi az előtte álló nn. számnévből (שתי) kitünik, ép úgy kiderül a שני בני יונה-ból, hogy galambfiakról

lambfiat az Örökkévaló tiszteletére; egyiket bűnáldozatnak, és a másikat égőáldozatnak. És vigye be azokat az áldozárhoz, és ez áldozza azt, a mely bűnáldozatnak való először; ugyanis: csipje le (kőrmével) a fejét, a nyakszirt felől, de el ne válaszsza (egészen), És hintsen a bűnáldozat véréből az oltár falára, és a mi a vérből megmarad, nyomassék ki az oltár talapzatára. Bűnáldozat az. És a másodikat mutassa be égőáldozatnak szabály szerint; és az áldozár engeszteljen érte bűne miatt, melyet elkövetett; és megbocsáttatik neki. És ha nem lesz elég vagyona két gerliczére vagy két galambfira: mutasson be áldozatául, a miért vétkezett, egy tized éfâh lisztlángot bűnáldozatnak; ne öntsön reá olajat, és ne adjon reá tömjént, mert bűnáldozat az. És vigye be azt az áldozárhoz; és az áldozár markolja belőle tele markával illatrészét, és párologtassa el az oltáron az Örökkévalónak tűzáldozatai mellett.

יִזְנֶה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה: וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֶשֶׁר לְחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמִלֵּךְ אֶת־רֹאשׁוֹ מִמוּל עֵרְפוֹ וְלֹא יִבְדִּיל: וְהָיָה מַדָּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהִנְשָׂאֵר בְּדָם יִמְצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא: וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חַטָּא וְנִסְחָת לֹ: ׀ ׀ שְׁבִיעִי וְאִם־לֹא תִשְׁנֶה יָדוֹ לַשְּׁתֵי תָדִים אִוֹ לַשֵּׁנִי בְנֵי־יִזְנֶה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חַטָּא עֲשִׂירֵת הָאֶפֶה כֶּלֶת לְחַטָּאת לֹא־יִשִּׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לֶבְנֶה כִּי חַטָּאת הוּא: וְהֵבִיאוֹהָ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלֹא קַמְצוֹ אֶת־אֹזְבָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עַל

van szó. — אהר ונו' az egyikét stb. értsd: az egyik madarat, akár him-, akár nőstény. (8) והקריב, és ez áldozza, t. i. az áldozár. — ראשונה időhatározó gyanánt áll, azért: először. — ומלך és csipje le. V. ö. felj. 1. 15. — ממול ערפו, a nyakszirt felől, értsd: hátul a nyakszirt alatt. — ולא יבדיל, de el ne válaszsza t. i. a fejét testétől egészen. (9) ימצה fut nif. ימצה (=מצא)-ból, mely annyit jelent, mint kiszéni, kinyomni, azért ימצה: nyomassék ki. (10) כמשפט, szabályszerint. V. ö. feljebb 1. 14—17. (11) עשירת האפה, az éfâh tizede. Ez ürmérték nagyságáról l. M. II. 16, 36. (12) מלא קמצו את אוזבתה E. kifejezések magyarázatát l. felj. 2. 2.

- 13 Bűnáldozat az. És az áldozár engeszteljen érette bűne miatt, melyet elkövetett azoknak egyike által, és megbocsáttatik neki; legyen pedig az áldozaré, mint a listzáldozat. És szóla az Örökkévaló Mózeshez, mondván: Ha valamely személy hütlenséget követ el tévedésből: ugyanis valamit megvon az Örökkévaló szentségeitől: mutasson be vétékáldozatául az Örökkévalónak hibanélküli kost a juhokból, két sêkel értékében, a szentség sêcele szerint, vétékáldozatnak. És a mit megvon a szentségtől, fizesse meg, és ötöd-résztét tegye hozzá és adja azt az áldozárnak, az áldozár pedig engeszteljen érette a vétékáldozatnak szánt kossal; és meg-

(13) והיתה לכהן כמנחה, és legyen az áldozaré, mint a listzáldozat. Értsd: a mi a bűnáldozathól az illatrész (אזכרה) bemutatása után még megmarad, az legyen az áldozár illetménye. V. ö. felj. 2, 3. (15) נפש כי תמעל מעל, ha valamely személy hütlenséget követ el. מעל voltaképen: takargatni (ebből: מעיל, mint a rokonjelentésű כְּנֵד-ből כְּנֵד, ruha, melylyel a testet eltakarják); átvitt értelemben: eltitkolni (a vétkes tettet), azért: כִּי-מַעַל, vagy: מַעַל מַעַל בִּי: hütlenséget követett el (valaki vagy valami ellen). Rendesen azonban csak szentségekkel szemben használatos. — והטאה בשגגה, és megvon valamit az Örökkévaló szentségeitől, értsd: hasznát veszi annak, a mi szentelve van az Örökkévalónak (נִתְּנָה לַיהוָה מִן הַקֹּדֶשׁ). — וְהָקִיף בְּעֵרְכָךְ כֶּסֶף שְׁקָלִים, két sêkel értékében. A tsz. שְׁקָלִים két sêkel megjelölésére szolgál, mivel a többség legkisebb száma: kettő; ennél nagyobb számot ha jelölne, akkor a számnévnek hiányoznia nem szabad. עֵרְכָךְ azt jelenti: a mely számodra törvényesen meg van állapítva. V. ö. M. IV. 27, 2. (16) ואת אשר הטא מן הקדש, és a mit megvon a szentségtől. הטא jelentését az accusativussal és מִן viszonyítóval kapcsolatban l. az előbbi versben. — ואת המשותו וגו', és ötödik részét stb. oly formán, hogy a hozzáadott rész tegye az egésznek ötödik részét; ha

- 17 bocsáttatik neki. Hogyha valamely személy vétkezik: ugyanis cselekszik az Örökkévaló tiltó rendeleteinek egyike ellen, ő pedig nem tudja, hogy mennyiben vétkezett, de azért bűnét viseli: Vigyen be hibanélkülí kost a juhokból a vétékáldozat értékén az áldozárhoz, és az áldozár engeszteljen érette, tévedéséből elkövetett bűne miatt, melyet ő nem tudott; és megbocsáttatik neki. Vétékáldozat az: vétve vétett az Örökkévalónak.
- 20 És szóla az Örökkévaló Mózeshez, mondván: Ha valamely személy vétkezik, és hűtlenséget követ el az Örök-

például megvont szentség értéke volt = 4, akkor fizessen vissza $4+1=5$. (17) ואם נפש כי תחטא ועשתה וגו' és ha valamely személy vétkezik: ugyanis cselekszik stb. A *váv* ועשתה szó elején magyarázó, azért: *ugyanis*. — ולא ידע ואשם, ő pedig nem tudja, hogy mennyiben vétkezett, értsd: nem tudja, vajjon vétkezett-e cselekedetével vagy sem? Előtte — hogy a hagyományos magyarázat példájával éljünk — két étel áll. Ő azt hiszi, mind a kettő meg van engedve (הֵיטֵר), az egyikből eszik. Később megtudja, hogy a kettő közül az egyik el volt tiltva (איסור) azonban még most is kétséges, vajjon melyikből evett? az *איסור*-t, vagy a *הֵטֵר*-t? Az ilyen esetben, míg cselekedetének bűnös volta egészen ki nem derült, vétékáldozatot (אָשָׁם) kellett bemutatnia. Mikor végre kiderült, hogy valóban az *איסור*-ból evett, akkor *bűnűldozatot* (חטאת) kellett bemutatnia. Látjuk tehát a különbséget, mely van a véték (אשם) és a bűnűldozat (חטאת) közt: m. p., míg az utóbbi a már *kiderült*, addig az előbbi a még *függőben* (תָּלִי) levő vétékre jutott. (19) אשם הוא: *vétékáldozat az*: vétékáldozat a szó legszorosabb értelmében azért, mivel még *függőben* (תָּלִי) van, vajjon elkövetett-e egyáltalában valami törvényellenes dolgot vagy sem? — אשם אשם אשם *vétve vétett az Örökkévalónak*: vétett annyiban, a mennyiben nem járt el eléggé óvatosan a törvény dolgában, és evett valamiből, a minek rituális volta iránt nem volt tisztában, de egyébiránt még csak tévedésből való vétkesnek sem mondható, míg ki nem derül, hogy csakugyan az *איסור*-ból evett. — אשם, אשם, אשם; e három szó grammatikai különbsége: אשם főnév, אשם inf. kál, és אשם perf. kál. (21) וכחש בעמיתו, *ugyanis eltagad valamit felebarátjának*. A *váv* וכחש szó elején magyarázó, azért: *ugyanis*. Hűtlensége Isten ellen abban rejlik,

kévaló ellen: ugyanis eltagadja felebarátjának a nála letett vagy kezére bízott jószágát, vagy a mit felebarátjától erővel elvett, vagy erőszakosan megtagadott. Vagy talált elveszett jószágot és tagadja és hamis állításra esküszik; akármelyikre, a melyet az ember elkövet, hogy általa vétkeznék: leszen te-

בִּיהוּהוּ וְכַחשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפְּקֻדֹן
 אֶת־בְּתוּשְׁמַת יָד אִו כְּגֹל אִו
 כִּב עֵשֶׁק אֶת־עֲמִיתוֹ: אִו־מִצָּא
 אֶבְרָה וְכַחשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־
 שִׁקְרָה עַל־אֶחָת מִכָּל אֲשֶׁר־יֵעֲשֶׂה
 כִּב הָאָדָם לְחַטָּא בְּהִנֵּה: וְהָיָה כִּי־
 יִחַטָּא וְאִשָּׁם וְהִשִּׁיב אֶת־הַגֹּלָה

hogy felebarátjának valamit eltagad, a mit neki őrizés végett (פְּקֻדֹן) adott, vagy más minőségben kezére bizta (תְּשׁוּמַת יָד), vagy a mit tőle erővel elvett (גֹּל), vagy erőszakos módon megtagadott, a mi felebarátját illeti jogosan (עֵשֶׁק), vagy elveszett jószágot (אֶבְרָה) talált, a melyet felebarátja keres. Ezekben és hasonló esetekben, midőn az ember felebarátja ellen vétkezik, Isten ellen is vétkezik, mert a felebarát iránti kötelességek egyszersmind Isten iránti szent kötelességek, és valahányszor az ember felebarátján bár miféle igazságtalanságot követ el, mindannyiszor megszegi Isten szent törvényét. — בעֲמִיתוֹ, a viszonyító ב a szó elején, úgy szintén בַּפְּקֻדֹן szó elején כַּחשׁ igének a vonzsta, mely úgy a személymint a tárgy névvel köttetik össze. עֲמִיתוֹ pedig ragozott főnév, mely rag nélkül így hangzik: עֲמִית; töve: עָמָה (= עָמַם), annyit jelent mint *szövetkezni*, innen עֲמִית, *szövetkezős*, átvitt értelemben: *szövetséges, társ*. — פְּקֻדֹן képzett főnév פִּקַּדְוֹ által פִּקַּד igéből, melynek tulajdonképeni jelentését l. M. I. 21, 1. és még más helyen. יָד תְּשׁוּמַת szó szerint: *kézbe tevés*, értsd: a mit valakinek kezére biznak. A hagyományos magyarázat szerint פְּקֻדֹן és תְּשׁוּמַת יָד között az a különbség, hogy az első csak őrizés végett adott jószágról használatos, melyhez az őrzőnek (שׁוּמַר) nem szabad nyúlnia, míg a második oly esetben alkalmaztatik, melyben a kezére bízott jószágnak hasznát veheti míg keze alatt van. תְּשׁוּמַת nn. főnév גֹּל (tenni) igéből. — גֹּל (= גֹּלָה stat. constr.) himn. főnév (nn. גֹּלָה) igéből, melynek voltaképeni jelentése: valamit erőszakosan kiragadni valaki kezéből (V. ö. M. I. 21, 25.): — עֵשֶׁק ellenben használtatik oly dolog erőszakos megtagadásáról, mely valakit jogosan megillet, de nincsen ennek kezében p. a napszámosnak a bére a munkaadó kezében. V. ö. alább. 19. 18. (22) וְנִשְׁבַּע עַל שִׁקְרָה, és *esküszik hamis állításra*, melyet tett a peres ügyre nézve. נִשְׁבַּע עַל שִׁקְרָה mást jelent mint שִׁבְעָה עַל שִׁקְרָה. Ez azt jelenti: *hamisan esküszik*, azaz: esküjében állit valamit, a mi nem igaz; míg pedig שִׁבְעָה עַל שִׁקְרָה azt fejezi ki, hogy *hamis állításra esküszik*, hogy igazat mondott. — עַל אֶחָת וְנִי, akármelyikre stb. értsd: állítása vonatkozzék a 21. és 22. versben felsorolt eseteknek akármelyikére. L. a fordítást. (23) וְאִשָּׁם, és *vétkezt beismeri*; nem mások figyelmeztetése, hanem

hát, ha vétkezik és vétkét beismeri: térítse meg a jószágot, a melyet erővel tőle elvett, vagy azt, a mit erőszakosan megtagadott, vagy a nála letett jószágot, a mit őrzés végett nála letett, vagy elveszett jószágot, me-

24 lyet talált, Vagy akármelyiket azok közül, a melyre hamisan esküszik vala, és fizesse meg azt értéke szerint, ötödrészét pedig tegye még hozzá; annak, a kié, adja azt, a mely napon bűnét

25 beismeri. És vétékáldozatául vigyen be, az Örökkévaló

tiszteletére, egy hibánélküli kost a juhokból, a vétékáldozat

26 értékén, az áldozárhoz. Az áldozár pedig engeszteljen érette az Örökkévaló színe előtt, és megbocsáttatik neki mindazért, a mit cselekszik, hogy azáltal vétkezzék.

אִשֶׁר גָּזַל אֹו אֶת־הָעֶשֶׂק אִשֶׁר
 עֶשֶׂק אֹו אֶת־הַפְּקֹדִין אִשֶׁר
 הִפְקֹד אֹתוֹ אֹו אֶת־הָאֲבֵרָה
 כִּד אִשֶׁר מִצָּא: אֹו מִכֹּל אִשֶׁר־
 יִשְׁבַּע עָלָיו לְשֹׁקֵי וְשָׁלַם אֹתוֹ
 בְּרֹאשׁוֹ וְהִמְשִׁתִּיו יָסַף עָלָיו
 לְאִשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֵנוּ בְּיוֹם
 כִּה אִשְׁמָתוֹ: וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא
 לַיהוָה אֵיל תְּמִים מִן־הַצֹּאֵן
 כִּו בְּעֶרְכָּהּ רֹאשָׁם אֶל־הַפֶּה: וְכִפַּר
 עָלָיו הַכֹּהֵן רִפְגִּי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ
 עַל־אֲחַת מִכֹּל אִשְׁר־יַעֲשֶׂה
 לְאֲשָׁמָה בָּהּ:

a maga belátása folytán. והשיב וגו', *térítse meg* stb. A kárpótlásnál első sorban állnak azon esetek, melyeknél a megterítendő tárgy a vétkes kezében van. — או את הפקדון *vagy a nála letett jószág*. Itt פקדון alatt a תשומת יד is értetik. L. feljebb a 21. v. — הפקר perf. hofál, a hifilnek megfelelő szenvedő alak. פקד hifilben annyit jelent, mint: *felügyelet alá őrizés végett adni*; hofálban tehát: *őristetni*. (24) או מכל וגו' úgy értendő, mintha lenne: או אחת מכל וגו', *vagy akármelyiket mindazok közül* stb. — המשתיז, a többes számú rag: יזי a többnemű esetekre vonatkozik, a melyekben a vétkesnek az okozott kárhoz egy-egy ötödrészt hozzá kell adni. — לאשר הוא לו, *a kinek tulajdona az adja az ötödrészt is, nem pedig az áldozárnak*. (25) בערך לאשם, *a vétékáldozat értékében*. E kifejezés értelméről l. feljebb 5, 15. (26) לאשמה hosszabbúlt inf. kál אשם-ból, mint לאברהם. V. ö. M. II. 29, 29.

VI. FEJEZET.

As égőáldozat törvénye (1—2); as áldozár eljárása (3—4). A tűz-
 az égőáldozat oltárán (5—6). A lisztáldozat törvénye (7—11). As áldozár
 lisztáldozata a fölkenés napján (12—16). A bűnáldozat törvénye (17—23).

- 1 És szóla az Örökkévaló
 2 Mózeshez, mondván: Parancsold meg Áronnak és fiainak, mondván: ez az égőáldozat törvénye: ez, amely felszáll a tűzhelyre az oltáron az egész éjjel egészen reggelig; és az oltár tüze égjen rajta. És az áldozár öltse lenköntösét és lennadrágot öltson testére; és emelje le a hamut, mivé a tűz megemészti vala az égőáldozatot az oltáron, és tegye azt az oltár mellé.
 4 És vesse le ruháit és öltson más ruhákat; és vigye ki a hamut, ki, a tá-
- צו
- א ו יַדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
- ב צו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר
- ג זֹאת תֹּרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה
- ד עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלֹתִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־
- ה הַלַּיְלָה עַד־הַבֶּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ
- ו תֹּקֵד בּוֹ: וְלִבַּשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בַד
- ז וּמְכַנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ
- ח וְהָרִים אֶת־הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל
- ט הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ
- ד וְשָׂמוּ אֶצְלַת הַמִּזְבֵּחַ: וּפָשַׁט אֶת־
- ו בְּגָדָיו וְלִבַּשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים
- ז וְהוֹצִיָא אֶת־הַדָּשָׁן אֶרֶץ־מִתּוֹן

צו szigorú imp. pi *צוה*-ból a személynév accusativusával. L. M. II. 1, 20 és még m. h. — *הוא העלה וגו'*, *es, a mely felszáll* stb. Itt *העלה* cselekvő részesülő kál és vonatkozik az előtte álló azonos alaku, de különböző jelentésű *העלה*-ra, mely főnév, és azt jelenti: *az égőáldozat*. E szerint a mondat értelme: *Es az égőáldozat* (l. feljebb 1, 3.) *törvénye. Es az, mely felszáll a tűzhelyre az oltáron az egész éjjel*, mivel az égőáldozat elégethető volt az egész éjjelen át. — *מוקדה* nn. főnév *יקר* (égni)-ből. A *מ* a szó elején, főnévképző, mely a helyet jelöli, hol a cselekvés (az elégés) véghez megy, azért: *tűshely*. — *תוקד בו*, *égjen rajta*, t. i. az oltáron. *תוקד* fut. hofál *יקר*-ből. — *מד* birtokragozott főnév: *מד* (töve: *מדד*, mérni [hosszszát valaminek])-ből. Így neveztetik különösen az áldozárnak a köntöse (*בתנת*), mely tetőtől talpig ért. — *בד*, mely voltaképen *rudat, szálát*, átvitt értelemben *gyölcsöt* is jelent, tekintettel a *lenszálakra* (*בדים*) melyből készül. — *ישמו* tárgyragozott perf. conv. *שום*-ból, azért: *és tegye azt*, t. i. a leemelt hamut. (4) *בגדים אחרים*, *más ruhákat*, melyek szintén az áldozár hivatalos ruhái, csakhogy nem azok, melyekben az oltári szol-

- borból, egy tiszta helyre.
- 5 A tűz pedig az oltáron égjen, el ne aludjék. És az áldozár gyújtson meg rajta fahasábokat minden reggel; és rendezze el a fölött az égőáldozatot, és párologtassa el rajta az örömaldozat kövérségeit. Örök tűz égjen az oltáron, el ne aludjék. Meg ez a lisztáldozat
- 6 törvénye: Áron fiai vigyék azt az Örökkévaló színe elé, közel az oltárhoz. És emeljen le belőle markával egy maroknyit az áldozat lisztlángjából és olajából és minden tömjént, mely a lisztáldozaton van, és párologtassa el az oltáron kellemes illatúl illatrészét, az
- 7 Örökkévaló tiszteletére. És a mi megmarad belőle, azt költsek el Áron és fiai; kovásztalanul költessék el, szent helyen, a találkozás sátrának udvarában költsek el azt. Ne süttessék kovászosan; osztályrészökül adtam azt tűzáldozataimból; szentségek szentsége

לְמַנְחָה אֶל־מְקוֹם טָהוֹר: וְהָאֵשׁ
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ תִּנְקַד־בּוֹ לֹא תִכָּבֵה
 וְיַעַד עָלֶיהָ הַפֶּהֶן עֵצִים בְּבִקְרָ
 בְּבִקְרָ וְעַד עָלֶיהָ הָעֵלָה וְהַקְטִיר
 עָלֶיהָ הַלְבִי הַשְּׂרָמִים: אֵשׁ
 תָּמִיד תִּנְקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא
 תִכָּבֵה: ׀ וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה
 הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּיַד־אֲהֲרֹן לְפָנַי
 יְהוָה אֶדְפְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וְהַרִים
 מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֵּלַת הַמִּנְחָה
 וּמִשְׁמֶנֶה וְזֹאת כֹּל־הַלְבָנָה אֲשֶׁר
 עַל־הַמִּנְחָה וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רִיחַ
 נִיחֹחַ אֲזַכְּרֶתָה לְיְהוָה: וְהַגִּילְתֶּם
 מִמֶּנֶה וְאִכְלוּ אֲהֲרֹן וּבָנָיו מִצֹּאת
 תֹּאכַל בְּמְקוֹם קֹדֶשׁ בְּחֵצֵר אֹהֶל־
 מוֹעֵד וְאִכְלוּהָ: לֹא תֹאכְלֶהָ הָמִין
 חֵלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאֲשֵׁר קֹדֶשׁ

gálatot végezte. (5) בְּבִקְרָ בְּבִקְרָ, minden reggel: a tárgynev ismétlésének használatáról a határozatlan számnév (כל) értelmében l. alább 24, 8. — ועַד, *és rendezze el a fölötté*, t. i. a tűz fölött; a nn. rag יָה־, אֵש־re vonatkozik, mely olykor nőnemű. (6) אֵשׁ תָּמִיד תִּנְקַד וְגו', örök tűz égjen stb. A tűznek még akkor is kellett az oltáron égnie, hogyha nem is volt áldozat elemésztendő. (7) וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה, meg ez a lisztáldozat törvénye. V. ö. feljebb 2, 1—13. Az ott felsorolt többnemű lisztáldozatokat a szent szöveg, e helyen egybefoglalva, megállapítja valamennyinek közös kellékeit. — הַקָּרֵב infinit. hífl a határozott módú ige יִקְרִיבו helyett. (10) חֵלְקָם birtokragozott főnév. accusativusban áll határozó értelmében azért: osztályrészökül. — קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ, szentségek szentsége, értsd: első rangú szentség, melyből csak Áron férfigyermekei (nem pedig leányai), é. p.

- az, mint a bűn- és véték-
 11 áldozat. Minden férfi Áron
 fiai közül egyék belőle;
 örök illetmény az nemzedé-
 keiteknek, az Örökkévalónak
 tűzáldozataiból. Minden a
 mi azokat érinti, legyen
 12 szent. És szóla az Örökké-
 való Mózeshez, mondván:
 13 Ez Áronnak és fainak ál-
 dozata, melyet bemuttassa-
 nak az Örökkévalónak, a
 mely napon őt fölkenik:
 egy tized éfâh lisztlángot
 lisztáldozatul mindenkor,
 annak felét reggel és felét
 14 este. Lapos serpenyőben,
 olajjal elkészítve, jól meg-
 lágyítva, mutasd be azt: darabokra aprított süteményt mutasd
 be lisztáldozatnak, kellemes illatúl az Örökkévaló tiszteletére.
 15 És a felkent áldozár, ki fiai közül lesz helyette, készítse azt el.
 Örök törvény ez, az Örökkévaló tiszteletére, egészen párolog-

קִדְּשִׁים הוּא כַּחֲמֹאת וּכְאֲשֵׁם:
 כָּל-זָכָר בְּבְנֵי אֹהֲרֹן יֹאכְלֶנָה חֶקֶךְ י"א
 עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל
 אֲשֶׁר-יִנְעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ: פ
 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: יב
 זֶה קָרְבַּן אֹהֲרֹן וּבְנָיו אֲשֶׁר- יג
 יִקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הַמִּשְׁחָה אֹתוֹ
 עֲשִׂיתָ הָאֹפֶה סֵלֶת מִנְחַה תָּמִיד
 מִחֲצִיתָהּ בַּבֶּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְבֹ: יד
 עַר-מִחֲבֶת בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה מִרְבַּכַּת
 תְּבִיאָנָה תְּפִינִי מִנְחַת פְּתִים
 תִּקְרִיב רִיחַ-נִיחָה לַיהוָה: וְהִכֵּהוּ טו
 הַמִּשִּׁיחַ תַּחֲתוֹ מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה
 אֹתָהּ חֶקֶד-עוֹלָם לַיהוָה כִּכְלִל

a hajlék udvarában (l. a következő verset) ehettek. (11) *כָּר אֲשֶׁר יִנְעַ בָּהֶם* (11) *כָּר אֲשֶׁר יִנְעַ*, minden, a mi azokat érinti, legyen szent, értsd: ha véletlenül valami közönséges étel (חולץ, nem szent) érintette volna, ez is tekintetik szentnek. (13) *אֹתוֹ* vonatkozik Áronra, vagy fiai egyikére. *הַמִּשְׁחָה* pedig inf. nifal *מִשַׁח* (felken)-ből. Az ige szenvedő formája azonban e helyen a személytelen ige gyanánt használtatik, a mi igazolja az accusatívt is, melyet maga után vonz. — *מִחֲצִיתָהּ* ragozott főnév *מִחֲצִית* (töve: *חָצַע*, osztani)-ből. A nn. rag: *הָ* vonatkozik *מִנְחָה*-ra, mely nn. főnév. (14) *מִרְבַּכַּת* part. pass. hif. töve: *רָבַךְ*, csak ez alkoholommal fordul elő, de az összefüggésből kitűnik, hogy rokonjelentésű *רָבַךְ* (lágyítani)-khál azért *מְרַבֵּכֶת* jól meglágyítva, t. i. olajjal. — *תְּפִינִי* függő alakja a többesszámú hn. (*אִפֶּה*-ből származó) főnévnek: *דַּרְבָּכִים* (= *תְּפִינִים*) sütemény, azért: *דַּרְבָּכִים מִנְחַת פְּתִים* darabokra aprított süteményt lisztáldozatnak. V. ö. feljebb 2, 5—6. (15) *וְהִכֵּהוּ* a felkent, mert a rag *תַּחֲתוֹ* szóban *אֹהֲרֹן*-ra vonatkozik a 13. vers elején. — *כִּכְלִיל* (תְּקַטֵּר, egészen párologtassék el, nemcsak egy maroknyi (קָטִין) hanem egészen. *כִּכְלִיל* (t. כלל) hn. főnév határozói jelentéssel, azért: *עֲשִׂהוּ*; *תְּקַטֵּר* pedig

16 tassék el. És az áldozár minden lisztáldozata egészen elégetendő, ne költessék el.

17 És szólá az Örökkévaló

18 Mózeshez, mondván: Szólj Áronhoz és fiaihoz következőképen: Ez a bűnáldozat törvénye: a mely helyen levágatik az égőáldozat, ott vágassék le a bűnáldozat, az Örökkévaló színe előtt; a szentségek szentsége az.

19 Az áldozár ki azt bűnáldozatnak bemutatja, egye meg; szent helyen költessék el, a találkozás sátrá-

20 nak udvarában. Minden, a mi husát érinti, legyen szent; és a mi véréből valamely ruhára fecscsen —, azt, a mire fecscsen vala, mos-

21 sad meg szent helyen. És

cserépedény, melyben főzetik, töressék el; de ha rézedényben

22 főzetett, suroltassék és öblítették vízzel. Minden férfiszemély

23 az áldozárok közül eheti azt. A szentségek szentsége az. És

טז תִּקְטָר: וּכְל־מִנְתַּת כֹּהֵן כֹּלֵל

יז תִּהְיֶה לֹא תֹאכְל: פ וַיִּדְבֵּר

יח יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר

אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת

תּוֹרַת הַחֲטָאת בְּמָקוֹם אֲשֶׁר

תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִשְׁחַט הַחֲטָאת

לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ הוּא:

יט כֹּהֵן הַמַּחֲטֵא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה

בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ תֹּאכְל בַּחֲצַר אֹהֶל

כ מוֹעֵד: כֹּל אֲשֶׁר־יִנַּע בְּבִשְׂרָהּ

יִקְדַּשׁ וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדְּמָה עַל־

כא הַבָּגָד אֲשֶׁר יִזֶּה עֲלֶיהָ תִכְבֵּס

בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ: וְכִלְי־הָרֵשׁ אֲשֶׁר

תִּבְשַׁל־בוּ יִשְׂבֹּר וְאִם־בְּכִלִי

כב נְחֹשֶׁת בְּשָׂלָה וּמָרַק וְשִׁטָּף

כג בַּמַּיִם: כֹּל־זָכָר בְּכַהֲנִים יֹאכְל

אֹתָהּ קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ הוּא: וְכֹל־

fut. hofál קטר-ból. (18) זאת תורת ההטאת, és a bűnáldozat törvénye. V. ö. felj. 4, 3. stb. Itt a törvény megállapítja, hogy mi történjék a bűnáldozat husával stb. (19) כהן המחטא אותה, az áldozár, a ki bűnáldozatnak azt bemutatja תִּשְׁחַט part. piél תִּשָּׂא-ból voltaképen: a tisztító (L. M. II. 29, 36.); itt azonban תִּשָּׂא-ból származván mint denominativum azt jelenti: a ki bűnáldozatnak bemutatja. (20) כֹּל אֲשֶׁר יִנַּע בְּבִשְׂרָהּ יִקְדַּשׁ, minden, a mi annak husát érinti, legyen szent; ennek az értelmét l. felj. 11. versben.— וְאֲשֶׁר יִזֶּה וּגְוִי, és a mi fecscsen stb. וְאֲשֶׁר annyit jelent, mint וכי, vagy וְאִם V. ö. M. II. 21, 13. III. 4, 22. יִזֶּה pedig fut. kál יִזֶּה-ből behatós jelentéssel, azért: fecscsen.— אֲשֶׁר יִזֶּה וּגְוִי, értsd: אֲשֶׁר יִזֶּה וּגְוִי, a ruha, a melyre fecscsen stb. (21) וּמָרַק וְשִׁטָּף, süroltassék, és öblítették. Mind a kettő szükséges, úgy a surolás, mint az öblítés.— מָרַק úgy, mint שִׁטָּף perf. puál, mert a ר nem vesz fel dágest, ez הוּלֵם által pótoltatik. (23) וְכֹל הַטָּאת אֲשֶׁר יִזֶּה מִדְּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, és minden bűnáldozat, a

minden bűnáldozat, melynek véreből bevitetik a találkozás sátrába, hogy engeszteljen a szentségben, ne költessék el, hanem a tűzben égessék el.

VII. FEJEZET.

A vétekáldozat törvénye (1—7). Az áldozár illetménye (8—10). Az örömláldozat törvénye (11—21). A háj- meg a vér evése eltüntetik (22—27). Aron és utódjának illetményei az örömláldozatból (28—38).

- 1 És ez a vétekáldozatnak a törvénye; a szentségek
 2 szentsége az: A mely helyen levágják az égőáldozatot, vágják le a vétekáldozatot, és vérét hintse az oltárra köröskörül; és minden kövérségét mutassa be belőle: a farkot és a hájat
 3 mely befedi a belet, és a két vesét és a hájat, mely azokon vagyon, mely a vékonyán van, és a hártját a máj fölött, a vesékkal együtt
 4 válaszsza el azt. És az áldozár párologtassa el azokat az oltáron; tűzrevaló az Örökkévalónak, vétekáldozat az. Minden férfiszemély az áldozárok közül költse el; szent helyen költessék el, a szentségek szentsége az. Mint a bűnáldozatnak,

melynek véreből vitetik be az összetalálkozás sátrába, hogy hintsék azt a kárpit elé (V. ö. felj. 4, 5—7. 16—18) vagy a kárpiton belül (l. alább 16, 14. 15.). — וזאת תורת בוא יובא fut. hofál igéből.

(1) וזאת תורת האשם וגו', és ez a vétekáldozatnak a törvénye stb. V. ö. feljebb 5, 15. 18, 25. (3) וזאת האליה, a farkot, t. i. a kosból, mely vétekáldozatnak (אשם) volt bemutatandó (L. ugyanott). — (7) כחטאת כאשר (7)

úgy a vétékáldozatnak, egyenlő törvényök van. Az áldozár, ki avval engesztel, azé legyen. És az áldozár, ki bemutatja valakinek az égőáldozatát — az égőáldozatnak a bőre, melyet bemutatott, az áldozaré; az övé legyen. És minden lisztáldozat, mely kemencében sül, valamint mindaz, ami mély serpenyőben készül, vagy lapos serpenyőben, az áldozaré, ki azt bemutatja, azé legyen. És minden olajjal vegyített és száraz lisztáldozat Áron fiaié legyen, az egyiké úgy, mint a má-

11 siké. Ez pedig törvénye az örömáldozatnak, melyet bemu-
12 tat az örökkévalónak: Ha háladásul mutatja be, akkor mutasson be a hálaáldozat mellett kovásztalan kalácso-

תורה אחת להם הפה אשר
יבפרו בו לו יהיה: והפיהו
המקריב את עלת איש עור
העלה אשר הקריב לפהו לו
יהיה: וכל מנחה אשר תאפה
בתנור וכל נעשה במרהשת
ועל מקבת לפהו המקריב אתה
לו תהיה: וכל מנחה בלילה
בשמן והרבה לקרבנו אהרן
תהיה איש באהיו: פ שלישי
וזאת תורת זבה השלמים אשר
יקריב ליהיה: אם על תודה
יקריבנו והקריב על זבה
התודה הלזת מצות בלילה

“תורה אחת להם וגו’ mint a bündlozotnak úgy a vétékáldozotnak egyenlő törvényök van, a mennyiben mind a két rendbeli áldozotnak a húsa az áldozaré volt, ki avval engesztelt. (8) עור העלה וגו’, az égőáldozotnak a bőre stb., értsd: csakis a bőre, mert húsa meg kövérsége az oltáron égett el; ellenben másnemű áldozatokból a bőrön kívül még a hús is az áldozaré volt. (9) וכל נעשה וכל מנחה אשר, mintha lenne: נעשה וכל מנחה אשר azért: נעשה (nn. part. nif. ellenben: נעשה [Neh. 5, 18.] himnemű), készül. (10) והרבה, értsd: מנחה הרבה, melyre olaj nem öntetett. V. ö. feljebb 5, 11. M. II. 5, 15.). (11) וזאת תורת זבה השלמים וגו’. Es pedig törvénye az örömáldozotnak stb. V. ö. 3, 1—5. A mi pedig e két név זבה meg שלמים etymologiai és tárgyi jelentését illeti, l. magyarázatát M. II. 24, 5. meg feljebb 3, 1. (12) אם על תודה יקריבנו (זבה השלמים) be fogja mutatni hála gyanánt (על תודה) az Istennek, a kegyelemért, melyben őt részesítette. תודה nn. főnév תרה-ból; a ת a szó elején névképző. יקריבנו pedig tárgyragozott fut. hif. קרב-ból, annyit jelent, mint: יקריב אתו — על זבה התודה וגו’, a hálaáldozat mellett stb., a következő négy kalácsnemet u. m. 1. הלזת מצות, 2. ריקי מצות, 3. סלת מרבבת és 4. הלזת לחם המין kellett bemutatnia a

- kat, olajjal vegyítve, és kovásztalan lepényeket, olajjal megkenve, és olajjal megáldozott lisztlángból való kalácsokat, olajjal vegyítve.
- ¹³ Kalácsokkal kovászos kenyértésztából mutassa be áldozatát, hála- és öröm
- ¹⁴ áldozatai mellett. És vigyen belőle egyet mindenik áldozatából ajándékkul az Örökévalónak tiszteletére; az áldozaré, ki hinteget az örömáldozat vérével, azé le-
- ¹⁵ gyen. És az öröm- és hálaáldozatának husa az áldozás napján
- ¹⁶ költessék el; ne hagyjon belőle semmit reggelig. Ha pedig fogadalom, vagy szabad ajándék leszen áldozata, a mely napon

בִּשְׁמֵן וּרְקִיקֵי מִצֹּאת מִשְׁחִים
 בִּשְׁמֵן וּמִלֶּת מִרְפֶּקֶת הַלֶּת
 בְּלוֹלֶת בִּשְׁמֵן: עַל־חֶלֶת לֶחֶם
 חֲמֵץ יִקְרִיב קִרְבָּנוּ עַל־זֶבֶח
 הַתּוֹדָה שְׁלָמִיו: וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ
 אֶחָד מִכָּל־קִרְבָּן תְּרוּמָה לַיהוָה
 לְפָנָיו הַזֶּהֱרַק אֶת־דָּם הַשְּׁלָמִים
 לוֹ יְהוָה: וּבִשְׂרֵר זֶבֶח הַתּוֹדָה
 שְׁלָמִיו בְּיוֹם קִרְבָּנוּ יֹאכֵל לֹא־
 יֵצֵא מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר: וְאִם־נִדְרָה
 אִו נִדְרָה זֶבֶח קִרְבָּנוּ בְּיוֹם

hálaáldozattal együtt. Az egyes szók magyarázatáról l. M. II. 29, 23. — Feljebb 6, 14. (14) אֶחָד מִכָּל־קִרְבָּן תְּרוּמָה, *egyet mindenik áldozatból ajándékkul*, értsd : mindenik kalácsnemű áldozatból *egy* adassék *kiemelt ajándékkul* (תְּרוּמָה) az áldozárnak. Minthogy pedig a תְּרוּמָה, másképen : מַעֲשֵׂר (tized)-nek is nevezetik (V. ö. M. IV. 18, 16), következik ebből, hogy a négyféle kalács mindegyik neme tiz-tiz, összesen tehát negyven darabból állott, melynek tized része — valamint az örömáldozat husából a szőgy meg a lapoczka az áldozaré; a többit pedig — ugy a kalácsot mint a húst — a hálaáldozat tulajdonosa és meghívott vendégei költötték el törvényszabta módon és időben (V. ö. alább 13, 16.). (15) וּבִשְׂרֵר זֶבֶח הַתּוֹדָה שְׁלָמִיו. Mind a négy fő-név vonzati viszonyban áll egymással. Föloldhatók a következő három különálló két-két főnévszerkezetre u. m. 1. בִּשְׂרֵר זֶבֶח (az áldozat husa) 2. זֶבֶח הַתּוֹדָה (a háladás áldozata) és 3. תּוֹדָת הַשְּׁלָמִים (az örömáldozat hálája), azért זֶבֶח הַתּוֹדָה הַשְּׁלָמִים, *az öröm- és hálaáldozat husa*. — בְּיוֹם קִרְבָּנוּ, *áldozás napján* értsd : a mely napon áldozatát bemutatja. Ez alatt értetik a világos nappal és a rákövetkező éjjel. — יָצֵא (= נָגַה) בֶּלֶת (V. ö. M. II. 32, 10.) (16) וְאִם־נִדְרָה אִו נִדְרָה זֶבֶח קִרְבָּנוּ, *hogyha pedig fogadalom vagy szabad ajándék lesszen áldozata*. Fogadalom (נִדְרָה) akkor, ha a szükség idejében fogadalmat tesz, miszerint hála jeléül áldozatot fog bemutatni — Isten tiszteletére, hogyha a szükségből kisegíti (V. ö. M. I. 28, 20—22); szabadajándéknak (נִדְרָה) pedig nevezetik, ha hálaérettől indítva, felajánlja. A hagyományos magyarázat úgy jellemzi: A נִדְרָה alkalmával mondja: הֲרֵי עָלַי, *legyen redm*, azaz : *avval tartozom*; נִדְרָה-nál pedig azt

- azt bemutatja, költessék el
 és a másodnapon, de csak a
 mi belőle megmaradt költes-
 17 sék el. És a mi marad az
 áldozat húsból, a harmad
 napon égessék meg tűzben.
 18 És ha elköltendő lett volna
 a hála- és örömaldozat húsa
 a harmadik napon, nem fog-
 dattatik el kedvesen, annak,
 a ki azt bemutatja, nem tud-
 atik be neki; utálatos leg-
 yen; és a személy, a ki
 19 azt megeszi, viselje bűnét. És a hús, mely valami tisztátalant érint,
 ne költessék el, tűzben égessék meg; a mi pedig a húst illeti, minden

használja: הרי זו = *legyen ez*, a mi épen kezénél van. — וממחרת, és
 másod napon, de csak világos nappal estig, mert estén már nem szabad
 enni belőle, azért „a második napon“ itt וממחרת által van kifejezve, nem
 pedig השני által, mivel ekkor úgy lehetett volna érteni, hogy még a
 második éjjel is szabad belőle enni. — והנותר וגו', de csak a mi belőle maradt
 stb. mert törvény szerint úgy kellett intézkedni, hogy még az napon
 (ביום ובהו) költessék el. (17) והנותר מבשר הובה, és a mi marad az áldozat
 húsból, t. i. a második nap estéig, akkor már el van tiltva, nem szabad
 enni belőle, hanem *harmad napon reggel* (ביום השלישי) tűzben égessék el.
 (18) ואם האכל יאכל וגו', ha pedig elköltendő lett volna stb., az az: ha szándéka
 lett volna az áldozónak, mikor levágta, hogy törvénszabta időn kívül akar
 belőle enni, akkor az áldozat nem fogadtatik el kegyelmesen (לא ירצה),
 még akkor sem, hogyha tényleg a törvénszabta idejében költötte volna
 el. Ezt jelenti — a hagyományos magyarázat szerint — az infinitivus:
 האכל a futurum: יאכל előtt. L. a fordítást. — לא יחשב לו, nem tudatik
 be neki. Az ilyen áldozattal kötelességét le nem róta. — יחשב fut. nifál
 השב (gondolkodni)-ból, azért לא יחשב, nem tudatik be neki. — פגול יהיה, utá-
 latos legyen, az az: meg nem ehető. פגול hn. főnév, töve: פגל, mely ige-
 alakban csak a misnai nyelvben é. p. piélben és hithpáélban fordul elő.
 A piélben azt jelenti: az áldozat husát utálatossá tenni, és a hithpáélban,
 hogy az áldozat húsa utálatossá vált. (19) והבשר אשר יגע וגו', és a hús
 mely érint stb., értsd: az örömaldozat húsa, melyről épen szó van, ha érint
 stb. Ezer szó: והבשר tehát a mondat alanya. Ellenben a következő והבשר
 e versben: feltétlen nevező (nom. absol.), azért: a mi pedig a húst illeti.

- tiszta (ember) ehett húst.
- 20 És a mely személy eszik az örömaldozatnak húsából, melyet bemutat az Örökkévaló tiszteletére, miglen tisztátalansága rajta van: azon személy irtassék ki nemzetseégeiből. És ha valamely személy érint akármely tisztátalant, akár az ember tisztátalanságát, akár tisztátalan barmot, akármely tisztátalan utálatosságot, és eszik az örömaldozat húsából, melyet bemutat az Örökkévaló tiszteletére; azon személy irtassék ki nemzetseégeiből.
- 22 És szóla az Örökkévaló Mózeshez, mondván: Szólj Izrael gyermekeihez, mondván: az ökör, a juh- és a kecskének a háját meg ne egyétek. És az elhullott állatnak hája, és a széttépett állatnak a hája használható minden munkára, de enni ne egyétek azt. Mert a ki hájat eszik a baromból, melyből tűzrevalót áldoznak az Örökkévaló tiszteletére, azon személy, ki megessi, irtassék

כ כל־טהור יאכל בֶּשֶׂר׃ וְהִנֵּפֶשׁ
 אֲשֶׁר־תֹאכַל בֶּשֶׂר מִזֶּבֶחַ
 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וּטְמֵאתוּ
 עֲלֵיו וְנִבְרַתָּהּ הַנִּפְשׁ חֲהוּא
 כא מֵעֲמִידָה׃ וְנִפֶּשׁ כִּי־תִנְעַ בְּכֹל־
 טָמֵא בְּטְמֵאת אָדָם אִוּ בְּבַהֲמָה
 מִמֵּאָה אִוּ בְּכֹל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל
 מִבֶּשֶׂר־זֶבֶחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר
 לַיהוָה וְנִבְרַתָּהּ הַנִּפְשׁ חֲהוּא
 כב מֵעֲמִידָה׃ וּדְבַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 כג לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעִז
 כד לֹא תֹאכְלוּ׃ וְחֵלֶב בְּדָהּ וְחֵלֶב
 מִרְפָּה יַעֲשֶׂה לְכֹל־מִלְאכָהּ וְאָכַל
 כה לֹא תֹאכְלוּהוּ׃ כִּי כָּל־אֹגֶל חֵלֶב
 מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה
 אֲשֶׁה בַיּוֹהֵ וְנִבְרַתָּהּ הַנִּפְשׁ

L. a fordítást. (20) *וטמאתו עליו*, és tisztátalansága rajta van, értsd: ő maga oka tisztátalanságának (V. ö. alább 15, 3.) nem pedig, hogy érintett valami tisztátalan személyt, melyről csak ezután a következő (21) versben van szó. — *בכל שקץ טמא*, tisztátalan barmot, értsd: annak hulláját, mert a tisztátalan állat élő teste nem teszi tisztátalanná azt, a ki érinti. — *טמא*, akármely tisztátalan utálatosságot, értsd: az utálatosnak nevezett állat hulláját, melynek érintése tisztátalanná tette azt, a ki érintette. L. alább 11, 31. (23) *שור, כשב, ועז*, ökör, juh és kecske, mind a három olyféle állat, melyből áldozatot hozhattak Isten tiszteletére. (25) *אשר יקריב ממנה וגו'*, melyből tűzrevalót áldoznak, értsd: melyből áldozni szabad, de nem szükséges, hogy tényleg áldozta legyen, mert minden baromnak a hája még akkor is el van tiltva, ha mindjárt nem vágta le áldozatnak. A szent szöveg ezt csak azért fejezi ki ilyformán, mivel a *pustában*, minden levá-

- 26 ki nemzetségeiből. Meg semmi vért ne egyetek minden lakóhelyeiteken, akár a madárból, akár a baromból.
- 27 Minden személy, ki bármilyen vért eszik, azon személy irtassék ki nemzetségeiből.
- 28 És szóla az Örökkévaló Mózeshez következőképen: Szólj Izrael gyermekeihez, mondván: a ki örömláldozatait bemutatja az Örökkévalónak —, maga vigye be áldozatát az Örökkévalónak örömláldozataiból. Saját kezei vigyék be az Örökkévaló tűzrevaló áldozatait; a hájat a szeggyel együtt vigye be; a szegyet, hogy tegyen vele lengetést az Örökkévaló színe előtt. És az áldozár párolgassa el a hájat az oltáron; a szegy pedig legyen Ároné és 32 fiaié. És a jobboldali lapoczkát adjátok ajándékul az áldozárnak 33 örömláldozataitokból. A ki Áron fiai közül bemutatja az örömláldo-

כו האכלת מעמיה: וכלדם לא
תאכלו בכל מושבתים לעוף
כז ולבהמה: כלנפש אשר תאכל
כלדם ונכרתה הנפש ההיא
כח מעמיה: פ וידבר יהוה אל-
כט משה לאמר: דבר אר-
ל ישראל לאמר המקריב את-זבה
שלמיו ליהוה יביא את-קרבתו
ל ליהוה מזבה שלמיו: וידו
תביאנה את אשר יהוה את-
החלב על-החזה וביאנו את
החזה להניף אתו תנופה לפני
לא יהוה: והקטיר הפה את-החלב
המזבחה והיה החזה לאהרן
לב ולבניו: ואת שוק הימין תתנו
תרומה לפה מזבחי שלמים:
לג המקריב את-דם השלמים ואת-

gott baromnak a háját be kellett mutatni az oltáron, és husát mint örömláldozat husát (בשר שלמים) elkölteni. V. ö. M. V. 12, 20. (26) וכל דם לא תאכלו, meg semmiféle vért ne egyetek. — וכלדם ונכרתה, akár a madáret, akár a baromet a ל e szóban: לעוף körülírja a genitívust, mintha lenne a דם עוף; és a ל e szóban: ולבהמה, mintha lenne ונכרתה, ép úgy a ל e szóban: וידבר יהוה אל-משה, aki bemutatja örömláldozatait stb., a melyekről már fenn (11. v.) szó volt. Itt a szent szöveg e törvényt avval pótolja, hogy és mikép tartozik az áldozat tulajdonosa sajátkezüleg átnyújtani a tűzrevaló áldozatdarabokat (אשר יהוה), valamint az áldozár illetményeit (שוק הימין) az áldozárnak. (30) תביאנה tsz. nn. fut. hífil בוא-ból, vonatkozik וידו-ra, mely nn. főnév; ellenben a (még e versben) következő: יביאנו (egyessz. hn. fut. hífil) vonatkozik a mondat alanyára: והמקריב-ra az előbbi versben. (32) ואת שוק הימין, jobboldali lapoczká, szószerint: a jobboldal lapoczkája, mert שוק הימין (és csak adjectívum gyanánt használtatik) és שוק הימין stat. constructusban áll. (33) לו תהיה—למנה, azé legyen osztályrészsül; a ל e

zat vérét és a hájat, azé legyen a jobb lapoczka osztályrészül; 34 Mert a lengetett szegyet és a kiemelt lapoczkát vettem Izrael gyermekeitől örömdozzataikból, és adám azokat Áron főpapnak és fiainak örök illetményül Izrael gyermekei részéről. Ez Áron felavatási illetménye és fiainak felavatási illetménye az Örökkévalónak tűzrevaló áldozataiból, a mely napon őket előléptette, hogy szolgáljanak az Örökkévalónak, a mit az Örökkévaló parancsolt, hogy nekik adja, a mely napon őket fölkenete, Izrael gyermekei részéről. Örök törvény nemzedék-ről nemzedékre. Ez törvénye az égő áldozatnak, a lisztáldozatnak, és a bün- és vétekáldozatnak, és a fölavatási és az örömdozatnak, melyeket az Örökkévaló megparancsolt Mózesnek a Szi-

החלב מבני אהרן לו תהיה שוק
 לו הימין למנה: כי את-הזה התנופה
 ואת שוק התרומה לקחתי
 מאת בני-ישראל מזבתו
 שלמידם ואתן אתם לאהרן
 הפה ולבניו להקיעולם מאת
 בני ישראל: ואת משחת אהרן
 ומשחת בניו מאשי יהוה ביום
 לו הקריב אתם לכהן ליהוה: אשר
 צוה יהוה לתת להם ביום משחו
 אתם מאת בני ישראל חקת
 לו עולם לדרתם: ואת התורה
 לעלה למנה ולחטאת ולאשם
 ולמלואים ולזבה השלמים:
 לו אשר צוה יהוה את-משה בנר

szóban: למנה adverbialis, azért: o stályrészül. (34) הזה התנופה ושוק, a התרומה, a lengetett szegy és a kiemelt lapoczka, értsd: a melyek lengetettek és a melyek kiemeltettek (V. ö. M. II. 29, 27.), mert mind a kettő, a szegy meg a lapoczka egyformán részesültek úgy a kiemelésben, mint a lengetésben. — להקיעולם, örök illetményül; חק ezen jelentéséről l. M. I. 47, 22. (35) זאת משחת אהרן, es Aron felavatási illetménye, függő alakja משחה (töve: מִשַּׁח)-nak, felkenés, átvitt értelemben: felavatás; itt pedig חק-nak (az előbbi versben) a vonzata, és úgy értendő, mintha lenne: חק משחת אהרן, Aron felavatási illetménye. — מאשי ה', as Örökkévaló tűzrevaló áldozataiból, u. m. a bün- (חטאת), vétek- (אשם), liszt- (מנחה)-égő- (עלה) és örömdozat (שלמים)-ból. (L. alább 37.). — ביום הקריב אתם, a mely napon őket előléptette, értsd: a mely napon Mózes Áronnak meg fiainak a papi szolgálatot tényleg átadta. (36) ביום משחו אתם, a mely napon őket fölkenete. Ez közbeszúrt mondat, mely a tárgyi mellékmondatot: לתת להם, a mely napon őket előléptette, két részre osztja, mire egyébiránt az elválasztó hangjegy (רביעי) szó fölött mutat. (37) ולמלואים úgy értendő, mintha lenne: צוה אתו, ולמלואים (38) ולמלואים, annyi mint: ולמלואים.

nai hegyén, a mely napon megparancsolta volt Izrael gyermekeinek, hogy bemutassák áldozataikat az Örökkévalónak a Szinai pusztájában.

סִינֵי בְּיוֹם צִוִּיתִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנֵיהֶם לַיהוָה
בְּמִדְבַר סִינֵי: וַיַּעַז ב

VIII. FEJEZET.

Isten meghagyja Mózesnek, hogy Áront és fiait az egész közönség jelenlétében felavassa (1—5). Mózes teljesíti Isten ezen parancsolatát (6—13); bemutatja bűnáldozatukat (14—18), égőáldozatukat (19—21) és a felavatási kost (22—31). A felavatás helye meg ideje (32—36).

- 1 És szóla az Örökkévaló
2 Mózeshez, mondván: Vedd Áront és fiait vele, és a ruhákat, és a kenetolajat; és a bűnáldozatnak szánt tulkot és a két kost, és a kosarat a kovásztalan pogácsákkal. És az egész közönséget gyűjtsd egybe a találkozás sátrának bejárata elé.
3 És Mózes cselekedék, a mint az Örökkévaló Mózesnek megparancsolta; és a közönség egybegyülekezék a találkozás sátrának bejárata elé. És mondá Mózes a közönségnek: Ez az íge, melyet az Örökkévaló tenni parancsolt. És Mózes előlépeté Áront és fiait, és megmosá őket vízben. És adá reá a köntöst, és átövezé őt övvel, és felöltözteté őt a felöltővel, és veté reá a

א ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
ב לֵאמֹר: קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בְּנָיו
אֹתוֹ וְאֵת הַכֹּהֲנִים וְאֵת שְׂמֹן
הַמִּשְׁחָה וְאֵת פֶּרֶךְ הַחֲטָאֹת
וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סֵל הַמִּצֹּת:
ג וְאֵת בֶּלֶה־הָעֵדָה הַקָּהֵל אֶרְפֹּתָהּ
ד אֹהֶל מוֹעֵד: וַיַּעַז מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר
ה צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַתִּקְהַל הָעֵדָה
וְאֶרְפֹּתָהּ אֹהֶל מוֹעֵד: וַיֹּאמֶר
ו מֹשֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־
ז צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת: וַיִּקְרַב מֹשֶׁה
ח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בְּנָיו וַיִּרְתֹּץ אֹתָם
י בְּמַיִם: וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֹּתֶנֶת
יֵן וַיַּחַגֵּר אֹתוֹ בְּאַבְנֵט וַיִּלְבַּשׂ אֹתוֹ
יב אֶת־הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאָפֶד

(2) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶת־אֹהֲרֹן וְגו', *vedd Aront stb.* Ezzel a történeti fonalat, melyet a szent szöveg az áldozatokra vonatkozó törvények részletes előadásával elejtett (L. 40, 1—7), újra felveszi, részletesen előadván, hogy Mózes mindazt pontosan megcselekedte, a mit Isten neki, Áron és fia papi hivatalukba való beiktatása céljából parancsolt. L. M. II. 29, 1—37. — סֵל הַמִּצֹּת. L. M. II 29, 23. (7) הַכֹּתֶנֶת. L. M. II. ugyanott 5. — וַיַּחַגֵּר fut. conv. kál,

köpenyt és átövezé őt a köpeny szorítójával, és körülvevé őt azzal, és tevéré a melldiszt, és adá a melldiszbe az Urímot és a Tummímot; és tevé a csalmát fejére; és tevé a csalma fölé, orczája fölül, az arany lemezt: a szentség koronáját, a mint megparancsolta volt az Örökkévaló Mózesnek.

10 És Mózes vevé a kenetolajat és felkené a hajlékot és mindent, a mi benne volt; és megszentelé azokat; és hinte belőle az oltárra hétszer; és felkené az oltárt és minden edényeit, és a medenczét és talapzatát, hogy megszentelje azokat.

12 És önté a kenetolajból Áron fejére; és felkené, hogy fölszentelje őt. Aztán Mózes előlépteté Áron fiait, és felöltözteté őket köntösökkel, és átövezé őket övvel és felköté süvegeiket; a mint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. És elővezeté

a bűnázozatnak szánt tulkot; és Áron és flai támaszták kezeiket a bűnázozatnak szánt tulok fejére. És Mózes levágá és vevé a

וַיְחַנֵּר אֹתוֹ בְּהִשָּׁב הָאָפֶד וַיֹּאפֶד
 לוֹ בּוֹ: וַיִּשֶׁם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן
 וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים
 וְאֶת־הַתְּמִים: וַיִּשֶׁם אֶת־
 הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּשֶׁם עַל־
 הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוֹל פְּנָיו אֶת צִיָּץ
 הַזָּהָב נֹזֵר הַקֹּדֶשׁ בְּאֹשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וַיִּקַּח מִשְׁחָה
 אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת־
 הַמִּשְׁבֵּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ
 וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם: וַיֵּן מִמֶּנּוּ עַל־
 הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח
 אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
 הַכִּיֹּר וְאֶת־כֵּנּוֹ לְקֹדֶשִׁים: וַיִּצַק
 מִשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן
 וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ: וַיִּקְרַב מֹשֶׁה
 אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּלְבָּשֵׁם בְּתִנַּת
 וַיְחַנֵּר אֹתָם אֲבָנִים וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם
 מְגִבְעוֹת בְּאֹשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
 מֹשֶׁה: חמישי וַיִּגַּשׁ אֶת פֶּרֶךְ
 הַחֲטָאִת וַיִּסְמֹךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
 יָדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פֶּרֶךְ הַחֲטָאִת:
 וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מִשְׁחָה אֶת־הַדָּם

töve: וַיֹּאפֶד L. M. II. 29, 21. (11) וַיֵּן fut. conv. hif. töve: וַיִּקַּח L. M. II. ugyan-
 ott. (12) וַיִּצַק fut. conv. kál וַיִּצַק (= נצק), önteni)-ből, azért: וַיִּצַק, és önté. וַיִּמְשַׁח
 fut. conv. kál, töve: מִשַּׁח (= מִשַּׁח, venni), kenni, azért: וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ, és fel-
 kené őt, a mi a hagyomány szerint oly módon történt, hogy a fejére öntött
 kenetolajat, újjával keresztül-kasul vonta a két szemöldöke felé. (13) וַיִּלְבָּשֵׁם
 חגית L. M. II. 29, 7. (15) וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מִשְׁחָה וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מִשְׁחָה וַיִּקַּח מִשְׁחָה
 jelent mintha lenne :

vért, és adá ujjával az oltár szarvaira köröskörül: és megtisztítá az oltárt; a vért pedig kiöntötte az oltár talpzatára, és megszentelé azt, 16 hogy engeszteljen érette. És veve minden hájat, mely a bélen van és a májnak a hártýáját, és a két vesét és kövérségüket: és Mózes elpárologtatá (azokat) az oltáron. A mi pedig a tulkot 17 illeti, annak bőrét és husát és ganéját elégette a tűzben a táboron kívül; a mint az Örökkévaló megparancsolta 18 Mózesnek. És elővezeté az égőáldozatnak szánt kost; és Áron és fiai támaszták 19 kezeiket a kos fejére. És Mózes levágá és elhinté a vért az oltárra köröskörül. 20 És a kost szétdarabolta darabjaira; és Mózes elpárologtatá a fejet és a dara- 21 bokat és a hájat. És a belet és a lábszárakat megmosta vízben, és Mózes elpárologtatá az egész kost az oltá-

וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב
בְּאֶצְבְּעוֹ וַיַּחֲטֵא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־הַדָּם יִצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ
וַיִּקְדְּשׁוּהוּ לְכַפֵּר עָלָיו: וַיִּקַּח
אֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב
וְאֶת יִתְרַת הַקֶּבֶד וְאֶת־שְׁתֵּי
הַכְּלִיֹּת וְאֶת־הַלְּבָהֵן וַיִּקְטֹר מִשָּׁה
הַמִּזְבֵּחַ: וְאֶת־הַפֶּר וְאֶת־עֵרוֹ
וְאֶת־בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פְּרָשׁוֹ שָׂרֵף
בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחֻנֶּה כְּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וַיִּקְרַב אֶת אֵיל
הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־
יָדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל: וַיִּשְׁחַט
וַיִּזְרַק מִשָּׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב: וְאֶת־הָאֵיל נָתַח לִנְתָהוּ
וַיִּקְטֹר מִשָּׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־
הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפֶּדֶר: וְאֶת־
הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעִים רָתַן בְּמַיִם
וַיִּקְטֹר מִשָּׁה אֶת־כָּל־הָאֵיל

וגוי. Hasonló mondatszerkezetet — melyben t. i. mind a két igeállitmány az alanyt megelőzi — lásd felj. 1, 1. — וַיַּחֲטֵא fut. conv. piél הִטֵּא-ból, melynek jelentéséről a piélben l. M. II. 29, 36. (16) וְאֶת הַלְּבָהֵן, és kövérségüket, mert הַלְּבָהֵן egyesszámú főnév (חֵלֶב) többesz. nn. raggal; nem tévesztendő össze הַלְּבָהֵן (= חֵלְבֵיהֶן) -nel, mely ragozott többesz. főnév הַלְּבָבִים-ból. V. ö. M. I. 4, 4. (17) וְאֶת הַפֶּר accusat. absolutus, vonatkozik a fennebbi 14. v. már említett הַחֲטָאת -ra, azért: *a mi pedig a tulkot illeti.* — וְאֶת עֵרוֹ וגוי, annak a bőrét stb. A וָאֵת szócskában: értelmező. V. ö. M. I. 1, 14. (18) וַיִּקְרַב itt oly értelemben használtatik mint וַיִּגַּשׁ (14 v.) אֵיל הָעֹלָה V. ö. M. II. 29, 15. (19) וַיִּשְׁחַט וַיִּזְרַק מִשָּׁה. Erről, hogy a két igeállitmány az alanyt megelőzi l. feljebb 15. v. (21) עֹלָה הוּא, a hu. névmás הוּא vonatkozik az אֵיל-ra. V. ö. חֲטָאת

ron. Égőáldozat az, kellemes illatú, tűzevaló az Örökkévaló tiszteletére; a mint az Örökkévaló megparancsolta Mózesnek. És elővezeté a második kost, a felavatási kost; és támaszták Áron és fiai kezeiket a 22 kos fejére. És Mózes levágá és veve véreből és adá azt Áron jobb fülének porczikájára, és jobb kezének hüvelykére és jobb lábának nagy 23 újjára. És előlépteté Áron fiait és Mózes ada a vérből jobb fülük porczikájára és jobb kezük hüvelykére és jobb lábuk nagy újjára. És Mózes hinté a vért az ol- 24 tárra köröskörül, és vevé a hájat, a farkot és minden hájat, mely a bélen van, és a májnak a hártóját, és a két vesét és kövérségüket, 25 és a jobb lapoczkát. És a kovásztalan kenyerek kosarából, mely volt az Örökkévaló színe előtt, vett egy kovásztalan kalácsot és egy olajos kenyértésztából való kalácsot és egy lepényt, és 26 és a jobb lapoczkára. És 27 és a jobb tenyereire; és tón azokkal lengetést az Örök-

הַמִּזְבֵּחַ עָלָה הוּא לְרִיח־גִּיחִם
 אִשָּׁה הוּא לִיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 כִּב יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: שֵׁשׁ וַיִּקְרַב
 אֶת־הָאֵיל הַשְּׁנֵי אֵיל הַמַּלְאִים
 וַיִּסְמְכוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
 כִּב עַל־רֹאשׁ הָאֵיל: וַיִּשְׁחֲטוּ וַיִּקַּח
 מֹשֶׁה מַדְמֹו נִיתָן עַל־תַּנּוּךְ אֹזֶן
 אֹהֶרֶן הַיְמָנִית וְעַל־בִּהֶן יְדוֹ
 הַיְמָנִית וְעַל־בִּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית:
 כִּב וַיִּקְרַב אֶת־בְּנֵי אֹהֶרֶן וַיִּתֵּן מֹשֶׁה
 מִן־הַדָּם עַל־תַּנּוּךְ אֹזָנִים הַיְמָנִית
 וְעַל־בִּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בִּהֶן
 רִגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־
 כִּב הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וַיִּקַּח
 אֶת־הַחֶלֶב וְאֶת־הָאֵלֶיֶר וְאֶת־
 פֶּלֶי־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֶת־
 יִתְרַת הַקֶּבֶד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיִת
 וְאֶת־הַדְּבָהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיְמִינִי:
 כִּב וּמִסַּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה
 לָקַח חֶלֶת מִצֶּה אֶחָת וְחֶלֶת לֶחֶם
 שְׁמֹן אֶחָת וְרִיקִי אֶחָד וַיִּשֶׂם
 עַל־הַחֲקֵבִים וְעַל שׁוֹק הַיְמִינִי:
 כִּב וַיִּתֵּן אֶת־הַכֹּל עַל־כַּפֵּי אֹהֶרֶן
 וְעַל כַּפֵּי בְנָיו וַיִּגַּף אֹתָם תְּנוּפֶה

הוא M. II. 29, 14 és még sok helyen. (22) אֵיל הַמַּלְאִים, felavatási kos értsd: a kos, mely Áron és fiai papihivatalra való felavatása alkalmával áldozatul hozatott. L. M. II. 29, 22. (23) וַיִּשְׁחֲטוּ וַיִּקַּח מֹשֶׁה V. ö. feljebb 15. v. — תַּנּוּךְ. E szó jelentéséről l. M. II. 29, 20. (26) וּמִסַּל הַמִּצּוֹת L. M.

28 kévaló színe előtt. Azután Mózés vevé azokat tenyereikről és elpárologtatá az oltáron az égőáldozat mellett; fölavatási áldozatok azok, kellemes illatúl, tűzrevaló áldozat az Örökkévaló

29 tiszteletére. És Mózés vevé a szegyet és tón azzal lengett az Örökkévaló színe előtt; a felavatási kosból Mózésnek jutott osztályrészül, a mint az Örökkévaló megparan-

30 csolta Mózésnek. És Mózés veve a kenetolajból és a vérből, mely az oltáron vala, és hinte Áronra, ruháira, és fiaira, és fiainak ruháira vele együtt; és felszentelé Áront, ruháit és fiait és fiainak

31 ruháit vele együtt. És monda Mózés Áronnak és fiainak: Főzzétek meg a húst a találkozás sátrának bemenetén, és ott egyétek meg azt és a kenyeret, mely a felavatás kosarában van, a mint megparancsoltam

32 volt, mondván: Áron és fiai egyék meg azt. És a mi megmarad a húsból és a kenyérből, a tűzben égessétek

33 meg. És a találkozás sátrának ajtajából ki ne men-

בָּה לִפְנֵי יְהוָה: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
מֵעַל פְּיָהֶם וַיִּקְטֹר הַמִּזְבֵּחַ
עַל־הָעֹדֶה מִדָּאִים הֵם לְרִיחַ
בַּט גִּיהֵה אִשָּׁה הוּא לִיהוָה: וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־הַחֹהֵה וַיִּנְיֹפְהוּ תְנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵיל הַמִּזְלָאִים
לְמֹשֶׁה הָיָה לְמִנָּה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
ל יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: שְׁבִיעִי וַיִּקַּח
מֹשֶׁה מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִן־הַדָּם
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּן עַל־אָהֳרֹן
עַד־בְּגָדָיו וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בְּגָדָיו
בְּנָיו אֶת־וַיִּקְדֹּשׁ אֶת־אָהֳרֹן אֶת־
בְּגָדָיו וְאֶת־בְּגָדָיו וְאֶת־בְּגָדָיו בְּנָיו
לֹא אָתוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אָהֳרֹן
וְאֶל־בְּנָיו בְּשָׁלוֹ אֶת־הַבָּשָׂר
פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשֵׁם תֹּאכְלוּ
אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסֵּל
הַמִּלֵּאִים כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי לֵאמֹר
לֹא אָהֳרֹן וּבְנָיו יֹאכְלוּהוּ: וְהִנֹּתֶר
כַּבָּשָׂר וּבִלְחָם כַּאֲשֶׁר תִּשְׂרֹפוּ:
לֹא מִמִּשְׁרֵי וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא

II. 29, 2. 3. (29) לְמֹשֶׁה הָיָה לְמִנָּה, Mózésnek jutott osztályrészül. V. ö. M. II. 29, 26. (31) וְשֵׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ, és ott egyétek meg azt, t. i. a találkozás sátrának bejáratán, szent helyen. (32) כַּבָּשָׂר וּבִלְחָם וּגְוִי; a viszonyító ב e két szóban körülbelül annyit jelent, mint a viszonyító מ, csakhogy az első, t. i. a ב használtatik tekintettel a megmaradt részre, mint e helyen, melyről mondatik, hogy tűzben égessék el; a második, t. i. a מ használtatik tekintettel az egészre, melyből valami megmaradt. V. ö. M. II. 29. 34. (33) וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצֵא וּגְוִי, és a találkozás sátrának bejá-

jetek hét napig, mindazon napig, melyen betelnek a ti felavatástok napjai; mert hét napig töltse be kezeiteket. A mint cselekedte az napon, megparancsolta az Örökkévaló, hogy cselekedje, hogy engeszteljen érettetek. És a találkozás sátrának bejáratán maradatok nappal és éjjel hét napig, és őrizétek az Örökkévaló őrizetét, hogy meg ne haljatok, mert így parancsoltatott

תִּצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עֲדֵיוֹם מִלֵּאת יְמֵי מִלְאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָדָיִם יִמְלֵא אֶת־יְדֵיכֶם: כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צִוְּהָ יְהוָה לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲדֵיכֶם: וּפְתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וּלְיָלֵה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתֵּי יְהוָה וְלֹא תִמּוּתוּ כִּי־בֶן צִוְּיָתִי: וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוְּהָ יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

36 meg én nekem. És Áron és fiai megcselekedék mindazokat a dolgokat, melyeket az Örökkévaló parancsolt Mózes által.

IX. FEJEZET.

Mózes felhívja Aront és fiait, hogy mutassák be az áldozatokat magok és a nép számára (1—7). Áron és fiai cselekszenek Mózes parancsolata szerint (8—21). Áron és Mózes megáldják a népet (22—23). Tűz jön ki Isten színe elől és megemészteti az áldozatokat (24).

שְׁמִינִי

1 És lón a nyolczadik napon, hogy Mózes kiáltott Áronnak és fiainak és Izrael vénei-

ט וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְיִזְרָאֵל

ratiból ki ne menjetek. Áron és fiainak ott kellett maradniok a szentélyben mind a hét felavatási napon, melyek *מִלְאֵיכֶם*, felavatástok napjai *leteltéig* az az, a nyolczadik napig. V. ö. 9, 1. — *יום מלאת ימי מלאיכם* inf. kál *מלא* -ból. — *מלאיכם* több. ragozott főnév *מְלָאִים* -ból, melynek jelentését l. M. II. 29, 22. (34) *כַּאֲשֶׁר עָשָׂה, a mint cselekedte,* t. i. Mózes; a 3. sz. ige tehát az első sz. ige helyett. E szólásmódról l. M. II. 24, 1. *הַזֶּה הוּא, e napon,* t. i. a hét felavatási nap elsején. (35) *תֵּשְׁבוּ*, szószerint: *üljétek*; tágabb értelemben pedig azt jelenti: *lakjatok* (V. ö. alább 23, 42.), *maradjatok*. — *וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתֵּי יְהוָה*, szószerint *őrizétek az Örökkévaló őrizetét*, értsd: *végezzétek* óvatosan, a mit Isten parancsolt, hogy azt cselekedjétek. L. M. I. 26, 5. *צוֹרֵי* perf. puál *צוּרָה* -ból, mely cselekvő jelentéssel csak a piélben használatos. És mivel a személynek, kinek parancsoltatik, accusativusát vonzza; azért szenvedő formában (a puálban) a személynév nevező esetben áll: *צוֹרֵי*, nem pedig: *צוּרָה לִי*.

(1) *בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי*, a nyolczadik napon, azaz: a hét felavatási nap letelte után. L. felj. 8. 33. E nyolczadik nap pedig, a második év első hó-

- 2 nek, és mondá Áronnak: ב וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־
 Végy magadnak egy tinót לָךְ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לַחֲפָאֹת וְאֵיל
 bűnázdatnak, és egy kost לְעֹלָה תְּמִימִם וְהִקְרַב לְפָנַי
 égőáldozatnak, hibánélküliek יְהוָה: וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִדְבֵּר
 legyenek, és mutasd be az לְאֹמֵר קַחוּ שְׁעִיר־עִזִּים לַחֲפָאֹת
 3 Örökkévaló színe előtt. Iz- וְעֵגֶל וְכֹבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם
 rael gyermekeihez pedig לְעֹלָה: וְשׁוֹר וְאֵיל לְשִׁלְמִים
 szólj következőképen: Vegyetek לְזֶבֶח לְפָנַי יְהוָה וּמִנְתָּהּ בְּלוּלָה
 egy kecskebakot bűn- בְּשֶׁמֶן כִּי הַיּוֹם יִהְיֶה נִרְאָה
 áldozatnak és egy borjut אֲלֵיכֶם: וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה
 és egy juhot, egyéveseket, מֹשֶׁה אֶל־פָּנָי אֶהְיֶה מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ
 4 hibánélkülieket, égőáldozat- כָּל־הָעֵדָה וַיַּעֲמֵדוּ לְפָנַי יְהוָה:
 nak, és egy ökröt és egy וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־
 kost örömáldozatnak, hogy צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם
 azokat levágjátok az Örök-
 kévaló színe előtt; és liszt-
 áldozatot olajjal vegyítve:
 mert mai napon jelenik meg
- 5 ti nektek az Örökkévaló. És vivék azokat, miket Mózes parancsolt,
 a találkozás sátra elé, és az egész közönség közeledék és álla
 6 az Örökkévaló színe elé. És mondá Mózes: Ez a dolog, melyet az
 Örökkévaló parancsolt, hogy cselekedjétek, hogy megjelenjen ti

napja első napján (ר"ה ניסן) volt. V. ö. M. II. 40, 2. — קרא משה לאהרן
 'וגו', *kiáltott Mózes Áronnak és fiainak stb.*, értsd: felhivta őket, hogy
 hivatalos működésüket tényleg megkezdjék; mert a felavatás hét napján
 maga Mózes látta el a papi szolgálatot a szent hajlékban. (L. felj. 8, 19),
 a nyolczadik napon pedig, és ezentúl mindenkoron, Áron és fiai. E felhívást
 Mózes tette Izrael vénei előtt, kik egyszersmind Izrael bírái és főnökei
 voltak. (L. M. II. 24, 1.), hogy tanúi legyenek e felhívásnak. קרא-nak e
 jelentését pedig ל vagy אֵל viszonyítók kapcsolatában l. felj. 1. 1. (2)
 עגל בן בקר, *tinó*, azaz: fiatal (két éves) ökör, míg עֵגֶל maga, עגל בן
 nélkül, egy éves borjuról használtatik. L. a következő verset. (4) כִּי הַיּוֹם הִ'
 נִרְאָה אֲלֵיכֶם, *mert a mai napon az Örökkévaló jelenik meg ti nektek*, jelölül
 annak, hogy kegyelmesen fogadta el a tiszteletére hozott áldozatokat, és hogy
 kedve telik kezeitek művében. (6) זֶה הַדְּבָר — תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא וְגו', *est a dologot*
 — *cselekedjétek, hogy megjelenjen stb.*, mivel csak akkor fogtok részesülni
 az Örökkévaló dicsősége szemlélésében (V. ö. M. II. 29, 10), ha e teen-
 dőiteket igéje szerint végezték. וַיֵּרָא rövidült fut. nif. (וַיֵּרָא-ból), használ-

nektek az Örökkévaló dicsősége. És mondá Mózes Áronnak: Lépj oda az oltárhoz, és mutasd be bűnáldozatodat és égőáldozatodat, és engesztelj magadért és a népért; és mutasd be a nép áldozatát, és engesztelj éretők, a mint az Örökkévaló megparancsolta. És Áron oda lépe, közel az oltárhoz és levágá a bűnáldozatnak szánt borjut, mely az ő számára való volt. És Áron fiai odavivék a vért hozzá, és ő bemártá az újját a vérbe, és adá az oltár szarvaira; a (többi) vért pedig kiöntötte az oltár talapzatára. És a hájat és a veséket és a hártját a májról, a bűnáldozatból, elpárologtatta az oltáron, a mint az Örökkévaló megparancsolta volt Mózesnek. És a húst és a

7
8
9
10
11
12
13

כבוד יהוה: ויאמר משה אל-
 אהרן קרב אל-הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה
 אֶת-חַטָּאתְךָ וְאֶת-עֹלֹתְךָ וְכִפֵּר
 בְּעֶדְךָ וּבְעֶדֶן הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת-
 קִרְבַּן הָעָם וְכִפֵּר בְּעֵדָם כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה: וַיִּקְרַב אֶהֱרֹן אֶל-
 הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת-עֹגֶל הַחַטָּאת
 אֲשֶׁר-לוֹ: וַיִּקְרְבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן
 אֶת-הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבְּעוֹ
 בָּדָם וַיִּתֵּן עַל-קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
 וְאֶת-הַדָּם יִצַק אֶל-יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ:
 וְאֶת-הַחֵלֶב וְאֶת-הַכֹּבֵד וְאֶת-
 הַיִּתְרֹת מִן-הַחֲטָאת
 הַקָּטֹר הַמִּזְבֵּחַה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: וְאֶת-הַבֶּשֶׂר
 וְאֶת-הָעוֹר שָׂרָף בָּאֵשׁ מִחוּץ
 לַמִּחָנֶה: וַיִּשְׁחַט אֶת-הָעֵלָה
 וַיִּמְצְאוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֵלָיו אֶת-
 הַדָּם וַיִּזְרְקוּהוּ עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
 וְאֶת-הָעֵרָה הַמִּצְיָאוֹ יִגְלוּ

tatik úgy a szigorú parancsolat, mint az óhajtás megjelölésére. V. ö. M. II. 34, 3. (7) קרב אל המזבח, lépj oda az oltárhoz, azaz: fogj az áldozatok bemutatásához. — ועשה את חטאתך, és mutasd be bűnáldozatodat. — וַעֲשֵׂה használtatik itt az áldozat bemutatása közben előfordult teendőkről. V. ö. feljebb 8, 34. — את קרבן העם, a nép áldozatát, értsd: a bűnáldozatot (חטאת) melylyel engesztelt a népet. L. felj. a 3. v. (9) ויקרבו ונוי, és odavivék stb. קרב hif. alakjának többféle jelentéséről l. feljebb 1, 2. Itt ויקרבו, rokonértelmű וינישו igével (V. ö. Sam. I. 30, 7.), azért: és odavivék. (10) ויתרת מן הכבד csak úgy értendő, mint יתרת הכבד (M. II. 29, 22.), vagy יתרת על הכבד (M. II. 29, 13.). (12) וימצאו, fut. conv. hif. מצא (találni, elérni)-ből, azért: eléréteni (valakivel). azért: odanyújtani. (13) ואת

darabonként, és a fejet. És ő elpárologtatá az oltáron.
 14 És megmosá a belet és a lábszárakat; és elpárologtatá az égőáldozat fölött az oltáron. És bemutatá a nép áldozatát: vevé ugyanis a bűnáldozatnak szánt bakot, mely a nép számára való volt, és levágá azt, és bemutatá azt bűnáldozatnak,
 16 mint az elsőt. És bemutatá az égőáldozatot és elbánt vele törvény szerint. És bemutatá a lisztáldozatot és megtölté abból tenyerét és elpárologtatá az oltáron; a reggeli égőáldozaton kívül. És levágá az ökröt és a kost örömaldozatnak, mely a nép számára való volt. Áron fiai pedig odanyújták neki a vért, és ő hinté azt az oltárra köröskörül. És a kövérségeket az ökröből, és a kosból: a farkot, és a takaró hájat és a veséket és a májnak a hártóját. És tevék a kövérségeket a szegyekre, és ő elpárologtatá a kövérségeket az oltáron. És a szegyekkel és a jobb

לְנִתְחִיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיִּקְטֹרֶט
 יד עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּרְחֹץ אֶת־הַקֶּרֶב
 וְאֶת־הַפְּרָעִים וַיִּקְטֹרֶט עַל־הָעֹלָה
 טו הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּקְרַב אֶת־קֶרְבָּן
 הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת
 אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטְהוּ וַיַּחַטְּאוּ
 טז כְּרֵאשֹׁן: וַיִּקְרַב אֶת־הָעֹלָה
 יז וַיַּעֲשֶׂה כַּמִּשְׁפָּט: לו' וַיִּקְרַב
 אֶת־הַמִּנְחָה וַיִּמְלֵא כַּפּוֹ מִמֶּנָּה
 וַיִּקְטֹרֶט עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלֶּבֶד עַל־תֵּת
 יח הַבֶּקֶר: וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׂוֹר וְאֶת־
 הָאֵיל וְבַח הַשְּׂרָמִים אֲשֶׁר לָעָם
 וַיִּמְצְאוּ בְנֵי אֱהֲרֹן אֶת־הַדָּם
 יט אֲדָיו וַיִּזְרְקוּהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
 וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׂוֹר וּמִן־
 הָאֵיל הָאֵלֶיָּה וְהַמִּכְסָּה וְהַקְּלִיָּת
 כ וַיִּתְּרַת הַכֶּבֶד: וַיִּשְׂימוּ אֶת־
 הַחֲלָבִים עַל־הַחֲזוֹת וַיִּקְטֹרֶט
 כא הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחַ: וְאֶת־הַחֲזוֹת

נתחיה, és a fejet, mely külön volt, és nem soroztatik a darabok (נתחים) közé. (15) ויקרב את קרבן העם, és bemutatá a nép áldozatát, a háromféle áldozatot, u. m. a bűn-, égő- és örömaldozatot a nép számára. — ויקח וגו' ugyanis vevé stb. A ואחטאו elején magyarázó, azért: ugyanis. — ויקח וגו' tárgyragozott fut. conv. piél. הִטָּא-ból voltaképen: és tisztítá őt (L. M. II. 29, 36.), itt azonban הִטָּאת-ból származván, mint denominativum azt jelenti: és bemutatá azt bűnáldozatnak. — L. feljebb 6, 19. כראשון hn. rendszámnev, vonatkozik az עגל החטאת-ra (a 8. versben). (16) כמישפט, törvény szerint, értsd: az égőáldozat törvénye szerint. (17) וימלא כפו ממנה, és megtölté abból tenyerét, értsd: tele markával (מלא קמחא) vett belőle. (21) ואת

- lapoczkával lengetést tett Áron az Örökkévaló színe előtt, a mint Mózes megpa-
 22 rancsolta. És Áron fölemelé kezeit a nép felé és megáldá őket. Ugyanis leszálla, miután bemutatta volt a bűn-áldozatot és az égőáldozatot és az örömaldozatos
 23 Azután Mózes és Áron be-
 menének a találkozás sátrába; és midőn kijövének: akkor megáldák a népet; és az Örökkévaló dicsősége megjelenék az egész népnek.
 24 Tudniillik tűz jöve ki az Örökkévaló színe elől, és megemészté az oltáron az égőáldozatot és a kövérségeket; és az egész nép látá, és ujjongának és borulának orczáikra.

וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הִנִּיף אֶהָרֹן
 תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 כב מֹשֶׁה: וַיִּשָּׂא אֶהָרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־
 הָעָם וַיְבָרֶכֶם וַיִּרְדּוּ מֵעֲשֵׂת
 הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים:
 כג וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהָרֹן אֶל־אֹהֶל
 מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם
 וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם:
 כד וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־
 הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל־הָעָם וַיִּרְגְּזוּ
 וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:

הַחֹוֹת, és a segyekkel, t. i. az ökörtől és a kostól, melyeket örömaldozatnak (שלמים) mutatott be (V. ö. feljebb 18. v.) tett lengetést (תנופה). (L. feljebb 7, 30.). ואת שוק הימין וגוי, és a jobb lapoczkával, értsd: mindegyiknek (úgy az ökörnek, mint a kosnak) a lapoczkájával. (22) וישא אהרן את ידיו אל העם, אהרן felemelé kezeit a nép felé stb. jeléül az áldásnak, melylyel az izraelita népet megáldani Áron és utódjainak szent hivatása. (V. ö. M. IV. 6, 24—26). — וירד. A vav e szó elején magyarázó, mert e szavakkal: וישא—ויברכם (23. v.)-ig az első: וירד egészen a העם (22. v.) közelebből van magyarázva, mondván: a nép áldása hogyan és mikor ment végbe, azért: וירד, ugyanis leszálla. (23) ויצאו וברכו. A két vav e két szó elején vonatkozó kötőszók gyanánt áll: és midőn kijövének, akkor megáldák. (24) ותצא. A vav ותצא szó elején szintén magyarázó, mert az előtte való mondatot וירד ותצא közelebből magyarázza, előadván, a körülményeket, melyek közt Isten dicsősége jelent meg a népnek, azért: ותצא, tudniillik tűz jöve ki stb. מלפני ה', az Örökkévaló színe elől, értsd: a helyről, a hol az Isten dicsősége (fénye) vala látható. — וירא כל העם, és az egész nép látá, t. i. az Isten dicsőségét, וירגזו, ujjongának az isteni megjelenés szemlélésekor. V. ö. M. II. 21, 11.

X. FEJEZET.

Nadábh és Abihû idegen tüzet visznek be Isten színe elé (1), a miért Isten tüze őket megemésztí (2—3). Misáél és Elczafáu kivisszik őket a szentélyből (4—5). Gyásstartás (6—7). Áron és utódainak, halálbüntetés mellett, eltiltatik bort vagy egyéb részegítő italt inni, mielőtt bemennek a szentélybe (8—11). Törvény, mely szerint elköltendő az áldozatok maradéka (12—15). Mózes haragszik, mivel azt pontosan nem teljesítik (16—18). Áron igazolja abbéli eljárását (19). Mózes belenyugszik (20).

- 1 Vevék pedig Áron fiai, נִיקְחוּ בְנֵי־אֶהֱרֹן גֹּבַב וְאַבְיָהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂימוּ עָלֶיהָ קִטְרֶת וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אַתֶּם: וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן הֲוֵא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בְּקִרְבִי אֶקְדֵּשׁ וְעַד־פְּנֵי כָל־
- 2 3
- 1 Vevék pedig Áron fiai, Nadábh meg Abihû, kiki serpenyőjét, és adának azokba tüzet, és vetének reá füstölőszert, és bemutatának az Örökkévaló színe előtt idegen tüzet, melyet az Örökkévaló nem parancsolt nekik. És mikor a tűz kimene az Örökkévaló színe elől: akkor megemészté őket; és meghalának az Örökkévaló színe előtt. És mondá Mózes Áronnak: Ez az, a mit az Örökkévaló szólott, mondván: A hozzám közellevők által meg akarok szenteltetni és az egész nép

(1) וִיקְחוּ A vāv e szó elején ellentétes jelentőségű, azért; *Vevének pedig.* — אֵשׁ זָרָה, idegen tűz, azaz: nem szent, mert Mózes nekik meg nem parancsolta, hogy azt tegyék, azért a szentség jellegével sem birt. (2) וַתֵּצֵא וַתֹּאכַל. A két vāv e két ige elején ismét (L. felj. 23. v.) két vonatkozó kötőszó gyanánt veendő, azért: és mikor kimene — akkor megemészté őket. L. a fordítást. — לִפְנֵי ה', az Örökkévaló színe előtt, értsd: legott a szent hajlékban. (3) הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' וַגּוֹי, es az, a mit az Örökkévaló szólott stb., értsd: e szomorú eset, hogy két fiad szent működésök közben, a szent hajlékban, rögtön meghalt, Isten ígéjének valóságát bizonyítja, mely szerint: בְּקִרְבִי אֶקְדֵּשׁ, a hozzám közellevők által — ugymond az Isten — meg akarok szenteltetni, azaz: kik nevem tiszteletére szent hivatást teljesítenek, hogy azt hiven, pontosan és óvatosan teljesítsék, és hogy ne tegyenek, se többet, se kevesebbet, mint a mennyit nekik parancsoltam. S így fiaid is nem azért haltak meg rögtön, szent hivatásuk közben, mert halálos bünt követtek el, hanem csak azért, mivel szent hivatásuk iránt való buzgal-mukban valamit tettek, a mit Isten nekik nem parancsolt (אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אַתֶּם), ez bűnül rovatott fel nekik. — וַיֵּדַם אֶהֱרֹן, és Áron hallgata. Értsd: belenyu-

- színe előtt tiszteltetni. És
 4 Áron hallgata. És Mózes
 kiálta Misáélnak és Elcáfán-
 nak, Uzziél fiainak, ki Áron-
 nak nagybátyja volt, és
 mondá nekik: Lépjetek köz-
 zel, vigyétek atyafiaitokat a
 szentség színe elöl, ki, a
 5 táborból. És lépének közel
 és elvivék őket köntöseikben,
 ki, a táborból, a mint Mózes
 6 szólott. És mondá Mózes Áron-
 nak és fiainak, Elázárnak
 és Ithámárnak: Hajatokat ne
 hagyjátok rendkívülien meg-
 gnóni, és ruháitokat ne szak-
 gassátok meg, hogy meg ne
 haljatok, és az egész közön-
 ségre haragudjék; hanem
 atyafiaitok: Izrael egész háza,
 7 sirassák meg az égést, melyet meggyújtott az Örökkévaló. És a
 találkozás sátrának ajtajából ki ne menjete, hogy meg ne haljatok,

godott Mózes megnyugtató szavaiba, melyek szerint fiai Nádábh és Ábhihú nem haltak meg mint bűnösök, hanem mint olyanok, kik büzgalmuk szent hevében, túltettek az Isten parancsolatán. דרם fut. conv. nifal. nifal. דרם-ból. (4) דר אהרן, Aron nagybátyja. דר = דוד) voltaképen barátot jelent, átvitt értelemben az atya fivérérol: nagybátyáról használtatik. (5) בכתנתם, köntöseikben, melyek el nem égettek; miből kitetszik, hogy Nádábh és Ábhihú elhalálózása nem valami természetes elégetés, hanem rendkívüli volt. בכתנת szó alakjáról. I. M. II. 29, 7. (6) ראשיכם אל-תפרעו, hajatokat ne hagyjátok rendkívülien megnóni, azaz: jeléül a gyásznak fivéritek elhalálózása fölött. ראשיכם itt úgy értendő, mintha lenne: שער ראשיכם, feseitek haját: תפרעו pedig fut. kál. פָּרַע-ból, mely annyit jelent, mint a rendet fölbon-
 tani I. M. II. 32, 25. itt: rendkívülien növeszteti. — ובגדיכם לא תפרעו, és ruháitokat ne szaggassátok meg, ugyancsak a gyász jeléül. תפרעו fut. kál. פָּרַע-ból, mely azonban csak a ruha elszaggatásáról használatos. I. alább 13, 45. 21, 10.) — ואחיכם וגו' — ואחיכם stb. A váv ואחיכם ellen-
 tétes jelentésű, azért: hanem. — את השרפה וגו', az égést stb. V. ö. felj. 10, 2. (7) ומפתח אהל מועד לא תצאו, és a találkozás sátrának ajtajából ki

- mert az Örökkévaló kenet-
olaja vagyon rajtatok. És
cselekedének Mózes beszéde
8 szerint. És szóla az Örök-
kévaló Áronhoz, mondván:
9 Bort, vagy más részegítő
italt ne igyál, se te, se fia-
id veled, mikor bementek a
találkozás sátrába, hogy meg
ne haljatok. Örök törvény ez
10 nemzedékeiteknek. És hogy
tegyetek különbséget a szent-
ség és a szentségtelen között,
és a tisztátalan és a
11 tiszta között. És hogy tanít-
sátok Izrael gyermekeit mind-
azon törvényekre, melyeket
az Örökkévaló szólott szá-
12 mukra Mózes által. És szóla
Mózes Áronnak és fiainak:
Elázár és Ithámárnak, kik
megmaradtak vala: Vegyé-
tek a lisztáldozatot, mely
megmaradt az Örökkévaló tűzáldozataiból és egyétek azt
kovásztalan kalácsokban az oltár mellett, mert szent-
13 ségek szentsége az. És egyétek meg azt szent helyen,
mert illetményed és fiaid illetménye az, az Örökkévaló
tűzáldozataiból, mert ekképen parancsolatott nekem.

ne menjétek, értsd: ne szakítsátok félbe papi szolgálatotokat a haláleset miatt. (9) *מועד אל אהל* *בבואכם* *אל אהל* *מועד*, mikor bementek a találkozás sátrába, t. i. a papi szolgálat elvégzése céljából; csak akkorára lett nekik eltiltva a borivás, különben Áron és fiai is ihatták a bort. (10) *ולאבריל וגו'*, és hogy tegyetek különbséget stb. Értsd: akkor sem igyatok bort, vagy akármily részegítő italt, mikor meg kell különböztetnetek a szentséget a szentségtelentől, és mikor Izrael fiait a szent törvényekre kell tanítnotok, a mi szintén Áron és utódjai hivatása volt. V. ö. M. V. 24, 8. (12) *בניו הנותרים* *הוא*, kik megmaradtak, t. i. Nádábh és Abihú halála után. (13) *במקום קדוש*, szent helyen, t. i. a szent hajlékban, az oltár mellett. V. ö. az előbbi

- 14 És a lengetésnek való szegyet és az emelésnek való lapoczkát egyétek meg tiszta helyen, te meg fiaid és leányaid veled, mert illetményedül és fiaid illetményeül adattak Izrael gyermekei 15 örömmáldozataiból. Az emelésnek való lapoczkát, és a lengetésnek való szegyet a tűzrevaló kövérségek mellett vigyék be, hogy tegyenek lengetést az Örökkévaló színe előtt; és legyen neked és fiadnak veled örök illetményül, a mint megparancsolta volt az Örökkévaló.
- 16 És a mi a bűnáldozatnak szánt kecskebakot illeti, ez iránt kérdezősködött Mózes, és íme, elégetett; és megharagudék Áron fiaira, Elázárra és 17 Ithámárra, kik megmaradtak vala, mondván: Miért nem ettétek meg a bűnáldozatot a szentség helyén? mert szentségek szentsége az, és azt ti nektek adta, hogy viseljétek a közönség

verset. (14) במקום טהור, *tiszta helyen*, nem pedig szent helyen. V. ö. feljebb 7, 9. — חֶקֶךְ וְחֶק בְּנִיךְ, *illetményed és fiaid illetménye*. חֶק szónak alap- és átvitt értelmét l. M. I. 47, 26. (16) וַיֵּאֱמַר שְׂעִיר הַחַטָּאת וּגְוִי, *és a mi bűnáldozatnak szánt kecskebakot illeti* stb., a melyet t. i. a népért mutattak be (V. ö. felj. 9, 15.). — דָּרַשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה, *eziránt kérdezősködött Mózes*. A mikor t. i. a liszt- és örömmáldozatból járó áldozári illetmények elköltendőek voltak. (V. ö. az előbbi verseket 12—15), akkor kérdezősködött Mózes, mi történt a bűnáldozat husával, mely szintén az áldozárt illette (V. ö. felj. 6, 19). דָּרַשׁ voltaképen: *keresni, nyomozni*, átvitt értelemben: *kérdezni*; itt azért: *kérdezősködni*, mivel a határozatlan módú ige megelőzi (inf. cum fin.) — שָׂרָף perf. puál; a קָמִין a r alatt az elválasztó hangjegy (אתנחתא) miatt áll. וַיֵּקַצַּף עַל־אֱלֹעֲזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן, *és haragudék Elázár- és Ithámárra*, nem pedig Áronra, mivel fel nem tehetta, hogy bátyja, Áron cselekedte parancsolata ellenére, — הַנֹּחַרִים, l. felj. 12. v. (17) מָדוּעַ. E szó származását és jelentését l. M. II. 2, 18. — לְכַמַּר עֲלֵיהֶם, *hogy ingeszteljétek érettök*,

- bűnét, hogy engeszteljétek
 érettök az Örökkévaló színe
 18 előtt. Ime, vére be nem vit-
 tetett a szentség belsejébe;
 meg kellett volna azt enne-
 tek a szentségben, a mint
 19 parancsoltam. És szóla Áron
 Mózeshez: Ime, ma mutatták
 be bűnáldozatukat és égő-
 áldozatukat az Örökkévaló
 színe előtt, illetén pedig
 megesett rajtam; ha már
 ma bűnáldozatot ettem volna,
 20 vajjon tetszett volna-e az Örökkévaló szemei előtt? Midőn
 Mózes azt hallá, megtetszék szemei előtt.

הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה: הֲיָה לָא־הוּבָא אֶת־דְּמָה אֶל־
 הַקֹּדֶשׁ פְּגִימָה אֲכֹל תֹּאכְלוּ
 אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי:
 וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֲיָה הַיּוֹם
 הַקִּרְיָנוּ אֶת־חַטָּאתֶם וְאֶת־
 עֲלֹתֶם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרָאנָה
 אֹתִי כְּאֵלֶּה וְאֲכַלְתִּי חַטָּאת
 הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּטֵּב בְּעֵינֵי יְהוָה: וַיִּשְׁמַע
 מֹשֶׁה וַיִּטֵּב בְּעֵינָיו: פ ששי

t. i. a népért. V. ö. feljebb 9, 7. (18) *הֲיָה לָא הוּבָא וגו'*, *ime, be nem vittetett* stb. értsd: vérét nem hintették a kárpit elé (V. ö. alább 16, 14.), mivel olyan bűnáldozat, melynek vérét bevitték a szentségbe, törvény szerint elégetett. (L. felj. 6. 23.), és annak husából az áldozárnak ennie nem volt szabad. הוּבָא perf. hofál הוּבָא-ból. A szenvedő forma 3. személy itt cselekvő személytelen ige értelmében áll, ez igazolja a vonzatát: אֶת דְּמָה is; — פְּגִימָה pedig helyhatározó פְּגִימָה-ból הֲ- raggal, mely az irányt jelöli. L. a fordítást. — אֲכַל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ וגו', *meg kellett volna azt ennetek* stb. A cselekvésnek szükséges voltát az infinitívus a határozott módú ige előtt fejezi ki; a cselekvésnek föltételező módja pedig, melynek kifejezésére külön igealak a héberben nincsen, az összefüggésből kiviláglik. — כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי, *a mint parancsoltam*. V. ö. felj. 13. v. (19) *וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן וגו'*, *és szóla Áron*, stb. Áron felelt fiai helyett és igazolta eljárását a bűnáldozat husával, melyet elégetett; mert — úgymond — ha a napon, a melyen két fiam meghalt, mint gyászoló (אֲנִי), a népnek szánt bűnáldozat husából ettem volna: vajjon ez tetszett volna-e Isten szemeiben? Nem tartottam — úgymond — a bűnáldozat szentséges voltához illő eljárásnak, hogy husa gyásznapon költessék el, azért elégettem azt. — וַתִּקְרָאנָה fut. conv. kál, töve: קרא (= קרה) accusativus vonzatával: *elérni* (valakit), azért וַתִּקְרָאנָה, *אתִּי כְּאֵלֶּה*, *illetén pedig megesett rajtam* V. ö. M. II. 1, 10. — וַיִּטֵּב fut. kál וַיִּטֵּב-ból; a הֲ az ige elején; *kérdő*, mely rendszeren חָטָא פָתָה (=) -chal pontoztatik; itt szabályellenes módon oly pontozással van ellátva, mintha lenne: הֲ הַיְדִיעָה (20) וַיִּשְׁמַע-וַיִּטֵּב. A két vāv e két ige elején vonatkozó kötőszók értelmében használtak, azért: *midőn* — *akkor*. Mózes t. i. Áron eljárásának indokolását helyesnek találta.

XI. FEJEZET.

Mely négylábú állatokat enni szabad (1—3), melyeket enni nem szabad (4—8), mely halakat enni szabad (9), melyeket enni nem szabad (10—12), mely madarakat enni nem szabad (13—19), mely szárnyas mászókat enni nem szabad (20), melyeket enni szabad (20—22). Mely állatoknak a hullája tisztátalanít (24—30), kit, mit és mennyire tisztátalanít (31—40). A csúszóállatok tisztátalan volta (41—43). Figyelmeztetés e törvény szigorú megtartását illetőleg (44—47).

- 1 **יֵא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה** אֵס
 2 **וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֵלֵהֶם: דִּבְרוּ**
 3 **אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת**
 4 **קִהְיָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה**
 5 **אֲשֶׁר עַרְהֲאָרֶץ: כֹּל אֲמִפְרֹסֹת**
 6 **פְּרֹסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְּרֹסֹת**
 7 **מֵעֵלֶת גֵּרָה בְּבִהְמָה אֹתָהּ**
 8 **תֹּאכְלוּ: אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 9 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 10 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 11 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 12 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 13 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 14 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 15 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 16 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 17 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 18 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 19 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 20 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 21 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 22 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 23 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 24 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 25 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 26 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 27 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 28 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 29 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 30 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 31 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 32 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 33 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 34 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 35 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 36 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 37 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 38 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 39 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 40 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 41 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 42 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 43 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 44 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 45 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 46 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**
 47 **אֵךְ אֹתֶיהָ לֹא תֹאכְלוּ**

(1) **לֵאמֹר אֵלֵהֶם** — וַיְדַבֵּר, és szóla — mondván nekik. Értsd: Szólva hozzájuk parancsolta nekik. (2) **זֹאת הֵיחָה וְגוֹי**, és azon állat stb. **קִהְיָה** (származik: **קָי** [élő]-ből) mindennemű állatot jelent; míg **בְּהֵמָה** rendszeren csak a négylábú házi állatról: ökör, juh, kecske stb.-ről (M. III. 1, 2) használatos. Így tehát **קִהְיָה** tágabb fogalmat jelöl, mint **בְּהֵמָה**. Mindazáltal **בְּהֵמָה**, ha ellentétben áll **אֲדָמָה**-mal (V. ö. Zsolt. 36, 7.) minden oktalan állatról használta, és ekkor **בְּהֵמָה** oly értelemben veendő, hogy még a **קִהְיָה** is befoglalatik. E helyen is **בְּהֵמָה** a tágabb és **קִהְיָה** a szűkebb fogalmat jelöli, azért: *es (azon állat) melyet megehettek minden négylábú állat közül, mely a földön van.* (3) **מִפְרֹסֹת פְּרֹסָה**, hasadt körmű; szó szerint: hasadékot hasít. A héber nyelv a természeti erő hatását valamely tárgyban gyakran az illető tárgy cselekvésének mondja: így mondja az élőfáról: **עָשָׂה פָּרִי** (M. I. 1, 11. gyümölcsöt csinál; a gyümölcsről: **מִרְרֵעַ זֶרַע**, magot szór; ép úgy: **מִפְרֹסֹת פְּרֹסָה**, hasadékot (így nevezetik a hasadt köröm) hasít. **מִפְרֹסֹת פְּרֹסָה** (= **פָּרִישׁ**)-ból, mely annyit jelent, mint: hasít, tör. — **וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְּרֹסָה**, melynek körmei t. i. ketté hasadtak. A **וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת** szó elején értelmező, azért: *tudni illik; hasít, tör.* — **וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְּרֹסָה**, csak hogy **וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת** párt. kál **שִׁסְעַת**-ből, mely rokonjelentésű **פָּרִישׁ**-szal. V. ö. felj. 1, 17. — **מֵעֵלֶת גֵּרָה**, kéredző; szó szerint: a megrágott (étel) felidézője: így nevezetik igen jellemzően a kérődző állat, mely a már egyszer lenyelt ételt szájába visszaidézi (kérődzik), hogy onnan négyrétű gyomrának második részébe (melynek neve: pansa) kerüljön. — **גֵּרָה** nn. főnév **נָרַר** (vonogat)-ból. (4) **וּמִפְרֹסֵי הַפְּרֹסָה**, sem a hasadt körműek közül, értsd:

kérdőzők, sem a hasadt kör-
müek közül: a tevét, mert
kérdőző ugyan, de körme
nem hasadt: tisztátalan az
5 nektek. És a sáfánt, mert
kérdőző ugyan, de körme
nem hasadt: tisztátalan az
6 nektek. És a nyulat, mert
kérdőző ugyan, de körme
nem hasadt, tisztátalan az
7 nektek. És a sertést, mert
hasadt körme van ugyan,
de körme nem egészen ketté
hasadt, és kérődzni nem
kérődzik: tisztátalan az
8 nektek. Azoknak husából ne
egyetek, és hullájukhoz ne
nyúljatok: tisztátalanok azok

9 ti nektek. Ezt ehettek mindazok közül, melyek a vízben

מִמַּעַלֵי הַגֵּרֶה וּמִמִּפְרֵסֵי הַפְּרֹסָה
אֶת־הַנֶּמֶל כִּי־מַעֲלָה גֵרָה הוּא
וּפְרֹסָה אֵינְנָה מִפְּרִים טָמֵא הוּא
לָכֵם: וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלָה גֵרָה
הוּא וּפְרֹסָה לֹא יִפְרִים טָמֵא
הוּא לָכֵם: וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־
מַעֲלַת גֵּרָה הוּא וּפְרֹסָה לֹא
הִפְרִסָה טָמֵאָה הוּא לָכֵם:
וְאֶת־הַחֲזוּר כִּי־מִפְּרִים פְּרֹסָה
הוּא וְשָׁמַע שָׁמַע פְּרֹסָה וְהוּא
גֵּרָה לֹא־יִגַּר טָמֵא הוּא לָכֵם:
מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם
לֹא תִנְעוּ טָמֵאִים הֵם לָכֵם:
אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם

sem azok közül, melyeknek csakis hasadt körmeik vannak, a mint a kö-
vetkező 5—7 versekből (melyekben az *egy* tisztasági jellel bíró állatok
név szerint felsorolja) világosan kitetszik; a *vāv* וממפרסי szó elején tehát:
osztó. L. a fordítást. — *את הנמל*, a tevét, melynek csak *egy* tisztasági jele
van, hogy t. i. *kérődzik*. (5) *ואת השפן*, és a sáfánt, mely szintén csak *egy*
tisztasági jellel bír. Egyébiránt bizonytalan, micsoda állat értetik *שפן*
alatt. Zsolt. 104. 18. és Példab. 30. 26. versekből, kitetszik, hogy szik-
laüregben lakik. (6) *ואת הארנבת*, és a nyulat, melynek szintén csak *egy*
tisztasági jele van, az t. i. hogy *kérődzik*. — *ואת ארנבת* nn. főnév, használ-
tatik úgy a hím-, mint a nősténynyúlról, (gen. epicoenum). Ilyenek *עֵי*
יִנָּה és még más állatnevek. L. felj. (7) *ואת החזור*, és a sertést, mely-
nek csak hasadt körme van, de nem kérődzik. E négyféle állaton kívül
egy sincs a négylábúak között, melynek csak *egy* tisztasági jele lenne, hanem
vagy mind a két tisztasági jele (*מַפְרֹסֵת פְּרֹסָה* és *מַעֲלַת גֵּרָה*) van, mely
azért *tissta* (azaz: husa megehető), vagy *egy* tisztasági jele sincs, és akkor
magától értetik, hogy *tisztátalan* (azaz: husa meg nem ehető), miután még
azok is tisztátalanok, melyek *egy* tisztasági jellel vannak ellátva. Azokat
név szerint felsorolni azért nem volt szükséges. — *יִגַּר* fut. nif. *יִגַּר* (vonogat)-
ból, azért: *kérődzik*. (8) *ובנבלתם לא תנעו*, hullájukhoz ne nyúljatok, mivel
hullájuk megérintése által tisztátalanokká válnátok. (9) *אשר במים* négybetűű
(quadri literum) hn. főnév, töve: *סָפָה* annyit jelent, mint: *szürni*, azért:

vannak: mindazt, a melynek van úszószárnya és pikkelye a vizekben, a tengerekben és a folyókban — azokat 10 megehetitek. És mindaz, a melynek nincsen úszószárnya és pikkelye a tengerekben és a folyókban mindazok közül, melyek a vízben másznak, és minden állatok közül, mely a vízben élnek, utálatosak azok ti nektek. 11 És utálatosak legyenek ti nektek: húsból ne egyetek, 12 és hullájukat utáljátok meg. Mindaz, a melynek nincsen úszószárnya és pikkelye a vizekben, utálatos legyen ti 13 nektek. És ezeket utáljátok meg a madarak közül: meg

כָּל אֲשֶׁר-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁשֵׁת בְּמַיִם בְּמַיִם וּבְנְחָלִים אֹתָם תֹּאכְלוּ: וְכֹל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁשֵׁת בְּמַיִם וּבְנְחָלִים מִכֹּל שְׂרֵץ הַמַּיִם וּמִכֹּל גֶּפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בְּמַיִם שְׂרָץ הֵם לָכֵם: וְשִׂקָן יִהְיוּ לָכֵם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וְאֶת-נִבְלָתָם תִּשְׂקְצוּ: כָּל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁשֵׁת בְּמַיִם שְׂרָץ הוּא לָכֵם: וְאֶת-אֵדָה תִּשְׂקְצוּ מִן-הָעוֹף לֹא

úszószárny. — קשקשת szintén négybetűjű nn. főnév, töve: קשש (= קשה) annyit jelent, mint elborítani, azért: קשקשת (tsz. קשקשים és קשקשות) *pikkely.* — במים במים ובנחלים, mind a háromféle vízben: akár állóvizekben akár tengerekben, akár folyókban. (10) מכל שרץ המים ונוי, mindazok közül, a melyek a vizekben másznak stb. Értsd: a jelzett halakon kívül minden a vízben élő, beleértve a kétélű (amphibium) állatot is, sem szabad ennetek. (11) ושקין יהיו לכם ונוי, és utálatosak legyenek ti nektek stb. E vers közelebbről határozza, a megengedetteken kívül, mennyire utálatosak. ואת תשקצו, és hullájukat utáljátok meg; ellenben a megengedett halaknak a hullája, azaz: a holt hal is meg van engedve. (12) כל אשר אין לו ונוי. Ezen vers minden a vizekben levő állatokat karol fel; míg ellenben וכל שרץ המים a 10. versben azokra szorítkozik, melyek a vizek neméhez tartoznak. (13) ואת אלה, és ezeket t. i. a következő (13—20) versekben megnevezett madarakat. A madarak, úgy a tiszták, mint a tisztátalanok nem osztályoztatnak jelek szerint (csak a hagyomány említi a madarak tisztátalansági jeleit is); hanem felsoroltnak névszerint és egyenkint. — Ha már most a megnevezett madarakat határozottan ismernők; ha például tudnók bizonyosan, hogy mely madarat ért a szentírás זָשָׁר, זָשָׁר, vagy עֲנִיָּה alatt: akkor az e versekben felsorolt tisztátalan madarakon kívül levők mind valamennyi tiszta és evésre megengedve lenne. Ámde nem ismerjük azokat határozottan, nem tudjuk bizonyosan, miféle madár értetik például תחמס, בוס és más ily neveken megjelölt madarak alatt. Azért minden madárra nézve, melyet a hagyomány útján tisz-

nem ehetők, utálatosak azok :
 az aransast és a csonttöröt,
 14 és a fekete sast és a kányát
 és a hóját, neme szerint.
 15 Minden hollót, neme szerint ;
 16 És a struczmadarat és a
 solymot és a csüllöt és a
 17 karvalyt, neme szerint. És
 a kőst és a bűvart és a

וְאֵלֵּי שְׂקָן הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־
 הַפֶּרֶס וְאֶת־הָעֹנִיָּה : וְאֶת־הַדָּאָה יד
 וְאֶת־הָאֵיָּה לְמִינָהּ : אֶת־כְּרִי־עֶרֶב טו
 לְמִינֹו : וְאֶת־בֵּת־הַיַּעֲנָה וְאֶת־ טז
 הַתְּחֹמֶס וְאֶת־הַשְּׂחָף וְאֶת־הַנִּיץ
 לְמִינֵהוּ : וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַשֶּׁלֶךְ יז

tának nem ismerünk, kétség támad, vajjon nem-e az, a melyet a szent szöveg כּוֹס vagy más néven nevez? Ezekből magyarázható, hogy az izraelitának csak azon madaraknak a husával szabad élnie, a melyekről tudja, hogy elődei is tisztának tartották, — לֹא יֵאָכְלוּ, meg nem ehetők; de másképen hasznát (בהנאה) venni szabad. — הַנֶּשֶׁר, az aransas. הַנֶּשֶׁר-re nézve mind valamennyi fordító és magyarázó egyetért abban, hogy e név alatt azon madár értetik, melyet aransasnak nevezünk. A többi madárnevekre nézve többé-kevésbé különböznek úgy a legrégebb, mint a legújabb bibliamagyarázók. — E fordításban csak ott tettem ki a madárnak magyar nevét, a hol a héber név etymologiai jelentéséből legalább valószínűséggel kitetszik, hogy melyik madár értetik alatta. (L. ebbeli eljárásom indokolását a drágakövek fordításában. M. II. 28, 17.), Így הַנֶּשֶׁר (származik יָשַׁר [= (נתר)-ból] le-, vagy kihullani, így azért neveztetik, mivel tollait gyakran kihullatja (vedlik). V. ö. Zsolt. 103, 5., a hol a sas ezen tulajdonságára czéloztatik. — פֶּרֶס származik : פָּרַס (törni)-ből, csonttörő sas. — עֹנִיָּה származik עָוָן=עוון [erősnek lenni]-ből, fekete sas (mint a legerősebb a sasok közt). (14) דָּאָה (származik : דָּאָה [lebeg]-ből), kánya, mely mindig a levegőben lebeg, ragadományra leselkedve. — אֵיָּה (hangutánzó név). hója (így neveztetik „hja“ hangjáról). — לְמִינָהּ, neme szerint; csak az utóbbi אֵיָּה-ra vonatkozik, mivel különben lenne : לְמִינֵהּ. Az elválasztó hangjegy (גִּינָה מפסקת) is, mely הַדָּאָה fölött áll, szintén ezt bizonyítja. (15) עֶרֶב, holló, így neveztetik sötét (עֶרֶב elsötétedett) színéről. (16) בֵּת הַיַּעֲנָה, struczmadár. יַעֲנָה (tsz : יַעֲנִים), származéknév יַעֲנָה (jajgatni)-ből, jajgatás. בֵּת (és בַּ) kapcsolatában melléknévvé válik : a jajgató (madár); így neveztetik a strucz jajgató hangjáról. — תְּחֹמֶס (származik תְּחֹמֶס [rabolni]-ből) sólyom, mely a ragadozó madarak közt a legnagyobb rablómadár. — שְׂחָף, csüllöt; így neveztetik soványságáról (שְׂחָף). — נִיץ származik נָצַח=נצין [magasságban lebegni]-ből), karvaly; így neveztetik magas röptéről. — לְמִינֵהוּ, neme szerint; ez vonatkozik לְמִינֵהוּ-re. L. felj. a 14 v. (17) כּוֹס etymologiaja aligha elég még csak a valószínűséggel való meghatározásra, hogy mily madár értetik alatta, a miért is magyarfordítás nélkül hagytam. A Zsoltárból (102. 6) kiténik, hogy romokban tartózkodik. — שֶׁלֶךְ (származik שָׁלַךְ

18 bagolyt. És a tinsémethet יֵה וְאֶת־הַיִּנְשׁוּף: וְאֶת־הַתְּנִשְׁמֹת
 és a pelikánt és a zöld har- יֵשׁ וְאֶת־הַקָּאֵת וְאֶת־הַרְחֵם: וְאֶת
 19 kályt. És a gólyát, a gé- הַחֲסִידָה הָאֲנֹפָה לְמִינָהּ וְאֶת־
 20 dot és az atáléfet. Minden כ הַדּוֹכִיפֶת וְאֶת־הָעֵמֶלֶף: כֹּל
 szárnyas mászóállat, mely שְׂרָץ הָעוֹף הַהַלֵךְ עַל־אֲרְבַּע
 négy lábon jár, legyen utá- כֹּא שְׂרָץ הוּא לְכֶם: אֵךְ אֶת־יְדֵיהֶם
 21 latos ti nektek. Kivéve ezt תֹּאכְלוּ מִכֹּל שְׂרָץ הָעוֹף הַהַלֵךְ
 ehettek meg minden szárny- עַל־אֲרְבַּע אֲשֶׁר־לֹא כַרְעִים
 nyas mászóállatok közül, מִמַּעַד לְרַגְלָיו לְנֹתֵר בְּהֵן עַל־
 mely négy lábon jár: a mely- כֹּב הָאֲרָץ: אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכְלוּ
 nek lábain fölül még két אֶת־הָאֲרָבָה לְמִינֹהּ וְאֶת־הַסַּלְעִים
 szára van, melyekkel szök- לְמִינֶיהוּ וְאֶת־הַחֲרָגֵל לְמִינֶיהוּ
 22 décsel a földön. Ezeket ehe-
 tettek meg közülök: az árbêt,
 neme szerint, és a szolômot, neme szerint, és a chargôlt,

[vetni]-ból), *búvár*; így nevezetik, mivel magát nyilsebességgel veti a halra, midőn azt a magas szikláról, hol utána leselkedik, a vízben észre veszi. — *ינשוף* [származik *נִשְׁף* (*alkony*)-ból], *bagoly*. Így nevezetik, mivel majdnem kizárólag éjjel (napfényt kerülő szemei miatt) meggyagadományát felkeresni. (18) *הַתְּנִשְׁמֹת* nemcsak madarat, hanem szárazföldi négylábú mászóállatot (L. alább 30. v.) is jelöl. Etymológiájából (*נִשְׁם*, *lélekszeni*) sem lehet következtetni, milyennemű madárról használtatik. — *קָאֵת* (származik *קָא* [*kihányjni*]-ból), *pelikán*; így nevezetik, mivel a felfalt, meg nem emészthető eledeleket gyomrából kihányja. — *רְחֵם* (származik *רָחַם* [szeretni]-ból), *zöld harkály*; így nevezetik fiataljai iránti felette nagy szeretetéről. (19) *הַחֲסִידָה* származik *חָסֵד* [kegyesség]-ből), *gólya*; úgy mint *רָחַם* (az előbbi versben) nagy kegyességéről, melyet fiataljai iránt tanusít, így nevezve. — *אֲנֹפָה* (származik *אֲנַף* [*haragudik*]-ból), *gém*; haragos természetű madár. — *לְמִינָהּ* csakis *אֲנֹפָה*-ra vonatkozik. L. feljebb 14. 16. — *דּוֹכִיפֶת* összetett név [*דָּוַךְ* (törni) *וּפֶת* (= *בְּפִיטָה*), [*szikla*]]; így nevezetik *az erdei fajtá*, mely a sziklát kivágja, hogy abba fészket rakja. — *עֵמֶלֶף* etymológiája homályos, azért nem lehet tudni, mily tisztátalan madarat jelöl. (20) *שְׂרָץ הָעוֹף*, *szárnyas mászóállat*, értsd: mászóállat, melynek szárnyai vannak, például, légy, darázs, sáska stb. (21) *כַּרְעִים*, tulajdonképen lábszárakat jelent; de e helyen: *két, térdig érő, rövid lábat*, melyen a négylábú állatkák nem járnak, hanem szökdecselesre használják azokat. — *לְנֹתֵר* viszonyított infinitivus piél *נֹתֵר*-ből a piélben: *ugrandozni, szökdecselni*. (22) *הַחֲרָגֵל*, *harag*, *slęc*, *ariba*, a fenn (13. v.) említett okból, csak héber néven kifejezhetőek. Mind a négy — úgy látszik — sáskanemű

neme szerint és a chágábhót
 23 neme szerint. De minden
 szárnyas mászóállat, mely-
 nek négy lába van, legyen
 24 utálatos ti nektek. És ezek-
 től váljatok tisztátalanokká :
 minden a ki hullájokat érinti,
 25 legyen tisztátalan estig. És
 ha valamit viszen azoknak
 hullájából, mossa meg ruháit és legyen tisztátalan estig.

כג וְאֶת־הַחֲזָב לְמִינֵהוּ: וְכֹל שְׂרָץ
 הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלִים
 כד שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: וְלֹא־אֵדָה תִּטְמָאוּ
 כה כָּר־הַנֶּגַע בְּגִבְלָתָם וְטָמְא עַד־
 כו הָעָרֵב: וְכֹל־הַנֶּשֶׂא מִגִּבְלָתָם
 זכבס בְּגָדָיו וְטָמְא עַד־הָעָרֵב:

állatokat jelöl. (23) וְכֹל וגו', *de minden* stb. A vāv וְכֹל elején ellentétes jelentésű, azt jelentvén, hogy a שְׂרָץ העוף közül mindazok, melyeknek *csaš* négy lába van, tisztasági jel (כרעים) nélkül, tisztátalanok, a mit a 20. versből következtetni nem lehetett. A mondottak szerint a tiszta (meg-ehető) és a tisztátalan (meg nem ehető) állatok következőképen osztályozhatók:

1. A szárazföldön élő négylábu állatok közül tiszták (megehetőek), melyeknek mind a két tisztasági jelök megvan. A melyeknek ellenben csak *egy* tisztasági jelök van (és ilyenek csak négyfélék), tisztátalanok (meg nem ehetőek). Annál inkább tisztátalanok azok, melyeknek *egy* tisztasági jelök sincs.

2. A vízben élő állatok közül:

a) azok, melyeknek mind a két tisztasági jelök (uszószárny és pikkely) van, megehetőek; azok pedig, melyeknek csak uszószárnyuk van, de pikkelyök nincs, meg nem ehetőek (utálatosak). Annál inkább utálatosak (meg nem ehetőek) azok, melyeknek *egy* tisztasági jelök sincs.

b) Minden egyéb a vízben mászó állat utálatos (meg nem ehető).

3. A madarak közül húsféle tisztátalan, részint szárazföldi, részint vízi madarak (tisztasági jel nélkül) név szerint soroltatnak fel. Ezeken kívül minden, akár szárazföldi, akár vízi madár tiszta (megehető).

4. A szárnyas mászóállatok közül csak azok ehetőek meg, melyeknek a négy lábán kívül, még két rövid lábszárú is van, melyekkel szökdécselnek. Mint ilyenek pedig csak négyfélék neveztetnek meg. Ezeken kívül mind valamennyi szárnyas mászóállat meg nem ehető (utálatos).

(24) וְלֹא־אֵדָה, *meg eszektől*, t. i. a melyek következnek 26—27. versekben. Az első ל e szóban: וְלֹא־אֵדָה annyit jelent, mint „től” תִּטְמָאוּ (fut. hithp. תִּטְמָאוּ helyett), *váljatok tisztátalanokká*; ez nem parancsolatképen, hanem oly értelemben veendő: hogy hullájuk érintése által az érintő tisztátalanná válik, a mint azt maga a szent szöveg bőven magyarázza, mondván: כֹּל הַנוֹגַע וגו', *minden, a mi érinti* stb. (25) יִכַּסּ fut. piél יִכַּסּ-ból, mely a kálban (kivéve a részesülőt: כִּי־יִכַּסּ) nem fordul elő. A piélben pedig csak ruhamosásról hasz-

- 26 Egyáltalában minden hasadt
körmű barom, de ketté nem
hasadt, és nem kérődző,
tisztátalan legyen ti nektek;
ki azokat érinti, legyen tiszt-
27 tátalan. És minden, mi a
négyen járó állatok közül
talpán jár, legyen tisztáta-
lan ti nektek; minden, a mi
hullájokat érinti, legyen tiszt-
28 tátalan estig. És a ki viszi
hullájokat, mossa meg rubáit,
és legyen tisztátalan estig;
tisztátalanok azok ti nektek.
29 És ez, a mi tisztátalan nektek
a mászóállatok közül, mely a
földön mász: a vakond és
30 az egér és a czâbh, neme szerint, És az anákâh és a kôách, és a

náltatik, míg רחץ a test- és ennek tagjai mosódásáról használatos. (26) לכל לכה הבמה וגר, egyáltalában minden barom, stb. a viszonyító ל e jelentését l. M. II. 27, 3, és még sok helyen. (27) וכל הולך על כפיו, és valami talpán jár, értsd: meztelen talpán, a melynek t. i. patája ninesen. כפיו páros számú ragozott főnév, egyszámban: כף (töve: כָּפַף, hajlítani), használtatik homorú és domború tárgyról, p. a kanálról, ésészéről, a kéz tenyeréről és רגל kapcsolatában a láb talpáról. (29) וזה לכם הטמא, és ez, a mi tisztátalan nektek. Itt nincs arról szó, hogy ezen állatok meg nem ehetők (mert erről szó van alább 41. versben), hanem csak a tisztátalan voltukról, a mennyiben a következő nyolcz állat (שמונה שרצים) tetei (שמונה שרצים) tisztátalanná teszi azt, a mi, vagy a ki őket érinti. — הולך (származik חָלַךְ [szürni]-ből), vakond. — רחץ (származik רָחַץ [szúrni]-ből), egér. — עב (származik: עָבַב-ból) etymologiai jelentése homályos. (30) אַנְקָה származik אָנַק (nyögni)-ből. — כַּח (töve: כָּחַם), erő. De dacára annak, hogy e két névnek etymologiai jelentése világos, még sem bizonyos, hogy milyenféle állatokat jelöl. — לטאה (származik לָטַא = לוט [burkolódn]i)-ből, gyík. — חַמָּט (származik חָמַט [héberben nem fordul elő]-ből; etymologiai jelentése ismeretlen. — תְּנִשְׂמַת (származik תְּנִשְׂם [lélekzeni. L. felj. 18 v.] -ből; milyenféle szárazföldi állatot jelöl, nem tudhatni.

- gyik és a chômet és a tinsá-
 31 meth. Ezek, a melyek nektek
 tisztátalanok minden mászó-
 állatok közül; minden, mi
 azokat érinti holtuk után,
 legyen tisztátalan az estig.
 32 És minden, a mire esik bármi
 belőlök holtuk után, legyen
 tisztátalan; akár fából való
 edény, vagy ruha, vagy bőr,
 vagy zsák, akármely eszköz,
 melylyel munka végeztetik,
 vízbe hozassék, és legyen
 tisztátalan estig, azután
 33 legyen tiszta. Minden cse-
 répedény pedig, a melynek
 közepébe esik valami belőlök,
 minden, mi abban van, legyen
 tisztátalan, azt (az edényt)
 34 pedig, törjétek össze Minden eledelből, mely megehető, melyre
 víz jön vala, legyen tisztátalan, és minden ital, mely megiható,
 35 minden edényben, legyen tisztátalan. És minden, a mire hullájok-

לֹא וְהִקְמַט וְהִתְנַשְׁמַת: אֵלֶּה
 הַשְּׂמָמִים לָכֶם בְּכָל־הַשָּׂרִץ כָּל־
 הַחַיָּה בָהֶם בְּמָתָם יִטְמָא עַד־
 לֵב הָעָרֶב: וְכִי אֲשֶׁר־יִפֹּר עָלָיו
 מֵהֶם | בְּמָתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־
 עֵץ אִוּ בָּנָד אִו־עוֹר אִו שֶׁקַּי
 כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יִעֲשֶׂה מִלֵּאכָה
 בָּהֶם בַּמַּיִם יִוְבָא יִטְמָא עַד־
 לֵב הָעָרֶב וְשִׁהָר: שְׁבִיעִי וְכָל־כְּלִי־
 חֲרָשׁ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכּוֹ
 כִּי אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ יִטְמָא וְאִתּוֹ
 לֹד תִּשְׁבְּרוּ: מִכָּל־הָאֵכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל
 אֲשֶׁר יִוְבָא עָלָיו מֵיִם יִטְמָא
 וְכִי־מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל־
 כְּלִי יִטְמָא: וְכִלִּי אֲשֶׁר־יִפֹּר

(31) אלה וגוי, ezek, az imént felsoroltakra vonatkozik. — במתם; nem pedig בְּבִבְלָתָם (L. feljebb a 27. v.), mivel ezek még akkor is teszik tisztátalanná azt, a mi, vagy a ki őket érinti, hogyha szertartásos módon levágnának. (32) מהם — וכל, akármí—belőlök, értsd: ha még oly parányi lenne. — שק, זָכָא értsd: zsákruha. — במים יובא, vízbe hozassék, értsd: vízbe mártassék. fűrésztessék. יובא, fut. hofál בוא-ból. (33) אל תוכו, közepebe, t. i. az edény közepébe, nem pedig: az edényre, mert a cserépedény tisztátalanná válik, mihelyt valami a שרץ-ből az edény ürébe ér; már ekkor a cserépedény és minden eledel (L. a következő verset), a mi abban van, tisztátalan. — ואתו תשברו, azt pedig, t. i. magát a cserépedényt, törjétek össze, mivel meg nem tisztulhat soha. (34) מכל האכל וגוי, minden eledelből stb. ez tartozik בְּתוֹכּוֹ כל אשר בְּתוֹכּוֹ az előbbi versben, és úgy értendő, hogy minden eledel, a mi a cserépedényben van. — אשר יובא עליו מים, melyre víz jön vala, értsd: a cserépedényben levő eledel, melyre víz jött, azaz: mely megnedvesedett. יובא fut. kál a perf. értelmében. — בכל כלי יטמא, minden edényben legyen tisztátalanná, értsd: minden a cserépedényben levő étel — ha a szóban levő tisztátalan tárgy beleesett — legyen tisztátalan. (35) וכל וגוי, és minden stb., értsd: és minden egyéb edény, melyről eddig

- ból valami esik, legyen tisztátalan; sütökemencze és tűzhely rontassék le. Tisztátalanok azok és tisztátalanok legyenek ti nektek.
- 36 Mindazáltal forrás és kút, minden vízgyűjtemény, legyen tiszta, és ami hullájokat érinti,
- 37 legyen tisztátalan. És ha valami hullájokból esik valamely vetőmagra, mely vetésre való, az tiszta legyen.
- 38 De ha viz juttattatik vala akármely magra, és hullájukból esik valami reája, az legyen nektek tisztátalan. És
- 39 ha elhal valamely baorm, mely nektek eledelül szolgál, a ki hulláját
- 40 érinti, legyen tisztátalan estig. És a ki hullájából eszik, mossa meg ruháit és legyen tisztátalan estig, és a ki hulláját viszi,

מִנְבִלְתָם אֶעֱלֶיךָ יִשְׁמָא תַנּוּר
 וְכִירִים יִתֵּן שְׂמָאִים הֵם וְשְׂמָאִים
 יִהְיוּ לָכֶם: אַךְ מֵעֵן וְכוּר מְקוּה־
 מַיִם יִהְיֶה טְהוֹר וְנִגַע בְּנִבְלָתָם
 יִשְׁמָא: וְכִי יִפֹּל מִנְבִלְתָם עַל־
 כָּל־זֶרַע אֲשֶׁר יִזְרַע טְהוֹר
 הוּא: וְכִי יִתֵּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנִפֹּל
 מִנְבִלְתָם עָלָיו שְׂמָא הוּא לָכֶם:
 וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־
 הִיא לָכֶם לֹא־כֹלָה הַנִּגַע בְּנִבְלָתָהּ
 יִשְׁמָא עַד־הָעֶרֶב: וְהָאֵכֹל
 מִנְבִלְתָּהּ יִכָּסֶּם בְּגָדָיו וְשְׂמָא
 עַד־הָעֶרֶב וְהַנִּשָּׂא אֶת־נִבְלָתָהּ

még nem volt szó. — תַנּוּר וְכִירִים, *sütökemencze és tűzhely*: két neme a cserépedénynek. Az első: תַנּוּר, sütökemencze, mely fölfelé nyílik, és melynek falaira rákenték a lágy tésztát, hogy így megsüljön. A második: כִירִים kivájt (כִיר=בוּר, kivájni) ülőhely két fazék számára, melyekben főztek. Így magyarázható a dualis: כִירִים. Mind a kettő t. i. a תַנּוּר meg a כִירִים be volt falazva és helyéből ki nem mozdítható sütő- és főző-eszköz. — יִתֵּן (fut. hof. נתן [lerontani]-ból), *rontassék le*. — וְשְׂמָאִים יִהְיוּ לָכֶם, *tisztátalanok legyenek ti nektek*, értsd: tisztátalan dolgok használatára fordíthatók. (36) אַךְ מֵעֵן וְכוּר, *mindazáltal forrás stb.* Ez ellentétét képezi a 34. versben foglalt törvénynek: כָּל־יִשְׁמָא — וְכָל־מִשְׁקָה, *és minden ital — minden edényben legyen tisztátalan*; ellenben: *a víz a forrásban stb.* (37) זֶרַע וְכוּר, *de ha viz juttattatik vala bármely magra stb.* A víz alkalmasossá teszi a vetőmagot arra, hogy tisztátalanná válhatik. יִתֵּן fut. hofál נתן-ból, azért: *juttattatik vala.* (39) וְכִי יָמוּת וְכוּר, *és ha elhal stb.* értsd: magától, de ha szertartásilag levágatják, akkor a holttest nem tisztátalan. (40) וְהָאֵכֹל, *és a ki hullájából eszik stb.* Nem úgy értendő, mintha külömben evésre meg volna engedve — mert — hiszen ez másutt (L. alább 22, 8) egyszer-mindenkorra el van tiltva, hanem csak úgy, a mennyiben

- mossa meg ruháit és legyen
 41 tisztátalan est g. És minden
 földön mászó állat, az utála-
 42 tos, meg nem ehető. Minden,
 mely mellén jár, és minden,
 mely négy lábon jár a (négy-
 nél) több lábon járóig a
 földön csúszó-mászó állatok
 közül, azokat ne egyétek,
 43 mert utálatosak azok. Meg
 ne fertőztessétek lelkeiteket
 mindazzal, mely csúszik-má-
 szik, és meg ne tisztátala-
 nítsátok magatokat azokkal,
 mert eltompúlnátok általok.
 44 Mert én vagyok az Örökké-
 való, ti Istenetek; és tartsátok magatokat szentül, úgy szentek
 lesztek, mert szent vagyok én; és meg ne fertőztessétek magato-

יבנם בגדיו וטמא עד הערב;
 מא וכל השרץ השרץ על הארץ
 מב שרץ הוא לא יאכל; כל הולך
 עד גחון וכל הולך על ארבע
 עד כל מרבה גלים לכל-
 השרץ השרץ על הארץ לא
 מא תאכלום ביי שרץ הם; אל-
 תשקצו את נפשתיכם בכל-
 השרץ השרץ ולא תטמאו בהם
 מד ונטמתם בהם; כי אני יהוה
 אלהיכם והתקדשתם והייתם
 קדשים כי קדוש אני ולא
 תטמאו את נפשתיכם בגר-

tisztátalanná teszi azt, a ki eszi, anélkül, hogy kezével megérintené. (41) וכל השרץ השרץ על הארץ וגו' *es minden földön mászó állat* stb. Ezekről már szó volt ugyan (feljebb 29. v.), de csak nyolczról (שמונה שרצים), és csak annak meghatározása végett, hogy holttestök tisztátalanná teszi azt, a ki érinti; e helyen azonban minden egyéb mászóállatról is van szó, és pedig a végett, hogy *evésre* eltiltassék. (42) גחון, így neveztetik a mászóállatnak a hasa, vagyis inkább testének azon része, melyen mászik (L. M. I. 3, 14.); töve גחן (mint רצה-ból: רצון; חרין-ból: חרין), rokonjelentésű az aram גחן (hajolni)-nal. — *עד כל מרבה גלים*, úgy értendő, mintha lenne: עד כל גלים, *egyáltalában minden mászóállat*; a viszonyító ל ezen jelentéséről l. felj. 26. v. és még sok helyen. (43) אל תשקצו את נפשתיכם, *meg ne fertőztessétek lelkeiteket* — azoknak evése által. תשקצו fut. piél, származik שִׁקַץ-ből (tehát: denominativum). — *ולא תטמאו*, és meg ne tisztátalanítsátok magatokat — azoknak érintése által. תטמאו fut. hitpáél טמא-ből תטמאו helyett. A dáges a ט-ben pótolja a jellemző ת betút. ונטמתם בהם, *mert eltompúlnátok általuk*, értsd: azokkal való élés által véretek elrontanátok, és butává tennétek magatokat. ונטמתם perf. conv. נטמה (rokonjelentésű אטם [aramul: טום, טמם]-mal) igéből. L. Jób 18, 3. (44) והתקדשתם, *tartsátok magatokat szentül*, értsd: éljetez szentül, mikor t. i. a tisztátalanoknak jelzett állatokkal való éléstől tartózkodtok. Ebből világosan kitetszik, hogy az úgynevezett

kat minden mászóállattal, 45 mely a földön csúszik. Mert én vagyok az Örökkévaló, ki titeket felhozott Egyiptom földről, hogy Istenetek legyenek; legyetek azért szentek, mert szent vagyok én. 46 Ez a törvény a négylábú állatról, és a szárnyas állatról, és minden állatról, mely a vizekben mászik, valamint minden élőről, mely 47 a földön csúszik. Mely szerint megkülönböztetendő a tisztátalan a tisztától, és a meg-ehető állat azon állattól, mely meg nem ehető.

הַשָּׂרֵץ הַרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ; מִהַמַּפְטִיר כִּי אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהֵבִיל לָכֶם לְאֱלֹהִים וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי; וְאֵת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכָל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרֹמֶשֶׁת בַּמַּיִם לְכַדֵּשׁ הַשָּׂרֵצֹת עַל-הָאָרֶץ; לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין הַטָּהוֹר הַנֶּאֱכָלֶת וּבֵין הַטָּהוֹר אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל;

XII. FEJEZET.

As asszony szertartásos tisztulása gyermekszülés után (1—5). As élőzatról, melyet kellett bemutatnia (6—8).

תּוֹרִיעַ.

1 És szóla az Örökkévaló
2 Mózeshez, mondván: Szólj Izrael gyermekeihez következőképen: Ha asszony magzatot fogan és fi-gyermekeket

יב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תוֹרִיעַ וְיִלְדָה

étkezési törvények inkább erkölcsi, mintsem egészségi czélból valók. V. ö. M. II. 27, 29. — והייתם קדשים, úgy szentek lesstek; a vâv והייתם elején consecutivum, azért: úgy. (45) כי אני ה' המעלה וגו' (45) mert én vagyok az Örökkévaló, a ki felhozott stb., miáltal eleget tettem ősatyátoknak, Ábrahámnak a frigykötés alkalmával tett ígéretemnek, minek következtében ti, mint Ábrahám utódjai, e szövetséget szentül tartani és minden parancsolataimat híven teljesíteni tartoztok. (46) תורת הבהמה. E vonzati viszony (stat. constr.) nem birtokos, hanem tárgyi viszonyt fejez ki, azért: a négylábú állatról. (47) להבדיל וגו'. E vers még az előbbitől függ, és úgy értendő, mintha lenne: ואת התורה להבדיל, ez a törvény, mely szerint megkülönböztetendő. L. a fordítást.

(2) וַיְדַבֵּר úgy értendő, mintha lenne kiegészítve e szóval: וַיְדַבֵּר (V. ö. M. I. 1, 11), azért: magzatot fogan. — וזכר, annyi mint: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, figyermek. — כִּימִי נָתַתָּה, mint fájdalmas havi tisztulása napjaiban. וְיִלְדָה ragozott

szül, legyen tisztátalan hét
napig, mint fájdalmas havi
tisztulása napjaiban legyen
3 tisztátalan. És a nyolczadik
napon metéltessék körül
4 húsának kúp hártója. És
harminczhárom napig marad-
jon tisztulása vérében: semmi
szentséghez ne nyúljon, és
a szentélybe be ne menjen,
tisztulása napjainak eltele-
5 seig. Ha pedig leányt szül,
legyen tisztátalan két hétig,
mint havi tisztulásában, és
hatvanhat napig maradjon
6 tisztulása vérében. És ha
eltelnek tisztulása napjai
fiúért, vagy leányért, vigyen
be egy egyéves bárányt égőáldozatnak, és egy ga-
lambfit, vagy gerliczét bűnáldozatnak, a találkozás sát-

főnévi igenév נָדָה (fájdalmat szenvedni)-ből. Itt, mint vonzott név, melléknévi értelemben áll, azért: *fájdalmas*. נָדָה stat. constr. נָדָה (töve: נָדַד tova-mozogni, folyani)-ből, azért: *havi tisztulás*. כִּימֵי pedig úgy értendő, mintha lenne: כִּימֵי , a viszonyító ב t. i. nem ritkán, kiváltképen az összehasonlító ב (káf comparativi) után, könnyebb kiejtés végett, kihagyatik. V. ö. Mikh. 7, 15. — Zsolt 104, 6 és még más helyen. (3) $\text{וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל וְגו'$ (7) *és a nyolczadik napon metéltessék körül* stb. E parancsolat, melyről már (M. I. 17, 12.) volt szó, itt *színai* törvény gyanánt áll, mely szerint az izraelita köteles fiát születése nyolczadik napján körülmetélni, vagy körülmetéltetni. יִמּוֹל alakjánál fogva ép úgy fut. kál נָמַל -ből, mint fut. nifál מָוַל -ből; értelme mind a két esetben ugyanaz. (4) יָשַׁב תֵּשֵׁב fut. kál יָשַׁב (ülni)-ből. Átvitt értelemben annyit jelent, mint *időzni, maradni*. V. ö. M. I. 22, 5. — מִטְהָרָה nőnemű főnév (= טָהַר , mely hasonló jelentésű, de hn. főnév.); az utolsó ה behangzó (נָה נִסְתָּר), ellenben מִטְהָרָה e vers végén ragozott főnév טָהַר -ből (mint תֵּאֲרָה -ből: תֵּאֲרָה -ből: וְהָרָה), azért van az utolsó ה -ben פִּסְיִק . (5) שִׁבְעֵים párosszámú főnév שָׁבַע (L. M. I. 29, 27)-ből, azért: *két hét*. — כְּנִדְתָּהּ úgy értendő, mintha lenne: כִּנְדָתָהּ . A ב viszonyító kihagyásáról l. felj. a 2. verset. (6) $\text{לְבֵן אֹו לְבַת תְּבִיא}$, a ל e két szóban a cselekvés okát jelenti: *fiúért vagy leányért*. — בֵּן שְׁנָתוֹ csak annyit jelent, mint בֵּן שְׁנָה ; a suffixum vonatkozik בְּבֶשֶׁת -re. — בֵּן יוֹנָה , jelentésé-

rának bejáratához, az áldo-
 7 zárhoz. És ez mutassa be
 azt az Örökkévaló színe
 előtt és engeszteljen érette,
 és így tisztúl meg vére fo-
 lyásától. Ez törvénye a
 szülőasszonynak, ki fiat,
 8 vagy leányt szül. Ha pedig
 keze nem talál eleget egy
 báránynra, vegyen két ger-
 liczét, vagy két galambfit,
 egyiket égőáldozatnak és másikat bűnáldozatnak; és az ál-
 dozár engeszteljen érette, és úgy megtisztúl.

ז מועד אלה־הֶהָיָן: וְהִקְרִיבֹ לְפָנַי
 יְהוָה וּכְפַר עֲלֵיהָ וְטָהַרָה מִמִּקְרַח
 דָּמֶיהָ וְאֵת תּוֹרַת הַיְלִדָת לזָכֹר
 ח אֹ לִנְקֻבָּהּ: וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ
 בַּיּוֹם וְלִקְחָהּ שְׁתֵּי־תְרִים אֹ
 שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֵלָהּ וְאֶחָד
 לְחִטָּאת וּכְפַר עֲלֵיהָ הֶהָיָן
 וְטָהַרָה: פ

XIII. FEJEZET.

Sérelmekről szóló törvény (1—3): ha a sérelem fehér folt (4—8), ha poklosság (10—17), ha gyuladás (18—23), ha égés (24—28), ha kosz (29—37), ha vörheny (38—39), ha kopaszág (40—46). Ha a sérelem ruhán vagy szöveten van (47—59).

1 És szóla az Örökkévaló
 Mózeshez és Áronhoz, mond-
 2 ván: Ha valamely embernek
 teste bőrén lészen dagadás,
 vagy var, vagy fehér folt,
 a mi válhatik testének bő-

ט וידבר יהוה אל־משה ואל־
 אהרן לאמר: אדם כי יהיה
 בְּעוֹר־בְּשָׂרוֹ שִׁמְרָת
 אֹ או בהרת והיה בעור־בְּשָׂרוֹ

ról l. felj. (7) וטהרה (pauzában: וְטָהַרָה) perf. convers. טָהַר (tisztulni) igé-
 ből; nem tévesztendő össze טהורה-val, mely nn. melléknév. — לזָכֹר és
 לִנְקֻבָּהּ szavakban a ל vonatkozást jelöl: rá nézve. (8) וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ
 ; e héber szólásmódnak voltaképi és átvitt értelemben vett jelentéséről l. felj.
 5. 7. — וְטָהַרָה perf. conv. kál, mivel pausában áll. L. az előbbi verset.
 (2) אדם כי יהיה בעור בשרו úgy értendő mintha lenne: וכי יהיה
 בְּשָׂרֹ בְּעוֹר בְּשָׂרֹ ragozott vonzónév st. constr. helyett. — בעור בשרו testének
 bőrén, nem pedig *husában*, mert ha seb volt, nem tartozott a *sérelmek*
 (נִגְעִים) neméhez. — שאת, inf. kál נשא (emelni)-ből (V, ö. M. I, 4, 7.). E
 helyen pedig — a mint az összefüggésből kitészik — egy nemét a sérel-
 meknek jelöli, é. p. *kiemelkedő* helyet a test bőrén: *dagadds*. — שפחת
 nn. főnév קָפַח (voltaképen: *kiönteni*; átvitt értelemben: *elterjedni*)-ből,
 azért: שפחת (= שִׁקְפַחַת, l. alább 6. v.), var (mint a mely a test bő-
 rén elterjed). — בהרת nn. főnév (tszámban: בְּהַרְוֹת) בָּהַר (fénylik)-ből; itt:
 fehér foltot (L. alább 4) jelent. — ויהי וגי, a mi válhatik stb. היה ige

rén a poklos sérelemmé: akkor vitessék Áron főáldozárhoz, vagy fiainak, az áldozároknak valamelyikéhez.

- 3 Mikor az áldozár látja a sérelmet a test bőrén, hogy a szőr a sérelemben fehérré változott, és a sérelem színe mélyebb, mint a testének bőrée: a poklosság sérelme az; és mihelyt az áldozár azt látja, nyilvánítsa őt tisztátalannak. De ha fehér folt lenne testének bőrén, és színe nem mélyebb a bőrénél, és a szőr nem változott fehérré: zárassa el az áldozár a sérelmet hét napra, és nézze meg azt az áldozár a hetedik napon; és

קָנַנְעַ צְרַעַת וְהוּבֵא אֶל-אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן אִוֹ אֶל-אֶחָד מִבְּנֵי
הַכֹּהֲנִים: וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת-הַנֶּגַע
בְּעוֹר-הַבָּשָׂר וְשָׁעַר בְּנֶגַע הַפֶּה
לָבָן וּמְרָאָה הַנֶּגַע עִמָּק מֵעוֹר
בְּשָׂרוֹ נֶגַע צְרַעַת הוּא וְרָאָהוּ
הַכֹּהֵן וְטָמֵא אֹתוֹ: וְאִם-בִּהֲרַת
לְבָנָה הוּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעִמָּק
אִין-מְרָאָה מִן-הָעוֹר וְשַׁעֲרָה
לְאֶ-הַפֶּה לָבָן וְהַסְגִּיר הַכֹּהֵן
אֶת-הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים: לִי
וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

ezen jelentéséről I. M. I. 3, 22. — *לננע צרעת*, poklos sérelemmé. Tehát mielőtt azzá lett volna, mihelyt a poklosság első jelei mutatkoztak: az illető köteles volt Áron vagy fiainak egyikéhez fordulni, hogy a sérelmet megnézzze. *ננע צרעת* vonzati viszonyban álló nevek; *ננע* (származik *ננע* [érinteni]-ből, sérelmet általában, *צרעת*, (töve: *צָרַע*, mely mint ige csak part. kál [I. al. 13] és part. pass. piel [L. alább 14, 2] fordul elő) kapcsolatában pedig ama betegséget jelöli, melyet poklosságnak nevezünk, és mely nem csak ember bőrén, hanem a ruha szálain (L. alább 47.) és a ház falain is (L. alább 14. 34) mutatkozott. — *והובא* perf. conv. hofál בוא-ból. (3) *וראה* וגו' *הכהן*, mikor az áldozár látja stb. A *וראה* elején a körmondat előtagját jelzi, azért: *mikor*. — *ושער*, és a szőr, nem pedig: *szőrszál*, mivel ezt t. i. egy szőr- vagy hajszálát héberül: *שַׁעֲרָה* (L. a következő verset), vagy *שַׁעֲרָה* (Birák 20, 16)-nak nevezik. — *הפך לבן*, fehérré változott, értsd: előbb fekete vagy más színű volt, de a sérelem következtében változott, azért: *ומראה*. — *היה לבן*, különben, ha t. i. magától lesz fehérré, lenne: *היה לבן*. — *ומראה וגו'* *הנגע עמק וגו'*, és a sérelem színe mélyebb stb. *הנגע עמק* nem *נגע*-ra, hanem *מראה*-re vonatkozik, mert csak látszólag mélyebb, nem pedig valóságban. — *ננע צרעת הוא*, poklos sérelem az. A fehér szőr: *שַׁעֲרָה לָבָן* jele a poklosságnak. — *וראהו* — *וטמא אתו* — *וראהו*, mihelyt az áldozár azt látja, nyilvánítsa őt tisztátalannak. A két *וראהו* és *וטמא* igék elején vonatkozó kötőszók gyanánt állnak, azért: *mihelyt* — *akkor*. (4) *הפך לבן וגו'* *ושערה לא הפך לבן וגו'*, és a szőr nem változott fehérré stb., t. i. egy szőrszál sem. L. az előbbi verset. — *והסגיר וגו'*, akkor zárassa el stb., mivel tisztátalansága még nem bizonyos. (5) *עמד בעינו*, megmaradt, a mint volt, értsd: meg nem változott,

- íme, a sérelem megmaradt, a mint volt, nem terjedt ki a sérelem a bőrön: akkor zárassa el őt az áldozár másodszer hét napra. És nézze őt az áldozár a hetedik napon másodszer; ha íme, a sérelem homályosodott, és ki nem terjedt a sérelem a bőrön: akkor nyilvánítsa őt az áldozár tisztának, var az, és mossa meg ruháit és legyen tiszta. De ha terjeszkedve terjeszkedik a var a bőrön, miután az áldozárnak tisztulása végett megmutattatott: mutattassék meg az áldozárnak másodszer; mikor az áldozár látja, hogy íme, a var kiterjeszkedett a bőrön: nyilvánítsa őt az áldozár tisztátalannak; poklosság az.

sem *sínére*, sem *alakjára* nézve. עמד-nak az alapjelentménye: állni, átvitt értelemben: *maradni*. עיניו, ragozott tsz. főnév יַעֲיִן-ból, melynek alapjelentése: *szem*, átvitt értelemben pedig valaminek színét, vagy alakját is jelöli, azért: עמד בעיניו, *megmaradt, a mint volt*. — לא פשה הנגע, a sérelem ki nem terjedt. A sérelem kiterjedése (פָּשִׁי'ן = פָּפְסִי'ן) szintén a tisztátalanságnak a jele, úgy mint a fehér szőr (שֵׁעַר לָבָן). L. felj. a 3. verset. — שנית, *másodszer*, mivel e helyen adverbium. (6) בָּהָה perf., piél בָּהָה (= קָהָה)-ból, melynek alapjelentése: *eltompúlni*; átvitt értelemben: *elhomályosodni*, használtatik (a kálban) a szemről (M. I. 27, 1.), e helyen pedig (a piélben beható jelentéssel) a sérelem színéről, azért: בָּהָה הנגע, a sérelem színe elhomályosodott. — וטהרו tárgyragozott perf. conv. piél וְטָהַר (megtisztulni)-ból azért: וטהרו (annyi mint: אָתָּה אָתָּה), *nyilvánítsa őt tisztának*. מספחת. E szó származásáról, alap- és átvitt jelentéséről l. feljebb 2. versben. (7) אחרי הראתו אל הכהן לטהרו, miután megmutattatott az áldozárnak tisztulása végett, értsd: miután őt az áldozár első elzárása után tisztának nyilvánította. הראתו ragozott inf. nifal רָאָה-ból; וְטָהַרְתָּ pedig ragozott nn. főnév טָהַר (L. felj. 12, 5.)-ből, és végre a ל e szó elején célhatározó, azért: *végett*. (8) ושמאו — וראה, *mikor látja* — *akkor nyilvánítsa őt tisztátalannak*. A két kötőváv jelentéséről l. felj. a 3. versben és még más helyen. ושמאו tárgyragozott perf. conv. piél וְשָׁמַא-ból, annyi mint: וְשָׁמַא אָתָּה. L. az előbbi verset. — צרעת szónak származásáról és

- 9 Ha poklos sérelem lesz az emberen: vitessék az áldozárhoz. Ha látja az áldozár, hogy ime, fehér dagadás van a bőrön, és hogy az fehérré változtatta meg a szőrt, vagy eleven húsnak a varasodása mutatkozik a dagadásban:
- 10 régi poklosság az testének bőrén; a miért őt az áldozár tisztátalannak nyilvánítsa, ne zárassa el, mert tisztátalan ő. De ha fakadva kifakad a poklosság a bőrön és elfüdi a poklosság sérelme az egész bőrét, tetőtől talpig, akár hová tekint az áldozár:
- 11 Ha tehát az áldozár látja, hogy ime, a poklosság elfüdte egész testét, nyilvánítsa tisztának
- 12 a sérelmet; egészen fehérré változott, tiszta ő. De a mely napon

פ נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל־הכהן וראה הכהן והנה שא־ת־לבנה בעור והיא הפכה שער לבן ומחית בשר חי בשאת: צרעת נושנת הוא בעור בשרו ומפאו הכהן לא יסגרנו כי טמא הוא: ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל־עור הנגע מראשו ועד־רגליו לכל־מראה עיני הכהן: וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את־כל־בשרו ומחר את־הנגע כלו הפך לבן טהור הוא: וביום הראות

jelentéséről l. felj. 13, 2. (9) נגע צרעת כי תהיה באדם, *hogyha a poklos sérelem legyen az emberen.* Fenn (a 2. versben) a poklosság első jeleiről szól a szent szöveg, itt pedig a már kifejezett poklosságról, hogy miről ismerhető fel. — והובא perf. conv. hofál בוא־ból. (10) הפכה, *megváltoztatta*; הפך itt átható jelentésű, ellenben fenn 3. és alább 13. versben benható. — ומחית בשר חי בשאת, *vagy eleven hús varasodása van a dagadásban.* A וא־מחית szó elején annyit jelent, mint : א־, *vagy* (V. ö. M. II 21, 15), mert nem szükséges mind a kettő a tisztátalanság meghatározására, hanem csak *egy*: vagy fehér szőr, vagy eleven hús varasodása. מִחַת־מִחָה függő alakja מהיה (V. ö. Ezekhiel 26, 9.)-nak, mely מָחָה (ütni)-ből származik (nem pedig מָחָה־ból), azért: מהיה: *ütés*, átvitt értelemben: az ütésnek nyoma, e helyen pedig: az eleven húsnak *varasodása.* (11) נושנת part. nifál נושן־ból. (12) ואם פרוח תפרח, *hogyha pedig kifakad* stb., פָּרַח alapjelentése: *kifakad*; használtatik rendszeren a növény virágáról (V. ö. M. I. 40. 10.), átvitt értelemben, mint e helyen, a poklos betegségről is. — לכל־מראה עיני הכהן, szó szerint: *az áldozár szemének minden tekintetére*, értsd: *akár hova tekint az áldozár.* — מִרְאֵה מִרְאֵה függő alakja מִרְאֵה־nek (töve: רָאָה), (13) כלו הפך, *egészen fehérré változott.* הפך itt benható jelentésű ige. V. ö. feljebb 10. v. (14) וביום הראות, szó szerint: *és a mutatkozás napján*, értsd: *a mely*

- mutatkozik rajta eleven hús, טו בָּזָב בְּשָׂר׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן
 15 legyen tisztátalan. Mihelyt טז אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטָמֵא הַבָּשָׂר
 az áldozár az eleven húst יז הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא׃
 látja, nyilvánítsa őt tisztá- יח אוֹ כִּי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי וְנִהְפָּךְ
 talannak. Az eleven hús יט לְלֶבֶן וְכֹא אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָהוּ
 tisztátalan; poklosság az. כ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִהְפָּךְ הִנְנֵעַ לְרֹבֵן
 16 Hogyha az eleven hús ismét כא וְטָהַר הַכֹּהֵן אֶת־הִנְנֵעַ מִהוֹר
 fehérré változik: akkor jus- כב הוּא׃ פֶּ שְׁלִישׁ וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה
 17 son az áldozár elé, ha az כג בּוֹרְעֵרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא׃ וְהָיָה
 áldozár őt látja, hogy íme, כד בְּמָקוֹם הַשְּׁחִין שָׂאת לְבִנָּה אוֹ
 a sérelem fehérré változott, כה בְּהָרַת לְבִנָּה אֲרַמְדַמַּת וְנִרְאָה
 akkor az áldozár nyilvánítsa כו אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה
 18 ő. És a test, melynek bőrén כז מִרְאָה שְׁפָל מִן־הָעוֹר וְשַׁעֲרָה
 fekély van, és meggyógyult. כח הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא׃ (15)
 19 De a fekély helyén támad כט הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא׃ (16)
 20 elevenpiros folt: mutattassék meg az áldozárnak; és ha az ל הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא׃ (17)
 áldozár látja, hogy íme, annak a színe alacsonyabb a bőrénél, מ הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא׃ (18)

napon mutatkozik. הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא (15) infinit. nifál רָאָה-ból. (15) az eleven hús tisztátalan. הוּא összeköti az állitmányt (טָמֵא) az alanyival (הַבָּשָׂר), mely hn. főnév, ép úgy értendő הוּא צָרַעַת is, t. i., הַבָּשָׂר הוּא צָרַעַת, t. i., az eleven hús poklos. (16) אוֹ כִּי annyit jelent, mint a *ובי*, *hogyha*, nem pedig: *vagy ha*, mivel e vers nem hasonló, hanem *ellenkező* esetről szól, mint az, a melyről az előbbi versben van szó. — וְנִהְפָּךְ, és változott. לִּי נִהְפָּךְ (perf nifál) csak annyit jelent, mint a benható jelentésű הִפָּךְ a kálban. L. feljebb a 13. v. — וְכֹא *akkor jusson*, t. i. az *ügy*, nem pedig a *személy*, mert ez tisztátalan volta miatt be nem mehetett a táborba az áldozárhoz, hanem ez utóbbinak ki kellett mennie a tisztátalanhoz, ki a táboron kívül volt. — V. ö. 46. 18, M. II. (18) בּוֹרְעֵרוֹ szóbővítés (pleonasmus), csak annyit jelent, mint maga: בְּעֵינָיו. L. alább 24. v. — שְׁחִין hn. főnév. שָׁחַן (gyuladni)-ból, (mely, mint ige, a héber nyelvben nem fordul elő), azért שְׁחִין, *fekély*; egy neme a bőrbetegségnek, mely Egyiptomban otthonos volt. V. ö. M. V. 28, 27. 35. (19) אֲרַמְדַמַּת nn. melléknév אֲרַם-ból a 2. és 3. töbetű kettőztetésével (reduplicatio), a tulajdonság felső fokát jelöli, azért: *elevenpiros*. (20) מִרְאָה שְׁפָל rokonjelentésű מִן־הָעוֹר-kal, csakhogy ez használtatik a fehér színről, mely más színeknél *mélyebbnek* látszik, amaz pedig más világos színekről is, melyek sötétebb színeknél *alacsonyabbnak* tűnnek fel. — נִנְעַע צָרַעַת הוּא. V. ö. felj. 3. verset, a hol van: נִנְעַע צָרַעַת הוּא, mivel נִנְעַע, melyre

és annak a szőre fehérré változott: akkor nyilvánítsa őt az áldozár tisztátalannak; a poklosság sérelme az, mely a fekélyben kifakadt.

21 De ha látja az áldozár, hogy íme, nincs benne fehér szőr, és nem alacsonyabb, mint a bőr, és hogy elhomályosodott: akkor zárassa el őt az áldozár

22 hét napra. És ha terjeszkedve ki fog terjeszkedni a bőrön: akkor nyilvánítsa őt az áldozár tisztátalannak; sérelem az. De ha a folt helyén marad, ki nem terjeszkedett: a fekély varasodása az; és az áldozár nyilvánítsa őt

24 tisztának. Vagy ha valamely testnek bőrén a tűz égése van, és az égés varasodásában

25 támad fehér, elevenpiros, vagy csakis fehér folt: És az áldozár látja, hogy íme, a szőr a foltban fehérré változott, és annak a színe mélyebb a bőrénél: poklosság az, mely az égésben kifakadt. És az áldozár nyilvánítsa őt tisztátalannak; a poklos-

הַפֶּד לָבָן וְטִמְאֵהוּ הַכֹּהֵן נֹגֵעַ
צִרְעָתָהּ הוּא בְּשָׂחִין פִּרְחָהּ:
כֹּה וְאִם אִי וְרֹאֵהָ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין
בָּהּ שֵׁעַר לָבָן וְשִׁפְלָה אֵינְנָהּ
מִן־הָעוֹר וְהִיא בְּהָהּ וְהַסִּגְרוֹ
כֹּה הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים: וְאִם־פָּשָׂה
תִּפְשָׂה בְּעוֹר וְטִמְאֵהוּ הַכֹּהֵן אֹתוֹ
כֹּה נֹגֵעַ הוּא: וְאִם־תִּחַתֶּיהָ תִּעֲמַד
הַכִּהָרֹת לֹא פִשְׁתָּהּ צִרְבָּת
הַשָּׂחִין הוּא וְטִהְרוּ הַכֹּהֵן: ס
כֹּה רִבְעִי אֹו בָּשָׂר פִּי־יְהִיָּהּ כְּעוֹר
מִכְּנֹת־אִשׁ וְהִיתָה מִחֵית הַמִּכְוָה
בִּכְהָרֹת לְבִנָּה אֲדַמְדָּמֹת אֹו לְבִנָּה:
כֹּה וְרֹאֵהָ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפְּדָה
שֵׁעַר לָבָן בִּפְהָרֹת וּמִרְאָהָ עֲמֹק
מִן־הָעוֹר צִרְעָתָהּ הוּא בְּמִכְוָה
פִּרְחָהּ וְטִמְאֵהוּ אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֹגֵעַ

vonatkozik, hn. főnév, itt pedig היא vonatkozik בְּתֵרֶת-re, mely nn. főnév. (22) כֹּהֵה, származásáról még jelentéséről l. felj. 6. (23) תַּחְתִּיהָ ragozott tbszámu főnév helyhatározó gyanánt: helyén, értsd: nem terjedt el. — צִרְבָּת nn. főnév, származik צָרַב (שָׂרַב) (varasodni)-ből, azért hasonló jelentésű a fennebbi (10 v.) מִחֵה-vel. L. mind a két névnek magyar és aram (Onkelosz) fordítását. (24) מִכְּוָה függő alakja מִכְּוָה-nak, származik מִכְּוָה (égni)-ből, mely azonban csak a test bőrén való égésről használatos, azért מִכְּוָה, az égő hely a test bőrén; míg מִכְּוָה (M. II. 21, 25.), mely szintén מִכְּוָה-ból származik, a cselekvésnek a neve, mint שָׂאָה (pusztulás) שָׂאָה-ból, mely névalak csak igen ritkán fordul elő a bibliában, annál gyakrabban az újhébernyelvben, mint רָאָה (ből), וְכָה (ből), כָּפָה (ből) és még sok ilyféle cselekvést jelentő név. — והיתה מחית המכוה וגו' és az égés varasodásán támad stb. מחית származásáról meg jelentéséről l. feljebb 9. v. (25) במכוה פרחו, az égésben kifakadt, értsd: az égés helyén.

- 26 ság sérelme az. De ha az áldozár meglátja, hogy íme, a foltban nincsen fehér szőr, és nem alacsonyabb a bőrnél, és hogy homályosodott: akkor zárassa el őt az áldozár
- 27 hét napra. És lássa őt az áldozár a hetedik napon; ha terjeszkedve kiterjeszkedik vala a bőron: akkor nyilvánítsa őt az áldozár tisztátalannak; a poklosság
- 28 sérelme az. Ha pedig helyén marad a fehér folt, nem terjeszkedett ki a bőron, és homályosodott: az égésnek dagadása az; és az áldozár nyilvánítsa őt tisztának, mert az égésnek varasodása az.
- 29 És férfú, vagy asszony, ha sérelem leszen rajta, fejen,
- 30 vagy szakálon; és ha az áldozár meglátja a sérelmet, hogy íme, színe mélyebb a bőrnél, és hogy abban aransárga vékony szőr van: akkor az áldozár nyilvánítsa őt tisztátalannak; kosz az, poklossága a
- 31 fejnek, vagy a szakálnak az. De ha az áldozár meglátja a kosz sérelmét, hogy íme, színe nem mélyebb a bőrnél, és hogy

כו צִרְעַת הוּא: וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן
וְהֵנָּה אֵינֶן-בְּבִהָרֹת שְׁעַר לָבָן
וְשִׁפְלָה אֵינָנָה מִן-הָעוֹר וְהוּא
כֹּהֵן וְהִסְגִּירוּ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת
כז יָמִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי
אִם-פִּשָׁה תִּפְשֶׂה בְּעוֹר וְטִמְאָה
הַכֹּהֵן אֹתוֹ נָגַע צִרְעַת הוּא:
כח וְאִם-תִּתְחַמְּתָהּ תַעֲמֹד הַכֹּהֵן
לֹא-תִפְשָׁתָהּ בְּעוֹר וְהוּא כֹּהֵן
שָׂאת הַמִּכְנָה הוּא וְטָהֵר הַכֹּהֵן
כִּי-צִרְבַת הַמִּכְנָה הוּא: פ

כט חֲמִישִׁי וְאִישׁ אֹ אִשָּׁה בִּי-יְהוּדָה
ל בו נָגַע בְּרֹאשׁ אֹ בֹזָקִין: וְרָאָה
הַכֹּהֵן אֶת-הַנֶּגַע וְהֵנָּה מֵרָאֵהוּ
עֲמָק מִן-הָעוֹר וְבו שְׁעַר צָהָב
דָּק וְטִמְאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֹתֵק הוּא
צִרְעַת הָרֹאשׁ אֹ הַזֶּקֶן הוּא:
לא וְכִי-רָאָה הַכֹּהֵן אֶת-נֶגַע הַנֶּתֶק
וְהֵנָּה אֵינֶן-מֵרָאֵהוּ עֲמָק מִן-הָעוֹר

(28) צִרְבַת הַמִּכְנָה היא, — *származásáról és jelentéséről* l, felj. 23. — *mert az égés varasodása az*, azért tiszta. (29) בְּרֹאשׁ אֹ בֹזָקִין, *fejen vagy szakálon*. בְּרֹאשׁ mind a kettőre t. i. אִישׁ és אִשָּׁה-ra vonatkozik, ellenben נֹתֵק csak az elsőre, t. i. אִישׁ-ra vonatkozhatik. (30) וְבו, *és abban*: értsd: a sérelem helyén. — צָהָב, *aransárga*. צָהָב-nak neveztetik ama sárga szín, mely az arany (זָהָב)-éhoz hasonló. — נֹתֵק הוּא, *kosz az*, a melynek jele az aransárga vékony szőr (שְׁעַר צָהָב דָּק). נֹתֵק (származik נֹתֵק [kiszakítani]-ból)-nek neveztetik a *kosz* a haj kihullásáról. — וְשַׁעַר שָׁחַר אֵין בּוֹ, *és fekete szőr nincs benne*, mert ha az van benne, akkor tiszta s nem kell őt elzárni. (31) אֹתָהּ נָגַע הַתֵּק, *a kosz sérelmét*, értsd: azt, a kin a kosz sérelme

fekete szőr sincs benne: akkor zárassa el az áldozár a kosz sérelmét hét napra. Ha az áldozár meglátja a sérelmet a hetedik napon, hogy ime, a kosz ki nem terjedt, és nem támadt benne arany-sárga szőr, és a kosz színe nem mélyebb a bőrénél: akkor borotválkozzék meg, de a mi a koszt körülveszi, meg ne borotválja. És az áldozár zárassa el a koszt hét napra másodszer. És ha az áldozár a koszt a hetedik napon meglátja, hogy ime, a kosz ki nem terjedt a bőrön, és annak a színe nem mélyebb a bőrénél: akkor nyilvánítsa őt az áldozár tisztának. És mossa meg ruháit és legyen tiszta.

35 De ha terjeszkedve ki fog terjeszkedni a kosz a bőrön tisztulása után, és az áldozár látja azt, hogy imé, a kosz kiterjedt a bőrön: akkor ne kutasson az áldozár az aransárga szőr 36 után, tisztátalan ő. De ha a kosz marad úgy, a mint volt, és

וְשֵׁר שָׁחַר אֵין בוֹ וְהַסְּגִיר
 הַפֶּהן אֶת־נִנְעֵ הַנֶּתֶק שִׁבְעַת
 לֵב יָמִים: וְרָאָה הַפֶּהן אֶת־הַנִּנְעֵ
 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהָיָה לֹא־פִשָּׁה
 הַנֶּתֶק וְלֹא־תִהְיֶה בוֹ שֵׁעַר צָהָב
 וּמֵרָאָה הַנֶּתֶק אֵין עִמָּךְ מִן־
 לֵב הָעוֹר: וְהִתְנַלַּח וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא
 יְנַלַּח וְהַסְּגִיר הַפֶּהן אֶת־הַנֶּתֶק
 לֵב שִׁבְעַת יָמִים שְׁנִית: וְרָאָה הַפֶּהן
 אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהָיָה
 לֹא־פִשָּׁה הַנֶּתֶק בְּעוֹר וּמֵרָאָהוּ
 לֵב אֵינְנוּ עִמָּךְ מִן־הָעוֹר וְשָׁחַר אֶת־
 לֵב הַפֶּהן וּכְבֶס בְּגָדָיו וְשָׁחַר: וְאִם־
 פִּשָּׁה יִפְשָׁה הַנֶּתֶק בְּעוֹר אַחֲרֵי
 לֵב טְהַרְתּוֹ: וְרָאָהוּ הַפֶּהן וְהָיָה פִּשָּׁה
 לֵב הַנֶּתֶק בְּעוֹר לֹא־יִבְקַר הַפֶּהן
 לֵב לְשֵׁעַר הַצָּהָב טָמֵא הוּא: וְאִם־
 בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׁעַר שָׁחַר

van. (33) והתנלח perf. conv. hithp. נִלַּח (a kálban nem fordul elő)-ból, melynek jelentése a piélben: *hajtvágni, borotválni*, azért: *וְהִתְנַלַּח, borotválkozzék meg.* — *וְאֶת הַנֶּתֶק, de a koszt, értsd: haját, mely a koszt körülveszi.* (36) *לֹא יִבְקַר הַפֶּהן לְשֵׁעַר הַצָּהָב* után, értsd: ha tisztának nyilvánítása után a kosz újra kiterjedt, az (a kiterjeszkedés) maga jele a tisztátalanságnak, és nem szükséges, hogy a tisztátalanságnak második jele, t. i. az aransárga szőr is meglegyen. *יִבְקַר fut. piél יִבְקַר*-ból, de csakis a piélben használatos, melynek alapjelentése: *megkülömböztetni, átvitt értelemben: vizsgálni, utána nézni valaminek, azért: לֹא יִבְקַר לֵב, ne kutasson utána.* (37) *וְאִם בְּעֵינָיו עָמַד* után, *ha maradt úgy a hogy volt.* E kifejezésről l. feljebb 5. v. — *שֵׁעַר שָׁחַר צָהָב בוֹ,*

- fekete szőr nőtt ki abban: **לֹא** **וְטָהַר** **הַכֹּהֵן**: **ס** **וְאִישׁ** **אִוֹ-**
אִשָּׁה **כִּי יִהְיֶה** **בְּעוֹר-בְּשָׂרָם**
בְּהָרַת בְּהָרַת לְבָנָת: וְרָאָה **לֹט**
הַכֹּהֵן וְהֵנִיחַ בְּעוֹר-בְּשָׂרָם בְּהָרַת
בְּהוֹת לְבָנָת בְּתֵק הוּא פָּרַח
בְּעוֹר טָהוֹר הוּא: ס **שֵׁשׁ** **וְאִישׁ** **מ**
כִּי יִמְרַט רֹאשׁוֹ קָרַח הוּא טָהוֹר
הוּא: וְאִם מִפְּאֵת פָּנָיו יִמְרַט **מא**
רֹאשׁוֹ גִבַּח הוּא טָהוֹר הוּא:
וְכִי־יִהְיֶה בְּקָרַח אוֹ בְּגִבְחָת **מב**
יִנְגַע לְבַן אֲדָמָה צִרְעַת פָּרַחַת
הוּא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְּגִבְחָתּוֹ:
וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהֵנִיחַ שָׂאתִי **מג**
- akkor a kosz meggyógyult, tiszta az; és az áldozár
 38 nyilvánítsa őt tisztának. És férfiú vagy asszony, ha tes-
 tők bőrén foltok támadnak,
 39 fehér foltok, ha az áldozár meglátja, hogy íme, testük
 bőrén homályos fehér foltok vannak: vörheny az, mely kifakadt a bőrön; tiszta ő.
 40 És férfiú, ha fejének a haja kihull, kopasz az, tiszta ő.
 41 Hogyha elől kihull fejének haja, elől-kopasz ő, tiszta
 42 ő. De ha akár hátulsó, akár az elől-kopaszságon
 fehér, vörhenyes sérelem támad: fakadó poklosság az hátulsó-kopaszságán, vagy
 43 elől-kopaszságán. Ha az áldozár őt meglátja, hogy íme, a

és fekete szőr nőtt ki abban, ez jele annak, hogy teljesen meggyógyult és tiszta. צָמַח úgy a haj, mint a növény kinövéséről használtatik a kálban és a piélben egyaránt. (38) בהרת לבנת, fehér szeplők; ez értelmezője az előtte való בְּהָרַת (egyész szám: בְּהָרַת)-nak, miből következik, hogy a בְּהָרַת nem épen fehér, hanem más világosszínű foltot is jelent, mivel különben azt לְבָנָת által nem kellett volna közelebbről meghatározni. (39) בְּתֵק főnév, származik בְּתֵק-ből, mely ige a héberben nem fordul elő ugyan, de annál gyakrabban az aram nyelvben, és pedig az áfil (= hífil)-ban, a hol azt jelenti: kápráztatni, azért: בְּתֵק, vörheny, mivel az ezen betegségben szenvedőnek a bőre a fehér szeplők miatt kápráztató. (40) קָרַח fut. nif. מְרַט (kitépni a haját), azért: מְרַט רֹאשׁוֹ, haja ki fog hullani. — קָרַח הוּא kopasz az, értsd: nem poklos beteg. (41) גִּבַּח, így neveztetik, a kinek magas homloka (גִּבַּח = גִּבְחָה) van, mivel feje elörsze kopasz. Ellentétes kifejezése קָרַח (L. az előbbi versben)-nak, mely olyan embert jelöl, kinek feje hátulsó része kopasz. Innen van aztán, hogy a két származéknév: קָרַח és גִּבְחָת (a következő versben) nemcsak a fej elő- és hátulsó részén levő kopaszságról, hanem még a ruha jobb- és baloldalán levő hasonló sérelmekről is használtatik. (L. alább 55. v.). (42) גִּבְחָת és קָרַח két nőnemű származéknév קָרַח és גִּבְחָה-ból, (L. az előbbi verset), קָרַח = קָרַח, úgy mint גִּבְחָת. (43) שָׂאתִי, e két név, birtokosjelzői viszonyban lévén, azt

- sérelem dagadása fehér, **הִנֵּנֶע לְבָנָה אֲדַמְדָּמַת בְּקִרְבָּתוֹ**
 elevepiros, hátulsó-kopasz- **אוּ בִּנְפֻחָתוֹ כִּמְרֵאָה צָרַעַת עוֹר**
 ságán, vagy elől-kopasz- **בֶּשֶׂר: אִישׁ־צְרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא** מד
 ságán, mint a test bőrén **טָמֵא יִטְמָאֵנוּ הִכְהֵן בְּרֵאשׁוֹ נִנְעוּ:**
 való poklosságnak a színe: **וְהִצְרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הִנֵּנֶע בְּגִדָיו** מה
 44 Az olyan ember poklos, tisztá- **יְהִיוּ פְרוּמִים וְרֵאשׁוֹ יְהִיָּה פְרוּנֶע**
 tátalan az; nyilvánítsa őt **וְעַל־שִׁפְפֹם יַעֲטָהּ וְטָמֵא | טָמֵא**
 az áldozár tisztátalannak; **יִקְרָא: כֹּל־יָמֵי אֲשֶׁר הִנֵּנֶע בּוֹ** מו
 45 fején van az ő sérelme. És **יִטְמָא טָמֵא הוּא בְּדָד יֵשֵׁב**
 a poklos, a kin a sérelem **מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבוֹ: ס**
 vagyon, annak a ruhái le- **וְהִבְנִד בִּי־יְהִיָּה בּוֹ נִנְעַ צָרַעַת** מז
 gyenek megszaggatva, és **46 son: tisztátalan, tisztátalan! Mindaddig, míg a sérelem rajta**
 feje legyen vadon benőve, **47 ron kívül az ő lakóhelye. És ha valamely ruhán lesz poklos sérelem,**

jelenti: *sérelmes dagadás*. L. a fordítást. — אֲדַמְדָּמַת, e szó származásáról és jelentéséről l. feljebb 18. v. — כִּמְרֵאָה צָרַעַת עוֹר בֶּשֶׂר, mind a négy név vonzati viszonyban áll egymáshoz; szószerint úgy lenne fordítandó: *a test bőrén levő poklosság színe szerint, értsd: oly színe van neki, mint a poklos sérelemnek a bőr bármely helyén.* (44) טָמֵא הוּא, tisztátalan az. Ez törvénye az ilyen poklos embernek; a következő וְגוֹ יִטְמָאֵנוּ pedig azt jelenti, hogy az áldozár hivatása, hogy őt tisztátalannak nyilvánítsa. (45) וְהִצְרוּעַ—körülírt genitívus, s úgy értendő, mintha lenne: *‘בגדיו יהיו ונוי, és a poklosnak ruhái legyenek stb.* L. felj. 18. v. — פְרוּמִים part. pass. kál פָּרַם-ból, melynek jelentéséről l. feljebb 10, 6. — וְעַל שִׁפְפֹם יַעֲטָהּ, és bajuszig burkolódszék, mint gyászoló. V. ö. Ezekh. 24, 17. שִׁפְפֹם hn. főnév, származik שָׁפָה (ajak)-ból, az שָׁפָה névképző, mint סָלַם szóban, mely מִסְלָל-ból származik, azért: שִׁפְפֹם; bajus: יַעֲטָהּ pedig fut. kál עָטָה (burkolódszik)-ból. — וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא, „tisztátalan, tisztátalan“ kiáltson, hogy senkise közeledjék hozzá. (46) וְיֵשֵׁב בְּדָד alakjánál fogva főnév (elkülöníteti)-ből, de csak határozó gyanánt használatos, úgy mint לְבָדָד (L. M. IV. 23. 9.), egyedül. — מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבוֹ, a táboron kívül az ő lakóhelye értsd: ne lakjék csupán egyedül az ő házában elkülönítve a többiektől, hanem egészen a táboron kívül, hol senkivel sem érintkezik. (47) וְהִבְנִד, és a ruha, föltétlenül nevező. — כִּי יְהִיָּה בּוֹ נִנְעַ צָרַעַת, ha lessen rajta poklos sérelem. Valamint az ember testén, úgy a ruhán és a ház falain (L. alább 14, 18—48) lehetett a poklos sérelem, mely azokat tisztátalannokká tette. — בְּגָד צִמְרֹתָיו, gyapjuruha, בְּגָד פִּשְׁתִּים, lenruha. Az anyag és a belőle ké-

- 48 gyapju- vagy lenruhán, akár : **בְּבִגְדֵי צֹמֶר אוֹ בְּבִגְדֵי פִשְׁתִּים** ;
 a mellékfonalon, akár a bél-
 fonalon, — a len- és a gyap-
 juruhán, akár a bőrön,
 akár valamely bőrmunkán : **אוֹ בְּשֵׁתֵי אוֹ בְּעוֹר אוֹ בְּכָל־מְלֶאכֶת**
עוֹר ; **וְהָיָה הַנֶּגַע יִרְקַק** | **אוֹ**
 49 és a sérelem leszen sötét-
 zöld, vagy elevenpiros a
 ruhán, vagy a bőrön, vagy
 a mellékfonalon, vagy a bél-
 fonalon, vagy valamely bőr-
 eszközön : a poklosság sé-
 relme az ; mutattassék meg
 50 az áldozárnak. És lássa az
 áldozár a sérelmet, és zá-
 rassa el a sérelmet hét
 51 napra. És ha látja a sérel-
 met a hetedik napon, hogy
 a sérelem kiterjeszkedett a ruhán, akár a mellékfonalon, akár
 a bélfonalon, vagy a bőrön, egyáltalában minden munkán, mivé
 a bőr feldolgozható : maró poklosság a sérelem, tisztátalan az.

szített tárgy nevei a héberben birtokosjelzői viszonyban (stat. const.) állanak egymáshoz. (48) **בשתי**, mellékfonalon. A szövet hosszában futó fonál nevezetetik **שתי**-nek, származik **שָׁתָה** (= **שׂוּת**, *letenni*, p. az alapot)-ból, azért : **שְׁתֵי**, mellékfonál, mely a szövet alapját veti. **בערב**, bélfonalon. A szövet szelvében fekvő fonál nevezetetik **עָרַב**-nek, származik **עָרַב** (kever)-ből, azért : **עָרַב**, bélfonál, mely a mellékfonalon keresztül húzódik. — **לפשתים**, **ולצמר**, értsd : **לבגדי פשתים ולבגדי צמר**, akár a len- akár a gyapjuruhának ; a **ל** itten a genitívust körülírja. 49) **ירקק** származik **ירק** (zöld)-ből, a második és harmadik töbetű kettőztetésével (reduplicatio), azért : **sötétzöld**, ép úgy **ארמדם**, *elevenpiros* (ugyanezen okból). — **והראה את הכהן**, *mutattassék meg az áldozárnak*, mivel a **הִיִּל** **הִרְאָה** (töve : **רָאָה**, *látni*) azt jelenti : *láttatni* valamit valakivel, vagy : *mutatni* valamit valakinek (két accusativust vonz), azért a **הִפִּיל** : **הִרְאָה**, *mutattatott* neki valami (egy accusativussal). (51) **לכל מלאכה העור לעשה** *erá*, értsd : **לכל מלאכה לאשר** : *erá*, minden munkán, melyre a bőr feldolgoztatik. — **צרעת ממארת**, *maró poklosság*, mely beharapódzott a ruhába és onnan ki nem megy soha, a miért az ilyen ruhát el kellett égetni. **ממארת**, melléknévi igenév (part. act. **הִפִּיל**) **מֵאָר**-ból. Csak ez alkalommal a **צָרַעַת**-ről és még egyszer (Ezekh. 28, 24.) a tövisről használtatik és. a mennyire az összefüggésből kitetszik,

52 És égesse el a ruhát, vagy a mellékfonalat, vagy a bél-fonalat a gyapju- vagy a lenruhában, vagy akármely bőreszközön, melyben a sérelem leszen, mert sorvasztó poklosság az; tűzben egés-
 53 sék el. De ha látja az áldozár, hogy a sérelem ki nem terjeszkedett a ruhán, vagy a mellékfonalon, vagy a bél-fonalon, vagy akármely bőr-
 54 eszközön: akkor parancsolja meg az áldozár, hogy mos-
 sák meg azt, a melyen a sérelem vagyon, és zárassa el azt hét napra másodszor.
 55 Ha meglátja az áldozár, miután megmosatta a sérelmet; hogy íme, a sérelem színét meg nem változtatta, és a sérelem ki nem terjeszkedett: tisztátalan az, tűzben égesse el azt; sorvadás az (a ruhának) bal színén, vagy jobb
 56 színén. De ha az áldozár meglátja, hogy íme, a sérelem homályosodott, minekutána megmosatta azt: akkor szakítsa ki azt a ru-

ב וְשָׂרַף אֶת־הַבְּגָד אֹךְ אֶת־הַשֵּׁתִי |
 אֹךְ אֶת־הָעֶרְב בַּצֹּמֵר אֹךְ בַּפְּשֵׁתִים
 אֹךְ אֶת־כָּל־כְּלֵי הָעוֹר אֲשֶׁר־
 יִהְיֶה בּוֹ הַנִּגַּע כִּי־צָרַעַת מִמֵּאֲרֶת
 52 הוּא בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף: וְאִם יִרְאֶה
 הַכֹּהֵן וְהִנְיָה לֹא־פָשָׁה הַנִּגַּע
 בַּבְּגָד אֹךְ בַּשֵּׁתִי אֹךְ בַּעֶרְב אֹךְ
 53 בְּכָל־כְּלֵי־עוֹר: וְצִוָּה הַכֹּהֵן
 וְכַבְּסוּ אֶת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנִּגַּע
 וְחִסְּרוּ שִׁבְעַת־יָמִים שְׁנִית:
 54 שְׁבִיעִי וְרָאֶה הַכֹּהֵן אַחֲרָי אֲחֵרִי | הַכֹּהֵן
 אֶת־הַנִּגַּע וְהִנְיָה לֹא הִפִּךְ הַנִּגַּע
 אֶת־עֵינוֹ וְהִנְיָה לֹא־פָשָׁה שָׁמָּה
 הוּא בְּאֵשׁ תִּשְׂרָפֶנּוּ פָּחַתָּהּ הוּא
 55 בִּקְרַחְתּוֹ אֹךְ בִּנְבַחְתּוֹ: וְאִם רָאֶה
 הַכֹּהֵן וְהִנְיָה כִּפְהָ הַנִּגַּע אַחֲרָי
 הַכֹּהֵן אֹךְ וְקָרַע אֹתוֹ מִן־הַבְּגָד

szűrást jelent. (52) אֹךְ בַּפְּשֵׁתִים, בצמר או בפשתים, értsd: אֹךְ בַּבְּגָד פְּשֵׁתִים. V. ö. felj. 48. לַפְּשֵׁתִים וְלַצֹּמֵר. (55) אַחֲרָי הַכֹּהֵן אֶת הַנִּגַּע, miután megmosatta a sérelmet. A személytelen igét a hébernyelvben a 3. személyű egyszsz. szenvedő alakú ige pótolja (L. M. I. 22, 20. és még sok helyen); אֶת הַנִּגַּע pedig = הַתִּפְּבִּים (mintegy összetéve *hofál* és *hithpáélből*) ugyancsak személytelen ige értelmében használtatik, a mit egyébiránt az accusativus: אֶת הַנִּגַּע, melyet vonz, bizonyít *אֶת הַנִּגַּע אֶת* úgy értendő, mint אֶת הַנִּגַּע. — פָּחַתָּהּ, nn. főnev, származik פָּחַתָּה-ból, mely ige a bibliában nem fordul elő, de igenis főnévi alakban: פָּחַתָּה (Jes. 24, 17.), gödör, többesszámban פָּחַתִּים (Sam. II. 17, 9.), gödrök, melléknévi alakban, gyakran az új hébernyelvben: פָּחוּת, hiányos (kevesebb), innen פָּחַתָּה, sorvadás. — בִּקְרַחְתּוֹ או בִּנְבַחְתּוֹ, bal- és jobbszínén voltaképen: kopasz és szőrös oldalán. L. felj. 42. v. (56) וְקָרַע אֹתוֹ וְגוֹ, és szakítsa ki stb. t. i. a sérelmes darabot szakítsa ki a

ruhából, vagy a bőrből, vagy a mellékfonálból, vagy a 57 bélfonálból. És ha ismét meglátszik a ruhán, vagy a mellékfonalon, vagy a bélfonalon, vagy valamely bőreszközön: kifakadó poklosság az; tűzben égesse el azt, a melyen a sérelem vagyon. 58 De a ruha, vagy a mellékfonál, vagy a bélfonál, vagy akármely bőreszköz, melyeket megmostak, és a sérelem távozott tőlök: akkor mosatik meg másodszor, és 59 legyen tiszta. Ez törvénye a poklosság sérelmének, akár gyapjuruhán, akár lenruhán, akár mellékfonalon, akár bélfonalon, akár valamely bőreszközön, mely szerint azt tisztának vagy tisztátalannak nyilvánítsák.

או מן-העור או מן-השתי או מן-הערב: מפטר ואם-תראה עוד בפגד או-בשתי או-בערב או בכל-כלי-עור פרחת הוא באש תשרפנו את אשר-בו הפגע: והפגד או-השתי או-הערב או-כל-כלי העור אשר תכבס וסר מהם הפגע וכבס שנית וטהר: זאת תורת נגע צרעת פגד הצמר או הפשתים או השתי או הערב או כל-כלי-עור לטהרו או למאוא:

XIV. FEJEZET.

A poklos ember szertartásos tisztulását megállapító törvény (1–32). Poklosság a ház falain (33–53). A törvények összefoglalása (54–57).

מצרע.

1 És szóla az Örökkévaló
2 Mózeshez mondván: Ez legyen a poklosnak törvénye

יד וידבר יהוה אל-משה לאמר: זאת תהיה תורת

ruhából. (57) 3. תראה személy nn. ige, vonatkozik צרעת-ra, mely alattomban értetik. Szintúgy a következő פרחת úgy értendő mint פרחת צרעת (58) וכבס וגו' akkor mosatik meg stb. A ואם-תראה elején az utómondat kezdetét jelzi, azért: akkor. (59) תורת נגע-צרעת בנד הצמר, mind az öt főnév vonzati viszonyban áll; páros vonzati viszonyokra feloldva ekképen hangzanának: נגע הצרעת, תורת הנגע; נגע הצמר, צרעת הבנד, נגע הצמר. — לטהרו tárgyragozott inf. piél; a ל a szó elején határozói jelentőséggel bír, azért: mely szerint azt tisztának nyilvánítsák. Ép úgy értendő a következő לטמאו igének grammatikai alakja.

(2) תורת המצרע, szószerint: a poklosnak törvénye, értsd: a poklosról szóló törvény. מצרע voltaképen: part. passivi hif. צרע-ból, mely csak

- tisztulása napján: vitessék
 3 be az áldozárhoz. És az áldozár menjen ki, ki a táborból, és ha az áldozár látja, hogy íme, meggyógyult
 4 a poklos sérelméből: akkor parancsolja meg az áldozár, hogy vegyenek a tisztulandó számára két egészséges, tiszta madarat és czedrusfát és karmazsin színű fonalat és izsópot. Parancsolja továbbá az áldozár, hogy
 5 vágják le az egyik madarat egy cserépedénybe élő víz fölétt. A mi pedig az élő madarat illeti, vegye azt és

הַמִּצְוָה בַּיּוֹם טָהַרְתּוּ וְהוֹבֵא
 אֶל-הַכֹּהֵן: וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן אֶל-
 מַחֲוֵיז לְמַחֲנֶה וּרְאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה
 נִרְפָּא נִנְעֵ-הַצְּרוּעַ מִן-הַצְּרוּעַ:
 וַצִּוֶּה הַכֹּהֵן וּלְקַח לְמַטְהַר שְׁתֵּי-
 צִפְרִים חַיִּים טָהוֹרוֹת וְעֵץ אֲרֵז
 וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאוֹזֹב: וַצִּוֶּה הַכֹּהֵן
 וַיִּשְׁחַט אֶת-הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל-
 כְּלִי-חַרְשׁ עֵרְמִים חַיִּים: אֶת-
 הַצִּפּוֹר הַחַיִּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת-

fő- és melléknévi igenevekben (participia) fordul elő a bibliai hébernyelvben: *צָרַעַת*, *מִצְרַע* és *צָרוּעַ*. Az új hébernyelvben azonban a *hithpáel*ben is használatos: *יִצְרָעַת* (= *הִצְטָרַעַת*, *megpoklosodott*, *poklossá lett*. — *בַּיּוֹם טָהַרְתּוּ*, *tisztulása napján*, értsd: mikor tisztává válik. *טָהַרְתּוּ* ragozott nn. főnév: *טָהַרְתָּ*-ből. L. felj. 12, 4. — *וְהוֹבֵא* perf. conv. *hofál*-bó. L. felj. 13, 2. (3) *וְהִנֵּה נִרְפָּא נִנְעֵ הַצְּרוּעַ מִן הַצְּרוּעַ* stb. *és íme, a poklos (ember) meggyógyult a sérelméből*, mintha lenne: *וְהִנֵּה הַצְּרוּעַ מִן נִנְעֵ הַצְּרוּעַ*; mert ott is, hol magáról a betegségről használtatik e szó: *נִרְפָּא* (l. felj. 13, 37), alatta mégis csak maga a beteg értetik. — *וְהַסְגִּיר וְהַסְגִּיר הַחַיִּים* szintén úgy értendő, mint: *וְהַסְגִּיר אֶת-אֲשֶׁר בּוֹ הַחַיִּים* stb. (4) *וַצִּוֶּה הַכֹּהֵן וּלְקַח וְגוֹי* stb. *akkor az áldozár parancsolja, hogy vegyenek* stb. értsd: *akárki*. *לְקַח* e helyen mint személytelen ige használtatik, azért: *hogy vegyenek*. — *לְמַטְהַר*, a *tisztulandó számára*, mert *מַטְהַר* part. *hithp.* *מִתְטַהַר* helyett, a *l* pedig azt jelenti, kinek javára (l. *ethikus*) történik valami. — *שְׁתֵּי צִפְרִים חַיִּים* stb. *két egészséges madarat*. *צִפְרִים* tsz. nn. főnév *צִפְרָא*-ból (mint *שְׁבִילִים* [M. I. 41, 5] *szőlők*-ből): a *chóim* változik *—ra*, és végződik *—ים*-mel, daczára annak, hogy nn. főnév: *חַיִּים* pedig tb. nn. melléknév (származik *חַי* [élni]-ből, és volta-képen azt jelenti: *elevenek* (L. M. II. 1, 16.), átvitt értelemben pedig: *egészségesek*. — *וְשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאוֹזֹב*. E szavak jelentéséről l. M. II. 25, 4. 12. 22. (5) *וַצִּוֶּה הַכֹּהֵן וַיִּשְׁחַט* stb. *és az áldozár parancsolja, hogy vágják le*, e helyen személytelen ige gyanánt használtatik, azért: *és vágják le* (V. ő. az előbbi vers kezdetét). *אֶל כְּלִי חַרְשׁ*, *cserépedénybe*, értsd: vágassék le olyformán, hogy vére befolyóék egy friss forrásvízzel töltött cserépedénybe. — *מִים חַיִּים*, szószerint: *eleven víz*; így neveztetik a forrásvizet, mely, mint egy élő lény, a földből kiszökken (V. ő. M. I, 26, 19). (6) *אֶת-הַצִּפּוֹר הַחַיִּה*; ez föltétlen tárgyeset (accus. absol.), és úgy értendő: *A mi az*

- a czedrusfát és a karmazsinszínű fonalat és az izsópot, és mártsa be azokat és az élő madarakat az élő víz fölött levágott madár 7 vérébe. És hintsen a poklosságtól megtisztulandóra hétszer, és nyilvánítsa őt tisztának; és bocsássa el az 8 élő madarat a mezőre. És a megtisztulandó mossa meg ruháit és borotválja le minden szőrét és fürödjék meg a vízben, és legyen tiszta, hogy bemehessen a táborba; de lakjék sátrán kívül hét 9 napig. És leszen a hetedik napon, borotválja le minden haját: fejét, és szakállát és szemöldökét, és minden szőrét borotválja le; és mossa meg ruháit és fürössze testét a vízben, és legyen tiszta. 10 És a nyolczadik napon vegyen hibanélküli két bárányt,

eleven madarat illeti. — יקה אתה, *vegye ast stb.* = עין הארז וגו', a czedrusfát stb. mutató ה-vel, mivel a már 4. versben megnevezettre vonatkozik; ép úgy: שני התולעת *és az izsópot, míg felj. a 4. versben csak így hangzik: שני תולעת ואוב* (7) והוא perf. conv. hif. töve: וזה. — המטטהר *annyi mint a kálban és a piélben l. M. I. 9, 8. (8) וטהר ואהר יבוא וגו' (8) legyen tiszta, hogy ezután bemehessen stb.* A ואהר *szó elején magyarázó jelentése van: legyen tiszta annyiban, a mennyiben szabad volt a táborba bemennie. Mint poklosnak (מצרע) a táboron kívül (L. felj. 3. v.) kellett laknia.* — Azonban *sátrába* csak hét nap múlva, miután az előirt tisztulási szertartásokat kellőképen bevégezte (L. a következő verset), szabad volt bemennie. (9) ונבות עיניו *voltaképen: szemeinek bolthajlásai, mert גב (tbbsz. גבים és גבות) úgy a bolthajtásról, mint a mélyedésről (gödör) használtatik, azért: גבות עיניו, szemöldökei.* — וטהר, *és legyen tiszta annyira, hogy sátrába is bemehessen (L. az előbbi verset).* (10) וכבשה אחת בת *és egy egyéves jerkét. בכשה (= בכשה) a nőnemű főnév בכש-ból. שנתה, és egy egyéves jerkét.*

és egy hibanélküli egyéves jerkét és három tizedrészlisztlángot lisztáldozatnak olajjal vegyítve és egy lógolajat. És a tisztának itélő 11 áldozár állítsa a megtisztulandó férfit és amazokat az Örökkévaló színe elé, a találkozás sátrának bejáratán. 12 Azután vegye az áldozár az egyik bárányt és mutassa be azt vétekáldozatnak és a lógolajat: ugyanis tegyen azokkal lengetést az Örökkévaló 13 színe előtt. És vágja le a bárányt, a mely helyen levágja a bűnáldozatot és az égőáldozatot, a szentség helyén, mert mint a bűnáldozat, úgy a vétekáldozat

14 is az áldozaré; szentségek szentsége az. És az áldozár vegyen a vétekáldozat véréből, és az áldozár adja a tisztulandó jobb fülének porczikájára és jobb kezének hüvelykére és jobb lá-

תְּמִימִים וּבְשֵׁה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ
תְּמִימָה וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִינָיִם סֵדֶה
מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְלֶג אֶחָד
שֶׁמֶן: וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְּטַהֵר
אֶת הָאִישׁ הַמְּטַהֵר וְאֶתֶּם לִפְנֵי
יְהוָה פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְלָקַח
הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּפֶשׁ הָאֶחָד וְהִקְרִיב
אֹתוֹ לְאַשֶׁם וְאֶת־לֶג הַשֶּׁמֶן
וְהִנִּיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:
וְשָׁחַט אֶת־הַכֹּפֶשׁ בְּמִקְוֹם
אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הַחֲטָאֹת וְאֶת־
הָעֹלָה בְּמִקְוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי כַחֲטָאֹת
הָאֲשֶׁם הוּא לִפְנֵי קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים
הוּא: וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֲשֶׁם
וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ אָזְן הַמְּטַהֵר
הַיְמָנִית וְעַל־בֵּית יָדוֹ הַיְמָנִית

בַּת שְׁנָה: melléknév gyanánt (V. ö. M. I. 14, 13.) használtatik, mint: שְׁנָה. A különbség az, hogy az utóbbi akkor is mondatik róla, ha az első évet még be nem töltötte, míg שְׁנָתָהּ בַּת שְׁנָתָהּ akkor alkalmaztatik, ha első életévét egészen betöltötte. (11) הַכֹּהֵן הַמְּטַהֵר אֶת הָאִישׁ הַמְּטַהֵר a tisztának itélő áldozár a tisztulandó férfit. מְטַהֵר part. activi piél, מְטַהֵר (= מְטַהֵר) part. híthp. V. ö. felj. 4. v. (12) וְהִנִּיף וְגו', ugyanis tegyen lengetést stb. A vāv והנִּיף szó elején magyarázó jelentőséggel bir, azért: ugyanis. (13) בְּמִקְוֹם וְגו', a mely helyen stb. V. ö. felj. 1, 11. 6, 18. 7, 2. (14) תְּנוּךְ; e szónak tárgyi magyarázatát I. M. II. 29, 20. אָזְן הַמְּטַהֵר, a tisztulandónak jobb füle. A melléknév: הַיְמָנִית, okvetlenül אָזְן-re vonatkozik, mely nn. főnév, míg הַיְמָנִית בֵּית יָדוֹ וְגו' kifejezésekben a melléknév הַיְמָנִית az előtte álló nn. יָדוֹ és רַגְלוֹ-ra vonatkozik. Ebből kiderül, hogy ha a vonzati viszonyban álló egyenlő nemű és számú nevek egyike melléknévvel jár, ez mindig a vonzott név után áll és úgy a vonzó, mint a vonzott név jelzője lehet. Vajjon melyik főnévhez tartozik, az részint az összefüggésből, részint pedig az ékjegy (נִינְיָה) minőségéből kiviláglik. — V. ö. M. I. 10, 21.

- 15 bának nagy ujjára. És az áldozár vegyen a lőgnyi olajból es öntsön az áldozárnak bal tenyerére, és az áldozár merítsen jobb kezének ujjával az olajból, mely van a bal kezének tenyerén, és hintsen az olajból ujjával kétszer az Örökkévaló színe előtt. És az olaj maradékából, mely a tenyerén van, adjon az áldozár a megtisztulandó jobb fülének porczikájára és a jobb kezének hüvelykére és a jobb lábának nagy ujjára a vétékáldozat vére fölé. És a mi még megmarad az olajból, mely az áldozár tenyerén van, azt adja a megtisztulandónak fejére; és így engesztelni fog érette az áldozár az Örökkévaló színe előtt. Azután mutassa be az áldozár a bűnáldozatot és engeszteljen a megtisztulandóért a tisztátalanságától; és azután vágja le az égő-

טו ועל־פהו רגלו הימנית: ולקח
הכהן מלג השמן ויצק על־פהו
טז הכהן השמאלית: וטבל הכהן
את־אצבעו הימנית מן־השמן
אשר על־כפו השמאלית והזה
מז־השמן באצבעו שבע פעמים
יז לפני יהוה: ומיחר השמן אשר
על־כפו יתן הכהן על־תנוף
אזן המטהר הימנית ועל־פהו
ידו הימנית ועל־פהו רגלו
יח הימנית על הם האשם: והנותר
בשמן אשר על־פהו הכהן יתן
על־ראש המטהר וכפר עליו
יט הכהן לפני יהוה: ועשה הכהן
את־החטאת וכפר על־המטהר
מממאתו ואתר: ושתט את־

(15) על כף הכהן השמאלית, az áldozár baltenyerére, értsd: saját tenyerére A főnév tehát áll a névmás helyett (V. ö. M. II. 24, 1.). Ez kiderül a következő versből is. Grammatikailag azonban úgy is érthető, hogy más áldozárnak a baltenyerére öntötte. (16) מן השמן; ez nem a vers kezdetén levő וטבל-nak a vonzata — mert טבל (belemártani) a tárgyat, melyet márt, accusativusban, és a folyadékot, melybe márt ב viszonyítóval vonzza —, hanem a hiányzó ולקח igének, mely alattomban értetik (zeugma). V. ö. felj. 4, 17. — לפני ה', az Örökkévaló színe előtt, értsd: a szentségek szentsége felé. (18) והנותר משמן והנותר jelent, mint: a megmaradt az olajból, csakhogy a מ alkalmaztatik tekintettel az egészre, a ב pedig akkor, mikor a belőle maradt részről van szó. V. ö. M. II. 38. 8. 30. — נותר (part. nifal) rendszeren a szentelt tárgyak azon maradékáról használtatik, mely már nem alkalmas arra, a mire az egész volt szánuva (L. felj. 7, 17.), míg ellenben יתר (L. az előbbi verset) csak a még

- 20 áldozatot. És az áldozár vigye föl az égőáldozatot és a lisztáldozatot az oltárra; így fog engesztelni érte az áldozár, és legyen
- 21 tiszta. Hogyha szegény és keze el nem éri: akkor vegyen egy bárányt vétekáldozatnak lengetés végett, hogy engeszteljen érte; és egy tized lisztlángot olajjal vegyítve lisztáldozatnak, és egy lóg olajat. És két gerliczét, vagy két galambfiat, a meddig keze ér, és legyen az egyik bűnáldozat és a másik égőáldozat.
- 23 És vigye be azokat tisztulása nyolczadik napján az áldozárhoz, a találkozás sátrának bemenetéhez, az Örök-
- 24 kévaló színe elé. És az áldozár vegye a vétekáldozatnak szánt bárányt és a lóg olajat, és az áldozár tegyen
- 25 azokkal lengetést az Örökkévaló színe előtt; és vágja le a vétekáldozatnak szánt bárányt. És az áldozár vegyen a vétekáldozat véréből, és adja a megtisztulandó jobb fülének porczikájára és jobb kezének hüvelykére és jobb lábá-
- 26 nak nagy újjára. És az olajból öntsön az áldozár az

ב העֹלָה: והעֹלָה הִכִּינָה אֶת־הָעֹלָה
 וְאֶת־הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחַהּ וְכִפֶּר
 עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהַר: ס שְׂרִישׁ
 כֹּהֵן וְאִסְדָּחֵל הוּא וְאִין יָדוֹ מִשְׁנֵה
 וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אֲשֶׁם לְתִנוּפָה
 לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשְׂרוֹן סֶלֶת אֶחָד
 בְּלוּל בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שֶׁמֶן:
 כִּב וְשְׁתֵי תָרִים אֹ אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה
 אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָדוֹ וְהִיָּה אֶחָד
 כִּב הַטָּאֵת וְהָאֶחָד עֹלָה: וְהִבִּיא
 אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטַהַרְתּוּ
 אֶדְ-הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד
 כִּד לְפָנָי יְהוָה: וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־
 כֶּבֶשׂ הָאֲשֶׁם וְאֶת־לֹג הַשֶּׁמֶן
 וְהִגִּיף אֹתָם הַכֹּהֵן תִּנוּפָה לְפָנָי
 כִּה יְהוָה: וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאֲשֶׁם
 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֲשֶׁם וְנָתַן
 עַל־תִּנּוּד אֹזֶן־הַמִּטְהַר הַיְמָנִית
 וְעַל־בִּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בִּהֶן
 כִּו רֵגְלוֹ הַיְמָנִית: וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצַּק

egészen fel nem használt maradékról használatos. (20) וטָהַר, és legyen tiszta. Ez izben egészen tisztult meg, olyannyira, hogy a szentélybe is szabad volt bemennie és hozzá nyúlni szentelt tárgyakhoz (V. ö. felj. 9. vers végén). (21) דָּל. E szónak származásáról meg jelentéséről I. M. II. 23, 3. — ואין ידו משנה, szószerint: keze el nem éri, értsd: nincs annyi vagyona. עשרון part. hif. מִשְׁנָה-ból, — ועשרון סלת אחד tesz, mint: עשרון אחד, egy tized lisztlángot. (22) אשר תשיג ידו. E kifejezés voltaképi és átvitt értelemben vett jelentéséről I. az előbbi versben. (23) ביום השמיני

27 áldozárnak bal tenyerére. És az áldozár hintsen jobb kezének ujjával az olajból, mely vagyon bal kezének tenyerén, hétszer az Örökkévaló színe előtt. Továbbá adjon az áldozár az olajból, mely tenyerén van, a megtisztulandó jobb fülének porczikájára és jobb kezének hüvelykére és jobb lábának nagy ujjára a vétekáldozat vérének helyére. És a mi még megmarad az olajból, mely az áldozár tenyerén van, azt adja a megtisztulandónak fejére, hogy engeszteljen érette az Örökkévaló színe előtt. És mutassa be az egyiket a gerliczék vagy galambfiak közül, azok közül, a melyeket keze elér vala; *ugyancsak* azok közül, melyeket keze elér vala, az egyiket bűnáldozatnak és a másikat égőáldozatnak a lisztáldozat mellett. És az áldozár engeszteljen a megtisztulandóért az Örökkévaló színe előtt. Ez annak a törvénye, a kin van a poklosság sérelme, kinek keze el nem éri megtisztulásakor. És szóla az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz, mondván: Ha bementek Kanáán

הִכִּיָּן עַל־כַּף הַכַּהֵן הַשְּׂמָאלִית׃
 כו וַיִּהְיֶה הַכַּהֵן בְּאַצְבָּעוֹ הַיְמָנִית
 מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפוֹ
 הַשְּׂמָאלִית שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי
 כה יְהוָה׃ וַיִּתֵּן הַכַּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן
 אֲשֶׁר עַל־כַּפוֹ עַל־תְּנוּךְ אוֹזְן
 הַמִּטְהַר הַיְמָנִית וְעַל־כַּהֵן יָדוֹ
 הַיְמָנִית וְעַל־כַּהֵן רִגְלוֹ הַיְמָנִית
 כג עַל־מְקוֹם דָּם הָאֲשֵׁשׁ׃ וְהֵנִיחַ
 מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכַּהֵן
 יָתֵן עַל־רֹאשׁ הַמִּטְהַר לְכַפֵּר
 ל עלֵיו לִפְנֵי יְהוָה׃ וַעֲשֵׂה אֶת־
 הָאֶחָד מִן־הַתֵּרִים אוֹ מִן־כַּנֵּי
 לא הַיּוֹנֶה מֵאֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ׃ אֶת
 אֲשֶׁר־תִּשְׁיֵג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד
 הַטָּמֵאת וְאֶת־הָאֶחָד עֲלֶיהָ עַל־
 הַמִּנְחָה וְכַפֵּר הַכַּהֵן עַל־הַמִּטְהַר
 לב לִפְנֵי יְהוָה׃ וְאֵת תּוֹרַת אֲשֶׁר־
 בו גִּנַּע צִרְעַת אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁיֵג
 לד יָדוֹ בְּמַהֲרָתוֹ׃ פ רִבִּיעִי וַיְדַבֵּר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
 לד לֵאמֹר׃ כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן

מֵאֲשֶׁר (30) לַמְהֲרָתוֹ *tisztulása nyolczadik napján. V. ö. felj. a 10. verset.* (30) *את אשר תשיג ידו*, *מֵאֵת אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ*, *értsd: azok közül, a melyeket keze elér vala,* azaz: a mire elég vagyona van, a mint azt az *את אשר תשיג ידו* (a következő versben) magyarázza. (32) *וְאֵת תּוֹרַת אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁיֵג יָדוֹ*, *annyi, mintha lenne:* *וְאֵת תּוֹרַת הָאָדָם אֲשֶׁר בוֹ וְגוֹ*, *és annak a törvénye a kin, stb.* (34) *בְּבֵית אֶרֶץ, אחותכם,* *אחוזתכם*, *בבית ארץ, airtokosjelzői viszony-*
as elfoglalt országtok valamely házában;

- földére, melyet én nektek adok örökségül, és támasztom a poklosság sérelmét az elfoglalt országtok valamely házában: akkor menjen be az, a kié a ház, az áldozárhoz és jelentse meg neki, mondván: mintegy sérelem látszik házamban. És az áldozár parancsolja meg, hogy takarítsák ki a házat, mielőtt az áldozár bemenne, hogy megnézzé a sérelmet, és hogy ne legyen tisztátalanná minden, mi a házban vagyon; és azután menjen be az áldozár megnézni a házat. És ha látja a sérelmet, hogy ime, a sérelem a ház falain sötétzöld, vagy elevenpiros mélyedések, melyeknek színe alacsonyabb a falénál: akkor menjen ki az áldozár a házból a ház bemenete elé és zárassa be a házat hét napra. És térjen vissza az áldozár a hetedik napon, és ha látja, hogy ime, a sérelem kiterjeszkedett a ház falain, akkor parancsolja meg az ál-

ban áll és ily esetben a birtokos rag a héberben a jelzőhöz csatoltatik. (35) כָּנַע וְגוֹי, *mintegy sérelem* stb. Ne mondja határozottan: כָּנַע וְגוֹי, *sérelem* stb., mert ennek a meghatározása kizárólag a כֹּהֵן-t illette. V. ö. feljebb 13, 3. (36) וְצוּהוּ הַכֹּהֵן וּפְנֵי אֵת הַבַּיִת וּפְנֵי אֵת הַבַּיִת לִפְנֵי אֵת הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כָּנַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת: וְצוּהוּ הַכֹּהֵן וּפְנֵי אֵת-הַבַּיִת בְּמָטְרָם יָבֵא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת-הַכָּנַע וְלֹא יִטְמֵא כָל-אֲשֶׁר בַּבַּיִת וְאַחַר כֵּן יָבֵא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת-הַבַּיִת: וְרָאָה אֶת-הַכָּנַע וְהִגִּיד הַכָּנַע בְּקִרְיַת הַבַּיִת שִׁקְעוֹרוֹת יִרְקָקוּת אֹ אֲדַמְדָּמֹת וּמְרֵאִיתָן שֶׁפֶל מִן-הַקִּיּוֹר: וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן מִן-הַבַּיִת אֶל-פֶּתַח הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת-הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים: וְשָׁב הַכֹּהֵן בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִגִּיד פֶּשֶׁה הַכָּנַע בְּקִרְיַת הַבַּיִת: וְצוּהוּ

Mert mihelyt az áldozár a sérelmet, midőn látja, tisztátalannak nyilvánítja, akkor mindaz, mi a házban van, tisztátalan. Azért szükséges volt a házat kitakarítani még mielőtt az áldozár a sérelmet megnézte volna; ekkor a kitakarított tárgyak tiszták maradtak, még azon esetre is, ha az áldozár a házat tisztátalannak nyilvánította. (37) שִׁקְעוֹרוֹת tsz. nn. főnév, összetéve שִׁקָּע (sülyed) és קָעַר (mélyed)-ből, az utolsó ר megkettőztetése mellett; azért: שִׁקְעוֹרוֹת, *mélyedések*. — יִרְקָקוּת és אֲדַמְדָּמוֹת melléknévek. (L. felj. 13, 49.). (38) וְהִסְגִּיר אֶת הַבַּיִת, *és zárassa be a házat*, hogy senki be ne menjen. (40) וְהִלְצִי וְהִלְצִי. Efféle mondatszerkezetről l. felj. 36. v.

- dozár, hogy szedjék ki a köveket, melyeken a sérelem van, és vessék azokat a városon kívül tisztátalan helyre.
- 41 Ami pedig a házat illeti, körül-faragják azt belül köröskörül; és töltsék a port, melyet levakartak, a városon kívül tisztátalan helyre.
- 42 És vegyenek más köveket és rakják azokat a kövek helyébe; és más port vegyen és tapasszák meg a házat.
- 43 Ha pedig a sérelem újra kifakad a házban, miután kiszedte a köveket és miután levakarta a házat, és
- 44 miután bevakolta: Akkor menjen be az áldozár, ha meglátja, hogy ime, a sérelem újra tünt elő a házban,

הִפְּהִין וְהִלְצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הִנֵּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֶתְהֶן אֶל־מַחוּץ לְעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא: וְאֶת־הַבַּיִת יִקְצַע מִבַּיִת סָבִיב וְשִׁפְכוּ אֶת־הָעֹפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מַחוּץ לְעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא: וְיִקְחֻ אֲבָנִים אַחֵרֹת וְהִבְיִאוּ אֶל־פֶּתַח הָאֲבָנִים וְעֹפָר אַחֵר יִקָּח וְטָח אֶת־הַבַּיִת: וְאִם־יָשׁוּב הִנֵּגַע וּפְרַח בַּבַּיִת אַחֵר הִלְיָן אֶת־הָאֲבָנִים וְאֶחָרֵי הַקְּצוֹת אֶת־הַבַּיִת וְאֶחָרֵי הַטּוֹחַ: וְכֵן הִפְּהִין וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׁה הִנֵּגַע בַּבַּיִת

והלצו perf. conv. piél הִלֵּץ (kihúzni)-ból, azért: והלצו (= והלצו), hogy ktszedjék. (41) הבית ואת accusativus absol. azért: a mi pedig a házat, t. i. a falakat illeti, ellentétben a kövekkel, melyeket előbb kiszedtek. — יקצע, fut. hifil קִצַּע (kivágni, kifaragni egy ahhoz alkalmas vágóeszközzel [מִקְצוּעֵה] -ból), azért: ויקציע faragják körül. — סביב (köröskörül) pedig vonatkozik a helyre, a hol a sérelmes kövek ültek. — העפר, szószerint: a port; itt azonban a vakolatot jelöli. — אשר הקצו, melyet levakartak. הִקְצוּ perf. hif. קִצַּע, levágni, itt: levakarni. קצה és קצע rokonjelentésűek ugyan, de még sem tévesztendők össze, minthogy a mondottak szerint jelentésükre nézve mégis eltérnek némiképen egymástól. — אל מחוץ לעיר אל מקום טמא אשר מחוץ לעיר: אל מקום טמא (42) וטח perf. conv. kál טוּחַ (rákenni, betapasztani)-ból, azért: וטח את הבית, tapasszák meg a házat. (43) ואם ופרח, ha újra kifakad. — ישוב, más cselekvésszó kapcsolatában, azt jelenti, hogy ez a cselekvés ismétlődik. — אחר הלין ונו, miután kiszedte stb. הִלְיָן e helyen annyit tesz mint הִלֵּץ (mert infinitivusnak kell lennie), melyet אחר szó vonz, mint a következő: הַקְּצוֹת (inf. hifil קצה-ból), melyek szintén אַחֲרֵי-nak a vonzatai. (44) פשה (infinit. nifal טוּחַ)-ból, melyek házában, t. i. más helyen, nem pedig az előbbi helyen, mert hiszen kihúzta a sérelmes köveket és kifaragta köröskörül a helyet, hol a sérelem volt, le is vakarta a vakolatot és újra tapasztotta be a falat. (L. az előbbi verset); פָּשָׁה tehát itt nem vehető

sorvasztó poklosság az a házban; tisztátalan az. És rontsa le a házat: ugyanis köveit és fáit, és a ház minden porát, és vigye ki tisztátalan helyre a városon kívül. A ki bemegy a házba mindazon idő alatt, melyre bezáratta vala, legyen tisztátalan estig. És a ki hál a házban, mossa meg ruháit; és a ki eszik a házban, mossa meg ruháit. Ha pedig bemegy az áldozár, és látja, hogy ime, a sérelem ki nem terjeszkedett a házban, miután megtapasztotta a házat: akkor nyilvánítsa az áldozár a házat tisztának, mert meggyógyult a sérelem. És vegyen a ház megtisztítása végett két madarat és czedrusfát és karmazsinszinű fonalat és izsópot. És vágja le az egyik madarat egy cserép-edénybe élő viz fölé. És vegye a czedrusfát és az izsópot és a karmazsinszinű fonalat és az élő madarat és mártsa be azokat a levá-

צֶרַעַת מִמְאֵרֶת הוּא בַּבַּיִת טָמֵא
 מִה הוּא: וְנָתַן אֶת־הַבַּיִת אֶת־
 אֲבָנָיו וְאֶת־עֲצָיו וְאֶת כָּל־עֵפֶר
 הַבַּיִת וְהוֹצִיא אֶל־מְחוּץ לְעִיר
 מִו אֶל־מְקוֹם טָמֵא: וְהֵבִיא אֶל־
 הַבַּיִת כָּל־יְמֵי הַסִּגְרִי אֹתוֹ יִטָּמֵא
 מִז עַד־הָעֶרֶב: וְהִשְׁכַּב בַּבַּיִת יְכַסֵּם
 אֶת־בְּגָדָיו וְהֵאֱכַל בַּבַּיִת יְכַסֵּם
 מִח אֶת־בְּגָדָיו: וְאִם־בֵּא יָבֵא הַבְּהֵן
 וּרְאָהּ וְהִנְיָה לֹא־פִשָּׁה הִנְיָע
 בַּבַּיִת אַחֲרֵי הַפֶּחַ אֶת־הַבַּיִת
 וְשֹׁהַר הַבְּהֵן אֶת־הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא
 מִשׁ הִנְיָע: וְלָקַח רְחֵטֵא אֶת־הַבַּיִת
 שְׁתֵּי צִפְרִים וְעֵץ אֲרוֹ וְשֵׁנִי
 נ תּוֹלַעַת וְאֵזֹב: וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר
 הָאֶחָד אֶל־כְּלִי־חָרֶשׁ עַד־מִים
 נֹס חַיִּים: וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֲרוֹ וְאֶת־
 הָאֵזֹב וְאֶת שְׁנֵי הַתּוֹלַעַת וְאֶת
 הַצִּפֹּר הַחַיִּה וְסָבַל אֹתָם בְּדָם

oly értelemben, mint fenn 13, 6. — a hol azt jelenti, hogy a sérelem terjedelmesebbé lett, hanem: újra tünt elő a házban, t. i. más helyen. L. a fordítást. — ונתן ממארת származását meg jelentését l. felj. 13, 51. (45) ונתן perf. conv. kál גַּתָּץ (lerontani)-ból. V. ö. felj. 11, 35. — את אבניו ונר. Ez értelmezője az előbbi אֶת־הַבַּיִת-nak, azért: *ugyanis köveit.* (48) לֹא פִשָּׁה, a sérelem nem tünt elő újra a házban. פִּשָּׁה ezen értelmének megokolását l. felj. 44. versben. — אַחֲרֵי הַטָּה את הבית, miután megtapasztotta a házat. A betapasztást (פְּיָחָה) rendszeren előzte meg a sérelmes kövek kiszakítása (חֲלִי־צָר) és a vakolat levakarása (קִי־צָר). L. felj. a 43. v. (49) וְאִם־בֵּא יָבֵא הַבְּהֵן לְהֵטֵא viszonyított infin. piél שֵׁחָט-ból, melynek voltaképi jelentése: *vétkezni*, a piélben az ellenkezőt jelenti: *a vétéktől megszabadítani*, azért átvitt értelemben: *tisztítani*. V. ö. felj. 8, 15. — שְׁתֵּי צִפְרִים ונר, két madarat

gott madár vérebe és az élő vízbe, és hintsen a házra 52 hétszer. És tisztítsa meg a házat a madár vérevel és az élő vízzel, és az élő madárral és a czedrusfával és az izsóppal és a karmazsinszinű fonállal. És 53 bocsássa el az élő madarat a városon kívül a mezőre; így engeszteljen a házért, 54 és ez megtisztúl. Ez törvénye a poklosság mindennemű sérelmének meg a kosznak. 55 És a ruha és a ház pokloságának. És a dagadásnak és a varnak és a fehér 57 foltnak, mely szerint tanítsák, mely napon tisztátalan, és mely napon tiszta. Ez törvénye a poklosságnak.

הַצֵּפֶר הַשְּׁחִיטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים
וְהָיָה אֶל־הַבַּיִת שִׁבְעַ פְּעָמִים;
וְחָטָא אֶת־הַבַּיִת בְּדַם הַצֵּפֶר
וּבַמַּיִם הַחַיִּים וּבַצֵּפֶר הַחַיָּה וּבִעֵץ
הָאֵרֶז וּבְאֵזֹב וּבְשֵׁנֵי הַתּוֹלְעֵת;
וְשָׁלַח אֶת־הַצֵּפֶר הַחַיָּה אֶרֶץ־
מְחֹזֵץ לְעִיר אֶל־פְּנֵי הַשְּׂדֵה
וּכְפָר עַל־הַבַּיִת וְטָהַר; חֲמִישִׁי
זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נֶנֶע הַצֵּרְעָת
וְלַפְתָּךְ; וּלְצֵרְעַת הַבְּגָד וְלַבַּיִת;
וְלִשְׂאֵת וְלַפְּחָת וְלַבְּהֵרֵת;
לְהוֹרֵת בַּיּוֹם הַטָּמֵא וּבַיּוֹם הַטָּהוֹר
זֹאת תּוֹרַת הַצֵּרְעָת; פ

XV. FEJEZET.

A magfolyós férfi tisztátalansága (1—12). Szertartásos tisztulása (13—15). A kinek magva elfolyt (16—18). A magfolyós asszony tisztátalansága (19—27). Szertartásos tisztulása (28—30). Az e törvények összefoglalása (31—33).

1 És szóla az Örökkévaló Mózeshoz és Áronhoz, mond-
2 ván: Szóljatok Izrael gyer-

טו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־
אַהֲרֹן לֵאמֹר: דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי

stb. az 53. versig l. a magyarázatokat felj. 4—7. (54) זאת התורה לכל ננע הצרעת וגי וזאת תורת ננע הצרעת, es a poklos sérelmének törvénye (V. ö. felj. 13, 59.), tehát ל által körülírt stat. constr. V. ö. alább 15, 32. 33. (57) להורות viszonyított infinit. hífl. וידע (vetni)-ból, mely a híflben átvitt értelemben annyit jelent mint tanítani (Innen: תורה, tan) és függ össze a התורה וזאת-val (az 54. v. kezdetén) oly értelemben: es a tan, mely szerint tanítsák.

(2) איש איש כי יהיה זב מנשרו, ha valamely férfit magfolyós szeméremtestén. זב part. activi kál זב (folyni)-ból, szószerint: folyós; e helyen azonban — a mint az összefüggésből kiderül — különösen a magfo-

- mekeihez, és mondjátok meg nekik: ha valamely férfiú magfolyós szeméremtestén: magfolyása — az tisztátalan.
- 3 És ez tisztátalanságának mivolta az ő folyásában: akár folytatja szeméremtестe folyását, akár megrekedt szeméremtестe folyásától, tisztátalansága ugyanaz. Minden fekvőhely, melyen fekszik a magfolyós, legyen tisztátalan, és minden eszköz, melyen ül, legyen tisztátalan.
- 5 Valaki fekvőhelyét érinti, mossa meg ruháit és fürödjék vízben és legyen tisztátalan estig.
- 6 És a ki ül azon eszközön, melyen ülni szokott a magfolyós, mossa meg ruháit és fürödjék vízben és legyen tisztátalan.
- 7 Valaki érinti a magfolyós meztelen testét, mossa meg ruháit és fürödjék meg vízben és legyen tisztátalan estig.
- 8 És ha a magfolyós köp a tisztára, mossa meg ruháit és

יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֵלֶיהֶם אִישׁ
 אִישׁ כִּי יִהְיֶה נֹב מִבְּשָׁרוֹ זֹכֵר
 טָמֵא הוּא: וְזֹאת תִּהְיֶה טְמֵאתוֹ
 בְּזֹכְרוֹ רַר בְּשָׁרוֹ אֲתִּיזֹכְרוֹ אוֹר
 הַחַתִּים בְּשָׁרוֹ מִזֹּכְרוֹ טְמֵאתוֹ
 ד הוּא: כִּלְדֵּה־מִשְׁכַּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב
 עָלָיו הֲזֹב יִטְמָא וְכִלְיֵה־הַקֶּלַי
 ה אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָרְוֹ יִטְמָא: וְאִישׁ
 אֲשֶׁר יִנָּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יִכְבֵּס בְּגָדָיו
 וְרַחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:
 וְהֵישֵׁב עַל־הַקֶּלַי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב
 עָלָיו הֲזֹב יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְרַחַץ
 בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:
 ז וְהִנָּע בְּבֶשֶׂר הֲזֹב יִכְבֵּס בְּגָדָיו
 וְרַחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:
 ח וְכִי־יִרֹק הֲזֹב בַּטְּהוֹר יִכְבֵּס בְּגָדָיו

lyásban szenvedőről használtatik. Úgyszintén *מבשרו* nem *testén*, hanem *szeméremtестén* értelmében veendő. V. ö. Ezek. 16, 26. — *וּזְכוֹר טָמֵא הוּא* vonatkozik *זֹכֵרוֹ*-ra, mely ragozott főnévi igenév, azért: *magfolyása, az tisztátalan.* (3) *וְזֹאת תִּהְיֶה טְמֵאתוֹ*, *meg es tisztátalansága mivolta.* mintha lenne: *תִּזְכֶּרְתָּ טְמֵאתוֹ*. — *רַר* főnévből (*ריר*, *nyálka*) származó ige (denominativum) accusativussal. — *הַחַתִּים* perf. hífl *חָתַם* (befejezni)-ből. Daczára pedig hífl alakjának, csak behutó jelentéssel bír, azért: *megrekedt.* — *וְטָמֵא הוּא*, *szeméremtестe tisztátalansága ugyanaz*, mely őt tisztátalanná teszi. — (4) *יִטְמָא הוּא* — *וכִּלְיֵה־הַמִּשְׁכָּב* — *és minden fekvőhely — legyen tisztátalan*; annyira, hogy *es* tisztátalanná teszi az embert, ki azt érinti (L. a következő verset). *יִשְׁכַּב* származik *שָׁכַב* (feküdni)-ből, a *ט* főnévképző, mely használtatik a hely megjelölésére, melyen a cselekvés, melyet az ige jelöl, végbemegy. L. M. II. 27, 1. (7) *בְּבֶשֶׂר הֲזֹב*, *a magfolyós meztelen testét*, nem pedig *ruháját*, mivel ez nem teszi tisztátalanná az érintőt annyira, hogy a rajta levő ruhája is tisztátalanná váljék. (8) *וְכִי־יִרֹק* fut. kál *רָקַק*

- fürödjék vízben és legyen
 9 tisztátalan estig. És minden nyereg, melyen nyargal a magfolyós, legyen
 10 tisztátalan. És valaki érinti mindazt a mi alatta van, legyen tisztátalan estig; és a ki azokat viszi, mossa meg ruháit és fürödjék vízben és legyen tisztátalan
 11 estig. És mindaz, a kit a magfolyós érint, mielőtt ez kezeit vízzel öblítette volna, mossa meg ruháit és fürödjék vízben és legyen tisztátalan estig. És minden
 12 cserépedény, melyet a magfolyós érint, töressék el; és minden faedény öblítessék ki vízzel. Mikor a
 13 magfolyós megszabadul folyásától, számláljon magának hét napot megtisztulása végett, aztán mossa meg ruháit és
 14 füröszsze testét élő vízben, és így megtisztúl. És a nyolczadik napon vegyen magának két gerliczét, vagy két galambfiat

וּרְחַץ בַּמַּיִם וְשָׂמָא עַד־הָעָרֶב:

וְכָל־הַמָּרְקָב אֲשֶׁר יִרְכָּב עָלָיו

הָזֶב וְשָׂמָא: וְכָל־הַנֶּגַע כָּל־

אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו וְשָׂמָא עַד־

הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יִכְבֵּס בְּגָדָיו

וּרְחַץ בַּמַּיִם וְשָׂמָא עַד־הָעָרֶב:

וְכָל אֲשֶׁר יִנְעֵ־בוּ הָזֶב וְיָדָיו

לֹא־שָׂמָא בַּמַּיִם וְכָבֵס בְּגָדָיו

וּרְחַץ בַּמַּיִם וְשָׂמָא עַד־הָעָרֶב:

וְכָל־יְהוָה אֲשֶׁר־יִנְעֵ־בוּ הָזֶב

יִשְׂבֵּר וְכָל־בְּלִי־עֵין יִשְׂמָתָה

בַּמַּיִם: וְכִי־יִטְהַר הָזֶב מִזִּבְוֹ

וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטַהֲרָתוֹ

וְכָבֵס בְּגָדָיו וּרְחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי

יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנִי

(= יִרְק)־ból; רק (kőp) főnévből származó ige (denominativum), azért: *kőp.* (9) מִרְקָב származik רָכַב (nyargal)־ból. A מ főnévképző, melynek jelentéséről l. feljebb a 4. v. (10) תַּחְתָּיו, szószerint: *maga atatt*, vonatkozik a זֶב־ra az előbbi versben. — שָׂמָא, *legyen tisztátalan*, t. i. az érintő, nem pedig a rajta levő ruha. — וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם, *és a ki azokat viszi*, t. i. a fennebb említett eszközöket u. m.: מְשֻׁבָּב, מְשֻׁבָּב וְ מְרָכָב. (11) וְכָל אֲשֶׁר יִנְעֵ בּוֹ, *és mindaz, akit érint*, t. i. ujjáival, mint a melyekkel szoktak valamit megérinteni. — וְיָדָיו לֹא שָׂמָא בַּמַּיִם, *mielőtt kezeit öblítette volna vízzel*, értsd: *mielőtt fürdött volna előirt* (L. alább 13. v.) tisztulása czéljából. A testi fürdés itt azért van kifejezve וְיָדָיו לֹא שָׂמָא וְגוֹ, mert ujjáival történt érintésről van szó. (13) וְכִי יִטְהַר וְגוֹ, *ha megszabadul* stb.; itt טָהַר nem mint rendesen: *megtisztúl*, hanem *megszabadul* értelmében veendő. L. a fordítást. — בַּמַּיִם הַיּוֹם. E kifejezésnek magyarázatát l. felj. 14, 5. 50. — שִׁבְעַת יָמִים, *hét nap* egymásután: egy hét; mert ha 7 nap, mely nem következik *egymásután*, akkor mondatik: *שבעה ימים.* (14) וְהַנּוֹשֵׂא tárgyragozott

és menjen be az Örökkévaló színe elé a találkozás sátorának bejáratához, és adja 15 azokat az áldozárnak. És az áldozár mutassa be azokat, az egyiket bűnáldozatnak és a másikat égőáldozatnak; és az áldozár engeszteljen érte az Örökkévaló színe előtt folyása 16 miatt. Ha valamely férfi magva kiömlik, füröszsze meg vízben az egész testét és legyen tisztátalan estig. 17 És minden ruha és minden bőr, a melyen leszen a kiömlött magv, az vízben mosatik meg, és legyen tisztátalan 18 estig. És az asszony, kivel férfiú közösül, fürödjének meg a vízben, és legyenek 19 tisztátalanok estig. Meg asszony, ki folyásban szenved, vér leszen az ő folyása szeméremtestén: hét napig legyen havi tisztulásában. És minden, ki érinti, legyen 20 tisztátalan estig. És minden, a min fekszik havi tisztulásában, legyen tisztátalan, és minden, a min ül, legyen 21 tisztátalan. És mindaz, ki érinti fekvőhelyét, mossa meg ruháit és fürödjék vízben és legyen tisztátalan 22 estig. És ha valaki valamely eszközt érint, melyen ül, mossa meg ruháit és fürödjék vízben és legyen tisztátalan

יונה ובא | לפני יהוה אל־פֶתַח
 אֵהָל מוֹעֵד וּנְתַנֶּם אֶל־הַכֹּהֵן:
 טו וַעֲשֵׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חֲטָאת
 וְהָאֶחָד עֹלָה וּכְפֹר עָלָיו הַכֹּהֵן
 טז לִפְנֵי יְהוָה מוֹזְבוֹ: ׀ שֵׁשׁ אִישׁ
 כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שֹׁכֶבֶת־זָרַע וְרִחַן
 כַּמִּים אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־
 יז הָעָרֵב: וְכֹל בְּגָד וְכֹל־עוֹר אֲשֶׁר־
 יִהְיֶה עָלָיו שֹׁכֶבֶת־זָרַע וְכַבֵּם
 יח כַּמִּים וְטָמֵא עַד־הָעָרֵב: וְאִשָּׁה
 אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שֹׁכֶבֶת־
 זָרַע וְרִחַצוּ כַּמִּים וְטָמְאוּ עַד־
 יט הָעָרֵב: ׀ וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה
 זָכָה דָּם יְהוּדָה זָכָה בְּבִשְׂרָהּ
 שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּגִדְתָּהּ וְכֹל־
 כ הַלְּבָשׁ כִּיָּהּ יִטָּמֵא עַד־הָעָרֵב:
 וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּגִדְתָּהּ
 יִטָּמֵא וְכֹל אֲשֶׁר־תִּשָּׁב עָלָיו
 כא יִטָּמֵא: וְכֹל־הַנִּגָּע בְּמִשְׁכַּבָּהּ
 יִכַּסּ בְּגָדָיו וְרִחַן כַּמִּים וְטָמֵא
 כב עַד־הָעָרֵב: וְכֹל־הַנִּגָּע בְּכֵרִי־
 כָּלִי אֲשֶׁר־תִּשָּׁב עָלָיו יִכַּסּ
 בְּגָדָיו וְרִחַן כַּמִּים וְטָמֵא

perf. conv. kál נִגָּע-ból. (16) שֹׁכֶבֶת függő alakja שֹׁכֶבֶת nn. főnévnek, származik שֹׁכֶב-ból. (19) זָכָה nn. melléknév, származik זָכָה-ból. — בְּגִדְתָּהּ, havi tisztulásában, azaz: oly állapotban levőnek tekintessék. נִגָּע-nak a jelen-

- 23 estig. Akár a fekvőhelyen van, vagy az eszközön, a melyen ő (az asszony) ül: mikor érinti, legyen tisztá-
- 24 talan estig. Ha férfi hál vele, és havi tisztulása reá száll, legyen tisztátalan hét napig; és minden fekvőhely, melyen fekszik, legyen tisztátalan. Meg asszony, ki-
- 25 nek vér folyása sok napig lesz havi tisztulása idején kívül, vagy ha folyása tart havi tisztulása idején túl: tisztátalansága folyásának minden napjain, mint havi tisztulása napjaiban, úgy
- 26 legyen; tisztátalan ő. Minden fekvőhely, melyen fekszik, folyása minden napjain, mint havi tisztulási fekvőhelye, legyen neki; és minden eszköz, melyen ül, legyen tisztátalan, mint havi tisztulási
- 27 tisztátalansága. És mindaz, ki amazokat érinti, legyen tisztátalan, és mossa meg ruháit és fürödjék vízben és legyen
- 28 tisztátalan estig. És ha megtisztúl folyásától: számláljon magának hét napot, és azután legyen tiszta. És
- 29 a nyolczadik napon vegyen magának két gerliczét, vagy

כג עַד־הָעָרֵב: וְאִם עַל־הַמְּשָׁכָב
 הוּא אֹו עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הוּא
 יֹשְׁבֵת־עָלָיו בְּנִגְעוֹ־בּוֹ יִטְמָא
 כד עַד־הָעָרֵב: וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב
 אִישׁ אִתָּהּ וְתָהִי נֹדֶתָהּ עָלָיו
 וְטִמָּא שְׁבַע־יָמִים וְכָל־הַמְּשָׁכָב
 אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא: ס
 כה וְאִשָּׁה כִּי־יִזְוֵב זֹוֵב דָּמָהּ יָמִים
 רַבִּים בְּלֹא עֵת־נֹדֶתָהּ אֹו כִּי
 תִזְוֵב עַל־נֹדֶתָהּ כְּדַיּוֹמִי וְזֹוֵב
 טִמָּאֲתָהּ כִּי־מִי נֹדֶתָהּ תִּהְיֶה
 כו טִמָּאָהּ הוּא: כָּל־הַמְּשָׁכָב אֲשֶׁר־
 תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־יְמֵי זִוְגָהּ
 כְּמִשְׁכַּב נֹדֶתָהּ יִהְיֶה־לָּהּ וְכָל־
 הַכְּלִי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו טִמָּא
 כז יִהְיֶה כְּטִמָּאֲתַת נֹדֶתָהּ: וְכָל־הַנּוֹגֵעַ
 בָּם יִטְמָא וְכַפֶּס כְּגִדּוֹ וְרִתְּוֹ
 כח בַּיָּמִים וְטִמָּא עַד־הָעָרֵב: וְאִם־
 טִהַרְהָ מִזִּוְגָהּ וּסְפָרָה־לָּהּ שְׁבַע־
 כט יָמִים וְאַחַר תִּטְהַר: שְׁבַע־יָמִים
 הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָּהּ שְׁתֵּי תָרִים

téséről és származásáról l. felj. 12, 2. (23) 'ואם על המשכב הוא ונו' akár a fekvőhelyen van stb. E vers összefoglalja az előbbi két versben említett eseteket, melyekben a tisztátalanság csak egy napig (a következő esettel szemben, melynek tisztátalansága hét napig) tart. (25) בלא עת־נדתה, havi tisztulása idején kívül, értsd: mikor nincsen annak ideje. — על נדתה, úgy értendő, mint: על עת נדתה, havi tisztulása idején túl. על כִּי־מִי annyi mint שְׁבַע־יָמִים נדתה, mint tisztulása napjaiban. l. felj. 12, 2. (28) טהרה perf. kál טָהַר (tisztulni)-ból. — תטהר fut. תִּטְהַר, helyett, mivel pauzában

- két galambfiat és vigye be azokat az áldozárhoz a találkozás sátrának bejáratához.
- 30 És az áldozár mutassa be az egyiket bűnáldozatnak és a másikat égőáldozatnak; és az áldozár engeszteljen érte az Örökkévaló színe előtt tisztátalanságának folyása miatt.
- 31 És tartsátok távol Izrael gyermekeit tisztátalanságuktól, hogy meg ne haljanak tisztátalanságuk által, mikor megfertőztetik hajlékomat, mely köztük vagy. Ez törvénye a magfolyósnak és a kinek magva kiömlik, mely által tisztátalanná válik. És a fájdalmat érző asszonynak havi tisztulásában és a magfolyósnak folyásában, akár férfi-, akár nőszemély, valamint a férfinak, ki tisztátalannal hál.

או שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה וְהִבִּיֵּאתָ אוֹתָם
 אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד;
 וַעֲשֵׂה הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד הַטָּהוֹר
 וְאֶת־הָאֶחָד עָלֶיהָ וּכְפַר עָלֶיהָ
 הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מְזֻב מִמָּאֲתָהּ;
 וְהִזְרִיתֶם אֶת־בְּגֵדֵי־יִשְׂרָאֵל
 מִמָּמְאֹתֶם וְלֹא יָמְתוּ בְּמָמְאֹתֶם
 בְּמָמְאֹם אֶת־מִשְׁכְּנִי אֲשֶׁר
 לִבְתוּכֶם; וְזֹאת תוֹרַת הַזָּב וְאֲשֶׁר
 תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁכַּבְתֶּם־זֶרַע לְטִמְאָה
 לָבָה; וְהִדוּהָ בְּגִדְתָהּ וְהִזָּב אֶת־
 זִבּוֹ לְזָכָר וּלְנִקְבָה וְלֵאִישׁ אֲשֶׁר
 יִשָּׁבֵב עִם־טִמְאָה;

XVI. FEJEZET.

Mikor és mily föltételek mellett Aron bemehet a szentségek szentségébe (1—4). A bemutatandó bűnáldozatok (5—20). Az eleressített kecskébák (21—22). Az égőáldozat (23—25). A ki eleresztette a kecskébákat (26). A bűnáldozatok elégetése (27—29). Az engesztelés napját illető törvény (29—31). Az engesztelő főáldozás hivatása (32—34).

אַחֲרֵי מוֹת.

- 1 És szóla az Örökkévaló אֶל־מִשְׁרָה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־

áll. L. feljebb, 2, 13. (31) והזרתם perf. conv. hiíl יִזְרֵי-ból, mely ige a kálban nem fordul elő, nífalban azt jelenti: tartózkodni, hiíflben: vissza-vagy távoltartani, azért: וְהִזְרִיתֶם וְהִזְרִיתֶם tartstátok távol. וְהִזְרִיתֶם וְהִזְרִיתֶם tartstátok távol. Isten lakhelye (מִשְׁכְּנִי) az izraeliták között állott, azért mindenféle tisztátalanságtól óvatosan tartózkodniok kellett. (32) לטמאה hosszabbúlt inf. kál, mint לקרבה L. M. II. 36, 2. és még más helyen. (33) והדוה וגו'; ez összefügg a fentebbi (32. v.) וזאת תורת והדוה וגו' — וזאת תורת והדוה וגו' a két ל e két szóban kötőszók gyanánt használtak, azért akár-akár. ולאיֵש. E szóban a ל körülírja a stat. constr. és úgy értendő, mintha lenne; וזאת תורה לאיש וגו' ez törvénye a férfinak stb.

(1) וידבר—אחרי מות שני בני אהרן, és szóla — Aron két fia halála

- len csalmát tegyen fejére; a szentség ruhái ezek, és fürössze testét vízben, és öltse fel azokat. És Izrael gyermekeinek közönségétől vegyen két kecskebakot bűnázdozatnak és egy kost égőázdozatnak. És Áron lép-tesse elé a bűnázdozatnak szánt tulkot, mely az övé, és engeszteljen magáért és házáért. Aztán vegye a két bakot és állítsa azokat az Örökkévaló színe elé, a ta-lálkozás sátrának bejáratán. És Áron vessen sorsokat a két bakra; egyik sors: az Örökkévalónak, és a másik sors: Azázél-nek. És Áron léptesse elé a bakot, melyre esett a sors: az Örökkévalónak; és mutassa be azt

telés napján szolgálata alkalmával ötször végezte. V. ö. alább 23—24. (5) ומאת עדת בני ישראל יקה וגו' és *Israel gyermekeinek közönségétől vegyen stb.*, melylyel a népért engesztelt; ellenben a tulokkal (בָּר) magáért és házáért engesztelt. V. ö. feljebb 3. és 6. verseket. (6) והקריב אהרן את פר והקריב אהרן את הפר אשר-לו וקפר בעדו ובעד ביתו: ולקח את-שני השעירים והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ונתחן אהרן על-שני השעירים גרלות גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאול: והקריב אהרן את-השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו

Magáért és háznépeért engesztelt először. Ezzel kezdte meg főál-dozári szolgálatát az engesztelés napján. והקריב e helyen annyit tesz, mint: *előléptesse*. V. ö. felj. 8, 6. (8) גרלות (tszáma גורל-nak), *sorsok*, vol-taképen kis kövek, melyekre szavakat, vagy egyéb jegyeket bevéstek sorsolás céljából. — גורל אחד לה, *egyik sors az Örökkévalónak*, értsd: az egyik sors szól: „az Örökkévalónak“, azaz: be volt vésve rajta e szó: לה. — וגורל אחד לעזאול, és a másik sors: *Azázélnek*, értsd: a másik sors szólt: „Azázél“-nek, azaz: be volt vésve e szó: לעזאול. A mi pedig e szó etymologiai jelentését illeti, úgy látszik, hogy עזאול (töve: עול) helyett áll, mint הצוצרה (töve: הצר) helyett (a 2. és 3. tőhang kettőztetésével); עול pedig (= אול) annyit tesz, mint *elválni*, és a redupli-kált עזאול, *végképen, örökre elválni*. לעזאול tehát: *örök elválásnak*: cél-zással a nép bűneinek örök távolítására. V. ö. alább 10, 22. (9) עלה עליו הגורל, szövszerint: *felszállt reá a sors*, értsd: *melyre esett a sors*. E kifeje-zés: עלה הגורל arra a sorsjegyre vonatkozik, melyet sorsolás alkalmával

- 10 bűnázdatul. És a bak, הַטָּאֵת: וְהִשְׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עִלָּיו
 melyre esett a sors Azáêl-הַגֹּזֵר לְעֹאזָאֵל יַעֲמִדֶּהּ לִפְנֵי
 nek, állíttassék elevenen azיְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו דְּשִׁנָּה אֶתֹּ
 Örökkévaló színe elé, hogyלְעֹאזָאֵל הַמְדַבֵּרָה: וְהִקְרִיב
 fölötte engeszteljen, hogyאֶהָרֹן אֶת־פֶּר הַהֲטָאֵת אֲשֶׁר־לוֹ
 elereszsze őt Azáêlnek aוּכְפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשִׁחַט
 11 pusztába. Aztán mutassa beאֶת־פֶּר הַהֲטָאֵת אֲשֶׁר־לוֹ: וְזָקָה
 Áron a bűnázdatnak szántמִלֵּא הַמַּחֲתָה גְּחֹלִי־אֵשׁ מֵעַל
 tulkot, mely az övé, és engeszteljen magáért és házáért. És vágja le a bűnázdatnak szánt tulkot, melyהַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפָנָיו
 12 az övé. Aztán vegye a serpenyőt tele izzó szénnel az oltárról, mely az Örökkévaló színe előtt áll, ésהַטָּרֵת סַמִּים הִקָּה וְהִבִּיא מִבַּיִת
 tele két markával finomלְפָרְקֵת: וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־
 13 füstölőszereket és vigye be a kárpíton belül. És vesseהָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּכְסֶה אֶת־
 a füstölőszereket a tűzre az Örökkévaló színe előtt, hogy befödje a füstölőszerek felhője a födelet, mely a bizony-
הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל־

az edényből, melyben a sorsjegyek voltak, kivettek. Ez alkalommal is Áron kivette a két sorskövet és rátette azokat a két kecskebakra; az, a melyre azon sorskő került, melyre volt bevésve: לה', bűnázdatnak lett szánva. Ez értelme a következő: וועשהו הטאת-nak, tegye, értsd: címezze: bűnázdatnak. (10) יעמד הי וגו' állíttassék elevenen stb. יעמד fut. hofál עמד (állani)-ból, azért a hífilben: állít, és a hofálban: állítatík, ה' pedig mely tulajdonképen főnév, e helyen határozó gyanánt használtatik, azért: elevenen. — לכפר עליו, hogy fölötte engeszteljen, midőn t. i. bevallja fölötte a nép minden bűnét. V. ö. alább 21. (11) את פר ההטאת אשר לו, a bűnázdatnak szánt tulkot, mely az övé. V. ö. felj. 3. — ובעד ביתו, és házáért, értsd: a háznépeért és törzseért. (12) מלא המחטה, szószерint: a serpenyő teljességét, értsd: serpenyőt tele. ה' המזבח מלפני ה' az oltár, mely Isten színe előtt áll, azaz: az égőáldozat oltára (מזבח העלה), mely a találkozás sátrának bejáratán a kárpittal szemben állott. V. ö. M. II. 40, 29. — חפניו, ragozott tsz. főnév. Ennek származását alakját és jelentését l. M. II. 9, 8. והביא מבית לפרכת, és vigye be a kárpíton belül, oda, a hol a szekrény állott, a szentségek szentségébe (קדש הקדשים). (13) נתן את ה' הקטרת, és vesse a füstölőszert stb. mikor t. i. benne van a szentségek szentségében. — ענן הקטרת, a füstölőszer felhője, értsd: sűrű füstje, —

- 18 teért. Aztán kilép az oltárhoz, mely vagy az Orökkévaló színe előtt, és engeszteljen érte: ugyanis vegyen a tulok véreből és a bak véreből és adja az oltár szarvaira köröskörül.
- 19 És hintsen reá a vérből újjával hétszer, és tisztítsa meg azt, és szentelje meg Izrael gyermekeinek tisztátalanságaitól. És mikor bevégezte az engesztelést a szentségért és a találkozás sátráért és az oltárért: léptesse elő az élő bakot.
- 21 És Áron támaszsa két kezét az élő bak fejére és vallja meg rajta Izrael gyermekeinek minden vétkeit és minden bűneit, egyálta-

יָה וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־
 יְהוָה וּכְפַר עָלָיו וּלְקַח מִדָּם
 הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר וְנָתַן עַל־
 קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְהוּזָה עָלָיו
 מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים
 וּמָהַרְוֹ וּקְדָשׁוֹ מִמִּמְאֵת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: וּכְלָה מִכְפָּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ
 וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ
 וְהִקְרִיב אֶת־הַשְּׂעִיר הַחַי: וְסָמַךְ
 אֶהָרָן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ
 הַשְּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת־
 פְּדֵעוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־

jén összefoglaló, azért: *igy.* (18) *aztán kilép az oltárhoz,* nem pedig: *kijön*, mert már ott volt a találkozás sátrában, hanem megállt a kárpit és az oltár közt; most pedig onnan kilépett és állt az oltár elé, t. i. az oltár keleti oldalára. *מוֹבַח* alatt értetik itt az aranyoltár (מוֹבַח הוּוּב), mely a találkozás sátrában, a kárpit előtt volt, a mint a vers összefüggéséből is világosan kiderül. — *ולקח וגו'*, *ugyanis vegyen* stb. A *vâv* *ולקח* elején magyarázó, azért: *ugyanis.* (19) *utahroo* *utahroo*, *tisztítsa és szentelje azt*, tisztítsa a rajta levő tisztátalanságoktól, és szentelje újra, hogy jövőre szent legyen. (20) *utahroo* *utahroo* — *mikor bevégezte* — *akkor léptesse elő* stb. A két *vâv* *וכלה* és *והקריב* elején vonatkozó kötőszók értelmében vétetnek, azért: *mikor* — *akkor*. A *מ* pedig *מכפר* szó elején *וכלה*-nak a vonzata V. ö. *חָדַל* M. II. 23, 5. — *הָיָה* annyi mint *יָהִי* (L. a következő versben); de pauzában változik a *—* a *ה* alatt *—*-ra és ennek következtében a *—* a mutató *ה* alatt *—*-ra. (21) *והתודה* perf. conv. *hithpáél*, töve: *יָדָה*, melynek alapjelentése: *vetni*; *hifil*ben, é. p. átvitt értelemben: *háldt* vagyis *dicséretet mondani*, voltaképen: *hálaszavakat kiejteni*; *hithpáél*ben, ugyancsak átvitt értelemben: *vallani*, voltaképen, *bűnét szavakkal kiejteni*. — *את כל עונת בני ישראל ואת כל פשעיהם לכלהטאתם* minden vétkeit és bűneit, gonosz tetteit mind. A vétkek e három fokozatos megnevezéséről l. M. II. 34, 7. Ily fokozatos rendben vallotta azokat a főáldozár az engesztelés napján és könyörgött az Istennek azoknak a megbocsátásáért. — *וניתן אתם*, és tegye azokat, értsd: vigye át azokat. Az által, hogy

lában minden gonosz tetteit, és tegye azokat a bak fejére, és bocsássa el egy erre rendelt férfiú által a pusztába. És a bak elviszi magán minden bűneiket elszigetelt földre, mikor elbocsátja a kecskebakot a pusztába. És midőn Áron bemegy a találkozás sátrába, vesse le a lenruhákat, melyeket felöltött, midőn bement a szentélybe, és tegye el azokat ottan. És fűröszsze testét a vízben szent helyen, és öltse fel ruháit. Aztán menjen ki, és mutassa be égőáldozatát és a nép égőáldozatát, és engeszteljen magát ért és a népért. És a ki elereszti vala a bakot azázél-

פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־הַשָּׂאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשְּׂעִיר וְשַׁלְּהָה כֹּב בֵּיר־אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה: וְנָשָׂא כֹב הַשְּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתָם כֹּב אֶל־אֶרֶץ גִּזְרָה וְשַׁלְּהָה אֶת־הַשְּׂעִיר כֹּב בַּמִּדְבָּר: וּבָא אֶהְרֹן אֶל־אֱהֱל־מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ כֹּב וְהִנִּיחָם שָׁם: וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ כֹּב בַּמַּיִם בְּמִקְוֹם קֹדֶשׁ וְדָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת־עֲלָתוֹ וְאֶת־עֲלֹת הָעֵם וְכַפֵּר בַּעֲדָיו כֹּב וְבַעַד הָעֵם: שְׁלִישִׁי וְאֵת הַלֶּבֶת הַחֹטָאת יִקְטֹר הַמִּזְבֵּחַ: כֹּב וְהִמְשִׁלָּה אֶת־הַשְּׂעִיר לְעֹזָאוֹל

bűnaldozat háját párologtassa elereszti vala a bakot azázél-

azok megbocsátásáért könyörgött, a dolog úgy tekintetik, mintha a bűnök átszálltak volna a kecskebak fejére. — ביר איש עתי, egy erre rendelt férfiú által. עתי főnévből (עַתָּה, idő) által képzett melléknév, azért: עֵתִי, erre rendelt, határozottabban: bizonyos időre és helyre rendelt. (22) וְנָשָׂא, és elviszi, értsd: szintén úgy tekintetik, mintha elvinné a bűnöket (L. a megjegyzést az előbbi versben וְנָתַן jelentéséhez). — אֶל אֶרֶץ גִּזְרָה, elszigetelt földre, azaz: pusztá, zord, és sivár. — וְשַׁלְּהָה אֶת הַשְּׂעִיר, mikor a kecskebakot elbocsátja. A vāv וְשַׁלְּהָה elején itt nem kapcsoló, mivel akkor csak ismétlése volna az előbbi וְשַׁלְּהָה-nak (a 21. versben) — hanem vonatkozó, azért: mikor. (23) וּבָא—וּפָשַׁט. A két vāv e két íge elején vonatkozó kötőszó gyanánt áll, azért: midőn — akkor. Mikor t. i. Áron bement a szentségek szentségébe a füstölödényért, melyet ott hagyott, midőn kiment, hogy az aranyoltárért engeszteljen (L. felj. a 18—19 v.) — akkor levette a ruhákat, melyek rajta voltak (L. felj. 4. v.). — וְהִנִּיחָם שָׁם, és tegye el azokat ottan, t. i. a szentségek szentségében, hogy jövőben többé ne használja. (24) וְרָחַץ—וּלְבַשׁ וְנִי, és fűröszsze — és öltön fel stb. Valahányszor a főpap az engesztelés napján ruháit megváltoztatta — mikor t. i. levette a lenruhákat és felvette az aranyruhákat, vagy megfordítva, annyiszor kellett fűrödni. L. feljebb 4. v. (26) וְהִמְשִׁלָּה וְנִי, és a ki elereszti vala stb.

nek, mossa meg ruháit és füröszsze meg testét vízben, és ezután mehet be a táborba. És a bűnázdozatnak szánt tulkot és a bűnázdozatnak szánt bakot, a melyeknek vére bevitetett engesztelés végett a szentségbe, vigye ki, ki, a táborból; és égessék el tűzben azoknak bőrét, husát és ganéját. És a ki azokat elégeti, mossa meg ruháit és füröszsze testét a vízben, és ezután menjen be a táborba. És legyen nektek örök törvényül: a hetedik hónapban, a hónap tizedik napján, sanyargassátok testeiteket, és semmi munkát ne végezzetek, akár honfi, akár idegen legyen, ki köztetek lakik. Mert ezen a napon fog engesztelni éret-

יִכַּבֵּם בְּגִדוֹ וּרְחֵן אֶת־בְּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא אֶל־
כֹּ הַמַּחֲנֶה: וְאֵת פֶּרֶךְ הַחֲטָאתִים וְאֵת
שְׂעִיר הַחֲטָאתִים אֲשֶׁר הוּבֵא אֶת־
דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־
מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בְּאֵשׁ
אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־
כֹּ פְרִשָׁם: וְהִשְׂרַף אֹתָם יִכַּבֵּם
בְּגִדוֹ וּרְחֵן אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם
וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה:
כֵּ הוֹיִתָּה לָכֶם לַחֲקֹת עוֹלָם בַּתֹּדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲנִו
אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָד־מְלֹאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ הַאֲזֹרָה וְהַגֵּר הַגֵּר
ל בְּתוֹכְכֶם: פִּי־בַיִם הַזֶּה יִכַּפֵּר

t. i. azon férfi, ki arra lett rendelve (אִישׁ יָחִיד), hogy elérse a kecskebakot azázélnék. (27) אִשֶׁר הוּבֵא אֶת דָּמָם, a melyeknek vére bevitetett, t. i. a szentségek szentségébe. הוּבֵא perf. hófál בוא igéből; accusativussal jár, mivel személytelen íge értelmében áll. V. ö. felj. 10, 18. — וְשָׂרְפוּ וּגֵר, és égessék el stb. V. ö. felj. 4, 11, 21. — פְּרִשָׁם ragozott főnév אֶל־בֹּל. L. feljebb. (29) וְהוֹיִתָּה לָכֶם לַחֲקֹת עוֹלָם, és legyen nektek örök törvényül, t. i. az, a mi következik. — תַּעֲנִו אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, sanyargassátok testeiteket; ez alatt értetik a böjtölés. עֲנָה kapcsolatban נָפַשׁ főnévvel mindig ily értelemben használtatik. V. ö. נֶפֶשׁ נָעִיב תַּשְׁבִּיעַ (Jes. 58, 10) a sanyarú lelket, értsd: az éhezőt jóllakasd. — הַאֲזֹרָה וְהַגֵּר, a honfi és az idegen. אֲזֹרָה (töve: זָרָה) -nak nevezetik a honszülött izraelita. (L. M. II. 12, 48.), גֵּר (töve: גָּר [= גָּרַר], lakni) -nek pedig az, ki idegen földön lakik. A szent törvény kétféle idegent (גֵּר) különböztet meg: 1. oly idegent, ki nem izraelita vallású és csak Izrael népe között lakik (גֵּר תֹּשֵׁב); 2. olyant, ki az izraelita vallásra tért át (גֵּר צֶדֶק). A jogegyenlőségről és felebarátí szeretetről szóló törvények (M. II. 22, 20, 23. 9.) vonatkoznak az elsőre; a kötelességről szólók pedig (mint e helyen, vagy alább 17, 8) a másikat illetik. (30) יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם, fog engesztelni érettetek, t. i. a főáldozár,

tetek, hogy tisztítson ben-
neteket minden bűneitektől;
az Örökkévaló színe előtt
31 tisztuljatok meg. Legna-
gyobb nyugalom legyen az
nektek, a melyen sanyargas-
sátok testeiteket; örök tör-
32 vény. És engeszteljen az ál-
dozár, kit föl fognak kenni,
és kit áldozárrá fel fognak
avatni, hogy áldozár legyen
atyja helyett. És öltse fel
a lenruhákat, a szentség
33 ruháit. És engeszteljen a
szentély szentségeért és
a találkozás sátráért; és
az oltárért engeszteljen. És
az áldozárokért és a gyüleke-
zet egész népeért engesztel-

34 jen. És ez legyen ti nektek örök törvényül, hogy engeszteljen
Izrael gyermekeiért minden bűneik miatt, egyszer az évben.
És cselekvék, a mint az Örökkévaló parancsolta Mózesnek.

midőn érettök a bűnaldozatot az előírt módon bemutatja — לטהר אתכם, hogy
tisztítson benneteket, értsd: hogy kegyelmet eszközöljön nektek Istennél, a
ki megbocsássa bűneiteket. — מכל הטאתיכם ונו', minden bűneitektől stb. E
szavak nem függenek többé össze az előbbi אתכם-mel — a mint ezt
az ethnáchtá alatt jelzi —, hanem tartoznak a következő לפני ה'
הוֹדוֹת-hoz, és úgy értendők: minden bűneitektől tisztuljatok meg az Örök-
kévaló színe előtt. (31) שבת שבתון היא לכם, szószerint: nyugalom nyu-
galma: azaz: legnagyobb nyugalom (-nap) legyen az ti nektek. A status
constructus ezen jelentéséről l. M. II. 16, 23.; הוא pedig vonatkozik
שבת-ra, mely közösnemű főnév (gen. com). (32) והבהן אשר ימשה אתו, az
áldozár, a kit fel fognak kenni, t. i. jövődőben mindig azon áldozár vé-
gezze e szent szolgálatot, a kit Áron helyébe fiai közül főáldozárrá fog-
nak a kenetolajjal (שמן המשחה) felavatni. (33) מקדש הקדש, a szentély
szentségeért, csak annyit tesz, mint a szentségek szentsége (קדש הקדשים).
(34) אחת בשנה, egyszer az évben, t. i. a hetedik hónap tizedik napján.
L. felj. 29.

XVII. FEJEZET.

Ökröt, bárányt vagy kecskét a találkozás sátra bejáratán kellett levágni, vérét az oltárra hinteni meg húsát, mint örömdózatot, elkölteni (1—9). Semmi vért nem szabad enni (10—14). Az elhullott és szétépett állat husa tisztátalanná teszi, ki azt megessi (15—16).

- 1 És szóla az Örökkévaló יי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
- 2 Mózeshez, mondván: Szólj דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-בְּנָיו וְאֶל-
Áronhoz és fiaihoz és Izrael אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
minden gyermekeihez, és אֵת הַדְּבָר אֲשֶׁר-צִוְּתָה יְהוָה
mondd meg nekik: Ez azon דֵּאמַר: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל
ige, melyet az Örökkévaló אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ-כֶשֶׂב אוֹ-
3 parancsolt, mondván: Ki-ki עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט
Izrael házából, ha le fog מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: וְאֶל-פֶּתַח אֹהֶל
vágni ökröt, vagy birkát, מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ דְהַקְרִיב קִרְבָּן
vagy kecskét a táborban, לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם
vagy a ki levágja a táboron יִחַשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָּם שִׁפְךָ
4 kívül, És nem vitte be azt וְנִגְבַּת הָאִישׁ הַהוּא מִקִּרְבַּ עַמּוֹ:
a találkozás sátrának bejá-
ratához, hogy bemutassa
azt áldozatul, az Örökkévaló
tiszteletére, az Örökkévaló hajléka előtt: vérontásul tudassék be
azon férfiúnak, vért ontott; és azon férfiú irtassék ki népe közül.

(3) שׂוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וְגו', ökröt, birkát, vagy kecskét stb. Ez azon három állatnem, melyek közül szabad volt áldozatot bemutatni az oltáron a találkozás sátrának bemenetén. Azokat a pusztában más helyen, mint az oltár mellett levágni szigoruan el volt tiltva, olyannyira, hogy az, a ki akár a táborban, akár a táboron kívül levágta, a vérontás bűnét vonta magára. E szerint őseink a pusztában az említett állatok husából nem ehetek másképen, kivéve akkor, ha azokat a találkozás sátrának bejáratán áldozatul levágták és örömdózatképen (ובחי שלמים) bemutatták. — במחנה, a táborban, akár, a hol a levíták táboroztak (מַחֲנֶה לַיהוָה), akár a hol a többi nemzetségek táboroztak (מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל). — vagy a ki levágja a táboron kívül, értsd: mind a három táboron kívül (הוּיָן לְשִׁלֵּשׁ). (4) לֹא הֵבִיאוּ, nem vitte be. הֵבִיאוּ tárgyragozott hífil alakú ige a בוא-ból. — דָּם, vérontás, értsd: főbenjáró bűn. יִחַשֵׁב fut. nif. חָשַׁב (gondolni, számítani)-ból; nifalban: valaminek tartatni, azért: דָּם יִחַשֵׁב, vérontásul tudassék be. — דָּם שִׁפְךָ, vért ontott, értsd: mintha embervért ontott volna, oly nagy annak a bűne. L. az előbbi vershez a megjegyzést.

- 5 Azért, hogy Izrael gyermekei bevigyék áldozataikat, melyeket a mezőn áldoznak vala, be, az Örökkévaló tiszteletére, a találkozás sátrának bejáratához, az áldozárhoz, és áldozzák azokat örömaldozatokul az Örökkévaló tiszteletére.
- 6 És az áldozár hintse a vért az Örökkévaló oltárára, a találkozás sátrának bejáratán, és párologtassa el a kövérséget, kellemes illatúl az Örökkévaló tiszteletére.
- 7 Hogy ne vágják le többé áldozataikat a bakoknak, melyeket kicsapongva követnek. Örök törvény legyen ez nekik nemzedékről nemzedékre. Továbbá mondd nekik: Minden férfi Izrael házából, és az idegen, ki közöttük tartózkodik, ki be fog mutatni égő- vagy vágóáldozatot, és be nem viszi azt a találkozás sátrának be-

לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים
 עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהֵבִיִּי־אֹם
 אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶרֶץ־כְּנָעַן
 וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה
 אוֹתָם: וְזָרַק כַּפְּתָן אֶת־הַדָּם
 עַד־מִזְבֵּחַ יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
 וְהִקְטִיר הַחֶלֶב לַגִּיִּת גִּיחָה
 לַיהוָה: וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־
 זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים אֲשֶׁר הֵם
 זָנִים אַחֲרֵיהֶם חֲקַת עוֹלָם תִּהְיֶה
 זֹאת לִפְנֵי יְהוָה: חֲמִישִׁי
 וְאֵלֶּהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית
 יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יִגֹּוֹר
 בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עִלָּה אִו־
 זָבַח: וְאֶרֶץ־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא

(5) את זבחייהם אשר הם זוכחים על פני השדה, *áldozataikat, melyeket áldoznak vala a mezőn*, értsd: melyeket mindeddig áldozni szoktak az egyiptomi bálványimádók szokása szerint, kik isteneiknek a mezőn áldoztak és legott az *elontott vér mellett* mindenféle babonaság közben lakmároztak. Ezeket utánozni tiltja szigorúan az izraelitáknak az Isten igéje, meghagyván nekik, hogy levágandó marháikat a pusztában csakis a szent hajlék bejáratán öljék meg, még pedig *örömaldozatok* (זבחי שלמים) czimén, melynek husát szent helyen törvény szerint költsek el. L. felj. 7, 15—21. — והביאם tárgyragozott perf. conv. hif. בוא-ból, annyit jelent, mint: יביאו אותם. (7) ולא יזבחו עוד, *ne vágják le többé*, értsd: *eszentül*, a mint eddig tették. — לשעירים, *a bakoknak*, azaz: bakalakú bálványok, a milyeneket az egyiptomiak tiszteltek. — אשר הם זנים אחריהם, úgy értendő, mintha lenne *אחריהם* אשר הם זנים ללכת אחריהם, *melyeket kicsapongva követnek*. זנים part. kál, töve: זנה, *kicsapong, fujtalankodik*; használtatik a hűtlen házasságról, átvitt értelemben Izraelről, mely Istenét elhagyván, idegen Istenekeket követ. (8) ואלהם תאמר, *továbbá mondd nekik*. A vāv ואלהם elején módhatározó

- járatához, hogy azt bemutassa az Örökkévaló tisztelétére, azon férfiú irtassék 10 ki nemzetségeiből. Valaki Izrael házából, vagy az idegenek közül, ki tartózkodik közöttük, ki bármily vért eszik: fordulok azon személy ellen, ki vért eszik, és kiirtom azt népe közül.
- 11 Mert a hús lelke a vérben rejlik, én pedig rendeltem azt nektek az oltárra, hogy engeszteljen lelkeitekért; mert a vér az, mely a lélekért engesztel. Azért mondtam Izrael gyermekeinek: egy személy közületek se egyék vért; és az idegen, ki köztetek tartózkodik, se 12 egyék vért. És valaki Izrael gyermekei közül, vagy az idegen, ki tartózkodik közöttük, a ki fog vadállatot, vagy madarat, melyet enni szabad: ontsa annak vérét,

וַיִּבְיֵאוּנוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־זֶה לַיהוָה וַיִּנְכַּרְתָּ הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוּיֹ; וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֹאכַל בְּלֶדְדֶם וְנִתְּתִי בְּנִי בְּנֶפֶשׁ הָאֲכָלָת אֶת־הַדָּם וְהִכַּרְתִּי אֹתָהּ מִקִּרְבֵּ עַמִּיהֶ; כִּי־נֶפֶשׁ הַבֶּשָׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי נֹתְתִיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בְּנֶפֶשׁ וַיִּכְפֹּר עַל־בֶּן אִמְרַתִּי לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יַצִּיד צִיד חַיָּה אֹרְעוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפָּךְ

értelemben veendő, azért: továbbá. (10) כל דם. bármily vért, értsd: akár áldozat, akár nem áldozat vére. — פני, haragom (פָּנִים) szónak e jelentéséről l. M. II. 33, 14.), azért: נָתַן פָּנַי בְּ־, valaki ellen fordulni. (11) כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשָׂר בְּדָם הוּא, mert a hús lelke a vérben rejlik, értsd: akár az ember, akár az állat élete vérével függ. — וְאֲנִי נֹתְתִיו לָכֶם וּגו', én pedig rendeltem azt nektek stb. értsd: rendeltem, hogy szolgáljon tietek stb. נֹתְתִיו tárgyragozott perf. kál נָתַן (adni, átvitt értelemben: rendelni)-ből. — כִּי הַדָּם הוּא בְּנֶפֶשׁ וַיִּכְפֹּר, mert a vér az, mely a lélekért engesztel, értsd: egyedül vérrel engesztelhető az ontott vér bűne. (12) וְהִגֵּר וּגו', és az idegen, stb. Ez alatt értetik a גֵּר צֶדֶק l. felj. 16, 27. (13) אֲשֶׁר יַצִּיד צִיד חַיָּה, a ki vadállatot, vagy madarat fog, a melyek t. i. törvény szerint megehetőek. אֹרְעוֹף אֲשֶׁר יַצִּיד olyan kifejezés, mint אֲשֶׁר יַצִּיד צֶדֶק, melyben a tárgynév ugyanazon töből származik, mint az ige, és így már az utóbbiban talál kifejezést a magyarban, és azért külön fordításra nem szorul; חַיָּה pedig e helyen csakis vadállatot jelenthet, nem pedig barmot (בהמה), mivel ez máshol és más módon nem volt levágható a pusztában, mint áldozat

14 és fődje be porral. Mert minden húsnak a lelke az ő vére, mely lelkével ugyanaz; azért mondám Izrael gyermekeinek: Minden húsnak a vérét ne egyétek. Mert minden húsnak a lelke annak vére; a ki azt meg-
15 eszi, irtassék ki. És valamely személy elhullott, vagy széttépett állatból eszik, akár a honfiak, akár az idegenek közül való, mossa meg ruháit és fürödjék a vízben, és legyen tisztátalan estig,
16 és azután megtisztúl. Hogyha nem mossa meg (ruháit), és testét nem fürösztí, viselje bűnét.

אֶת־דָּמוֹ וְכִסְהוּ בַעֲפֹר: כִּי־נֶפֶשׁ
כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא
וְאָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל־בֶּשֶׂר
לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר
דָּמוֹ הוּא כָּל־אֲגָלְיוֹ וְכִרְתָּ:
וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבִלָה
וְטֶרֶף בְּאֹרֶחַ וּבִגְרָ וּכְבֶּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וּטְמֵא עַד־הָעֶרֶב
וְטָהַר: וְאִם לֹא יִכְבֶּס וּבִשְׂרוֹ
לֹא יִרְחַץ וְנִשְׂא עֹנָו:

XVIII. FEJEZET.

As egyiptomi és kanánita népek szertartásai eltiltása (1—3). Az isteni törvények szentültartása (4—5). Tiltott házasságok (6—18). Fertelmes közössülés (19—27) meg büntetése (28—30).

1 És szóla az Örökkévaló
2 Mózeshez, mondván: Szólj Izrael gyermekeihez, és

יח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

minőségében a találkozás sátra bejáratán. I. felj. 2—6. — ושפך את דמו, ontsa el vérét, értsd: vágja le törvényes módon, úgy hogy minden vére belőle kifolyék. — וכסהו בעפר, és fődje be porral, hogy a vért ne lássák. (14) כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא, értsd: mert minden husnak a lelke, az ő vére, mely lelkével ugyanaz, értsd: דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר, Ebben a versben tehát az דָּמוֹ az alany, הוא pedig vonatkozik דָּמוֹ-ra, mely himnemű. Ellenben a következő: כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא mondatában נֶפֶשׁ az alany, הוא pedig vonatkozik נֶפֶשׁ-re, mely nőnemű. Értelmére nézve mind a két mondat ugyanazzal fejezi ki. A mondat ismétlődése a tárgy fontosságát és a törvény szigorú voltát fejezi ki. (15) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל וְנִי, és valamely személy essik stb. Ebből az következik, hogy már maga az evés teszi tisztátalanná az evőt még akkor is, ha nem érinti a נְבִלָה-t, hanem más valaki azt szájába adja, ő pedig csak lenyeli.

(2) אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. Én, az Örökkévaló a ti Istenetek. Értsd: Én, ki öröktől fogva létezik, vagyok a ti Istenetek, a ki veletek, mikor kihozott

- mondj meg nekik: Én, az Örökkévaló a ti Istenetek.
- 3 Egyiptom földének cselekvése szerint, melyben laktatok vala, ne cselekedjete; és Kanáán földének cselekvése szerint, a hová én titeket beviszlek, ne cselekedjete, és törvényeikben ne járjatek. Itéleteim szerint cselekedjete és törvényeimet tartsátok meg óvatosan, hogy járjatek azokban. Én,
- 5 az Örökkévaló a ti Istenetek. Tartsátok tehát óvatosan törvényeimet és itéleteimet, melyek által az ember, a ki

וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
 כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ-מִצְרַיִם אֲשֶׁר
 יִשְׁבֹּתֶם-בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה
 אֶרֶץ-כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא
 אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ
 וּבְחַקְתֵּיהֶם לֹא תֵלְכוּ: אֶת-
 מִשְׁפָּטֵי תַעֲשׂוּ וְאֶת-חֻקְתֵּי
 תִשְׁמְרוּ לִכְבֹּת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-חֻקְתֵּי
 וְאֶת-מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם

Egyiptomból, szövetségre lépett veletek. (L. M. II. 19, 5), hogy ti legyetek az ő népe, melynek kötelessége Istenének törvényeit híven teljesíteni és az Ő szent nevét hirdetni nemzedékről nemzedékre. Ezen intéssel különösen akkor él a szent szöveg, mikor oly törvényeket szab az Izraelita nép elé, melyek életének *szentelését* czélozzák. Ily alkalommal a szent szöveg, vagy az illető törvény elején, vagy végén e szavakkal él: *אני ה' אלהיכם, én, az Örökkévaló a ti Istenetek*, majd: *אני ה' én az Örökkévaló*, értsd: ki ezeket nektek szentültartásra parancsolja. (3) *כמעשה ארץ מצרים וגו'*, *Egyiptom földének cselekvése szerint* stb., értsd: amily módon ők bálványaitak és isteneiket tisztelik. Egyiptomot és Kanáánt itten csak azért emeli ki külön a szent szöveg, mivel az *elsőben* laktak az izraeliták, és ismerték az egyiptomiak rít bálványait és a szertartásokat, melyekkel azokat tisztelték; az *utóbbiba* pedig jutni készültek, a hol majdan látni fogják népeinek bűnös szokásait. Különbem nemcsak Egyiptom és Kanáán, hanem minden bálványimádó nép vallásos szokásait és szertartásait utánozni tiltja szigorúan e sz. törvény. (4) *את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו*, *itléteim szerint cselekedjete, és törvényeimet tartsátok meg óvatosan*. Az *itéletnél* (משפט) az ok, a melyen alapszik, ismeretes. Ilyenek például a személyes jogot megalapító törvények. L. M. II. 21, 1. A *törvény* (חֻק, vagyis: חֻקֵי) oka gyakran ismeretlen, Isten törvényét pedig még akkor is tartozunk szentültartani, ha mindjárt annak az okát belátni nem bírjuk, például a szertartásos tisztaságról és tisztátalanságról szóló törvények, melyeknek az oka meg czélja előttünk sokszor egészen ismeretlenek. (5) *ושמרתם וגו'*, *tartsátok tehát óvatosan* stb. Az előbbi vers szintén ezt a parancsolatot tartalmazza; de míg az előbbi vers csupán ellentétét képezi azon törvényeknek, melyektől tar-

- azokat teljesíti, élni fog. Én az Örökkévaló. Senki közületek vérrokonához ne közelgessen, hogy szemérmét fedje. Én az Örökkévaló.
- 7 Atyád szemérmét és anyád szemérmét föl ne főd; anyád az, szemérmét fel ne főd.
- 8 Atyád feleségének szemérmét fel ne főd; atyád szemérme az. Nővéred szemérmét, akár atyád leánya, vagy anyád leánya az, akár házon belül született, akár házon kívül, ne főd fel azoknak szemérmét.
- 10 Fiad leányának, vagy leányod leányának szemérmét, fel ne főd azoknak szemérmét, mert szemérmed azok.
- 11 Atyád felesége leányának szemérmét, ki atyád szülötte, nővéred az, szemérmét fel ne főd. Atyád nő-

הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה: ׀
 שֵׁשׁ אִישׁ אִישׁ אֶרְכָּב־שָׂאֵר
 בְּשֹׁרׁוֹ לֹא תִקְרָבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּתָהּ
 אֲנִי יְהוָה: ׀ ׀ עֲרוֹת אָבִיךָ
 וְעֲרוֹת אִמֶּךָ לֹא תִגְלֶה אִמֶּךָ
 הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ: ׀ ׀
 עֲרוֹת אִשְׁת־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה
 עֲרוֹת אָבִיךָ הוּא: ׀ ׀ עֲרוֹת
 אַחֲוֹתֶךָ בֵּת־אָבִיךָ אִו בֵּת־
 אִמֶּךָ מוֹלְדֶת בֵּית אִו מוֹלְדֶת
 חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן: ׀ ׀
 עֲרוֹת בֵּת־בְּנֶךָ אִו בֵּת־בִּתְּךָ לֹא
 תִגְלֶה עֲרוֹתָן כִּי עֲרוֹתֶךָ הֵנָּה:
 ׀ ׀ עֲרוֹת בֵּת־אִשְׁת־אָבִיךָ מוֹלְדֶת
 אָבִיךָ אַחֲוֹתֶךָ הוּא לֹא תִגְלֶה
 עֲרוֹתָהּ: ׀ ׀ עֲרוֹת אַחֲוֹת־אָבִיךָ

tőzknodunk kell, ezen utóbbi vers a parancsolatot tartalmazza, mely szerint Isten szent ítéleteit és törvényeit tényleg teljesítenünk kell. —

הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם ׀ ׀ úgy értendő, mintha lenne: *הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם* 'וגו', *az ember, a ki azokat teljesíti* stb. Nemcsak *tanulmányoznunk* és *megérténünk*, hanem *teljesítenünk*, azaz: tetteleg megvalósítanunk kell az Isten minden parancsolatát. — וְחַי, *élni fog*, értsd: örök életre tesz szert azok szentültartása által. L. a fordítást. וְחַי perf. conv. kál וְחַיִּי-ból. A וְחַי vāv consecutivum, és azért van kámeccel ellátva, mivel közvetlenül a hangjegy (גיגיה) előtt áll. V. ö. M. I. 8, 22, és még más helyen. (6) שָׂאֵר rokonjelentésű főnév בָּשָׂר főnévvel; használtatik *egyedül* (L. alább 12, 13.) és בָּשָׂר névvel *kapcsolatban*, mint e helyen, azért: שָׂאֵר בָּשָׂר, *vérrokona*. — עֲרוּתָהּ nn. főnév עָרָה (kiüríteni)-ből, azért: *szemérmem*. — אֲנִי ה', *én az Örökkévaló*, értsd: eltiltom és meg fogom büntetni azt, ki ezen törvények ellen vétkezik. L. felj. 2. v. a megjegyzést. (7) אִשְׁת־אָבִיךָ, értsd: *anyád*. — אִמֶּךָ, a ki nem atyád felesége. (8) אִשְׁת־אָבִיךָ, értsd: *akár házon belül, akár házon kívül született*, értsd: *akár törvényes, akár törvénytelen leánya*. מוֹלְדֶת part. hifil, használtatik a *született*

- vérének szemérmét fel ne född, mert atyád vérrokona
 13 az. Anyád nővérenek szemérmét fel ne född, mert
 14 anyád vérrokona az. Atyád fivérének szemérmét fel ne född, feleségéhez ne közelgess, nagybátyád felesége
 15 az. Menyed szemérmét föl ne född, fiad felesége az ne född fel annak szemérmét.
 16 Fivéred feleségének szemérmét föl ne född; fivéred szemérmét
 17 mérme az. Feleségednek és az ő leányának szemérmét föl ne född; az ő fiának leányát, vagy leányának leányát el ne vedd, hogy felfedjed annak szemérmét, vérrokonok azok, fajtalanság az.
 18 És feleséged mellé ne vedd el annak nővérét, gyűlöletgerjesztésre, hogy felfedjed
 19 szemérmét mellette életében. És asszonyhoz havi tisztulása tisztátalanságában ne közelgess, hogy felfedjed annak szemérmét.
 20 Felebarátod feleségével ne közösjél, nehogy tisztátalanná váljál

לֹא תִגְלֶה שְׂאֵר אֲבִיךָ הוּא: ׀
 עֲרוֹת אֲחוֹת־אִמְךָ לֹא תִגְלֶה יג
 כִּי־שְׂאֵר אִמְךָ הוּא: ׀ עֲרוֹת יד
 אֲחֵי־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ טו
 לֹא תִקְרַב הַדְּתָהּ הוּא: ׀ עֲרוֹת טז
 כְּלִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אִשְׁתּוֹ בְּנֶדֶה הוּא
 לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ: ׀ עֲרוֹת טז
 אִשְׁת־אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת יז
 אֲחִיךָ הוּא: ׀ עֲרוֹת אִשְׁרָה יח
 וּבָתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת־בֵּת־בְּנֵהּ
 וְאֶת־בֵּת־בְּתוּלָהּ לֹא תִקַּח לְנָלוֹת
 עֲרוֹתָהּ שְׂאֵרָה הִנֵּה זָמָה הוּא:
 וְאִשְׁרָה אֶל־אֲחֻתָּהּ לֹא תִקַּח יח
 לְדַצֹּר לְנָלוֹת עֲרוֹתָהּ עָלֶיהָ
 בְּחַיֶּיהָ: ׀ וְאֶרֶץ־אִשְׁרָה בְּנֵדָתָה יט
 טְמֵאתָהּ לֹא תִקְרַב לְנָלוֹת
 עֲרוֹתָהּ: ׀ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ עִמִּיתָךָ לֹא־
 תִּתֵּן שְׁכִבְתָּהּ לְזָנוֹעַ לְטְמֵאָה כ

gyermekről is L. alább 11.) V. ö. M. I. 48, 6. (14) אחי אביך, értsd: אשת אחי אביך (17) שארה הנכה, *vérrokonok azok*, t. i. az anya és leánya, úgyszintén fiának és leányának leánya. שארה nn. főnév, származik שָׂאָר-ból, és *vérrokonságot* jelent. L. a fordítást. — ומה היא, *fajtalanság az*. זמָה nn. főnév, származik זָמַם (gonoszúl gondolni)-ból. (18) לצרר, *gyűlöletgerjesztésre*, t. i. a két testvér közt. — בחייה, *életében*, értsd: míg testvére még él, mert halála után feleségének testvérét nőül elvenni szabad. (19) בדתה, szószerint: *tisztátalansága folyásában*, értsd: *havi tisztulásában*. L. felj. 12, 2. (20) עמיתך ragozott főnév, rag nélkül; származását és jelentését l. felj. 5, 21. — שכבתך ragozott főnév שכבת (elhálás)-ból mint: קטרתו-ból. קטרתו. — קטרתו-ból: קטרתו לטמאה (tisztátalanná

- 21 általa. És magzatodból ne adj, hogy (a tűzön) átvitessek a Mólekh tiszteletére; és meg ne szentségtelenítsd Istened nevét. Én az Örök-
 22 kévaló. És férfiszemélylvel ne közösülj asszonyi közösülésmódon; utálatosság ez.
 23 Semmi barommal ne közösülj, nehogy ez által tisztátalanná váljál. És asszony ne álljon barom előtt, hogy közösüljön vele; zavar az.
 24 Ne fertőztessétek meg magatokat mindezekkel; mert mindezekkel megfertőzték magukat a népek, kiket én
 25 elűzők előletek. És a föld megfertőztetett; és meglátogatám rajta bűnét, és a föld
 26 kihányá lakóit. Annak okáért tartásatok meg ti szorgalmasan törvényeimet és ítéleteimet, és ne cselekedjetek semmit mindezen utálatosságok közöl; akár a honfi, akár az idegen, ki köztetek
 27 lakik, mert mindezen utálatosságokat tették a föld lakói, kik
 28 előttetek voltak; és a föld megfertőztetett. Hogy a föld ki ne hányjon titeket, ha azt megfertőztetnétek, a mint ki-

כא בָּהּ: וּמִזְרַעָךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר
 לְמַלְךְ וְלֹא תִחַלֵּךְ אֶת־שֵׁם
 כב אֶל־הוָה אֲנִי יְהוָה: שְׁבִיעִי וְאֶת־
 זָכֹר לֹא תִשָּׁבֵב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה
 כג תּוֹעֵבָה הוּא: וּבְכַל־בְּהֵמָה לֹא־
 תִּתֵּן שְׁכָבְתָךְ לְטַמְאָהּ בָּהּ וְאִשָּׁה
 לֹא־תַעֲמֵד לְפָנַי בְּהֵמָה לְרִבְעָה
 כד תָּבֵל הוּא: אֲדֹר־טַמְאֹו בְּכָל־
 אֵלֶּה פִי בְּכָל־אֵלֶּה נְטַמְאוּ הַגּוֹיִם
 אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם:
 כה וּתְטַמְאוּ הָאָרֶץ וְאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ
 עֲלֵיהָ וְתִקַּא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֵיהָ:
 כו מִפְּטוֹר וּשְׁמִרְתֶּם אֹתָם אֶת־
 חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ
 מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה הָאֲזָרָה
 כז וְהִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: פִּי אֶת־כָּל־
 הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשׂוּ אַנְשֵׁי־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר לְפָנֵיכֶם וּתְטַמְאוּ
 כח הָאָרֶץ: וְלֹא־תִקְיֹא הָאָרֶץ אֶתְכֶם
 בְּטַמְאָתְכֶם אֶתְּהָ כַּאֲשֶׁר קָאָה

lenni)-ből. (21) להעביר úgy értendő, mintha lenne: באש, hogy a tűzön átvitessek. V. ö. kir. II. 23, 10. — למלך, a mólekh-nek. A mólekh (moloch) az ammoniták egyik bálványa, melynek tiszteletére gyermekeiket a tűzön átvitték; innen ezen kifejezés להעביר למלך. L. feljebb. (22) משכבי tsz. függő alakú főnév מִשְׁכָּבִים (elhálás)-ból. — תועבה הוא, utálatosság az, azaz: a mitől az ember irtózik. (23) רבע לרבעה tárgyragozott inf. kál רבע (= רָבַע)-ból. — תבל הוא, savar az, mely a természetszabta rendet felbontja. תבל himn. főnév, származik בָּלַל (összezavarni)-ből, mint תָּמַס, mely származik מָסַם-ból. (24) תטמאו fut. hiþpael תִּטְמְאוּ helyett. V. ö. feljebb 11, 24. (28) תקיא fut. hif. töve: קיא, mely a kálban is előfordul. L. alább.—

hányta a nemzetet, mely
 29 előttetek volt. Mert mindaz,
 ki valamit cselekszik mind-
 ezen utálatosságok közül,
 irtassanak ki azon személyek,
 kik azokat cselekszik, nem-
 30 zetségeik közül. Őrizzétek
 tehát ti az én őrizetemet,
 hogy ne cselekedjete sem-
 mit azon utálatos törvények
 közül, melyek végrehajtat-
 tak előttetek, hogy meg ne fertőztessétek magatokat azok
 által. Én, az Örökkévaló a ti Istenetek.

כֹּס אֶתְהַגִּיו אֲשֶׁר לְפָנֵיכֶם: כִּי
 כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת
 הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנַּפְשׁוֹת הָעֹשֹׂת
 מִקֶּרֶב עִמָּם: וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־
 מִשְׁמֵרֹתַי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מַחֲקֹת
 הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לְפָנֵיכֶם
 וְלֹא תִשְׁמְאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם:

XIX. FEJEZET.

*Isten szent voltát tanúsító élet (1—8). A felebaráti szeretet tettlegese-
 sítése (9—18). Tiltott vetés és tiltott ruházat (19). Az eljegyzett szolganő tör-
 vénye (20—22). Az újonnan ültetett fa gyümölcséről az első négy évben
 (23—25). Mindenféle babonáság szigorú eltiltása (26—31). Az öreg ember
 iránti tisztelet (32). Az idegen ember iránti szeretet (33—34). Óvakodás
 minden fajtalan eljűrástól (35—37).*

קדשים.

1 És szóla az Örökkévaló
 2 Mózeshez, mondván: Szólj
 Izrael gyermekeinek egész
 közönségéhez, és mondd nek-
 kik: Szentek legyetek, mert
 szent vagyok én, az Örök-

יִשׁ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־כָּל־עַדְת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים
 תִּהְיוּ בִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה

alanyragozott inf. piél שְׁמַיִם-ból. (29) הַנַּפְשׁוֹת הָעֹשֹׂת, a személyek,
 kik cselekszik, úgy a férfi, mint a nő. (30) וְשִׁמְרֹתֶם אֶת מִשְׁמֵרֹתַי, őrisétek
 tehát az én őrizetemet, értsd: teljesítsétek gondosan parancsolataimat. משְׁמֵרֹתַי
 származását meg jelentését l. M. I. 26, 5. — אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. E kifejezés
 tágabb értelmét l. felj. 18, 2.

(2) קְדָשִׁים תִּהְיוּ וְגו', szentek legyetek, mert szent vagyok, én, az Örök-
 kévaló, a ti Istenetek. Isten szent volta pedig magában foglalja végtelen jó-
 ságát, könnyűületességét és egyéb isteni tökélyeit. Az izraelitának azért
 lehető erkölcsi tökélyesedésre kell törekednie, hogy Istenhez minél hason-
 lóbbá váljék. Ezt pedig kiváltkép az által éri el legbiztosabban, ha az
 élete szentelését célzó törvényeket — minők a házassági, étkezési és

- 3 kévaló, a ti Istenetek. Kí-kí אֱלֹהֵיכֶם: אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אֶל־תִּפְנוּ אֱלֹהֵי־אֲרִיִּלִּים וְאֱלֹהֵי מַסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבְּחוּ: בְּיֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחָרֵת וְהַיּוֹם אַחֲרָיו הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָף: וְאִם
- 4 tek. Ne forduljatok az ál-istenekhez, és öntött isteneket ne csináljatok magatoknak; én, az Örökkévaló a ti
- 5 Istenetek. Hogyha áldoztok örömaldozatot az Örökkévalónak: úgy áldozátok
- 6 azt, hogy kegyelmet eszközöljön nektek. A mely napon azt áldozátok, költessék el, és a másik reggelen; a mi
- 7 pedig megmarad a harmadik napig, tűzben égessék meg. De

hasonló az izraelita életének szentelését czélzó törvények — híven érvényesíti. (3) אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, kiki kövületek tisztelje anyját és atyját. A szülék iránti tisztelet, mint a tíz Igében (L. M. II. 20, 12), úgy itt is alapját veti erkölcsös életünknek. Míg azonban a tíz Igében előbb az atyát, itt első helyen az anyát említi a szent szöveg azért, hogy gyermeki tiszteletünk mind a két szülő iránt egyenlő legyen. Hogy a tisztelet e helyen תִּירָאוּ (töve: ירא, félni) által van kifejezve, ez arra tanít, hogy szülőink nemcsak gyermeki szeretetünk és kegyeletünk, hanem föltétlen tiszteletünk szent tárgya legyenek. — וְאֶת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ, és nyugalomnapjaimat tartásotok meg óvatosan, értsd: a szombat napját, mely arra tanítson bennünket, hogy Isten teremtette a világot (L. M. II. ugyanott), és a szent ünnepeket, melyek emlékezetül szolgáljanak, hogy Isten kihozott bennünket Egyiptomból, minélfogva Ő Izrael Istenévé és viszont Izrael az Ő népévé (L. M. II. 19, 4. 5.) vált. Ezért a vers e szavakkal záródik be: אֲנִי יְהוָה, én, az Örökkévaló a ti Istenetek. (4) אֶל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים, ne forduljatok az ál-istenekhez, értsd: szívetekben, hanem ragaszkodjatok egész szívvel és lélekkel az örökkévaló Egyistenhez. — אֱלִילִים tsz. főnév אֱלִיל (= אל, nem)-ból, így neveztetnek az ál-istenek, mivel nem-istenek és hiábavalók. — וְאֱלֹהֵי מַסְכָּה, öntött isteneket, értsd: ezüst és aranyból készített. V. ö. M. II. 32, 15. מַסְכָּה nn. főnév, származik גָּסַךְ (önt)-ből. (5) לִרְצֹנְכֶם תִּזְבְּחוּ, áldozátok azt úgy, hogy kegyelmet eszközöljön nektek, értsd: járjatok el úgy, a mint a törvény (L. a következő verseket) azt megszabja. לִרְצֹנְכֶם gen. object., azért: hogy nektek kegyelmet eszközöljön (nem pedig kegyelmeteknek). V. ö. felj. 1, 3., וְהַיּוֹם אַחֲרָיו pedig tárgyazozott fut. kál זָבַח-ból. (6) וּמִמָּחָרֵת, és a másik reggelen, értsd: a második napon egészen estig. L. feljebb 7, 16. (7) הָאֶחָד יֵאָכֵל וְהַיּוֹם אַחֲרָיו, Ennek és a következő

ha elköltendő lett volna a harmadik napon: utálatos az, nem fogadtatik el 8 kegyelmesen. És a ki eszi, viselje bűnét, mert az Örökévaló szentségét megszentégtelenítette; és azon személy irtassék ki nemzetségeiből. És mikor learatjátok 9 földetek termését, ne arasd le egészen meződnek szélét; és aratásod hulladékát föl 10 ne szedjed. És szőlődet ne böngészd, és egyes szőlőszemeket ne szedj föl; a szegénynek és az idegennek hagyjad azokat. Én, az Örökévaló a ti Istenetek. Ne lopjatok; és ne tagadjatok,

פגור szónak a magyarázatát l. feljebb 7, 18. (8) עונו ישא tárgyragozott tsz. part. kál. Értelme: *a ki azt eszi*. — עונו ישא. E kifejezésnek a magyarázását l. felj. (9) ובקצרכם את קציר ארצכם csak annyit fejez ki, mint: ובי תקצרו, *mikor learatjátok földetek termését*. ובי תקצרו, *oly módú kifejezés, mint: ויצעק צעקה* (M. I. 27, 34.), vagy: ויחרר חרדה (ugyanott, 33.), melyekben az ige és a főnév ugyanazon tőből valók. ובקצרכם ragozott inf. kál ובקצרכם (mint: בפשמעכם) helyett, szószerint: *learatástokban*; feloldva: *mikor learattok*. — לקצר — לא תכלה, *ne arasd le egészen*. Mivel a mondat főszűly a *módhatárosóra* esik, azért ez igealakban fejeztetik ki, a cselekvésszó pedig infinitívussal. — לקט hn. főnév, származik לקט (felszedni)-ből, azért: לקט, a mit felszednek, azaz: az egyes kalászkok, melyek aratás közben a földre hullnak. — תלקט, fut. piél לקט-ból. (10) וזרמך לא תעולל, *szőlődet ne böngészd*, értsd: hátramaradt silány szőlőgerezdek leszedése végett ne fordulj vissza. — תעולל fut. piél עלל-ból, mely valami ismétlődő cselekvést fejez ki. — ופרט וגו' *és az egyes szőlőszemeket* stb. פרט hn. főnév, származik פרט-ból, mely annyit jelent, mint: *egyed szavakat kiejteni, vagy énekelni* (Ámosz 6, 5.), azért פרט, *egyed gabonaszemek*. — לעני ולגר תעוב אתם, *a szegénynek és az idegennek hagyj azokat*, t. i. az egyes kalászkokat a mező szélén (פאה); a lehullott egyes kalászkokat (לקט); a hátramaradt silány szőlőgerezdeket (עללית) és a lehullott egyes szőlőszemeket (פרט), hogy a szegény és az idegen abban részesüljenek. — אני ה' אלהיכם, *én, az Örökévaló a ti Istenetek*, a ki t. i. nektek ezt parancsolja. L. felj. (11) ולא תבחישו, *és ne tagadjatok*, V. ö. felj. 5. 21. — ולא

- és ne bánjatok hamisan
 12 egyik a másikkal. És ne esküdjetek nevemre hamisan, mert ez által megszenteltened Istened nevét. Én,
 13 az Örökkévaló. Ne erőszakoskodjál felebarátodon, és ne rabolj; a napszámos munkadíját ne hagyd magad-
 14 nál reggelig. Ne szídalmazz süketet, és a vak elé ne vess gáncsol, hanem félj a te Istenedtől. Én, az Örök-
 15 kévaló. Ne kövessetek el jogtalanságot az ítéletben; ne kiméld a szegénynek személyét, és ne tiszteld a

וְלֹא־תִכְחָשׁוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ אִישׁ
 בְּעֵמִיתוֹ: וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי
 לְשֹׁקֵר וְחָלַלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ
 אֲנִי יְהוָה: לֹא תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ
 וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תִלְוֶיךָ פְּעֻלַּת שְׂכִיר
 אֶתֶּךָ עַד־בֶּקֶר: לֹא־תִקַּל לַחֹרֵשׁ
 וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל
 וּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: לֹא
 תִשָּׂא פְּנֵי־דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי

ישקר, annyit jelent, mint: *ולא תעשו שקר*, és ne bánjatok hamisan. עֲשֶׂה שֹׁקֵר בִּי (Sam. II. 18. 13.), *hamisan bánt vele*. — עמיתו, e szónak a származását meg jelentését l. feljebb 5, 21. (12) *ולא תשבועו בשמי לשקר*, és ne esküdjetek nevemre hamisan, értsd: ne esküdjetek nevemre hamis dolog bebizonyítására. V. ö. felj. 5, 22. 24. — וחללת את שם אלהיך, ha t. i. visszaélsz szent nevével és általa hamis dolgot igaznak állítsz. חלל szónak ezen jelentéséről l. M. II. 31, 14. — אני ה', én, az Örökkévaló, értsd: eltiltom ezt és nem hagyom büntetés nélkül azt, a ki ez ellen cselekszik. (13) *לֹא תעשק את רעך*, ne erőszakoskodjál felebarátodon; értsd: ne kövess el iránta semminemű erőszakoskodást, mi által jogaiban megsérted. V. ö. felj. 5, 21. — *ולא תגזל*, és ne rabolj. גזל igének voltaképi jelentését l. felj. 5, 23. — *ולא תלוך* fut. hif. לוך (éjjel maradni)-ból, 2. sz. hu., azért: *ולא תלוך*, és ne engedj, hogy maradjon; így aztán *פעלת שכיר*, a napszámos bérét, az ige tárgyias vonzata; de másképen is lehet a fut. *לוך* (= לוך)-ból 3. sz. mn., és akkor *פעלת שכיר* a mondat alanya, azt jelentvén: *a napszámos díja ne maradjon nálad reggelig*. Az összefüggés az első felfogás mellett szól. (14) *לֹא תקלל חרש*, süketet ne szídalmazz. Jóllehet nem hallja, bűnöd mégis oly nagy, akár hallja. Ép ügy értendő a következő: *לפני עור לא תתן מבשל*, vak elé ne vess gáncsol. Ámbár nem látja és porbe nem foghat érte, de Isten látja gazságodat és megtorolja rajtad. Ezen intó szavak: *וראת מאלהיך*, hanem félj Istenedtől azért következnek efféle törvények után, annak jelentésére, hogy Isten, ki bűnös cselekedeteidet ismeri, meg fog téged azért büntetni. (15) *לֹא תשא פני דל*, ne kövessetek el jogtalanságot az ítéletben, értsd: ne hozzátok hamis ítéletet. — *לֹא תישא פני דל*, ne kiméld a szegénynek személyét פני דל szó szerint azt jelenti, valakinek arcát, azaz: személyét emelni,

- nagynak tekintélyét; igazság szerint ítéljed felebarátodat. Ne járd, mint árulkodó, néped között, ne állj vissza felebarátod vérénél. Én, az
- 16 **16** Örökkévaló. Ne gyűlöld atyafiadat szívedben; inteni intsed embertársadat, hogy ne
- 17 **17** viselj bünt miatta. Ne állj bosszut és ne őrizz bántal-

גָּדוֹל בְּצַדִּיק תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ :
 לֹא-תֵלֵךְ רֵכִיל בְּעַמִּיךָ לֹא תַעֲמֹד
 יוֹ עַל-יָנֵם רַעַךְ אֲנִי יְהוָה : לֹא-
 תִשְׂנֵא אֶת-אֲחִיךָ בְּלִבְּךָ הוֹכַח
 יז תוֹכִיחַ אֶת-עַמִּיתְךָ וְלֹא-תִשְׂנֵא
 יח עָלָיו הַטָּא : לֹא-תִקַּם וְלֹא-תִטַּר

átvitt értelemben: valakit kimélni. Ép úgy **גָּדוֹל בְּצַדִּיק** valakinek arczát, azaz: személyét, vagy *tekintélyét tisztelni*; átvitt értelemben: valakit nagy-rabecsülni. — **בְּצַדִּיק תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ**, igazság szerint ítéljed felebarátodat. Ez végre röviden elmondja az egész versnek nagy horderejű erkölcsi tartalmát. **(16)** **לֹא תֵלֵךְ רֵכִיל בְּעַמִּיךָ**, ne járd, mint árulkodó, néped között, értsd: ne járd házról házra, kikélmelni másnak ügyeit-bajait, hogy azokat tovább hordjad és eláruljad. **רֵכִיל** (töve: **רָכַל** = **רָגַל**) hn. melléknév accusativusban határozói értelemben, azért: *mint árulkodó*. — **לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רַעַךְ**, ne állj vissza felebarátod vérénél, ha t. i. felebarátod vére, azaz: élete veszélyben forog, akkor ne tartózkodjál megmentésétől, hanem törekedjél a mennyire tőled telik, hogy a veszedelmet róla elhárítsad. — **אֲנִי יְהוָה**, én, az Örökkévaló, értsd: parancsolom azt. **(17)** **לֹא תִשְׂנֵא אֶת אֲחִיךָ בְּלִבְּךָ**, ne gyűlöld atyafiadat szívedben, értsd: ne rejtse el reávaló neheztelésedet kebledben, hanem mondd meg neki nyíltan, mid van szívedben ellene; a mint ezt a szent szöveg magyarázza, mondván: **הוֹכַח תוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ**, *inteni intsed embertársadat*, ha t. i. gonoszúl cselekedett, **וְלֹא תִשְׂנֵא עָלָיו הַטָּא**, *hogy ne viselj bünt miatta*. Mert ha őt nem figyelmezteted elkövetett vétkére, akkor majd neked rovatik fel bűnül. **הוֹכַח**-nak és **וְלֹא תִשְׂנֵא**-nak a töve **יָכַח** (mely a kálban nem fordul elő), többnyire híflben állván, azt jelenti: *inteni valakit, hibáiról őt meggyőzni*. Az ige ismétlődése (infinitivus a határozott módú igével) e helyen a cselekvés nyomatékos voltát jelöli. V. ö. M. I. 2, 16. **(18)** **לֹא תִקַּם וְלֹא תִטַּר**, *ne állj bosszút, s ne őrizd a bántalmat*, azaz: ne bánjál rosszul felebarátoddal, mivel ő rosszul bánt veled, sőt rá se gondold, hogy valaha bántott. Bőleseink a bosszuállás (**נִטְרָה**) és a bántalomörzés (**נִקְיָה**) közti különbséget igen találóan így határozzák meg: „Kérlek“ — úgymond felebarátjának — „add kölcsön fejszédet“! „Nem adom“! hangzik a felelet — Máskor ez megint kéri amattól sarlóját kölcsön. Mire ez azt feleli: „Nem adom azért, mivel te sem adtad meg fejszédet, mikor tőled kölcsön kértem“! Ez bosszuállás (**נִקְיָה**). De ha így felel neki: „Ime, a kért sarló! Nem vagyok én olyan ember, mint te, ki a napokban tőlem megtagadtad a kölcsönkért fejszédet“! Ez bántalomörzés (**נִטְרָה**), mivel szívében őrizte a bántalmat. — **תִּקַּם** fut. kál **נִקַּם**-ból; **נִטַּר** fut. kál **נִטַּר**-ból. Mind a két ige e helyen a

mat polgártársaid ellen, hanem szeresd felebarátodat mint tenmagadat. Én, az 19 Örökkévaló. Törvényeimet tartásatok meg szorgalmatosan: két nembeli barmot ne hozz össze közösülés végett; szántóföldedet ne vedd be kétnemű vetőmaggal és kétnemű saátnézruha ne 20 jöjjön fel reád. Ha férfi közösül asszonnyal, ez pedig rableány, eljegyezve férfiúnak, de váltva meg nem váltatott, másképen sem adatott neki

אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֵּת לְרֵעֶךָ
 כְּמִוֶּדְךָ יִגְנִי יְהוָה: אֶת־חֻקֹּתַי
 תִּשְׁמְרוּ בְּהִמְתָּד לֹא־תִרְבִּיעַ
 בְּלֵאָיִם שָׂדֶךָ לֹא־תִזְרַע בְּלֵאָיִם
 וּבְגֵד בְּלֵאָיִם שְׁעִמְנוּ לֹא יַעֲקֶה
 עֲלֶיךָ: וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשֶּׁה
 שְׁכֵבְת־זָרַע וְהוּא שֹׁפֵחַ נְחֻרְפַּת
 לְאִישׁ וְהַפְּדִיהָ לֹא נִפְדָּתָה אוֹ

személyt — kin bosszút állnak — accusativusban vonzza. — ואהבת לרעך *hanem szeresd felebarátodat.* Törekedjél mindenben javát elősegíteni. אהב ige kétféle vonzattal fordul elő, é. p. a személy vagy tárgy accusativusával (את) és a dativussal (ל). Az első akkor alkalmaztatik, ha magát a tárgyat vagy személyt jó tulajdonságai miatt szeretjük, ilyen legyen az Isten iránti szeretet is, mely Isten és szent tulajdonságai ismeretéből folyik; a ל-dal való vonzat pedig akkor használtatik, ha valaki iránt szeretettel viselkedünk, annak javára (dativus ethicus) meg használatára; ilyen legyen a felebaráti szeretet, mely az embertársat vallás-, rang- és nemzetiségkülönbség nélkül egyaránt illeti. V. ö. M. I. 29, 30. כמודך, *mint tenmagadat*, értsd: valamint törekszel saját hasznod előmozdítására, úgy légy rajta, hogy mindig — a mennyire tőled telik — felebarátod javát elősegítsd. (19) את חקתי תשמרו, *törvényeimet tartásatok meg.* Értsd: a természeti törvényeket, melyeket én szabtam, ne zavarjátok össze. — תרביע fut. hífil רבע (= רבץ, hever)-ből. — בלאים (mivel pauzában áll, különben: בלאים) párosszámú főnév בלא-ból, töve: בל (= כלה) bezárni: innen: בלאים két nembeli tárgy együtt (mintegy egybezárt), u. m. két nembeli állat, gabna, növény, vagy szövet. — שעמנו két nemű növény (gyapot és len)-ből készült ruhának idegen (kopt) neve. (20) נחרפת part. níf. נחרף-ból, mely ige a piélben (חרף) azt jelenti: *odaadni* (megvetés értelmében); ugyanazon értelemben használtatik itt a szenvedő (nífál) formában, azért: נחרפת, *eljegyezve.* — והפדה לא נפרהה infinitivus határozott módú ígével a cselekvés nyomatékos voltának kifejezése végett. (L. M. I. 31, 30. és még más helyen); csakhogy itt az infinitivus más (hofál) és a verbum finitum ismét más (nífál) formájú ige, ami csak ritkán fordul elő; rendesen az infínit. és a verbum finitum ugyanazon ragozási formájú ígék. — הפשה nn. főnév, annyit tesz, mint: הפש, *szabadság*; ellenben הפשה (a vers végén) perf. puál. L. a fordítást. — בקרת nn. főnév בקר-ból, mely ige a piélben

a szabadság: ostorozással fenyítendő meg; ne ölesse nek meg, mert meg nem szabadítottatott. Ő pedig (a férfi) vigye be vétekkáldozatát az Örökkévaló tiszteletére a találkozás sátrának bejáratához: egy kost vétekkáldozatnak. És az áldozár engeszteljen érette a vétekkáldozatnak szánt kossal az Örökkévaló színe előtt büne miatt, melyet elkövetett; és megbocsáttatik neki büne, melyet elkövetett. És mikor

כא חֲפֵשָׁה לֹא נִתְּנָהּ לָהּ בְּקִרְתָּהּ הַהִיא
 לא וימתו בִּיְדֵי חֲפֵשָׁה: וְהִבִּיא
 אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
 כב מוֹעֵד אֵיל אֲשֵׁם: וְכִפֹּר עָדָיו
 הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאֲשֵׁם לִפְנֵי יְהוָה
 עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח
 לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ
 כג שְׁלִישׁ וּכְיִתְּבֹאוּ אֶרֶץ־הָאֲרָץ
 וְנִמְעַתְּם בְּלִעְיֵן מֵאֲכָל וְעַרְלֹתֵם
 עַרְלֹתוֹ אֶת־פְּרִיֹו שְׁלֹשׁ שָׁנִים
 וְהָיָה לָכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאָכֵל:
 כד וּבִשְׁנָה הַרְּבִיעִת יְהִיָּה כָּל־פְּרִיֹו

bementek a földre és ültettek bármely gyümölcsfát: tekintésék gyümölcsét elborítottnak; három évig legyen nektek elborított, meg nem ehető. És a negyedik évben legyen minden

annyit jelent, mint: *vizsgálni*, átvitt értelemben: *büntetni*. (V. ö. פָּקַד igének voltaképi és átvitt értelemben használt jelentését. M. II. 20, 5; azért: בְּקִרְתָּהּ, fenytés. A vers egyes részleteinek ezen értelmezéséből kiviláglik, hogy az egésznek az az értelme: A férfinak eljegyzett szolgán (שִׁפְחָה חֵרוּפָה), ki mielőtt szabadságát megnyerte volna, más férfúval közösült, *ostorozással* (azaz: מַלְקוּת) volt megbüntető, nem pedig *haldállal*, mint a házasságtörés esetében. V. ö. alább 20, 10. (21) והביא וגו', ő pedig t. i. a bűnös férfi *vigye te* stb. (23) וכי תבאו אל הארץ, és mikor bementek a földre, t. i. az ígéret földére v. Kanáán földére. Eddigélé olyan törvényekről volt a szó, melyek az izraelita *személyét* illetik (חֻבוֹת הַבַּיִת), és melyek azért *mindenütt* érvényesek; az e két versben (23—24) foglalt törvény pedig csak az ígéret földén bir teljes érvényességgel (חֻבוֹת הָאֲרָץ). — ועירלתם ערלתו את פריו, szószerint: borítsátok el boritékával gyümölcsét, értsd: *tekintsétek gyümölcsét elborítottnak*, azaz: hozzá nem férhetőnek, eltiltottnak. — יהיה לכם ערלים. Az egyszámú himn. íge: יהיה vonatkozik az előtte álló: פְּרִיֹו-ra, mely szintén egysz. hn. főnév. Úgyszintén: Daczára annak, hogy tsz. melléknév, mégis פְּרִיֹו-nak jelzője, mely mint gyűjtőnév többesszámban nem használatos. (24) הלולים tsz. főnév, származik הָלַל (hálálni)-ből, és elvont fogalmat jelöl: *háladás*, mintha lenne: פְּרִיֹו־הַלִּילִים, *háladás gyümölcse*, mint a melyik háladás közben volt elköltendő Jeruzsálemben, mint a tized (מַעֲשֵׂר). V. ö. M. V. 14, 23.

gyümölcse szentség, hála- כה קדש הלולים ליהוה: ובשנה
adásul az Örökkévaló tisz- החמישית תאכרו את פרו
25 teletére. És az ötödik évben להוסיף לכם תבואתו אני יהוה
egyétek meg gyümölcset, כו אלהיכם: לא תאכלו על הדם
hogy szaporítsa nektek ter- כו לא תנחשו ולא תעוננו: לא
mését. Én, az Örökkévaló a תקפו פאת ראשכם ולא תשחית
26 ti Istenetek. Ne egyétek a כה את פאת זקנד: ושרט לנפש
vér mellett. Ne jósoljatok לא תתנו בבשרכם ובתבת
se kígyókból, se felhőkből. קעקע לא תתנו בכם אני יהוה:
27 Ne nyírjátok le kerekre ha-
jaitok végét, és ne vágd le
28 simára szakállod végét. Meg
halott miatt ne csináljatok bevágást testeteken; és be-
szúrt bélyeget ne csináljatok magatokon. Én, az Örökké-

(25) להוסיף לכם תבואתו, hogy szaporítsa nektek termését, értsd: e törvény szentültartása által szaporán termi nektek gyümölcset a fa, melyről van a szó. — אני ה' אלהיכם, én, az Örökkévaló a ti Istenetek — megígérem ezt. (26) לא תאכלו על הדם, ne egyétek a vér mellett, értsd: a bálványimádók szokása szerint. V. ö. felj. 17. 5. — לא תנחשו, kígyókból ne jósoljatok. לא תנחשו fut. piél, származik נחש-ból (denominativum), azért: kígyókból jósolni. — ולא תעוננו, se ne felhőkből. תענונן szintén ענן főnévből származó ige, é. p. fut. piél. Egyébiránt e tilalom nemcsak a kígyók és felhőkből való jóslásra, hanem minden hasonló jövőmondásra is vonatkozik. (27) לא תקיפו פאת ראשכם, hajaitok végét le ne nyírjátok kerekre. ראשכם úgy értendő, mintha lenne: שער ראשכם, fejetek hajait; פאת pedig függő alakja פאה (L. jelentéséről M. II. 27, 14.)-nak, mely e helyen a halántékon levő hajat jelöli. Ezt nem szabad levágnatok olyformán, hogy a fej az által kerekre legyen megnyírva. Mindez ki van fejezve תקפו által, mely fut. hif. זקה (levágni)-ből, és rokonjelentésű קוף (körben futni)-fal. — ולא תשחית את פאת זקנד, meg szakállod végét le ne vágd simára. ולא תשחית fut. hif. שחת igéből, mely a híflben rendesen annyit jelent, mint: elrontani; itt pedig, a hagyomány szerint: leborotválni. (28) ושרט לנפש, meg halott miatt ne csináljatok bevágást testeteken, a mint azt tették a bálványimádók gyász jeléül. שרט hn. fn. שרט (bevágni)-ből. V. ö. alább 21. 5. נפש pedig, itt holt személyt jelent. V. ö. alább 21. 1. — וכתבת קעקע stb., se beszúrt bélyeget stb. Ez szintén a pogányok szokása volt, hogy hegyes eszközzel szúrtak valamely bélyeget isteneik tiszteletére. nn. főtzből כתב-ból, mint קשרת. קעקע pedig négybetűjű (quadriliterum) főnév קצע (szúrni)-ből, mely ige csak a misnai nyelvben, é. p. a piélben, fordul elő: בקעקע, מקעקע, stb. — אני ה', én, az Örökké-

29 való. Meg ne gyalázd leányodat, hogy őt paráznságra adjad, nehogy a föld megfertőztessék, és megteljen a föld fajtalansággal.

30 Nyugalomnapjaimat tartsátok meg óvatosan, és szentélyemet tiszteljétek. Én, az

31 Örökkévaló. Ne forduljatok a halottidézőkhöz és a jövendőmondókhoz; ne kívánjatok tisztátalanná válni azok által. Én, az Örökké-

32 való a ti Istenetek. Az ősz ember előtt kelj föl, és tiszteld az öreg személyét, és félj Istenedtől. Én az Örök-

33 kévaló. És ha idegen lakik nálad, földeteken, ne kinoz-

כט אל-תחלל את-בתך להונותה
ולא-תונה דארץ ומלאה דארץ
ל זמה: את-שבתתי תשמרו
לא ומקדשי תיראו אני יהוה: אל-
תפנו אל-האבת ואל-הידיענים
אל-תבקשו לשמאה בהם אני
לב יהוה אלהיכם: מפני שיבה
תקום והדרת פני זקן ויראת
מאלהיך אני יהוה: ס רביעי
לג וכי-יגור אתך גר בארצכם לא

való, értsd: eltiltom azt. (29) אל תחלל וגוי, meg ne gyalázd stb. הלל igének tulajdonképi és átvitt értelemben vett jelentését I. M. II. 31, 14. — והונותה tárgyragozott inf. hifil ונה-בól. — זמה nn. főnév, származik זמ-בól, mely többnyire azt jelenti: gonoszúl gondolkozni, azért: זמה, fajtalanság. (30) את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו, nyugalomnapjaimat tartsátok meg óvatosan, és szentélyemet tiszteljétek, értsd: szombat és ünnepnapjaimat és minden szent intézményemet, melyek Izráel életének szentelését czélozzák, tartsátok meg óvatosan. Ezen alapvető parancsolat (L. felj. 3. v.) itt az élet szentelését czélzó törvényeknek mintegy zárkövét képezi. מקדשי nemcsak a szent hajlékot, hanem minden szent intézményt jelöl. — אני ה', én, az Örökkévaló, értsd: parancsolom azt. (31) אל תפנו וגוי, ne forduljatok stb. azaz: lelketekben ne hajoljatok feléjük. — אבת tsz. hn. főnév, egyesszámban: אוב (= אבב), tömlő, így nevezetik üres voltárol. Átvitt értelemben használtatik a halottidézőről, ki állítólag a halottat sirjából felidézte. — ידיענים tsz. hn. főnév egyesszámban: ידע, származik ידע (tudni)-ból, azért: ידע, tudó, ki állítólag a jövendőt tudja, azért: ידיענים, jövendőmondók. — לשמאה hosszabbult inf. kál שמש-בól. — אני ה', én, az Örökkévaló a ti Istenetek, értsd: ki titeket szentel e parancsolatai által. (32) מפני שיבה תקום, ősz ember előtt kelj föl, akarki legyen, rang- és valláskülönség nélkül. — והדרת פני זקן, és tiszteld az öreg személyét. Ez alatt értetik a bölcs, kinek, tudománya miatt, tisztelettel tartozunk מאלהיך, és félj Istenedtől. Mivel az igazi tisztelet nem annyira formai, mint inkább szívbeli kötelesség, azért teszi hozzá a szent szöveg e törvényhez a szavakat: félj Istenedtől, ki szíved minden indulatát ismeri. — אני ה', én, az Örökkévaló, értsd: parancsolom azt. (33) וכו' fut.

- 34 zátok őt. Mint a honfi kö-
zületek, úgy legyen nektek
az idegen, ki nálatok lakik;
és szeresd őt, mint tenma-
gadát; mert idegenek volta-
tok Egyiptom földén. Én
vagyok az Örökkévaló, a ti
35 Istenetek. Ne gyakoroljatok
jogtalanságot az itéletben:
se hosszmértékben, se súly-
mértékben, se ürmértékben.
36 Igaz mérleg, igaz súly, igaz
éfáh és igaz hím legyen nek-
tek. Én vagyok az Örökké-
való, a ti Istenetek, ki ti-
37 teket kihoztalak Egyiptom földéről. És tartsátok meg óva-
atosan minden törvényeimet és minden ítéleteimet, és csele-
kedjétek azokat. Én, az Örökkévaló.

לֹא תונו אִתּוֹ: בְּאֵזְרָה מִכֶּם יִהְיֶה
לְכֶם הַגֵּר | הַגֵּר אֶתְכֶם וְאַהֲבַתְ
לוֹ כְּמוֹד בְּיָגִירִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ
לֹא מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לֹא
תַעֲשׂוּ עֵוֶל בְּמִשְׁפַּח בְּמִדְרֵה
לוֹ בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוּרָה: מֵאֲנִי צֶדֶק
אֲבִי-צֶדֶק אִיפַת צֶדֶק וְהֵן צֶדֶק
יִהְיֶה לְכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
לוֹ מִצְרַיִם: וְשִׁמְרַתֶּם אֶת-כָּל-חֻקֹּתַי
וְאֶת-כָּל-מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
אֲנִי יְהוָה: פ חמישי

hif. יָגַה (kinoz)-ból, mely többnyire hifilben használatos, azért: לֹא תונו, *ne kinozdátok őt*, t. i. az idegent, se szóval, se tettel ne éreztesd vele, hogy idegen, hanem részesüljön minden polgári jogban, mint maga a honfi (אזרה). L. a következő verset. — וְאַהֲבַת לוֹ וְגוֹי, *és szeresd őt* stb. אהב jelentését לֹא viszonyítóval l. felj. 18. v. — אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, *én vagyok az Örökkévaló, ti Istenetek*, a ki kihozott titeket Egyiptomból, hogy legyenek a ti Istenetek. (35) מֵרָה (nn. főnév, מָדַד [mérni]-ből) a hosszmértékről, מִשְׁקָל (hn. fn., származik שָׁקָל [súly]-ből) a súlymértékről, és מִשׁוּרָה (ugyancsak nn. főnév מִשָּׁר [mely ige a héberben nem fordul elő]-ből) ürmértékről használatos. (36) מֵאֲנִי מֵאֲנִי jelzői jelentésű vonzati viszony (st. constr.) azért: *igaz mérleg*: ép úgy a következők: אֲנִי צֶדֶק, אֲנִי צֶדֶק, אֲנִי צֶדֶק és אֲנִי צֶדֶק. — מֵאֲנִי függő alakja מֵאֲנִי (= מֵאֲנִי) -nak, mely אֵן (fül)-ből származván, kétkaru mérleget jelöl, innen a *dualis*. — אֲנִי צֶדֶק függő alakja מֵאֲנִי -nak, voltaképen köveket jelöl, itt azonban: *súlymértéket*, mivel eleintén azokat használták a súly meghatározására. — אִיפַת függő alakja אִיפַת -nak, melynek magyarázatát L. M. II. 16, 36. — הֵן הֵן változatlan függő alakja הֵן -nek, melyet bor, olaj és másnemű folyadékok megmérésére használtak. — אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹי, *én vagyok az Örökkévaló, ti Istenetek* stb., a ki szövegre lépett veletek, hogy legyen Istenetek, kinek törvényeit híven teljesítétek. (37) וְשִׁמְרַתֶּם וְגוֹי úgy értendő, mintha lenne: *tartsátok meg óvatosan*.

- ád a môlekheknek, hogy meg
 5 ne ölje őt: Akkor én fordulok azon férfiú ellen és az ő családja ellen, és ki fogom irtani őt és mindazokat, kik kicsapongva őt követik, hogy kicsapongással köves-
 6 sék a môlekhet, nemzetségük közepéből. És a mi a személyt illeti, ki fordulni fog a halottidézőkhöz és a jövendőmondókhoz, hogy azokat kövesse: azon személy ellen arczomat fogom fordítani, és ki fogom irtani őt
 7 nemzetsége közepéből. Hanem szenteljétek magatokat és legyetek szentek, mert
 8 én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek. És tartsátok meg óvatosan törvényeimet és teljesítsétek azokat; én
 9 vagyok az Örökkévaló, a ki megszentellek titeket. Mert valaki atyját, vagy anyját átkozza, ölessék meg; aty-

tenni ellene, hogy a birói szék őt halálra elítélhesse: azért megérdemlett büntetésétől még nem menekül meg, mert akkor: (5) ושמתי אני את פני ב"ב, *én fordulok ellene* stb. — באיש ההוא, *én fordulok ellene* stb. — שום פנים ב"ב, *annyt jelent, mint: בתן פנים ב"ב*. L. felj. 3. v. — והגוים אחריו, *kik kicsapongva őt követik*. ונה אחריו *ast jelent kicsapongva valakit követni*. (6) אל האבת וגו', *a halottidézőkhöz* stb. L. ennek a magyarázatát felj. 19, 31. — אתו nem vonatkozhatik az előtte való גַּפְשׁ-re, mert ez nőnemű, hanem אִישׁ-ra, mely alatta értetik. L. felj. 5. v. (7) והתקדשתם וגו', *szenteljétek meg magatokat* stb., az által, hogy a bálványimádók rút szokásaitól szigorúan tartózkodtok, úgy szentek lesstek, mert én vagyok az Örökkévaló, ti Istenetek, kihez szent erkölcsös élet által kell ragaszkodnotok. (8) ושמרתם את חקתי, *tartsátok meg óvatosan törvényeimet*, melyekről imént szó volt, és melyek a következő versekben (9—21) csak azért ismételtetnek, mert itt a halálbüntetésről van szó, melyet az isteni törvény a bűnösre mér. (9) ואת אמו, *vagy anyját*. A ואו elején nem *kapcsoló*, hanem *különző* kötőszó értelemben áll, azért: *vagy*. — רמיו ragozott (רמיום) többesszámú főnév, mely a *halálos bűn* megjelölésére használtatik (V. ö. M. II. 22, 1. 2.). — רמיו בו

- ját, vagy anyját átkozta, halála bűne rajta van.
- 10 Valaki házasságtörést követ el, valamely férfi feleségével, a ki társának feleségével házasságtörést elkövet: ölessék meg, a házasságtörő férfiú és a házasságtörő asszony. És ha valaki hál atyja feleségével: atyja szemérmét fődte fel; ölessenek meg mindketten; haláluk bűne rajtuk van. Ha valaki hál menyével: ölessenek meg mindketten, iszonyú zavart követtek el; haláluk bűne rajtuk van. Ha valaki hál férfiszemélylyel, mint egy asszonynyal, utálatosságot követtek el mindketten; ölessenek meg; haláluk bűne rajtuk van. És ha valaki asszonyt vesz el és anyját: fajtalanság az; tűzben égessék meg őt és azokat, hogy ne legyen fajtalanság köztetek. És ha valaki közösül barommal, ölessék meg, és a barmot is öljétek meg. A mely asszony közeleg baromhoz, hogy közösüljön vele: öld meg az asszonyt

יָמַת אָבִיו וְאִמּוֹ קָלַל דָּמָיו בּוֹ: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֶף אֶת־אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֶף אֶת־אִשְׁתּוֹ רָעָהוּ מִזֵּדוּת הַנְּאִף וְהַנְּאִפֶּת: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו עֲרֹת אָבִיו גָּדָה מִזֵּדוּת יוֹמְתוֹ יָבִיחֵם דְּמֵיהֶם בָּם: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלְתּוֹ מִזֵּדוּת יוֹמְתוֹ שְׁנֵיהֶם תָּבֵל עֲשׂוֹ דְמֵיהֶם בָּם: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכֵר מִשְׁכַּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה עֲשׂוֹ שְׁנֵיהֶם מִזֵּדוּת יוֹמְתוֹ דְמֵיהֶם בָּם: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זָמָה הוּא בְּאִישׁ יִשְׂרָפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֵן וְלֹא־תִהְיֶה זָמָה בְּתוֹכֵכֶם: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתוֹ בְּבַהֲמָה מִזֵּדוּת יוֹמְתוֹ וְאֶת־הַבְּהֵמָה תִּהְרָגוּ: וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרַבְעָהּ אֹתָהּ וְהָרְגִיתָ אֹתָהּ

tehát azt jelenti, hogy ő maga oka vérontásának, és hogy miatta nincs halálos bűne másoknak, ha megölik. (10) fut. kál, csak a házasságtörés megjelölésére használtatik. (12). — תָּבֵל. E főnévnek származását és szószerinti jelentését l. felj. 18, 23. (13) אִתּוֹ זָכֵר. V. ö. felj. 18, 22. (14) זָמָה. L. felj. 18, 17. — אֹתָהֶן=אֹתָהּ (3. személy tsz. nn.) őket, t. i. azokat az asszonyokat, kiket törvényellenes módon vett el. (15) שְׁכָבְתוֹ. V. ö. felj. 18, 23. (16) לְרַבְעָהּ hosszabbult inf. kál רָבַע (= רָבַץ)-ból. L. felj. 18, 23. — דְּמֵיהֶם בָּם, halálos bűnök van, azaz: ők magok haláluk oka. (V. ö. felj. 9. v.). E két szó: דְּמֵיהֶם בָּם nem vonatkozik tehát אִשָּׁה- és בְּהֵמָה-ra, mivel

- és a barmot; ölessenek meg; haláluk bűne rajtuk van.
- 17 És ha valaki elveszi nővérét, atyja leányát, vagy anyja leányát, és látja szemérmét, és amaz is látja az ő szemérmét: gyalázat az; irtassanak ki népök fiai láttára. Nővérenek szemérmét fedte fel, bűnét viselje. És a ki hál asszony-nyal havi tisztulásában, és felfödi annak szemérmét, (vére) forrását takarta fel, amaz is felfölte vére forrását: irtassanak ki mindketten nemzetségük közepéből.
- 18 Anyád nővérenek és atyád nővérenek szemérmét fel ne föld; mert vérrokonának szemérmét érintette, viselje bűnöket. És a ki hál nagybátyja feleségével, nagybátyja szemérmét fedte fel, bűnöket viseljük, magzat nélkül haljanak meg. És a ki elveszi fivérének feleségét: havi tisztulásában levő asszony az; fivérének szemérmét fedte fel, magzatnélküliek legyenek. Tartsátok

az állatról nem mondható, hogy *haldos bűne van*, hanem vonatkozik a két esetre: וַאִישׁ (15. versben) és וַאִשָּׁה-ra (16. versben). (17) חסד. E szó, mely rendszeren *szeretetet* jelöl, itt, a mint az összefüggésből kiderül, הַרְפָּה, (gyalázat) értelmében használtatik. V. ö. Példab. 25, 10. (18) הָיָה nn. melléknév. V. ö. felj. 15. 33. — הערה perf. hif., származik הערה-ből (denominativum) töve: ערה, rokonjelentésű גָּלָה igével, azért: *takarta fel*. (20) דָּוָד, *nagybátya*, azaz: atyjának fivére. V. ö. felj. 18, 14. — עררים = עָרַר (= *עָרָה*), *mestelen, gyümölcstelen lenni*, azért: *עררים, magzatnélküliek*. V. ö. M. I. 15, 2. (21) נָדָה היא, *havi tisztulásban levő asszony az*, értsd: ehhez hasonló (V. ö. feljebb 18, 19.). Mert valamint ez más körülmények közt férjének nincsen eltiltva; ép úgy a fivér felesége, ha az gyermek nélkül halt el, fivérének meg van engedve, sőt

- meg szorgalmasan minden törvényeimet és minden ítéleteimet, és cselekedjétek azokat, hogy ki ne hányjon titeket a föld, a hová beviszlek titeket, hogy
- 23 lakjatok abban. És ne járjatok a nép törvényeiben, melyet én kiűzök előletek; mert mindezeket cselekedték, és megundorodám tőlük.
- 24 Nektek pedig mondám: ti foglaljátok el földüket, és én adni fogom azt tinektek, hogy azt bírjátok, tejjel és mézzel folyó földet. En vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek, a ki titeket elkülönítettelek a népek közül.
- 25 Azért ti is tegyetek különbséget a tiszta és tisztátalan barom között, és a tisztátalan és tiszta madár között; és ne undorítsátok meg lelkeiteket a barom és a madár és minden földön mászó állat által, melyeket

אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִקְיֹא אֶתְכֶם
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם
כִּי שָׁמָּה לְשִׁבְתָּ בָּהּ: שְׁבִיעִי וְלֹא
תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי
מִשְׁלַח מִפְּנֵיכֶם בְּי אֶת־כָּר־אֱלֹהֵי
כִּד עֲשׂוּ וְאָקִץ בָּם: וְאָמַר לָכֵן אֹתָם
הַיּוֹשֵׁוּ אֶת־אֲדָמְתָם וְאֲנִי אֶתְנַנֶּה
דָּכָם לְרֵשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זֹבַת חֵלֶב
וְדָבֵשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־
הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים:
כִּה מַפְטִיר וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה
הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף
הַטָּמֵא לַטְּהוֹר וְלֹא תִשְׁקְצוּ אֶת
נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכָל־
אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־

parancsolva, az elhalt fivérének feleségét elvenni. L. M. V. 25, 5. (23) ואקץ fut. conv. kál קויין-ból, mely ha ב viszonyítót vonz, undorodni jelent, azért: ואקץ בם, és undorodám tőlük. (24) אתננה tárgyragozott fut. kál נתן-ból, annyit tesz, mint: אתן אותה, adni fogom azt, értsd: megengedem, hogy azt elfoglalhassátok. — ארץ זבת חלב ודבש, tejjel és mézzel folyó föld, értsd: mely bővelkedik mindenben. V. ö. M. V. 8, 7—9. זבת pedig függő alakja וְזָבָה-nak, mely melléknévi igenév זָבָה-ból L. M. III. 15, 19. — אשר איםים, a ki elkülönítettelek a népektől, értsd: a bálványimádó népektől, hogy utálatos bálványimádó szokásaikat ne utánozzátok. (25) והבדלתם וגו', azért ti is tegyetek különbséget. stb. Mert én megkülönböztettelek benneteket a népektől, azért ti is stb. A vāv והבדלתם elején ׀ consecutivum: azért. — ולא תשקצו את נפשותיכם וגו', és ne undorítsátok meg lelkeiteket stb. t. i. azon állatok által, melyeket számotokra tisztátalanoknak kijelöltem. — לכם לטמא inf. piél, azért: לכם לטמא, hogy

elkülönítettem, hogy titeket
 26 tisztátalanná tegyenek. Le-
 gyetek azért én nekem szent-
 tek, mert szent vagyok én,
 az Örökkévaló; és kiválaszt-
 tottalak titeket a népek
 közül, hogy enyéim legyetek.
 27 És férfiú, vagy asszony,

כו הַבְּדַלְתִּי לָכֵם לְשֵׁמָא: וְהִיִּיתֶם
 לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה
 וְאֲבַדְלֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיִּית
 כז לִי: וְאִישׁ אִו־אִשְׁרָה בִּי־יִהְיֶה
 בָּהֶם אֹיֵב אוֹ יִדְעֵנִי מוֹת יוֹמָתוֹ
 בְּאָבֵן וּבְיָמּוֹ אֶתֶם יְמִיתֶם בָּם:

kik közt találtatik halottidézó, vagy jövőmondó: ölessenek
 meg; kővel verjék agyon őket; haláluk bűne rajtuk vagyon.

XXI. FEJEZET.

*Az áldozárokat illető gyásztörvény (1—5), házassági törvény (7),
 szent voltuk (6. 8. 9.). A főáldozárt illető gyásztörvény (10—12), házassági
 törvény (13—16). Aron utódjai közül, a kinek testi hibája van, nem közeled-
 hetik az oltárhoz, hogy áldozsék (17—24).*

אמר.

1 És mondá az Örökkévaló
 Mózesnek: Mondd az áldo-
 zároknak, Aron fiainak, és
 szólj hozzájuk: holttesten
 meg ne tisztátalanítsa ma-
 2 gát az ő népe között. Hanem
 csak vérrokonán, ki közel
 vagyon hozzá: anyján és

כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 אָמַר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן
 וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא־יִשְׁמָא
 בַּעֲמִוּוֹ: בְּנִי אִם־לִשְׂאוֹ הַקְּרֹב
 אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וּלְבָנוֹ וּלְבִתּוֹ
 אֵתְיָן, és fián és leányán

titeket tisztátalanná tegyenek, ha t. i. ti azokkal élnétek. (26) והייתם לי
 והייתם ונר, קדשים ונר, kell tehát, hogy szentek legyetek én nekem stb. A vāv
 elején y consecutivum, a miért: והייתם לי קדושים, legyetek azért én nekem
 szentek. (27) אוב או ידעני V. ö. felj. 19, 31. 20, 6. Itt csak a halálbün-
 tetés végett, melyet a törvény a bűnösre mér, újra említetik fel.

(1) אמר אל הכהנים בני אהרן ונר, mondó az áldozároknak, Aron fia-
 nak stb. E fejezetben, valamint a 22. fejezetben a 16. versig, oly törvé-
 nyekről van a szó, melyek kizárólag Áron fiait, az áldozárokat, illetik. Maga
 Áron pedig azért nem említetik meg itten, mivel a főáldozárt illető ebbeli
 törvények külön adatnak elő; alább 10—15. — לנפש ונר, holt testen stb.
 נפש itt úgy értendő, mintha lenne: נפש מת. V. ö. alább 10. v. — בעמיו
 נפש, holt testen meg ne tisztátalanítsa magát. נפש לא ישמא, hithpaél
 fut. hiányzó jellemző hangot. V. ö. feljebb 11, 24. (2) בני אם לשאו הקרוב אליו, hanem csak vérrokonán,
 ki közel vagyon hozzá, úgymint a következő hat vérrokon, kiket a szent

- 3 és fivérén, És hajadon nő-
véréen, ki hozzá közel van,
ki még nem ment férjhez,
azon tisztátalanítsa magát.
4 Meg ne tisztátalanítsa ma-
gát a nép ura megaláztatá-
sára. Ne nyirják kopaszra
fejüket, és szakálluk szélét
ne nyirják le; és testükön
bevágást ne csináljanak.
6 Szentek legyenek Istenök-
nek, és meg ne szentségte-
lenítsék Istenök nevét, mert
az Örökkévaló tűzáldozatait,
Istenök kenyerét ok mutatják
7 be, legyenek azért szentség. Parázna vagy meggyalázott asszonyt,
el ne vegyenek, és asszonyt, ki férjétől elvált, el ne vegyenek ;

szöveg névleg felsorol. (3) והקרובה אליו, ki hozzá közel van, t. i., ki még nem ment férjhez, a mint azt maga a szent szöveg is magyarázólag hozzát teszi. (4) בעל בעמיו, szószerint: az úr az ő népe közt, azaz: a nép ura, értsd: az áldozár, ki a népnek legelőkelőbb személye volt. — להחלו ragozott inf. nifál חלל-ból, melynek voltaképi és átvitt értelemben vett jelentését l. M. II. 31, 14. (5) לא יקרה קרחה בראשם וגו', ne nyirják kopaszra fejüket stb. a bálványimádók szokásai szerint (V. ö. kir. I. 18, 28.) יקרה קרחה csak annyit tesz, mint: ישימו קרחה (V. ö. M. V. 14, 1.). Az ugyanazon gyökből származó íge és főnév használatáról l. feljebb 19, 9. — שרפת (mivel pauzában áll, különben: שרפת) nn. főnév, csak annyit jelent, mint a hünnemü שרש. V. ö. felj. 19, 28. (6) לחם אלהים, ez az előtte álló ה' אשי-nak az értelmezvénye: a tűzevaló áldozatot nevezí a szent szöveg Isten kenyerének. — והיו קדש, mintha lenne: והיו אנשי קדש, mi mást fejez ki, mint: אנשים קדשים. — Ugyanis a főnév: קדש akkor alkalmaztatik jelző gyanánt, mikor a tárgy vagy személy szent volta csak külső körülményektől függ, azért: בקרי קדש (nem pedig: בנדרים קדשים); a melléknév: קדש ellenben akkor használatos, mikor a tárgy vagy személy szent volta belső, azaz: maga a tárgyban vagy személyben rejlik, azért: קדשים תהיו כי קדש וגו'. (7) וחללה, és meggyalázott, a ki t. i. a neki tiltott házasságból származik. חלל ígének voltaképi és átvitt értelemben vett jelentését l. felj. 19, 29. — גרושה, szószerint: elűzött, értsd: a ki férjétől elvált. — וקדשתו perf. conv. piél, származik קדש-ból (denominativum), azért: tartsd őt szentnek, azaz: ismerd el szent vol-

- mert szent ő Istenének.
- 8 Tartsd őt szentnek, mert Istened kenyerét ő mutatja be; szent legyen neked, mert szent vagyok én, az Örökkévaló, ki titeket megszentel. És egy áldozár leánya, ki elvetemül, és paráznaságra adja magát: atyját gyalázza, tűzben égessék meg. És azon áldozár, a ki nagyobb az ő fivéréinél, kinek fejére öntetett a kenetolaj, és kinek a kezét betöltötték, hogy felöltse a (szent) ruhákat: haját ne hagyja vadon megnőni, és ruháit meg ne szaggassa. Meg semmi holttesthez be ne menjen: atyján és anyján se tisztátalanítsa meg magát. És a szentélyből ki ne menjen, hogy meg ne szentségtelenítse Istenének szentélyét; mert a korona: Istenének kenetolaja van rajta. Én, az

ה קֹדֶשׁ הוּא לֵאלֹהֵיוּ; וְקִדְשָׁתוּ
 בִּי אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מִקְרִיב
 קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לְךָ בִּי קֹדֶשׁ אֲנִי
 יְהוָה מִקְדָּשְׁכֶם: וּבֵת אִישׁ
 כִּהֵן בִּי תִחַל לְזַנּוֹת אֶת־אִבִּיהָ
 הִיא מִחֻלְלַת בָּאֵשׁ תִּשְׂרָף: ׀
 וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחָיו אֲשֶׁר־יוֹצֵק
 עַד־רֹאשׁוֹ שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמָלֵא
 אֶת־יָדָיו לְלֶבֶשׁ אֶת־הַבְּגָדִים
 אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יַפְרֵעַ וּבְגָדָיו לֹא
 יִפְרֹם: וְעַל כֹּהֵן־נִפְשֵׁת מִתּ כֹּהֵן
 יָבֵא לְאָבָיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִשְׁמָא:
 יב וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יִחַלֵּל
 אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹהֵיוּ בִּי גֹזֵל שְׁמֵן
 מִשְׁחַת אֱלֹהֵיוּ עֲקָוֹ אֲנִי יְהוָה:

tát. — קדש יהיה לך, szent legyen te neked: minden körülmények közt. V. ö. felj. (6. v) קֹדֶשׁ és קִדְשָׁתוּ közti különbséget. (9) החל בי החל, ha elvetemül. תחל fut nifal תחלל-ból, תחל helyett. V. ö. feljebb (4. v.) להלו szóval. — מהללת part. piél תחלל-ból, azért: gyalázza. (10) הגדול מאהיו, a ki nagyobb fivéréinél, értsd: a felkent főáldozár (בהן גדול), a mint azt maga a szent szöveg a következő אשר יוצק וגו' szavakkal eléggé világosan körülírja (V. ö. M. II. 29, 7.). יוצק fut. hofal יצק-ból. — ומלא את ידו. Ennek a kifejezésnek szószerinti és átvitt értelmét l. M. II. 28, 41. לא יפרע, ne hagyja vadon megnőni, t. i. gyász jeléül. Ép úgy értendő: לא יפרם. — יפרע (töve: פָּרַע) és יפרם (töve פָּרַם) szavak magyarázatát l. felj. 10. 6. (11) ועל כל נפשׁת מת לא יבא, meg semmi holt testhez be ne menjen, még a közel rokonához se. V. ö. feljebb 1—3. (12) ומן המקדש לא יצא, és a szentélyből ki ne menjen, értsd: papi szolgálatát, melyet abban végez, gyász miatt ne szakítsa félbe. — ולא יחלל וגו', hogy meg ne szentségtelenítse stb. A ואו elején ׀ consecutivum, azért: hogy. — נזר שמן משחת, mert a korona: Istenének kenetolaja, értsd: főáldozári méltósága. נזר

- 13 Örökkévaló. És ő asszonyt : וְהוּא אִשָּׁה בְּתוּלִיָּה יָקָה: יג
szüzességében vegyen el. יד אֶלְמָנָה וְגִרוּשָׁה וְחִלְלָה זֹנֵה
14 Özvegyet, és elvált, és meg- את־אִלָּה לֹא יָקָה כִּי אִם־בְּתוּלָה
gyalázott, parázna személyt, טו מַעֲמִיו יָקָה אִשָּׁה: וְרֹאֵי־חִלְלָה
ezeket ne vegye el; hanem זרע בְּעַמּוּי כִּי אֲנִי יְהוָה
szüzet népe közől vegyen el טז מְקַדְּשׁוֹ: ס לוי וַיְדַבֵּר יְהוָה
15 feleségül. És meg ne gya- אֶל־מִשְׁרָה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־
lázza ivadékát nemzetségé- אֶהְרֵן לֵאמֹר אִישׁ מִזֵּרְעֶךָ
ben, mert én vagyok az זרדתם אִשֶׁר יְהִיָּה בּוֹ מוֹם לֹא
Örökkévaló, ki őt megszen- יח יִקְרַב לְהִקְרִיב קָחַם אֱלֹהֵיוּ: כִּי
teli. És szóla az Örökkévaló כֹּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב
17 Mózeshez, mondván: Szólj אִישׁ עוֹר אֵן פֶּסַח אֵן חָרָם אֵן
Áronhoz következőképen: שָׂרוּעַ: אֵן אִישׁ אֲשֶׁר־יְהִיָּה בּוֹ
valakinek utódaiból nemze- שִׁבְרֵי רִגְלֵי אֵן שִׁבְרֵי יָד: אֵן־גִּבְנוֹ
dékeik között, testi hibája le- כ אוֹדֵה אֵן תִּבְלַל בְּעֵינָיו אֵן נָרַב
szen, ne lépjen közel, hogy
bemutassa Istenének kenye-
rét. Mert valakinek testi hibá-
ja van, ne lépjen közel: fér-
fiú, ki vak, vagy sánta, vagy
benyomott orrú, vagy hoszszú vég-
tagú. Vagy a ki törött lábú, vagy törött kezű. Vagy görbe hátú,
vagy törpe, vagy a kinek szemefehére zavaros, vagy rühes,

e név átvitt értelmét l. M. IV. 6, 4, 5. (13) בְּתוּלִיָּה birtokragozott tsz. főnév, mely egyszámban nem fordul elő; rag nélkül: בְּתוּלִים, mint מְתוּרִים (M. I. 37, 3.), יָקָהִים ugyanott l., melyek szintén csak számban fordulnak elő, elvont fogalmat jelölvé. (14) מַעֲמִיו, népe kösöl, azaz: Izrael akármely nemzetségéből. (15) וְלֹא יִחַלֵּל וְגו', és meg ne gyalássa stb. Mert ha a neki eltiltottak közől akármelyiket veszi el nőül, akkor gyermeke, mely az ilyen házasságból származik, חִלְלָה (gyalázott), illetőleg חִלְלָה (17) מוֹם (= מַאֲוִם = מאים), hiba, és pedig: látható testi hiba, a mint a következőből kitétszik.— יָקָה, ne lépjen közel, t. i. az oltárhoz áldozatbemutató végett. (18) חָרָם part. pass. kál חָרַם (= חָרַב, ront)-ból; a mint a következőből kitétszik: חָרָם חָרָם, t. i. az oltárhoz áldozatbemutató végett. (19) שָׂרוּעַ part. pass. kál שָׂרַע (kinyujt)-ból; használtatik úgy állatról, mint emberről, kinek páros végtagjainak egyike nagyobb a másikkál. (20) גִּבְנוֹ hn. főnév (mint פֶּסַח וְעוֹר), származik גָּבַן (kimagasul)-ból, azért: גִּבְנוֹ, görbe hátú. -- דֵּק hn. mn., származik דָּקַק (vékonynak lenni)-ból, azért: דֵּק, törpe.— חִלְלָה hn. főnév, származik חָלַל (összezavarni)-ból, a ח a szó elején főnévképző, azért: חָלַל בְּעֵינָיו, kinek szemefehére zavaros. — נָרַב hn. főnév,

- vagy tarjagos, vagy a ki
 21 megszakadt. Minden férfi, a
 kinek testi hibája van, Áron
 főáldozár magzatai közül,
 az ne közeledjék, hogy be-
 mutassa az Örökkévaló tűz-
 áldozatait. Testi hiba van
 rajta, Istenének kenyerét
 22 áldozni ne közeledjék. Iste-
 nének kenyerét a szentsé-
 gek szentségéből, valamint
 23 a szentségekből egye; De
 a kárpit elé be ne menjen és
 az oltárhoz ne lépjen közel,
 mert testi hiba van rajta,
 hogy meg ne szentségtelenítse szentélyeimet, mert én, az
 24 Örökkévaló, megszentelem őket. És Mózes így szól Áronhoz és
 fiaihoz és Izrael minden gyermekeihez.

származik יָרַב (vakar)-ból, azért: *rühes*. — ילפת nn. főnév, származik ילפ (tapad)-ból, azért: *tarjagos*. — מְרוּחָ főnévi igenév מָרַח (ki- vagy össze- nyomni)-ból; אִישׁ hn. főnév (etymológiája homályos): *here*, azért: מְרוּחָ אִישׁ, megszakadt. (21) אִישׁ בּוֹ מוֹם וּגְוִי, a kinek testi hibája van stb. t. i. a (18—20. versekben) megnevezettek kivül. — לא יגש csak oly értelemben veendő, mint a fennebbi: לא יקרב a 17. versben. (22) לחם nemcsak *kenyeret*, hanem — a mint e helyből is világosan kiderül — mindenféle *eledelt* jelöl. — ומן הקדשים ומן הקדשים, a szentségek szentségéből valamint a szentségekből, értsd: nemcsak a szentségekből (קִדְשִׁים) p. az örömláldozatból (שְׁלָמִים), hanem a szentségek szentségéből (קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים) p. a bűn- és vétékáldozatból (חַטָּאת וְאִשָּׁם) is. L. feljebb 6, 10, 7, 34. (23) אֵד לא יבא וּגְוִי, csak a kárpit elé be ne menjen stb., még akkor se, ha áldozári szolgálatot nem végez. — ולא יחלל את מקדשי, és meg ne szentségtelenítse szentélyeimet, értsd: szent intézményeimet. מִקְדָּשֵׁי ragozott tsz. főnév, rag nélkül: מִקְדָּשִׁים. V. 6. Ezek. 21, 7.

XXII. FEJEZET.

Az áldozárok tisztátalansági állapotáról szóló törvény (1—9). Kik az áldozár családjából és cselédjei közül ehetnek a szent ételekből (10—16). A mely állatnak testi hibája van, ne mutattassék be áldozatul (17—25). A mely fiatal állatot nem szabad áldozatul bemutatni (26—27). A mely állatot nem szabad egy napon levágni (28). A hálaáldozat levágása módiáról (29) és elköltéséről szóló törvény (30—33).

- 1 És szóla az Örökkévaló **כב וידבר יהוה אל-משה** א
 2 Mózeshez, mondván: Szólj **לאמר: דבר אל-אהרן ואל-בניו** ב
 Áronhoz és fiaihoz: hogy **ויגורו מקדשי בני-ישראל ולא**
 tartózkodjanak Izrael gyer- **יחללו את-שם קדשי אשר הם**
 mekeinek szentségeitől, — **מקדשים לי אני יהוה: אמר** ג
 hogy meg ne szentségtele- **אלהם לדרתיכם כל-איש |**
 nítsék szent nevemet — a **אשר-יקרב מקדוועכם אל-**
 melyeket ők énnekem szent- **הקדשים אשר יקבשו בני-**
 telnek. Én, az Örökkévaló. **ישראל ליהוה ושמאתו עליו** ד
 3 Mondd nekik: Jövő nemzet- **ונקרתה הנפש ההוא מקפני**
 ségeitek között minden férfi, **אני יהוה: איש איש מורע**
 ki utódjaitok közül közele- **אהרן והוא צרוע או זב בכדשים**
 dik a szentségekhez, melyek **לא יאכל עד אשר יטהר**
 Izrael gyermekei szent- **והנגיע בכר-טמא-נפש או**
 telni fognak az Örökkéva-
 lónak, míg tisztátalansága
 rajta van, azon személy irt-
 tassék ki szíнем elől. Én,
 4 az Örökkévaló. Ki-ki Áron magzatából, ki poklos, vagy magfolyós,
 a szentségekből ne egyék, míg meg nem tisztúl; és a ki érint holt-

(2) **ויגורו מקדשי בני ישראל** (2), hogy tartózkodjanak Izrael gyermekeinek szentségeitől, értsd: ne nyúljanak azokhoz, ha nem törvényesen tiszták. **אשר הם מקדשים לי** vonatkozik a **בני ישראל**-re, és úgy értendő. *Izrael gyermekei szentségeitől, melyeket ők nekem szentelnek, és úgy értendő.* **אשר הם מקדשים לי** pedig közbeszúrt mondat. L. a vers fordítását. **ויגורו** fut. nif. **גורו**-ból, beható ige értelmében, azért: **תִּתְּנוּ** (3) **לדרתיכם** ragozott tsz. főnév **ל** viszonyítóval, szó szerint: *nemszedékeiteknek*; de itt és még sok helyen időhatározó gyanánt használtatik, azt jelentvén: *jövő nemszedék közül*. — **אשר יקרב**, a ki közeledik, értsd: oly szándékból, hogy belőle egyék, a mint az összefüggésből kiderül. — **ושמאתו עליו**, míg tisztátalansága rajta van, értsd: míg ő (az ember) tisztátalan. — **אני ה'**, én, az Örökkévaló, a ki meg fogja büntetni érette. (4) **צרוע או זב** L. felj. 13, 44. 15, 2. — **עד אשר יטהר**, míg meg nem tisztúl, még pedig törvényes

- testen lett tisztátalan, vagy
 5 férfi, a kinek magva elfolyt,
 6 Vagy férfi, ki érint vala-
 mely mászóállatot, melytől
 tisztátalanná lesz, vagy
 embert, a kitől tisztátalanná
 lesz, akármely nemű tisztá-
 7 tálanságától: Azon sze-
 mély, ki őt érinti, legyen
 tisztátalan estig; és ne
 8 egyék a szentségekből, ha-
 csak nem fűröszte teste
 9 a vízben. És midőn a nap
 lenyugszik, megtisztul; és
 ezután egyék a szentségek-
 ből, mert kenyere az. Elhul-
 lott és vadtól szétszaggatott állat
 10 husát ne egyék, hogy
 tisztátalanná legyen általa. Én az
 Örökkévaló. És őrizzék
 11 őrizetemet, hogy ne viseljenek
 miatta bünt, és meg ne haljanak
 általa, hogyha megszentsegtelenítik
 azt. Én, az Örökkévaló,

אִישׁ אֲשֶׁר-תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁכָּבַת-
 זָרַע: אִו-אִישׁ אֲשֶׁר יִנָּע
 בְּבֶל-שָׂרֵן אֲשֶׁר יִטְמְאוּלוּ אוֹ
 בְּאָדָם אֲשֶׁר יִטְמְאוּלוּ לְכֹל
 טְמֵאוֹתָיו: נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּנְעֶבּוּ
 וְטִמְאָה עַד-הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל
 מִן-הַקֹּדְשִׁים כִּי אִסְרִיתִן בְּשָׂרָו
 בַּמַּיִם: וּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחֵר
 יֹאכַל מִן-הַקֹּדְשִׁים כִּי לָחֵמוּ
 הוּא: נִבְדָּה וְטָרְפָה לֹא יֹאכַל
 לְטִמְאָה-הֵבֵה אֲנִי יְהוָה: וְשָׁמְרוּ
 אֶת-מִשְׁמְרֹתַי וְלֹא-יִשְׂאוּ עָרְוֹ
 חַטָּא וּמָתוּ כֹּו כִּי יַחֲלִיאוּ אֲנִי

mōdon. L. felj. 14, 2. 15, 13. — טמא נפש, ki holt test által lett tisztátalanná
 értsd: a ki holt testet érintett. טמא függő alakja טמא melléknévnek.
 (5) אִישׁ יִטְמָא לוֹ, a melytől tisztátalanná lesz. A לוֹ ezen jelentéséről I. M.
 I. 44, 20 és még sok helyen. — לְכֹל טְמֵאוֹתָיו, akármilynemű tisztátalanságától,
 értsd: az ember akármilynemű tisztátalansága által. L. felj. 3. (6) נֶפֶשׁ.
 E főnév a mondat alanyát újra jelöli, mely már az 5. vers elején אִישׁ
 szóban talált kifejezést. Az alany itt azért ismétlődik, mivel a több ala-
 nyi mellékmondat közbevetése folytán távolra esik állitmányától: וְטִמְאָה
 זָרַע-תּוֹל. Az ige: וְטִמְאָה vonatkozik נֶפֶשׁ-re, mely nn. főnév. V. ö.
 feljebb 5, 4, 21. (7) בִּי לָחֵמוּ הוּא, mert kenyere az, értsd: illetménye,
 azért szabad ennie belőle, mihelyt törvényesen tisztá. (8) לְטִמְאָה בָּהּ, hogy
 tisztátalanná legyen, t. i. annak evése által, még akkor is, hogyha kezé-
 vel nem érintette volna. V. ö. felj. 11, 40. Egyébiránt az e versben
 foglalt tilalom csak a tisztátalanság szempontjából tekintendő törvény, mi-
 vel evésre nemcsak az áldozároknak (כהנים), hanem egész Izraelnek (ישראל)
 el van tiltva a טָרְפָה. (9) וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמְרֹתַי, és őrizzék őrizetemet,
 értsd: tartsák szentül, a mit szentültartás végett kezeikre bízam, t. i.
 az áldozatokat és egyéb szentelt tárgyakat, hogy azokhoz, mikor tisztáta-
 lanok, ne nyúljanak. — עָרְוֹ, miatta, értsd: a szentély miatt, melyet tisztá-
 tálanságuk által megszentsegtelenítenék. — בִּי יַחֲלִיאוּ, ha azt megszentsegt-

10 a ki megszenteli őket. De idegen ne egyék szentséget; az áldozár benlakója meg nap-számosa, ne egyék szentséget. De ha valamely áldozár veszen egy személyt tulajdon pénzén, az egyék belőle, és a házánál született; ezek egyenek kenyereből. És az áldozár leánya, ha férjhez megy egy közemberhez, az a szentségek illetményéből ne egyék. És ha az áldozár leánya leszen özvegy, vagy elvált asszony, és magzata nincs neki: akkor visszatérhet atyja házához, mint leánykorában: atyja kenyeréből egyék; de közember ne egyék belőle. És ha valaki tévedésből eszik szentséget, adja ötödrészét hozzá, és adja az áldozárnak a szentséget. És meg ne szentségtelenítsék Izrael gyermekeinek szentségeit, melyeket kiemelnek az Örökkévaló tiszteletére. És meg ne terheljék magukat

יְהוָה מִקִּדְשָׁם: וּבְלִיָּדָה לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשֵׁב כְּהֵן וְשֹׁכֵן לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ: וְכֵהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן בְּסֻפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וְיִלִּיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְּלֶהֱמוֹ: וּבְתַפְּהֵן כִּי תְהִיָּה לְאִישׁ זָר הוּא בְּתוֹמַת הַקִּדְשִׁים לֹא תֹאכַל: וּבְתַפְּהֵן כִּי תְהִיָּה אֶלְמָנָה וּגְרוּשָׁה זָרָע אֵין לָהּ וְשִׁבָּה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כְּנַעֲוִיָּה מִלְּחָם אָבִיהָ תֹאכַל וּבְלִיָּדָה לֹא־יֹאכַל בּוֹ: וְאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף חַמְשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ: וְלֹא יַחְלְלוּ אֶת־קֹדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר־יְרִמּוּ לַיהוָה: וְהִשְׂאִי אוֹתָם

telenítének. כִּי itt annyit tesz, mint: אם; pedig יחללהו; אך; annyit tesz, mint: וְיַחְלְלוּ אֹתוֹ, t. i. a קֹדֶשׁ-t. (10) זָר, szó szerint: idegen, értsd: ki nem származik Áron nemzetségéből. — קֹדֶשׁ, szentséget. Ez alatt itt a כְּהֵן azon illetménye értetik, mely תְּרוּמָה-nak nevezetik (L. M. IV. 18, 11.), a mi egyébiránt a következő versekből is kiderül. — תּוֹשֵׁב כְּהֵן, az áldozár benlakója, értsd: ki csak házánál ideiglenesen tartózkodik és foglalkozik, de nem az ő tulajdona, rabszolgája. תּוֹשֵׁב alakja תּוֹשֵׁב-nak, származik יָשַׁב (ülni, lakni)-ből; a ת a szó elején névképző. (11) קִנְיָן כֶּסֶפִּין, tulajdon pénzén, azaz: kanáanita szolga (V. ö. M. I. 17, 12. M. II. 12, 44.), a ki örök tulajdona volt. L. alább 25, 45. 46. — וְיִלִּיד בֵּיתוֹ, a ki házánál született, a ki szintén örök tulajdona volt. V. ö. M. I. 17, 12. M. II. 21, 4. (13) וּגְרוּשָׁה, vagy elvált, a vāv וּגְרוּשָׁה elején oszto, azért: vagy; וְיִסַּף וְנָתַן ellenben a főmondatot kezdi meg, azért: akkor. — אֶת־הַקֹּדְשִׁים ragozott tsz. főnév összehasonlító כ (kaf comparativi)-fal נַעֲוִיָּים (mely csakis többesszámban fordul elő)-ből. (14) חַמְשִׁיתוֹ, ötödrésze, olyformán, hogy ezzel együtt legyen öt ötöd. V. ö. feljebb 5, 16. (16) וְהִשְׂאִי אותם

főbenjáró bűnnel, mikor meg-
eszik szentségeiket; mert én,
az Örökkévaló, megszente-
17 lem őket. És szóla az Örök-
kévaló Mózeshez, mondván:
18 Szólj Áronhoz és fiaihoz és
Izrael minden gyermekeihez,
és mondd nekik: Ha valaki
Izrael házából, vagy az ide-
genek közől Izraelben áldo-
zatát be fogja mutatni, akár
fogadalmaikból, akár aján-
dékaikból, melyeket bemu-
tatnak az Örökkévaló tiszte-
19 letére; égőáldozatul: Hogy
kegyelmet eszközöljön nek-
tek, legyen testihibanélküli,
hímnemű akár szarvasmar-
20 hából, akár juhokból, akár pedig kecskéből. Semmit, a min testi
hiba van, ne mutassatok be; mert nem fog nektek kegyel-
21 met eszközölni. És ha valaki örömáldozatot mutat be az

עֵן אֲשָׁמָה בְּאֲנָלָם אֶת־
קִדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה מִקְדָּשָׁם;
פ שְׁלִישִׁי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אֲהֲרֹן וְאֶל־
בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲדֹהָם אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל
וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרֹב
קָרְבָּנוּ לְכָל־דְּרִיחָם וְלִכְל־
גִּדְבוֹתָם אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לַיהוָה
לְעֹדָה: לְרִצְוֹנְכֶם תָּמִים וְזָכָר
בִּבְקָר בַּבְּשָׂבִים וּבַעֲוִים: כָּל
אֲשֶׁר־בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי־
כֹּא לְרִצְוֹן יְהוָה לָכֵם: וְאִישׁ כִּי־
יִקְרֹב וְבַח־שְׂלָמִים לַיהוָה

אשמה, és meg ne terheljék magokat főbenjáró bűnnel. וְהִשִּׂיאוּ (perf. conv. hífl. נִשָּׂא [viselni, hordozni]-ból), két accusativust vonz: a személyt, *kit*, és a tárgyat, *melylyel*: אֲדֹהָם pedig itt reflexiv értelemben használtatik, azért: וְהִשִּׂיאוּ אותם, és meg ne terheljék magokat. Végre אשמה עֵן két rokonjelentésű főnév st. constr.-ban a főnévi fogalom nyomatékos voltának megjelölésére szolgál, azért: עֵן אֲשָׁמָה főbenjáró bűn. — אֲדֹהָם tárgyragozott párt. piél. A tárgyrag: ׀ vonatkozik az előtte álló קִדְשֵׁיהֶם-re. L. a fordítást. (18) לְכָל דְּרִיחָם וּלְכָל גִּדְבוֹתָם, akár fogadalmaikból akár ajándékaikból. A ל a két לְכָל elején vonatkozó kötőszó gyanánt használtatik, azért: akár—akár. A különbséget נָדָר és נִדְבָה között l. feljebb 7, 16. (19) לְרִצְוֹנְכֶם. E szó alaki és tárgyi magyarázatát l. feljebb 19, 5. בִּבְקָר בַּבְּשָׂבִים. A két viszonyító ב e két szó elején annyit jelent, mint: akár—akár. L. alább 21. v. (20) כִּי לֹא לְרִצְוֹן יְהוָה לָכֵם, szószerint: mert nem leszen tinektek kegyelemül, értsd: nem fog nektek kegyelmet eszközölni. V. ö. felj. 1, 3. (21) לְפָלֵא נִדָּר אוֹ לְנִדְבָה, rendkívüli fogadalom-, vagy ajándékul, voltaképen: rendkívüli fogadalmat, vagy ajándékot téve, mivel פָּלֵא inf. piél. פָּלֵא (mely a kálban nem fordul elő)-ból, annyit tesz, mint elkülöníteni, vagy (mint הַפָּלֵא): rendkívüli dolgot végezni, és vonzza

Örökkévalónak, akár rendki-
vüli fogadalomúl, akár aján-
dékúl, akár baromból, akár
juhokból: testi hibánélküli
legyen, hogy kegyelmet esz-
közöljön; semmi testi hiba
22 ne legyen rajta. A mely vak,
vagy sérült, vagy benuult,
vagy fekélyes, vagy rühes,
vagy tarjagos, ezeket ne
áldozzatok az Örökkévalónak;
és tűzáldozatúl ne
adjatok belőlök az oltárra,
23 az Örökkévalónak. És ökröt,
és bárányt, melynek egyik
tagja hosszabb, vagy rövidebb:
ajándékúl bemutatathatod azt,
de
24 fogadalom fejében nem fogadtatik
el kegyesen. A melynek heréje
összenyomott, vagy összezúzott,
vagy megszakadt, vagy kimet-
szett, ezeket ne áldozzatok az
Örökkévalónak; és földeteken azt
25 ne tegyétek. És az idegen kezéből
ne áldoztatok Istenetek elede-

לפלא נדר או לנדבה בבקר
או בצאן תמים יהיה לרצון כִּדְ
כב מום לא יהיה־בו: עורת או
שבֹּר או־חרוץ או־יבלת או
גרב או ילפת לא־תקרבו אֵלֶּה
לַיהוָה וְאִשָּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם
כג עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה: וְשׂוֹר וְשָׂה
שְׂרוּעַ וְקָלוֹט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ
כד וְלִנְדָר לֹא יִרְצָה: וּמַעֲוֵד וְכַתּוּת
וְנִתּוּק וְכַרּוּת לֹא תִקְרְבוּ לַיהוָה
כה וּבְאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ: וּמִיַּד בֶּן־
נֶכֶד לֹא תִקְרְבוּ אֶת־לַחֶם

az accusativust, azért: בַּקָּר או, rendkívüli fogadalmat tenni. — בצאן, akár a szarvasmarha-, akár a juhból. A két viszonyító בַּקָּר és בצאן elején annyit jelent, mint: akár—akár. L. felj. 19. v. — לרצון. L. az előbbi verset. (22) עורת (vakság), nn. főnév, úgy értendő, mintha lenne: בעל עורת, vagy בעלת עורת, vaksággal bíró, azért: a mely vak. — יבלת (fekély), ילפת (var) szintén főnevek, és úgy értendők, mintha lenne: בעל יבלת, vagy בעלת יבלת, vagy: בִּי־ילפת, azért: a mely fekélyes, varas. L. a fordítást. (23) שְׂרוּעַ. Ennek a magyarázatát l. felj. 21, 18. — קלוט part. pass. kál (töve: קלט), ellenkező jelentésű שְׂרוּעַ-val: es olyan állatot jelöl, melynek egyik végtagja hosszabb, amaz pedig olyant, melynek egyik végtagja rövidebb. — ונדבה תעשה אֹתוֹ וְלִנְדָר לֹא יִרְצָה, ajándékúl bemutatathatod azt, de fogadalom fejében nem fogadtatik el kegyelmesen, ha t. i. fogadalmat tett, hogy valamely áldozatot hozni fog, akkor annak fejében az ilyen el nem fogadtatik kegyelmesen. (24) ומעוֹד וגו, meg összenyomott, stb. értsd: a mely állatnak összenyomott heréje vagyon. L. a fordítást. — ובארצכם לא תעשו, és földeteken est ne tegyétek, értsd: az állatokat ki ne heréljétek. (25) בן־נֶכֶד, szószerint: idegen földön való, azaz: idegen, mivel נֶכֶד (idegenföld) főnév, mely בֶּן kapcsolatában (hol בֶּן a vonzó és נֶכֶד a vonzott név) melléknévi értelemben használtatik; בֶּן־נֶכֶד

léül mindezek közöl; mert fogyasztásuk van bennök, testi hiba rajtok; nem fogadtatnak el kegyesen tőle-
 26 tek. És szóla az Örökkévaló
 27 Mózeshez, mondván: Ökör, vagy juh, vagy kecske, mikor születik, legyen hét napig anyja alatt, és a nyolczadik naptól fogva meg ezentúl, fogadtassék el kegyesen tűzáldozatul az Örökkévaló
 28 tiszteletére. És ökör, vagy bárány, azt meg fiát ne vág-
 29 játok le egy napon. És ha

אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה בִּי מִשְׁחָתֶם
 בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצֶוּ לָכֶם :
 כו ס וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר :
 בז שׂוֹר אוֹר־כֶּשֶׁב אוֹרְעוּ בִּי יוֹלֵד
 וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ
 ומיִּים הַשָּׁמַיִם וְהִלָּאָה יִרְצָה
 כח לְקַרְבַּן אִשָּׁה לַיהוָה : וְשׂוֹר אוֹר־
 שָׂה אִתּוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ
 כט בַּיּוֹם אֶחָד : וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבֶח־
 תּוֹדָה לַיהוָה לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחוּ :
 ל בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכַל לְאֶת־תֵּירוֹ
 מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר אֲנִי יְהוָה :

be fogtok mutatni hálaáldozatot az Örökkévalónak, úgy áldozá-
 30 tok, hogy kegyelmet eszközöljön nektek : Ugyanazon napon költessék el, semmi se maradjon belőle reggelig. Én, az Örök-

tehát annyit tesz, mint נִבְרָא, mely szintén בָּרָא-ból származik; csakhogy נִבְרָא-ban a melléknév יָ- által képeztetik, בָּרָא-ben pedig בָּן által, mint : בֵּן־מוֹת L. M. I. és még más helyen. — מִשְׁחָתֶם ragozott főnév; rag nélkül: מִשְׁחָה, származik שָׁחַת (piélben: rontani)-ból, azért: מִשְׁחָתֶם, fogyasztás. — יִרְצֶוּ, fut. nifál רָצָה-ból. V. ö. felj. 1. 1. (27) כִּי יוֹלֵד tesz, mint: יוֹלֵד, אם יוֹלֵד, mikor születik, akkor nem lehetett előbb áldozatul bemutatni, mint a születés napjától számítva, a nyolczadik napon, és ezentúl. — הִלָּאָה (töve: הָלָא), idő- és helyhatározó gyanánt használatos. Construáltatik többnyire (mint e helyen) מֵ viszonyítóval (mely az idő-, vagy helynév elején áll), és vāv-val (mely הִלָּא-hoz járúl). (28) אִתּוֹ, ast, (vontatkozik שׂוֹר-ra [mely alatt akár ökör, akár tehén értetik], vagy שָׂה-re, [mely alatt szintén akár kos, akár jerke értetik]) és fiát ne vágjátok le egy napon. (29) לְרִצְוֹנְכֶם. E szónak alaki és tárgyi magyarázatát l. feljebb 19. 5. (30) אֲנִי ה' Örökkévaló, értsd: parancsolom ezeket. — A következő három vers (31—33) mindegyike szintén ה' אֲנִי hozzáadással végződik, melynek értelme a vers tartalmához képest változatos, még pedig: A 31. versben ה' אֲנִי azt jelenti: én, az Örökkévaló, követelem parancsolataim teljesítését. A 32. versben: ה' אֲנִי, én, az Örökkévaló, ki titeket szentel azon ezélből, hogy szent neve Izrael között szenteltessék. A 33. versben: ה' אֲנִי, én, az Örökkévaló, ki titeket kihozott Egyiptomból a végett, hogy Istenetek legyen, értsd: hogy veletek szövetségre lépjen, mely szerint, valamint Ó a ti Istenetek, úgy viszont ti az Ó népe legyetek, mely-

- 31 kévaló. És tartsátok meg אתם ושמרתם מצותי ועשיתם לא
szorgalmasan parancsolat- לב אני יהוה; ולא תחללו את-שם
taimat, és teljesítsétek azo- קדשי ונקדשתי ברתוך בני
32 kat. Én, az Örökkévaló. És ישראל אני יהוה מקדשכם;
meg ne szentségtelenítsétek לב המוציא אתכם מארץ מצרים
szent nevemet, hogy meg- להיות לכם לאלהים אני יהוה;
szenteltessem Izrael gyer- פ רביעי
mekei között. Én, az Örök-
kévaló, megszentellek tite-
33 ket, A ki titeket kihozott Egyiptom földéről, hogy Istenetek
legyen. Én, az Örökkévaló.

XXIII. FEJEZET.

As ünnepekről (1—2). A szombat szentültartásáról (3). Pézsách-ünnepről (4—8). As ömer bemutatásáról (9—14). As ötvennap számlálásáról (15). A hetek ünnepe megüléséről (16—21). A szántőföld széléről és az elhullott kalászkőről (22). A harsorgás napjáról (23—25). As engesztelés napjáról (26—32). A sátoros ünnepről (33—44).

- 1 És szóla az Örökkévaló כג וידבר יהוה אל-משה א
2 Mózeshez, mondván: Szólj לב לאמר: דבר אל-בני ישראל
Izrael gyermekeihez, és ואמרת אליהם מועדי יהוה
mondđ nekik: az Örökké- אשר-תקראו אתם מקראי קדש
való ünnepei, melyeken אלה הם מועדי: ששת ימים ג
3 ket —, ezek legyenek ünnepeim: Hat napon végeztes-

nek hivatása: szent nevét nemzedékről nemzedékre hirdetni, szent törvényt érvényre hozni, és szent akaratát teljesíteni.

(2) מועדי ה' az Örökkévaló ünnepei. מועדי függő alakja מועדים-nak, származik יעד (meghatározni, kijelölni)-ből, és használtatik úgy az idő — mikor — mint a hely — hova — megjelölésére. Innen vették a meghatározott ünnepnepok neveket: מועדים. — מועדי-nak pedig azért neveztetnek, mivel Isten tiszteletére, szent neve hirdetésére vannak rendelve, אשר תקראו אותם מקראי קדש, szószerint: melyeket hirdessetek szent gyülekezeteknek, vagyis: a melyeken hirdessetek szent gyülekezeteket, mert קרא itten két accusativust vonz, melynek egyikét a magyarban a megfelelő viszonyítóval kell pótolni. — מקרא (származéknév קרא-ból) pedig e helyen az egybehivandó gyülekezetet jelöli. — מועדי הם. Ez azért ismétlődik, mivel אלה מועדי ה', mely rámutat a következő egyes ünnepnepokra, ezektől a közbeszúrt mellékmondat által elválasztatik. (3) ששת ימים

- sék minden munka, a hetedik napon pedig legyen nyugalom nyugalma, szent gyülekezet, semminemű munkát ne végezzetek; nyugalom az az Örökkévaló tiszteletére minden lakóhelyeiken. Ezek az Örökkévaló ünnepei, szent gyülekezetek, melyeket hirdessetek meghatározott idejökben: Az első hónapon, a hónap tizennegyedik napján, a két est között, pészách az Örökkévaló tiszteletére. És ezen hónap tizenötödik napján a kovásztalanok ünnepe az Örökkévaló tiszteletére; hét napig egyetek kovásztalanokat. Az első napon szent gyülekezet legyen nálatok, semmi művészeti munkát ne végezzetek. És mutassatok be tűzrevaló áldozatot az Örökkévaló tiszteletére hét

accusativusban áll időhatározó gyanánt, azért: *hat napon*. — *שבת שבתון*. E kifejezés jelentéséről és használatáról l. feljebb 16. 31. — A szombat itten azért talált helyet, mivel ez — mint az ünnepi napok — az első szent nap, mely szent nyugalomra, azaz: Isten magasztalására és szent nevének dicsőítésére el lett rendelve. — *בכל מושבתים* úgy értendő, mint *בכל מקומות מושבתים*, minden lakóhelyeiken, mivel a szombat szentültartása nemcsak a szent földön, hanem az izraelita minden lakóhelyén érvényesítendő. *מושבתים* ragozott többesszámú főnév, származik *ישב* (ülni, lakni)-ből. (4) *אלה מועדי ה' וגו'* Szorosan véve *שבת* nem nevezetik *מועד*-nek (V. ö. Sir. 2, 6.). A következő versekben pedig csakis a *מועדי*-ről van szó: azért szükséges újból: *מועדי ה' וגו'*. (5) *בין הערבים*. E kifejezés jelentéséről és használatáról l. M. II. 12, 6. — *שבת* itt úgy értendő, mintha lenne: *מועד זבה פסח לה'*, a pészách áldozására meghatározott idő. V. ö. M. V. 16, 6. (7) *מלאכת עבודה*, úgy különbözik a *מלאכה*-től, hogy *es* mindennemű, akár művészeti, akár mesterségi, vagy egyéb közönséges munkáról használtatik, míg ellenben *amas* csak a *művészeti*, gyakorlati czélokra szolgáló, munkáról használatos. Az ünnepnapokon (*ט*), a mikor főzés, sütés, törés, vágás és más étel- és italelkesztésre szükséges munkát végezni szabad (V. ö. M. II. 12, 16.), csak *עבודה*, *מלאכה*,

napig. A hetedik napon szent
gyülekezet; semmi művészeti
9 munkát ne végezzetek. És
szóla az Örökkévaló Mózes-
10 hez, mondván: Szólj Izrael
gyermekéhez és mondd nek-
kik: ha bementek a földre,
melyet én nektek adok, és
learatjátok annak termését:
akkor vigyétek be az ômert,
aratástok elsejét, az áldo-
11 zárhoz. És ez lengesse az
ômert az Örökkévaló színe
elött, hogy kegyelmet esz-
közöljön nektek; az ünnep
után való reggelen lengesse
12 azt az áldozár. És mutassá-
tok be, a mely napon lenge-
titek az Ômert, testihiba-
nélküli, egyesztendős juhot égőáldozatnak az Örökkévaló
13 tisztelétére. És lisztáldozatát: két tized lisztlángot, vegyítve olaj-
jal, tűzrevaló áldozatul az Örökkévalónak, kellemes illatú; és

ימים ביום השביעי מקרא קדש
קדמראת עבדה לא תעשו:
ב ונדבר יהוה אל משה לאמר:
דבר אל בני ישראל ואמרת
אלהם כיתבאו אלהארץ אשר
אני נתן לכם וקצרתם את-
קצירה והבאתם את-עמר
ראשית קצירכם אל-הכהן:
והניף את-העמר לפני יהוה
להלנכם ממחרת השבת יניפנו
הכהן: ועשיתם ביום הניפכם
את-העמר כבש תמים בן-שנתו
לעלה ליהוה: ומנחתו שני
עשרונים סקת ברולה בשמן
אשנה ליהוה ריח ניחם ונסכה

nem pedig a מלאכה el van tiltva. (10) אל הארץ, a földre, t. i. Kanáán földére. Az aratásra vonatkozó törvény, mint a többi a föld termését illető törvények (חובות הארץ), csakis az ígért földén voltak érvényesítendők. — קצירה voltaképen: aratását, átvitt értelemben: termését jelöli. — והבאתם. A vav e szó elején az utómondattal kezdetét jelzi, azért: akkor. — עמר. E szó tárgyi magyarázatát l. M. II. 16, 16. — ראשית קצירכם, aratástok elsejét, t. i. az árpából, a mely legelőbb érik meg. V. ö. felj. 2, 14—16. (11) ממחרת השבת, az ünnep után való reggelen, értsd: pészách első ünnepnapja után való reggelen. A pészách első ünnepnapját nevezi itt a szent szöveg שבת-nak (V. ö. alább 15, 4.) úgy, hogy ממחרת השבת alatt תשעה-ביום tizenhatodik napja értetik, nem pedig: a szombat után való napon (a mint a czaducéusok azt magyarázták). Mert így az idő nem lenne pontosan meghatározva, nem tudván, melyik szombatról szól a szent szöveg. (12) הניפכם ragozott inf. hifil נוף-ból; ביום הניפכם annyit tesz, mint: ביום אשר תניפו, a mely napon lengetitek. — L. feljebb 12, 6.

italáldozatául: negyed hín
 14 bort. Meg kenyeret és pör-
 költ gabonaszemeket és zöld
 kalászatokatne egyetekugyan-
 ezen napig, míg be nem vit-
 tettek Istenetek áldozatát.
 Örök törvény nemzedekei-
 teknek minden lakóhelyeite-
 15 ken. És számláljatok maga-
 toknak az ünnep után való
 naptól, a naptól kezdve, me-
 lyen bevittétek a lengetésre
 szánt ömért, hét hetet, tel-
 16 jések legyenek. A hetedik
 hét után való napig szám-
 láljatok ötven napot, és mu-
 tassatok be új lisztáldozat-
 tot az Örökkévaló tisztele-
 17 tére. Lakóhelyeitekből vi-
 gyetek be lengetésre szánt
 két kenyeret, két tized liszt-
 lángból legyenek, kovászoltan süttessenek meg: zsengek azok
 18 az Örökkévaló tiszteletére. És mutassatok be a kenyér mellett
 hét egyeztetendő, hibanélküli juhot és egy fiatal tulkot és

יֵיזֵן רְבִיעֵת הַהֵיזֵן: וְלֶחֶם וְקֹלֵי
 וְכֶרֶם לֹא תֹאכְלוּ עַד-עֵצֶם
 הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֵבִיאֲכֶם אֶת-
 קֶרְבֵּן אֱלֹהֵיכֶם חֲקַת עֹלָם
 לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם: פ
 וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת
 מִיּוֹם הֵבִיאֲכֶם אֶת-עֹמֶר הַתְּנוּפָה
 שִׁבְעַת שַׁבְּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה:
 טו עַד מַמְחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית
 תִּסְפְּרוּ הַמַּשִּׁים יוֹם וְהַקֶּרְבָּתִם
 מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה:
 יז מִמִּזְשַׁבְּתֵיכֶם תֵּבִיאוּ אֶלֶם
 תְּנוּפָה שְׁתֵּים שְׁנַי עֶשְׂרֹנִים סֵלֶת
 תִּהְיֶינָה חֲמִיץ תֹּאפֶינָה בַּכּוּרִים
 יח לַיהוָה: וְהַקֶּרְבָּתִם עַל-הַלֶּחֶם
 שִׁבְעַת כֹּבָשִׁים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה
 וּפֶר בֶּן-בָּקָר אֶחָד וְאַיִלִם שְׁנַיִם

(14) קֹלֵי hn. főnév (עֵי) mintájára) származik קֹלֵה (pörkölni)-ből, melynek a participiumát l. felj. 2, 14. — כֶּרֶם. Ennek alaki és tárgyi magyarázatát l. ugyanott. — הֵבִיאֲכֶם, ragozott inf. hífil (töve: בוא), mint הניפכם L. felj. 12. v. — עֵצֶם הַיּוֹם. E kifejezés használatáról l. M. I. 17, 23.

(15) מִיּוֹם הַשַּׁבָּת. Ennek az értelmét l. felj. 11. v. — מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת, a naptól kezdve, melyen beviszitek. Értsd: ezt a napot is beleszámítva, úgy, hogy ez legyen a számlálendő negyvenkilencz nap elseje. — שִׁבְעַת שַׁבְּתוֹת, a תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה, hét hetet, teljesek legyenek, azaz: 49 nap. שַׁבְּתוֹת tbszáma שַׁבְּתֹת-nak, mely itt annyit tesz, mint שִׁבְעֵי, álló-hét. L. a következő verset. (16) עַד מַמְחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית, a hetedik hét után való napig, értsd: az utóbbit kizárva, mert az ötvenedik napon, a hetek ünnepén (חַג שִׁבְעֹת). már az új lisztáldozat (מִנְחָה חֲדָשָׁה) volt bemutatandó. L. a következő verset. (17) כּוּרִים, zsengek, t. i. az új buzatermésből. Ellenben az עֹמֶר (L. felj. 10. v.) az új árpatermésből lett bemutatva. — (18) עַל הַלֶּחֶם, a

két kost; ezek legyenek égőáldozatul az Örökkévaló tiszteletére; és liszt- és italáldozataik kellemes illatú tűzrevaló áldozatul az Örök-
 19 kévaló tiszteletére. És mutassatok be egy kecskebakot bűnáldozatnak, és két egyesztendő juhot örömal-
 20 dozatnak. És az áldozár tegyen azokkal lengetést, a zsengek kenyere mellett, az Örökkévaló színe előtt: a két báránnyal; szentségül legyenek, az Örökkévaló
 21 tiszteletére, az áldozaré. És hirdessetek ugyanezen a napon szent gyülekezetet, mely legyen nálatok, semmi művészeti munkát ne végezzenek. Örök törvény minden lakóhelyeiteken, nemzedékei-
 22 teknek. És mikor learatjátok földetek termését, ne arasd le egészen meződnek szélét,

és aratásod hulladékát fel ne szedjed; a szegénynek és az ide-
 23 gennek hagyjad azokat. Én, az Örökkévaló, a ti Istenetek. És szóla
 24 az Örökkévaló Mózeshez, mondván: Szólj Izrael gyermekeihez, mondván: a hetedik hónapon, a hónap elsején, legyen nektek ünnepetek, melyen megemlékezés végett fujjátok a harsonát, szent

יְהִיוּ עֲלֶיהָ לַיהוָה וּמִנְחָתָם
 וְנִסְפֵיהֶם אִשָּׁה רִיחַ-נִיחַח לַיהוָה;
 וַעֲשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִיִּים אֶחָד
 לַחֲטָאת וּשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה
 לְזִבְחַ שְׁלָמִים: וְהִנִּיף הַכֹּהֵן
 אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפֶה
 לִפְנֵי יְהוָה עַל-שְׁנֵי כִבְשִׁים קָדֹשׁ
 יִהְיוּ לַיהוָה לִפְנֵיהֶן: וַיִּקְרָאתֶם
 בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא-קָדֹשׁ
 יְהוּדָה לָכֶם פְּלִמְלֹאכֶת עֲבֹדָה
 לֹא תַעֲשׂוּ חֶקֶת עוֹלָם בְּכָל-
 כִּבּ מִוִּשְׁבְּתֵיכֶם דְּדַרְתֵּיכֶם: וּבִקְצֹרְכֶם
 אֶת-קִצִּיר אֲרָצְכֶם לֹא-תִכְלֶה
 פֶּאת שְׂדֶךְ בִּקְצֹרְךָ וּלְקַט קִצִּירְךָ
 לֹא תִלְקַט לְעַנִּי וּלְגֵר תַּעֲזֹב אֹתָם
 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ הַמִּישֵׁי
 כִּבּ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 כִּבּ דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ
 יְהִיָּה לָכֶם שַׁבְּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה

kenyér mellett. על ezen jelentését l. M. I. 18, 2. (20) אהם, azokkal, t. i. a két báránnyal. — על להם הבכורים, a zsengek kenyere mellett. — על שני כבשים, a két báránnyal, értsd: egy lengést végezzen mind a két kenyérrel, mind a két báránnyal. (21) מקרא קדש és מלאכת עבודה magyarázatát l. felj. 2, 7. (22) ובקצרכם וני. E vers magyarázatát l. felj. 19, 9. (24) באחד להדש annyit tesz, mint: בראשון להדש, a hónap elsején l. M. I. 8, 13. — זכרון תרועה, szószerint: harsogás emlékezése: értsd: harsonaszó által kelt emlékezés (V. 3. M. IV. 10, 10.), azért itt: melyen meg-

- 25 gyülekezet legyen. Semmi művészeti munkát ne végezzetek, és mutassatok be tűzrevaló áldozatot az Örökkévaló tiszteletére. És szólja az Örökkévaló Mózeshez, mondván: Mindazáltal ezen hetedik hónap tizedik napján, az engesztelés napja legyen, szent gyülekezet legyen nálatok, és sanyargassátok testeiteket, és mutassatok be tűzrevaló áldozatot az Örökkévaló tiszteletére. És semminemű munkát ne végezzetek ezen a napon; mert az engesztelés napja az, hogy engeszteljen érettetek az örökkévaló Istenetek színe előtt. Mert minden személy, ki magát nem sanyargatja ezen a napon, irtassék ki nemzetségeiből. És minden személy, ki valami munkát végez ezen a napon, azt a személyt elveszitem népe közül. Semmi munkát ne végezzetek. Örök törvény nemzedékeiteknek, minden lakóhelyeiteken. Nyugalmak nyugalma legyen az nektek, és sanyargassátok testeiteket; a hó-

emlékezés végett fujjátok a harsonát (שופר). (25) מלאכת עבודה. L. felj. 8. (26) אך בעשור לה' השביעי הזה וגו' mindazáltal ezen hetedik hónap tizedik napján, stb. Értsd: E nap kivételt tesz az ünnepnapok közül, a mennyiben ezen a napon — úgy mint szombaton — mindenemű munkától tartózkodni, továbbá böjtölni is kell stb., a mint a következő (27—32) versekben e szent napra elő van írva. V. ö. felj. 16, 29—31. (29) תענה והאבדתי את הנפש ההוא, annyit fejez ki, mint: ונגרתה הנפש ההיא (32) שבת שבתון. Ennek a magyarázatát l. M. II. 31, 15. — בתשעה לה' בערב, a hónap kilencedikén, este kezdődjék a szent ünnep meg a böjt, és tart עד ערב

- nap kilencedikén, este, estétől estéig üljétek ünnepe-
 33 teket. És szóla az Örökké-
 való Mózeshez, mondván:
 34 Szólj Izrael gyermekeihez,
 mondván: ezen hetedik hó-
 nap tizenötödik napján a
 sátorok ünnepe hét napig
 az Örökkévaló tiszteletére.
 35 Az első napon szent gyüle-
 kezet; semmi művészeti
 36 munkát ne végezzetek. Hét
 napig mutassatok be tűzre-
 való áldozatot az Örökké-
 való tiszteletére. A nyol-
 czadik napon legyen szent
 gyülekezet nálatok; és mu-
 tassatok be tűzrevaló áldo-
 zatot az Örökkévaló tiszte-
 letére, záróünnep az, semmi
 művészeti munkát ne végez-
 37 zetek. Ezek az Örökkévaló
 ünnepei, a melyeken hirdessetek szent gyülekezeteket és tűzre-
 való áldozatot mutassatok be az Örökkévaló tiszteletére: égő-
 és lisztáldozatot, vágó- meg italáldozatokat, egy-egy napra
 38 szólót annak napján. Az Örökkévaló szombatjain kívül, és

שֶׁבַת *estétől esteig*, azaz: huszonnégy órán át. — שֶׁבַת רִגוּזוֹת שְׁבַתְכֶם *ragozott főnév* שְׁבַתְכֶם (— שֶׁבַתְתֶּם) —ból, שֶׁבַתְכֶם helyett. (34) שֶׁבַע יָמִים, nem pedig יָמִים (34) képez. (35) מִלֹּאכֶת, mivel a hét egymásután következő nap egy ünnepet (הַי) képez. (36) עֲבָדָה, Ennek a magyarázatát l. feljebb 7. (36) עֲצֵרַת nn. főnév, származik עֲצָר (be- elzární)-ból, azért: עֲצֵרַת, *sáróünnep*. Így nevezetik e nyolczadik nap, mivel befejező ünnepül szolgált. Pészách-ünnep *hetedik* napja ugyanezen okból nevezetik עֲצֵרַת -nek (V. ö. M. IV. 16, 8.). A misnai nyelvben שֶׁבַע יָמִים ünnepe azért nevezetik עֲצֵרַת -nek, mert a hét hetet követő (ötvenedik) napon *sáróünnepül* szerepel. (37) לְהַקְרִיב *tartozik* 'ה מוֹעֵד -hoz, és úgy értendő: *Isten ünnepei, a melyeken* stb. L. a fordítást. — דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, szószerint: minden nap dolgát annak napján, értsd: a minden ünnepnapra szóló áldozatot annak idejében. V. ö. M. II. 5. 19. (38) מִלְּבַד שֶׁבַתַּת וְגוֹ, *a szombatokon kívül* stb., értsd: mindazokon az ál-

minden adományaitokon kívül, és minden fogadalmaitokon kívül, és minden ajándékaitokon kívül, melyeket fölajánlani fogtok az Örökkévaló tiszteletére. Mindazáltal a hetedik hónap tizenötödik napján, midőn begyűjtitek a föld gyümölcsét, üljétek meg az Örökkévaló ünnepét hét napig; az első napon nyugalom, és a nyolczadik 40 napon nyugalom. És vegyetek magatoknak az első napon gyümölcsöt hádârfáról, pálmaágot, és ágot abôthfáról, és füzfa-ágot, és örvendeztetek az örökkévaló Istenetek színe előtt hét 41 napig. És üljétek meg azt ünnepül az Örökkévaló tiszteletére, hét napig az évben. Örök törvény nemzedékei-

וּמִלְבַד מִתְּנוּתֵיכֶם וּמִלְבַד כָּל־נְדָוֵיכֶם וּמִלְבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה: לֹא אֶךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם כִּתְּדֵשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאֹת הָאָרֶץ תִּהְיוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שִׁבְתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁבְתוֹן: וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפַת תְּמָרִים וְעֵנַף עֵץ־עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֶקֶת עוֹלָם דְּרֹרְתֵיכֶם

dozatokon kívül, melyeket más czímen tartozol törvény szerint bemutatni. (39) אך וגו' *mindasáltal* stb. értsd: még ily módon üljétek meg csak a 15. naptól kezdve az ünnepet, a mint e versekben elő van írva. — אֶסְפְּכֶם ragozott inf. kál אָסַף (begyűjteni)-ből, azért: *mikor begyűjtitek*. V. ö. M. II. 23, 16. — אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ *a föld gyümölcsét*, értsd: a mező mindennemű termését. תְּבוּאָה nn. főnév, származik בוֹא (bemenni, bejönni)-ből. — תִּהְיוּ fut. kál הָיוּ (= הוּו) -ből, melynek alapjelentése: körben mozogni, tánczolni, azért: *ünnepet megülni*. (40) פְּרִי עֵץ הָדָר *gyümölcs hádârfáról*. Hadâr héber neve a fának, melynek gyümölese *aramúl* אֶתְרוֹג-nak neveztetik, és mindenki előtt a hagyomány által ismeretes. — כַּפַת תְּמָרִים *pálmaág*. Így neveztetik a pálmaág hajlott alakú leveleiről, melyek a kéz tenyereihez hasonlók. כַּפַת tsz. nn. főnév כָּפַה (= כָּפַה) -ből, töve: כָּפַה, *hajolni*. — עֵנַף עֵץ עֵבֶת *ágot ábhôth-fáról*. עֵבֶת, a hagyomány szerint azonos הָדָר (myrtusfa)-szal, mely tojásdad örökzöld leveleiről eléggé ismeretes. — עֵנַף עֵרְבֵי נָחַל úgy értendő, mintha lenne: עֵנַף עֵרְבֵי נָחַל *füzfa-ág*. E négyféle növény (אַרְבָּעָה מִיָּנִין) képezi az úgynevezett ünnepsokrot (אַרְבָּעָה), melylyel az izraelita כַּסּוֹת-ünnepen, hála és dicsőítő imák közben örvend Isten színe előtt. (41) וְחַגְתֶּם אֹתוֹ *üljétek meg azt*, t. i. az

teknek; a hetedik hónapon : בתחדש השביעי תחגו אתו :
 42 üljétek meg azt. A sátrak- מב בסכת תשבון שבועת ימים כד-
 ban lakjatok hét napig; האורה בישׂראל ישבון בספנת :
 minden honfi Izraelben lak- מב למען ידעו דרתיכם כי בספות
 43 ják a sátrakban; Hogy meg- הושבתי את-בני ישׂראל
 tudják nemzedékeitek : hogy בהוציא איתם מארץ מצרים
 a sátrakban engedtem lakni מד אני יהוה אלהיכם : וידבר משה
 Izrael gyermekeit, mikor ki- את-מערי יהוה אל-בני ישׂראל :
 44 ról. Én, az Örökkévaló, a ti פ שביעי
 Istenetek. És hirdeté Mózes
 az Örökkévaló ünnepeit Izrael gyermekeinek.

XXIV. FEJEZET.

*As örök lámpáról (1—4). As Isten színe előtt levő kenyérről (5—9).
 As Istenkáromló (10—12). Istenkáromlásról (13—16), agyonütésről (17—18)
 és megsebesítésről szóló törvény (9—22). As istenkáromló követtetése (23).*

1 És szóla az Örökkévaló א כד וידבר יהוה אל-משה
 2 Mózeshez, mondván : Paranc- ב לאמר : צו את-בני ישׂראל
 csold Izrael gyermekeinek, ויקחו אליך שמן זית זך כתיית
 hogy hozzanak neked tiszta, לפאור להערת נר תמיד :
 törött faolajat világításra, מחויץ לפרכת העדת באהל :
 3 tására. A bizonyság szekrényén levő kárpiton kívül,

ünnepet.— חקת עולם, örök törvény, akármely földön laktok.(42) בסכת.A páttách a ב alatt pótolja a mutató ה-t. = בהסכות, a sátrakban, t. i. azokban, a melyeket parancsoltam (felj. 37). — אורה. E név alaki és tárgyi magyarázatát l. M. II. 12, 48. (43) כי בסכות הושבתי וגו' hogy a sátrakban engedtem lakni stb. t. i. negyven évi vándorlásuk alatt a pusztában. (44) וידבר משה וגו' és Mózes hirdeté, stb. értsd : fejtegette nekik böven az ünnepekre vonatkozó törvényeket mind.

(2) צו את בני ישראל וגו' parancsold Izrael gyermekeinek stb. V. ö. M. II. 28, 20. 21. a hol a hajlék és szerei elkészítése alkalmából az örök lámpáról stb. már szó volt, de csak annyiban, a mennyiben az istenszolgálat alkalmával majdan szükség lesz reá ; e helyen azonban a parancsolat végrehajtásáról van szó. — שמן זית זך כתיית וגו'. Ennek magyarázatát l. M. II. 28, 20. 21. (3) מחויץ לפרכת אשר : mint : מחויץ לפרכת העדת על ארון העדת, a bizonyság szekrényén levő kárpiton kívül. — ועך אתו

- az összetalálkozás sátrában igazítsa azt Áron, (hogy világítson) estétől reggelig az Örökkévaló színe előtt mindenkoron. Örök törvény nemzedékeiteknek. A tiszta gyertyatartón igazítsa a lámpákat, *hogy legyenek* az Örökkévaló színe előtt mindenkoron. És végy lisztlángot és süss abból tizenkét kalácsot; két tized legyen egy-egy kalács. És rakd fel azokat egymásra, két felrakásban, hatot mindegyik felrakásban, a tiszta asztalra, az Örökkévaló színe előtt.
- 7 És tégy a felrakásra tiszta tömjént; és ez legyen a kenyérnek illatrésze, tűzevaló áldozatul az Örökkévaló tiszteletére. Minden szombat napján újra rendezze el azt az Örökkévaló színe előtt mindenkoron; Izrael gyermekeitől, örök szövetség. És

מֵעַרְבַּת עֵדֶךָ אֶתֹּךְ אֶהְרֹן מֵעַרְבַּת עֵדֶךָ לְפָנַי יְהוָה תָּמִיד חֲקַת עוֹלָם לְדוֹרֹתֵיכֶם: עַל הַמְנֵרָה הַטְּהוֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־הַנְּרוֹת לְפָנַי יְהוָה תָּמִיד: פּ וּלְקַחְתָּ סֹלֶת וְאִפִּיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חֲלוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֵים יְהוָה חֲחֹלָה הָאֵחָת: וְשָׂמַתָּ אוֹתָם שְׁתֵּים מֵעַרְבוֹת שֵׁשׁ הַמְּעַרְבֹת עַל־הַשִּׁלְחָן הַטְּהוֹר לְפָנַי יְהוָה: וְנָתַתָּ עַל־הַמְּעַרְבֹת לְבִנְיָהּ זֶכֶה וְהוֹתָהּ לֶחֶם לְאוֹזְכָרָה אִשָּׁה לַיהוָה: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעֲרֹבֶנּוּ לְפָנַי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהוֹתָהּ

מֵעַרְבַּת עֵדֶךָ אֶתֹּךְ אֶהְרֹן מֵעַרְבַּת עֵדֶךָ לְפָנַי יְהוָה תָּמִיד חֲקַת עוֹלָם לְדוֹרֹתֵיכֶם: עַל הַמְנֵרָה הַטְּהוֹרָה (4) *a tiszta gyertyatartón* értsd: a tiszta aranyból való gyertyatartón. V. ö. M. II. 25. 31. — לפני ה' — *az Örökkévaló színe előtt*, azaz: a találkozás sátrában, a hol a gyertyatartó állott. L. M. II. 40, 24. (5) *יהיה* hn. ige *החלה* előtt, mely nn. Ha az állitmányos ige az alanyt megelőzi, nem szükséges, hogy azzal számra és nemre nézve megegyezzek. V. ö. M. I. 47, 28. (6) *מערכות* tsz. nn. főnév, egyesszáma: מְעַרְבֹת (= מְעַרְבָה), pauzában: מְעַרְבֹת, származik עָרַךְ (*rendezni, rakni*)-ből, azért: מְעַרְבֹת, *felrakás*. — Itt *מערכות* a két *felrakást* jelöli, melyekben hat-hat kenyér az aranyasztalon egymás fölé volt felrakva. (7) *ללחם לאוזכרה* amnyit tesz, mint: *לאוזכרת הלחם*, *a kenyér illatrésze*, mely tűzön illatozott el Isten tiszteletére; ellenben a kenyér maga volt Áron és fiaié. L. alább 9. v. (8) *מאת בני ישראל*, *Izrael gyermekeitől*, értsd: Izrael összes gyermekeitől járó ajándék az. — *ברית עולם*, *örök szövetség*, azaz: jeléül az örök szövetségnek. V. ö. M. II. 31, 16. (9) *ואכלוהו* tárgy-

legyen Ároné és fiaié, és egyék meg azt szent helyen; mert szentségek szentsége az, az Örökkévaló tűzrevaló áldozataiból neki 10 szánt örök illetmény. És kimene egy izraelita aszszony fia — ő pedig vala egy egyiptomi férfiúnak a fia Izrael gyermekei között — és összevesztek a táborban az izraelitanó fia és az 11 izraelita férfiú. És az izraelitanó fia kiejté a nevet, és káromlá; és bevivék őt Mózeshez. Anyjának neve pedig vala S'lomith, Dibhrî leánya, Dâu nemzetségből. 12 És tették őt őrizet alá, míg ki lesz jelentve nekik 13 Isten parancsolata szerint. És szóla az Örökké-

לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וְאָכְלֵהוּ בְּמִקְוֹם קָדֵשׁ כִּי קָדֵשׁ קִדְשִׁים הוּא לֹא מֵאִשֵּׁי יְהוָה חֲקִיעֹדָם: ס וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן־אִישׁ מִצְרַיִם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּנָצוּ בְּמַחֲנֶה בֵּן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי: וַיִּקַּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיִּקְרָל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אָמוֹ שְׁלֹמִית בְּתוֹךְ־בְּרִי לְמִטְהַדְדִין: יב וַיִּנְהָהוּ בְּמִשְׁמַר לְפָרֵשׁ לָהֶם יג עַל־פִּי יְהוָה: פ וַיְדַבֵּר יְהוָה

ragozott perf. conv. kál בְּלֵב־בֹּל. A himn. tárgyrag: הוּ — vonatkozik לָהֶם-re (a 7. versben), mely *rendesen* himnemű. — חֲקִיעֹדָם, örök illetmény. חֲקִיעֹדָם-nak e jelentését l. M. I. 47, 22. és még más helyen. (10) וַיֵּצֵא, és kimene, értsd: előlépe, hogy valakit megtámadjon. V. ö. Sám. I. 17, 4. — וַיֵּנָצוּ fut. conv. nif. נָצַח-ból. V. ö. M. II. 2, 13. — בֵּן הַיִּשְׂרָאֵלִית. Mivel atyja egyiptomi (מִצְרַיִם) volt, azért neveztetik ellenfelével szemben, a ki izraelita férfi (אִישׁ יִשְׂרָאֵלִי) volt, „*az izraelitanó fid*“-nak. (11) וַיִּקַּב fut. conv. kál נָקַב-ból, melynek alapjelentése: *átfúrni*, átvitt értelemben: *elválasztani*, *meghatározni*, azért e helyen: *ויקב*, és *kiejté*, értsd: hangsúlyozva ejté ki a név minden alkatrészét. — הַשֵּׁם, a nevet; értsd: az Isten azon nevét (יהוה), mely Isten szent voltát és valóságát (nemcsak egyik tőkélyét) kifejezi. V. ö. M. II. 3, 14. (12) וַיִּנְהָהוּ tárgyragozott fut. conv. hif. נָחַ (= נָחַ) -ból. azért: és tették őt. וַיִּנְהָהוּ וגו' *míg ki lesz jelentve nekik* stb., a büntetés, melyben az ilyen istenkáromló részesítendő. A törvény: אֱלֹהִים לֹא תִקְרָא (M. II. 22, 27.) nem volt ez esetre alkalmazható, mivel az, a mint az összefüggésből kitűnik (l. ugyanott), inkább a bírákra vonatkozik. Ez esetben azért a büntetésnek meghatározásával Isten parancsolatát kellett bevárni. Látnivaló, hogy a szentírás egyes törvényei *alkalom szerint* kinyilatkoztattak. V. ö. M. IV. 15, 32–35. — לְפָרֵשׁ inf. kál פָּרַשׁ-ból, melynek alapjelentménye: *elválasztani*; átvitt értelemben: *meghatározni*, *kijelenteni*. V. ö. felj. (11. v.) נָקַב alap- és átvitt értelemben

- való Mózeshez, mondván: יד
 14 Vezesd ki a káromlót, ki a הַמְקַלֵּל אֶל־מַהוּן לַמַּחֲנֶה
 táborból és támaszszák mind- וּסְמְכוּ בְּלִשְׁמֵעִים אֶת־יְדֵיהֶם
 azok, kik hallották, kezeiket עַד־רֹאשׁוֹ וְנָמְנוּ אֹתוֹ בְּרִי־הַעֲדָה:
 fejére, és kövezzék meg őt טו
 15 az egész közönség. Izrael וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר
 gyermekeihez pedig szólj אִישׁ אִישׁ כִּי־יִקְלַל אֶל־הוּוֹ וְנִשְׂא
 következőképen: valaki Istenét טז
 káromolja, viselje bű- חֲטָאוֹ: וְנִקְבַּב שֵׁם־יְהוָה מִזֹּת
 16 nét. De ha káromolva ejti יֹמֶת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בּוֹ כָּל־
 ki az Örökkévaló nevét, הָעֵדָה בְּיָד בְּאִזְרָה בְּנִקְבוֹ שֵׁם
 ölessék meg, az egész közön- יז
 ség kövezzék meg őt, akár יח
 idegen, akár honfi legyen, אָדָם מִזֹּת יֹמֶת: וּמִבְּהַ נֶפֶשׁ־
 midőn a nevet káromolva בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ:
 17 kiejti, ölessék meg. Ha va- יט
 laki akármely személyt וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ
 agyon ver, az ölessék meg. כ
 18 És a ki barmot agyon ver, כִּאֲשֶׁר עָשָׂה בֶן־יַעֲשֶׂה דָן: שֹׁבֵר
 fizesse meg: testet testért. כא
 19 És ha valaki csorbát ejt fele- כב
 20 barátján, a mint tett, úgy tétessék ő vele. Törés törés-
 ért, szem szemért, fog fogért; a milyen csorbát ejt
 21 az emberen, olyan ejtessék ő rajta. És a ki barmot üt,

vett jelentését. (14) וסמכו וגו' *és támaszszák* stb. annak jeléül, hogy vére az ő fejére száll, mert ő maga oka halálának. (15) כי יקלל אלהיו *ha valaki Istenét káromolja*, akármily módon. ונישא חטאו *viselje bűnét*, értsd: bűnéért fog lakolni. (16) ונקב וגו' *de ha káromolva kiejti* stb. t. i. úgy, a mint az egyiptomi férfi (איש מצרי) tette. L. felj. 11. v. — וניקבו ragozott inf. kál וניקב-ból; alakja szerint azt jelenti: *káromlási kiejtésében*, azaz: *midőn káromolva kiejti*. (17) ואיש כי יכה וגו' Mivel ez volt az első eset, hogy egy ember Isten parancsolata folytán halálra ítéltetett, azért ismételtetik ez alkalommal a vérontásról, és ennek kapcsán a megejtett sérelmekről szóló büntető törvény. V. ö. M. II. 21, 23—25. (19) כאשר עשה בן יעשה לו *a mint tett, úgy tétessék vele*, értsd: úgy illik, hogy vele tegyék; de mivel ezt az ember pontosan ki nem vihetheti, hogy a testi büntetés se kisebb, se nagyobb ne legyen, mint a csorba, melyet a bűnös az ő felebarátján megejtett: azért, a hagyomány szerint, pénzbírsággal büntetendő. V. ö. M. II. 21, 24. (21) ומה בהמה וגו' *a ki barmot üt* stb. nem pedig: *agyonüt*, mivel nem

22 fizesse meg, és a ki embert agyonüt, ölessék meg. ישלמנה ומכה אדם יומת:
 23 Egyenlő jog legyen nálatok, akár idegen, akár honfi legyen, mert én, az Örökkévaló, a ti Istenetek. És szóla כב משפט אחד יהיה לכם בגר פאורח יהיה כי אני יהיה אלהיכם: וידבר משה אל בני ישראל ויצאו את המקל אל-מחוג למחנה וירגמו אתו אבן ובני-ישראל עשו כאשר צוה יהוה את-משה:
 Mózes Izrael gyermekeihez és kivivék a káromlót, ki a táborból, és agyonverék őt kövel; és Izrael gyermekei cselekedtek, a mint az Örökkévaló megparancsolta vala Mózesnek.

XXV. FEJEZET.

A nyugalom (hetedik)- évről (1—7). A jöbhel (ötvenedik)- évről (8—13). A szántóföld eladását illető törvény (14—17). A törvény teljesítését követő áldás (18—22). A visszaváltás törvénye (23—34). A kölcsönadásról (35—38). A szolgák megszabadulásáról (39—46). Az eladott rabszolgák visszaváltásáról (47—55).

בְּהַר.

1 És szóla az Örökkévaló כה וידבר יהוה אל-משה
 Mózeshez a Színai hegyén, א
 2 mondván: Szólj Izrael gyer- ב בְּהַר סיני לאמר: וידבר אל-בני

következők: נפשׁ V. ö. felj. 18. v. (22) משפט אחד כגר כאורח יהיה לכם כגר כאורח יהיה לכם, *egyenlő jog legyen nálatok, akár idegen, akár honfi legyen*, ne legyen különbség a törvény előtt. גר alatt pedig itt is (L. 16, 29.) a nem-izraelita értetik, ki Izrael országában lakott (גר תושב). Ez egyébiránt máshitű ember lehetett. Ennek is *egyenlő joga* legyen az izraelita honfival. — אני ה' אלהיכם *én, az Örökkévaló, a ti Istenetek*, értsd: parancsolom azt, hogy így történjék.

(1) בְּהַר סיני, *a Színai hegyén*. E helyhatározói kifejezés itt azért szükséges, mivel az e szakaszban foglalt törvények voltaképen folytatása és bővebb részletezése a már feljebb (L. M. II. 23, 10. 11.) egész általánoságban meghagyott törvényeknek, a melyeknek részletezése azonban meg lett akadályozva az arany borjú története, meg ennek folytán szükségké vált hajlék (מִשְׁכָּן) felállítására és abban végzendő istentiszteletrre vonatkozó törvények által, a minők: az áldozatokról, Áron és utódjairól, szertartásilag tiszta és tisztátalan tárgyakról szóló törvények. Mindezek befejezte után a szent szöveg újra felveszi az elejtett fonalat; azért itt különös nyomatékkal: בְּהַר סיני L. még alább 26, 46. 27, 34. (2) בִּי תבואו וגו' *ha bementek stb.*, mivel

- mekeihez és mondd nekik: ha bementek a földre, melyet én adok nektek, pihenjen a föld pihenőt az Örökévaló tiszteletére. Hat esztendeig vesd be szántóföldedet, és hat esztendeig mesd meg szőlődet, és gyűjtsd be gyümölcsét. De a hetedik esztendőben nyugalmak nyugalma legyen a földnek, nyugalom az Örökévaló tiszteletére: szántóföldedet be ne vesd, és szőlődet meg ne mesd. Aratásod utónövését le ne arasd, és metsetlen szőlővessződ gerezdeit le ne szüreteld; nyugaloméva legyen a földnek. És a mi a földön a nyugalomévből terem, legyen nektek eledelül: magadnak és szolgálóknak és szolgálóknak, valamint béresednek és zsel-

יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ
 אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם
 וְשַׁבְּתָהּ הָאָרֶץ שַׁבְּתַת לַיהוָה:
 שֵׁשׁ שָׁנִים תַּזְרַע שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ
 שָׁנִים תִּזְמַר בְּרִמְדָּךְ וְאַסַּפְתָּ אֶת-
 תְּבוּאָתָהּ: וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית
 שַׁבְּתַת שַׁבְּתוֹן יְהִיֶה לְאָרֶץ שַׁבְּתַת
 לַיהוָה שָׂדֶךְ לֹא תַזְרַע וּבְרִמְדָּךְ
 לֹא תִזְמַר: אֶת סַפִּיחַ קַצִּירֶךָ
 לֹא תִקְצֹר וְאֶת-עֵנְבֵי גִזְרֶךָ לֹא
 תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבְּתוֹן יְהִיֶה לְאָרֶץ:
 וְהָיְתָה שַׁבְּתַת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ
 לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַאֲמָתֶיךָ וְלַשְׂכִּירֶיךָ

a következő törvények csak az ígéret földén érvényesítendők (הכות הארץ) voltak. — ושבתה הארץ שבת, pihenjen a föld pihenőt, értsd: maradjon parlagon. L. alább a 4. v. (3) תזמר fut. kál תזמר-ból, mely a szőlőtő megmetszéséről használtatik. (4) שבתון שבת, nyugalmak nyugalma (V. ö. M. II. 31, 15.) azaz: szent nyugalom, melyen semminemű mezei munka, mint szántás, vetés, aratás, metszés, nyésés stb. stb. ne végeztessek. (5) ספח függő alakú főnév: ספח-ból származik שפח (= שפח) kihullani, azért: ספח, kihullott gabnaszemek, átvitt értelemben: a kihullott szemekből való termés, azaz: utónövés. — גזיר ragozott hn. főnév, rag nélkül: גזיר; így neveztetik, a ki Isten tiszteletére a bortól tartózkodott (L. M. IV. 6, 2—4) és a ki haját le nem vágta (Ugyanott 5.). Átvitt értelemben használtatik a szőlőtőről, melynek lombját (haját) le nem vágták, azért: גזיר, metszetlen szőlővessző. — תבצר fut. kál תבצר (szüretel)-ből. Valamint תבצר a gabnatermésről, úgy תבצר a szőlőtermésről használatos. — שנת שבתון, nyugalom-év, értsd: a melyen mezei munka ne végeztessek. (6) שבת הארץ, úgy értendő, mintha lenne: שבת הארץ, תבואת שבת הארץ, a nyugalomévből teremés, azaz: mi a nyugalomévből magától terem. — לך ולעבדך נו, magadnak és szolgálóknak stb. azaz: mindenki egyenlően részesüljön abban; neked nincs

- 7 lérednek, kik nálad tartózkodnak. És barmodnak és a vadnak, mely földeden van, legyen minden gyümölcse
- 8 eledelül. És számlálj magadnak hét nyugalomévet, hét évet hétszer, úgy, hogy a hét nyugalomévi napjai legyenek negyvenkilenc esztendő. És szólaltasd meg a riadó harsonát a hetedik hónapon, a hónap tizedikén, az engesztelés napján szólaltassátok meg a harsonát
- 10 egész országtokban. És szenteljétek meg az ötvenedik évet, és hirdessetek szabadságot a földön minden lakóinak; jöbhél legyen az ti nektek, melyen mindenki közületek visszatérjen az ő

וְלַתְּשִׁבֵּד הַגְּרִים עִמָּךְ: וְלִבְהֶמְתְּךָ
וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּדָר
תְּבוֹאָתָהּ לֶאֱכֹל: ׀ וְסִפְרָתָהּ
לְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים
שָׁנִים שִׁבְעַת פַּעַמִּים וְהָיוּ לְךָ
יָמֵי שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁעַת
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: וְהֵעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר
תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי
לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים תִּעְבְּרוּ
שׁוֹפָר בְּכַדְאֲרֻצְכֶם: וְקִדְשְׁתֶּם
אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם
דְּרוֹר בְּאַרְצְךָ לְכָל־יֹשְׁבֵיהָ יוֹבֵל
הוּא תִּהְיֶה לָכֶם וּשְׁבַתְּם אִישׁ

több igényed arra, mint szolgáltnak stb. stb. (7) ולבְּהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה, és barmodnak és a vadnak, mely földeden van, stb. Ez is ehessék belőle. Csak addig szolgáljon neked eledelül, míg kűnn a mezőn van, hogy a mezei vad is ehetik belőle; mihelyt azonban a mezei vad nem talál belőle a mezőn, neked is ki kell takarítani azt, a mi még van belőle házadban.— תְּבוֹאָתָהּ birtokragozott nn. főnév, a rag vonatkozik הָאָרֶץ-re a vers elején. (8) וְסִפְרָתָהּ לְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים, És számlálj magadnak hét nyugalom-évet, nem pedig hét nyugalomévet egymásután, hanem: שִׁבְעַת שָׁנִים, hét évet hétszer, úgy, hogy a hét nyugalomévi ideje tegyen negyvenkilenc évet. (9) וְהֵעֲבַרְתָּ, szószerint: hordoztasd körül, átvitt értelemben, még pedig שׁוֹפָר kapcsolatában: szólaltasd meg. — az engesztelés napján, értsd: nappal a szent ünnepen. (10) וּקְרָאתֶם דְּרוֹר, szenteljétek meg stb. Avval t. i. szenteljétek meg azt, hogy a föld minden lakóinak szabadságot hirdessetek.— דְּרוֹר hn. főnév, származik דָּרַר (= דוּר) -ból, melynek alapjelentése: körben, szabadon mozogni (V. ö. M. II. 20, 23), azért: szabadság. — יוֹבֵל vonatkozik שָׁנָה-ra, és úgy értendő, mintha lenne: szent év, és ez megint mint: שְׁנַת קָרְן הַיּוֹבֵל היא, az év, melyen a harsona (קָרְן הַיּוֹבֵל) a szabadságot hirdeti. V. ö. Jos. 6. 5. — וּשְׁבַתְּם, térjétek vissza stb. t. i. az eladott fekvő jószág birtokába, mely a jöbhél évében az eredeti tulajdonos kezéhez került, és pedig minden váltságdíj nélkül. V. ö. alább 28. — וְאִישׁ אֵל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ, ki-ki

birtokához, és mindenki kö-
zületek az ő családjához tér-
11 jen vissza. Jöbhél az, az öt-
venedik év az legyen ti nek-
tek; ne vessetek és ne aras-
sátok le az utónövéseit és ne
szüreteljétek metszetlen sző-
12 lővesszőit; Mert jöbhél az,
szentség legyen az nektek; a
mezőről egyétek gyümölcsét.
13 Ezen jöbhél-évben térjen
vissza mindenki közületek
14 az ő birtokához. És ha el-
adsz valami eladnivalót tár-
sadsnak, vagy veszsz valami
társadtól, rá ne szedjé-
15 tek egymást. Az évek száma
szerint a jöbhél után vegyed
társadtól; a termések éveinek száma szerint adja el azt
16 te nekéd. Az évek nagyobb mennyiségéhez képest emeld

אֶל-אֲחֵיהֶוּ וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ
יֵאָשְׁבוּ: יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִישִׁים
שָׁנָה תִּהְיֶה לָּכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא
תִקְצְרוּ אֶת-סִפְיֵיהֶּוּ וְלֹא תִבְצְרוּ
יב אֶת-נִזְרֵיהֶּוּ: כִּי יוֹבֵל הוּא קִדְשׁ
תִּהְיֶה לָּכֶם מִן-הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ
יג אֶת-תְּבוּאָתָהּ: בְּשַׁנַּת הַיּוֹבֵל
הַזֹּאת תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל-אֲחֵיהֶוּ: לו
יד וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכַּר לַעֲמִיתְךָ אֹו
קָנָה מִיָּד עֲמִיתְךָ אֶל-תִּזְנוּ אִישׁ
טו אֶת-אָחִיו: בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר
הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתְךָ
בְּמִסְפַּר שְׁנֵי-תְבוּאוֹת יִמְכַר-לְךָ:
טז לְפִי א רַב הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנֵתוֹ

térjen vissza családjához, minden eladott rabszolga t. i. szabaddá váljék. V. ö. M. II. 21. 6. (11) יובל היא וגו', *jöbhél* as stb. Az előbbi versben a szent szöveg a kötelességekről szól, melyeket a jöbhél-év az izraelitára rótt; ebben a versben ellenben a jöbhél-év szent voltát szabja meg. — *הייבול* és *נזריה* l. felj. 5. v. (12) מן השדה וגו', *a mezőről* stb., értsd: addig, míg a mezőn is van a mezei vad számára. V. ö. felj. 7. v. (13) בשנת וגו', *a jöbhél-évben* stb., e rövid vers előadja a jöbhél-évnek nagy gyakorlati célját. (14) וכי תמכרו ממכר. Az ige és a belőle képezett név használata a héber nyelvben igen gyakran jön alkalmazásba. (V. ö. p. M. I. 27, 33. 34), a mit azonban más nyelvben bajjal lehet visszaadni, azért: *és ha eladsz valami eladnivalót.* — קנה infinitivus határozott módú ige (תקנה) helyett. V. ö. M. I. 41, 43. és még sok helyen. — *אל-תזנו* *איש את אחיו* rá ne szedjétek egymást, úgy, hogy az egyik nyereséget húzzon a másik veszteségéből. fut. hif. נז-בול. V. ö. feljebb 19, 33. (15) במספר שנים וגו', *az évek száma szerint* stb. Az előbbi versben szó volt adás-vevésről általában; e versben pedig — a mint a szövegből kiviláglik — fekvő jószágáról van a szó, melyet az izraelita az ígért földén örökre el nem adhatott (L. alább 23. v.). Csak hasznavehetőségét a fekvő jószágnak adhatta el, még pedig csak a jöbhélig hátralevő évekre. — ימכר לך. Ez viszont intés az eladóra nézve. (16) לפי átvitt értelemben annyit tesz, mint:

- a vételárát, és az évek kisebb mennyiségéhez képest szállítsd le a vétel árát; mert ő a termések számát adja el neked. Meg rá ne szedjétek egymást, hanem félj Istenedtől; mert én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenedetek. És tartsátok meg törvényeimet, és ítéleteimet őrizzétek és teljesítsétek azokat; ekkor bizton fogtok lakni a földön. És a föld adni fogja gyümölcsét, és ti élni fogtok bőven; és gond nélkül fogtok rajta lakni. Hogyha mondjátok: mit fogunk enni a hetedik évben? íme, nem vetünk és be nem gyűjtjük termésünket! — Áldásomat bocsátom reátok a ható-

a szerint. — ומעט מקנתו úgy értendő: a többi megmarad. L. a fordítást. — מספר תבואת, a termések számát, értsd: csak bizonyos számú terméseket, nem pedig magát a földet. (17) ולא תונו וגו' még rá ne szedjétek stb. t. i. hamis szavakkal, ábszédékekkel úgy, hogy mikor egyik a másikkal őszinte barátságát elhitteti, felebarátjának jóhiszeműségével visszaélvén, őt kárba ejti. — ויראת מאלהיך, hanem félj Istenedtől, a ki gonosz szándékokodat ismeri s a ki érte meg fog büntetni. — וישבתם על הארץ לבטח, akkor bizton fogtok lakni a földön, értsd: a földön, melyet őseiteknek ígértem. De ha ezeket a törvényeket meg nem tartjátok, akkor az ígéret földéről el fogtok üzetni. (19) ויאכלתם לשבע, szószerint: enni fogtok jóllakásig; itt azonban — a mint az összefüggésből kiviláglik — azt jelenti: élni fogtok bőven, azaz: teljes megelégedésekre. Úgyszintén לבטח ez ízben azt jelenti: gond nélkül, a mi szintén kitetszik a szöveg összefüggéséből. (20) ולא נאסף את, a föld nem gyűjtök termésünket, mert az utónövést szabadon kellett hagyni. L. felj. 6. (21) וצויתו את ברכתי לכם, szószerint: az áldásomnak parancsolok majd számotokra. L. וצויה jelentését a 1. vonzattal M. 2., 20., azért: áldásomat bocsátom reátok. L. ועשת וגו' azt jelenti: gyümölcsöt teremjen; עשה פרי, mint: עשתה (V. ö. M. I. 1, 11.) azt jelenti: gyümölcsöt teremni. עשתה annyi, mint: עשתה. A benne rejlő nőnemű alany ép úgy a

- dik évben; hogy teremjen gyümölcsöt a három évre.
- 22 És mikor vetni fogtok a nyolczadik évben, enni fogtok a régi termésből, a kilencedik évig, miglen bejön ennek a gyümölcse, enni fogtok a régiből. És a föld ne adassék el örökre, mert enyim a föld; mert idegenek és zsellérek vagytok ti én nálam. És minden birtokföldeken visszaváltást engedjetelek a földnek. Ha atyádfia elszegényedik, és elád valamit örökségéből: akkor menjen rokona, ki közel van hozzá, és váltsa meg atyafiának eladott jószágát. Ha valakinek nem leszen rokona, de ő maga vagyont szerez,

הַשְּׁשִׁית וְעֶשֶׂת אֶת־הַתְּבוּאָה
 כב לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: וּזְרַעְתֶּם אֶת־
 הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וְאָכַלְתֶּם מִן־
 הַתְּבוּאָה יִשֹּׁן עַד אֶל הַשָּׁנָה
 הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ
 כג תֹּאכְלוּ יִשֹּׁן: וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַּר
 לְצַמְתָּת בְּיַד לֵי הָאָרֶץ בְּיַד יָגוּרִים
 כד וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עַמֹּדֵי: וּבְכָל
 אֶרֶץ אַחֲזַתְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ
 כה לְאָרֶץ: ׀ רִבִּיעַ בְּיִמּוֹךְ אַחִידָה
 וּמְכַר מֵאַחֲזוֹתוֹ וּבֹא גְאֻלוֹ הַקָּרֵב
 אֵלָיו וּגְאָל אֶת מִמְכָּר אַחִיו:
 כו וְאִישׁ בִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גְאֻלָּה

megelőző שנה ברכה lehet. — לשלש השנים, a három évre, úgymint a hatodik év véghónapjaira, melyeken ugyanazon évi termésből élnek, továbbá a hetedik, a nyolczadik (יובל és שמטה) évre, és végre a kilencedik év első hónapjaira, míg ugyanazon év korán érő terményei megérnek. (22) וזרעתם וגו'. A ו e szó elején feltételező, azért: mikor vetni fogtok, mivel a jöbhél-évben a vetés szintén el volt tiltva. L. felj. 11. v. — יִשֹּׁן hn. főnév és használtatik itt a régi termésről ellentétben az új terméssel, mely ilyformán הַדָּשׁ-nak neveztetik. V. ö. alább 26, 10. (23) לצממת, örökre. צממת tulajdonképen nn. főnév, származik צמט (összeszorítani, átvitt értelemben: megsemmisíteni)-ből, azért לצממת, mint időhatározó, azt jelenti: végképen, örökre. (24) ובכל ארץ אחזתכם, és minden birtokföldeken: értsd: az egész földön, melyet birtoktokba fogtok venni. אחזה ארץ jelzői birtokviszony, és ekkor a birtokosrag a vonzott névhez járul. — נאלה תתנו לארץ, visszaváltást engedjetelek a földnek, hogy az eladó, vagy annak rokona még a jöbhél-év előtt eladott birtokát visszaválthassa. L. a következő verseket. (25) כן fut. kál מן (= מכך)-ből, melynek alapjelentése: alábbállni, különösen vagyonban, azért: elszegényedik. — ובא וגו' már nem tartozik a föltételező mondatához, hanem képezi a főmondat kezdetét, azért: akkor menjen stb. — גאל voltaképen ragozott part. kál גאל (ki- visszaváltani)-ből, rag nélkül: גאל. Így nevezetik a vérrokon, ki rokonának jogát gyakorolván, visszaváltja eladott jószágát. V. ö. גאל הדם M. IV. 35, 19. (26) והשיגה די, hanem kese érte el, értsd: vagyont szerzett. V. ö. feljebb

- és talál annyit, a mennyi : והשיגה ידו ומצא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ ;
 27 Számítsa föl az éveket jó- והשב את־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהָשִׁיב כו
 szága eladásától kezdve, és אֶת־הָעֵדָף לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַרְךָ
 térítse meg a maradékot a כה לוֹ וְשָׁב לְאַחֲזָתוֹ ; וְאִם לֹא־
 férfinak, kinek eladta volt, מְצָאָהּ יָדוֹ דֵּי הַשִּׁיב לוֹ וְהָיָה
 hogy az ő birtokához jusson. מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֵה אֹתוֹ עַד שְׁנַת
 28 De ha keze nem talál any- הַיּוֹ בֵּל וַיֵּצֵא בְּיַד וְשָׁב לְאַחֲזָתוֹ ;
 nyit, a mennyit kell neki חט המישי וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹר בֵּית־מוֹשָׁב
 megtéríteni: maradjon el- עֵיר הוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־
 adott jószága a vevő kezé- תָּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה
 ben a jöbhél-évéig; a jöbhél- ל גְאֻלָּתוֹ ; וְאִם לֹא־יִגְאֹל עַד־
 ben pedig megszabadúl, hogy מְלֵאת לוֹ שְׁנָה תְּמִימָה וְקָם
 29 Ha valaki elád lakóházat הַבַּיִת אֲשֶׁר־בְּעֵיר אֲשֶׁר־לֹא הוֹמָה
 fallal kerített városban, an- לְצִמְיַתָּת לְקֹנֵה אֹתוֹ לְדוֹרֹתָיו לֹא
 nak a visszaváltása tart el-
 30 seig; egy évig legyen annak visszaváltása. Ha pedig vissza
 nem váltatik egy egész év elteléseig: akkor a ház,
 mely vagyon a fallal kerített városban, marad örökké
 annál, ki azt megvette, nemzedékiglen, nem szabadúl meg

14, 29. — ומצא כְּדֵי, szószerint: és talált annyit, a mennyi elég, azaz: eleget szerzett. — כְּדֵי viszonyított főnév (כֵּד, elég) vonzati viszonyban. (27) והשב perf. conv. pi. קָשַׁב (gondolni)-ból: és számítsa fel. את שְׁנֵי אֶת שְׁנֵי perf. conv. pi. מִמְכָּרוֹ, szószerint: eladása éveit, értsd: az éveket, mióta jószágát eladta. — אֶת־הָעֵדָף והשיב את העדף, és térítse meg a maradékot, értsd: a jöbhélévig még hátralevő évi termések árát, mert csak ezeket adta el tulajdonképen. L. felj. 16. v. — ושב לְאַחֲזָתוֹ, hogy visszatérjen birtokához, azaz: saját ősi birtokához visszatérjen. A vāv ושב elején ׀ consecutivum, azért: hogy. (28) דֵּי הַשִּׁיב די השיב tesz, mint: בֵּי לְהָשִׁיב. — דֵּי הַקֹּנֵה, ביד הקנה, a vevő kezében, a ki el nem adhatta másnak. (29) בֵּית מוֹשָׁב בית מושב עיר הומה. Mind a négy főnév vonzati viszonyban áll, és annyit jelent, mint: בֵּית מוֹשָׁב בְּעֵיר אֲשֶׁר לָהּ הוֹמָה, lakóház fallal kerített városban. — עַד תָּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ, szószerint: eladása esztendeje elteléséig, azaz: az eladás napjától kezdve a következő év ugyanazon napjáig. — וקם וגו' (30) וקם וגו' itt (és még más helyen is) évet jelent. (30) וקם וגו', akkor marad stb. קום igének ezen jelentését l. M. I. 24, 20. — אשר לא חמה, melynek fala van. לא áll לָהּ helyett, mivel עֵיר-re vonatkozik, a mely mindig nőnemű; csak a szónak a hangoztatása (קָרָה): לוֹ. — לְצִמְיַתָּת. E

- 36 nálad. Ne végy tőle kamatot, vagy fölösséget; hanem félj Istenedtől, hogy atyádfia megélhessen nálad. לו אֶל-תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וּיְרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְהָיָה אַחֶיךָ עִמָּךְ ; לו אֶת-כֶּסֶףךָ לֹא-תִתֶּן לּוֹ בְּנֶשֶׁךְ לוֹ וּבְמִרְבִּית לֹא-תִתֶּן אִכְלָךְ ; אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים : לט אַחֶיךָ עִמָּךְ וּנְמַכְרְךָ לֹא-תַעֲבֹד בּוֹ עֲבַדְתָּ עֶבֶד : מ בְּשָׂכִיר כְּתוֹשֵׁב
- 37 Pénzedet ne add neki kamatra, se ne adjad fölösségre eledeledet. Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenedek, ki titeket kihoztalak Egyiptom földéről, hogy nektek adjam Kanáán földét, hogy legyek Istenedek. És ha atyádfia nálad elszegényedik és eladja magát neked: ne dolgoztass vele rabszolgai munkát; Mint napszámos, mint zsellér legyen nálad;

váv e szó elején † consecutivum, azért: *hogy megélhessen.* (36) *אל תקח* (36) *אל תיקח* *מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית*, *ne végy tőle kamatot, vagy fölösséget*; ha t. i. a kölcsönkérő azt önként adná is, akkor ne fogadd el tőle. *נֶשֶׁךְ* hn. fn. származik *נָשַׁךְ* (harapni)-ból. Így nevezetik héberül a kamat, mivel ez a kölcsöntől mintegy leharapva, az összeget csökkenti, melyet a kölcsönkérő a hitelezőtől felvesz. E szerint a szentírás a legkisebb kamatot is eltiltja. — *וְהָיָה אַחֶיךָ עִמָּךְ* (37) *וְהָיָה אַחֶיךָ עִמָּךְ* nn. főnév származik *רָבָה* (többit)-ből, azért: *fölösség*; ez alatt azon fölös részlet értetik, melylyel az adós többet fizet, mint a mennyit a hitelező neki adott. Csakhogy ez utóbbi inkább az élelemszerekről használatos. L. a következők verset. — *וּיְרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ*, *hanem félj Istenedtől.* Mivel a kamat melletti kölcsönadás oly dolog, melyet a törvény őrei nem őrizhetnek ellen, azért teszi a törvény ez alkalomból is. (L. feljebb 19, 14.) e szavakat hozzá: *félj Istenedtől, ki cselekedeteidet, sőt szived indulatát is látja.* — *וְהָיָה אַחֶיךָ עִמָּךְ*, *hogy atyádfia megélhessen nálad.* Az idegen (גֵר) is nevezetik atyádfiának (*אַחֶיךָ*). (37) *אֶת כֶּסֶףךָ לֹא תִתֶּן לוֹ* *את כסףך* *לֹא תתן לוֹ* (37) *את כסףך לא תתן לוֹ* *penzedet ne add neki* stb. Az isteni törvény ép úgy tiltja kamatot venni, mint kamatot adni. (38) *אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְגו'—לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וְגו'* *én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenedek* stb. — *הֹוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם* *hogy adjam nektek Kanáán földét* stb., értsd: én parancsolom nektek, hogy mindezeket az ígért földén érvényesítendő törvényeket, a minők a *שמטה*- és *יובל*-évre vonatkoznak, híven teljesítsétek. (39) *וְהָיָה אִתְּךָ עֶבֶד* *ha elszegényedik* — *és eladja magát neked* — elszegényedése következtében. A nifal formájú íge olykor — mint e helyen — *hithpál* (reflexiv) jelentésű, azért: *és eladja magát, és eladja magát.* — *וְהָיָה אִתְּךָ עֶבֶד*, *rabszolgai munka*, értsd: oly módon, mint a rabszolgával, ki még a *יובל*-évben sem lesz szabaddá. V. ö. alább 45—46. (40) *עַד שְׁנַת דְּוִיבֹל יַעֲבֹד עִמָּךְ* *a jöbhél-évig szolgáljon nálad* — *de*

a jöbhel esztendejéig szol-
 41 gáljon nálad. Aztán kimen-
 jen tőled, ő meg gyermekei
 vele; és visszatér az ő csa-
 ládjához és ősei birtokához
 42 jut. Mert szolgálím ők, kiket
 kihoztam Egyiptom földéről;
 ne adassanak el rabszolga
 43 módjára. Ne uralkodjál rajta
 szigorral, hanem félj Iste-
 44 nedtől. Szolgád ellenben és
 szolgálód, kik neked lesz-
 nek — a népek közül, me-
 lyek körütek vannak, azok-
 tól vehetsz szolgát és szol-
 45 gálót. És a benlakók gyer-
 mekei közül is, kik tertöz-
 kodnak nálatok, azok közül
 vehettek és családjaikból,
 melyek nálatok vannak, kiket

יְהִיָּה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד
 מא עִמָּךְ: וַיָּצֵא מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנָיו
 עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־
 מב אֶחָזַת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: כִּי־עֲבָדְךָ
 הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ
 מצרַיִם לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד:
 מג לֹא־תִרְדֶּה בוּ בַפֶּךְ וִירָאֵת
 מד מֵאֱלֹהֶיךָ: וְעֲבָדְךָ וְאִמְתֶּךָ אֲשֶׁר
 יִהְיוּ־לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
 סְבִיבֹתֶיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד
 מה וְאִמָּה: וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים
 הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ
 וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר
 הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם
 מו לְאֶחָדָה: וְהִתְנַחֵלְתֶם אֹתָם
 לְבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרִשְׁתָּהּ אֶחָדָה

46 nemzetek földeteken, azok legyenek nektek örökségül. És örök-
 ségül hagyhatjátok azokat gyermekeiteknek magatok után, örö-

csak napszámos, vagy benlakó, nem pedig rabszolgai minőségben. (41) ישב עִמָּךְ, és visszatér, stb. Értsd: teljes szabadságát nyeri vissza, mint mielőtt magát eladta. (42) כִּי עֲבָדְךָ הֵם וּבְנָיו, mert szolgálím ők stb. Mikor őket az egyiptomi rabszolgaság alól megszabadítottam, akkor szolgálímmá váltak, azért ne adassanak el rabszolgák módjára. (43) לֹא תִרְדֶּה בוּ בַפֶּךְ, ne uralkodjál rajta szigorral, értsd: ne kényszerítsd őt lealázó munkára: תִּרְדֶּה fut kál רָדָה-ból, mely בּ vonzattal annyit tesz, mint: uralkodni valakin. V. ö. M. I. 25, 27. בַּפֶּךְ. E szó származását és voltaképi jelentését l. M. II. 1, 13. — וִירָאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ. A szolgájával való gonosz bánásmód tisztán lelkiismeretes dolog, mert kegyetlen gazdája gonosz szándékát könnyen elpalástolhatja; azért teszi a szent törvény itt is e szavakat hozzá: És félj Istenedtől, ki gonosz szándékodat látja és megbüntet érte. (44) וְעֲבָדְךָ מֵהֶם סְבִיבֹתֶיכֶם, szolgád ellenben stb. — a körüllevő népek közül, értsd: azok közül lehetnek rabszolgáid. — מֵהֶם תִּקְנוּ וּבְנָיו, azoktól vehetsz stb. (45) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים וּבְנָיו, azok közül is, stb. Mindazok közül szerezhetek magatoknak szolgát és szolganőt, kiket örökségül hagyhattok utódaitoknak. L. a következő verset. (46) וְהִתְנַחֵלְתֶם perf. conv.

kös birtokul; azokkal dolgoztassatok mindenkor; de atyátokfiain, Izrael gyermekein, egyik a másikon, ne uralkodjál rajta szigorral.

- 47 És ha az idegen és a zselélér nálad vagyont szerez, atyádfiad pedig mellette elszegényedik és eladja magát az idegennek, ki nálad lakik, vagy annak, ki idegen
- 48 családból származik: Miután eladta magát, visszaváltása legyen neki; egyik az ő atyái
- 49 fiaí között váltsa ki őt. Vagy nagybátyja, vagy nagybátyjának fia váltsa ki őt, vagy akárki testrokonai között az

לְעֵלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאֵחֵיכֶם
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֵחֵיו לֹא־
תִּרְדֶּה בּוֹ בְּפִקֻּדָּ: ׀ שְׁבִיעִי וְכִי
תִּשְׁיֹג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וּמִן־
אֶחָיִךְ עִמּוֹ וְנִמְכַר לְגֵר תוֹשֵׁב
עִמָּךְ אֹו לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:
אֶחָיִךְ נִמְכַר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ
אֶחָד מֵאֵחָיו וּגְאֻלָּנּוּ: אֹו־דָּרוֹ אֹו
בֶּן־הָדָר וּגְאֻלָּנּוּ אֹו־מִשְׁאֵר בְּשָׂרוֹ
מִמִּשְׁפַּחַתּוֹ וּגְאֻלָּנּוּ אֹו־הַשִּׁיגָה
יָדוֹ וּגְאֻלָּל: וְחָשֵׁב עִם־קִנְיָהּ
מִשְׁנַת הַמְכָרוֹ לֹו עַד שְׁנַת
הַיָּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָרוֹ בְּמִסְפַּר
שָׁנִים בְּיָמֵי שְׁקִיר יִהְיֶה עִמּוֹ:

- ő családjából váltsa ki őt; vagy ha ő maga vagyonra tesz
- 50 szert, váltsa ki magát. És vegye számításba — avval, ki őt megvette, — az évet, melytől kezdve magát eladta neki, a jöbhél esztendejéig; és eladásának ára legyen az évek száma szerint, mintha annyi ideig napszamos volna nála.

hihp. גָּחַל (örökülni)-ből, és azért: והתחלתם: örökséget birni és örökségül hagyni. — ובאחיכם. A vāv e szó elején ellentétes kötőszó gyanánt áll, azért: *de atyátokfiain.* (47) וכי תשיג יד וגו' *ha vagyont szerez* stb. תשיג יד, szó szerinti és átvitt értelemben vett értelmét l. feljebb 26. v. ונמכר. L. feljebb 39. — עקר משפחת גר. E három név vonzati viszonyban függ egymással össze. עֵקֶר változatlan függő alakja (aramul: עֵקֶר) -nek, mely voltaképen *gyökeret* jelöl. (Ettől van az ige: עָקַר, a gyökeret kiszakítani), azért: לעקר משפחת גר, *idegen családból származónak.* (48) גאולה. V. ö. feljebb 31. (49) או־דרו וגו' *vagy nagybátyja* stb. Értsd: vérrokonainak egyike, akár fel- akár lemenő ágban. (50) וחשב וגו' *vegye számításba*, t. i. rokona, ki őt kiváltja. — קָבַר המכרו ragozott inf. nif. קָבַר (eladni)-ből, azért: משנת המכרו לוֹ, *az évtől kezdve, a melyen magát eladta nekie.* — והיה כסף ממכרו במספר שנים, *és legyen az ő eladásának ára az évek száma szerint*, értsd: a vételár felosztatik az évek száma szerint, melyek eladása idejétől kezdve a jöbhél-évig még hátra vannak; ez összegből, annyi részlet vonatik le, a hány évet nála szolgált, a többi pedig vált-

- 51 Ha még sok esztendő van hátra (a jöbhélesztendőig), azok száma szerint térítse meg váltságdíját vételárából. אִם-עוֹד רַבּוֹת בְּשָׁנִים לְפִיֶּהוּ יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: וְאִם-מֵעַט נִשְׁאַר בְּשָׁנִים עַד-שְׁנַת הַיָּבֵל וְהִשְׁבִּילוּ כִּפְי שְׁנָיו יָשִׁיב אֶת-גְּאֻלָּתוֹ: בְּשִׁכְרֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא-יִרְדְּנוּ בְּכֶפֶר לְעֵינָיו: וְאִם-לֹא יִגְאָל בְּאֵלֶּה וַיֵּצֵא בְּשְׁנַת הַיָּבֵל הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ: מִפְּטוֹר בֵּיתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
- 52 És ha kevés esztendő marad hátra a jöbhél esztendejéig, számítsa fel neki; éveinek száma szerint térítse meg váltságdíját. Mint béres évszámra legyen nála, ne uralkodjék rajta szigorral szeméid előtt. És ha ki nem váltatik ilyenképen, menjen ki a jöbhél esztendejében, 53 ó és gyermekei vele. Mert Izrael gyermekei az én szolgálaim, szolgálaim ók, kiket kihoztam Egyiptom földéről; én, az Örökkévaló, a ti Istenetek.

XXVI. FEJEZET.

Bálványképek nem türendők az ígért földén (1). Az ünnepek és szent intésemények szentültartása (2). A törvény tiszteletbentartásának jó következményei (3—13). A törvényszegés szomorú következményei (14—41). A szövetség örök fenállása (42—46).

- 1 Ne csináljatok magatoknak bálványokat, és faragott képet és emlékoszlopot ne állítsatok fel magatok- כּו כו לֹא-תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסֵל וּמִצְבֵּה לֹא-תִקְיִמוּ לָכֶם

ságdíjúl megtérítendő. (51) פֶּה ragozott főnév ל viszonyítóval (לפי) (בפי)-ből, mely függő alakban és ל (vagy כ) viszonyítóval (לפי) módhatározó, és azt jelenti: *szerint*, azért: לְפִיֶּהוּ, azok (az évek) száma szerint. (52) כפי. L. az előbbi versben. (53) כפי ragozott fut. kál rֶדָה-ból, melyről l. feljebb. (54) באלה, ezek által, értsd: az említett módon. (55) כי בני ישראל עבדים, mert Israel gyermekei az én szolgálaim, azért ne legyenek idegen népnek sem örök rabszolgái. V. ö. 42.

(1) לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם וּנִי, ne csináljatok magatoknak stb. oly czélból sem, hogy gyönyörködhesetek azokban. אֱלִילִים. L. felj. 19, 4. — פֶּסֶל L. M. II. 20, 4. — מִצְבֵּה nn. főnév származik יָצַב (= נָצַב, állni)-ből, valamely felállított bálványszobrot jelöl. — מִשְׁכֵּית nn. főnév, származik

nak, se szemléző (*jelképes*) követ ne engedjétek földetekben, hogy leboruljatok reája; mert én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek.

2 Szombatjaimat tartjátok meg szorgalmasan, és szentélyemet féljétek. Én vagyok az Örökkévaló.

3 Ha törvényeimben jártok, és parancsolataimat tartjátok meg szorgalmasan és azokat teljesíteni fogjátok:

4 Akkor adok nektek esőt annak idején; és a föld adni

5 fogja termését, és a mezei fa megtermi gyümölcsét. És a cséplés el fog tartani nálatok a szüretig, és a szüret eltart a vetésig, és enni fogjátok kenyereteket megelégedésig; és lakini fogtok

וְאֵבֶן מַשְׁכֵּית לֹא תִהְיוּ בְּאַרְצְכֶם
דְּהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֲדַהִיכֶם: אֶת־שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ
וּמִקְדָּשַׁי תִּירְאוּ אֲנִי יְהוָה:

בְּהַקְתִּי:

אִם־בְּהַקְתִּי תִלְכוּ וְאֶת־מִצּוֹתַי
דְּתִשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם: וְנָתַתִּי
גְשָׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַתִּי הָאֲרָץ
יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיָּו:

וְהָשִׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת־בְּצִיר
וּבְצִיר יִשְׁיג אֶת־זֶרַע וְאָכַלְתֶּם
לְחֶמְקֶם לְשִׁבְעַת וְיִשְׁבַּתֶּם לְבַטָּח

שָׁבָר (szemlélni)-ből; מַשְׁכֵּית tehát a szemlélés bármely tárgyát, és אֵבֶן *szemlézőkövet* (bálványképekkel) jelöl. — לֹא תִהְיוּ בְּאַרְצְכֶם, *ne engedjétek földetekben*, azaz: az ígért földén, hogy bárki azt abban felállítsa. (2) אֶת שַׁבְּתוֹתַי וגו', *szombatjaimat stb.* E versben a szent szöveg összefoglalja a megelőző fejezetben részletesen előadott törvényeket. Isten szombatnapjainak és szombatéveinek- és egyéb szent intézményeinek tiszteletbentartását illetőleg, mint a melyek az izraelitát Isten megismerésére megelékeztesék. (3) אִם בְּהַקְתִּי תִלְכוּ, *ha törvényeimben jártok*, értsd: azok szerint éltek. — וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם, *úgy értendő, mint: tartsátok meg, mint: tartsátok meg, mint: tartsátok meg*. — וְנָתַתִּי גְשָׁמִיכֶם בְּעֵתָם וגו', *akkor adok nektek esőt annak idején stb.* Itt következik (4—9) az áldás, melyet Isten biztosít szent törvényei pontos teljesítéseért. וְנָתַתִּי גְשָׁמִיכֶם ragozott tsz. főnév גְּשָׁם (eső)-ből; a rag úgy értendő, mint: לָכֶם, *nektek*. L. a fordítást. בְּעֵתָם szintén ragozott egyessz. főnév כֵּן viszonyítóval עֵת (töve: עָנַת)-ből. A rag: ם־ vonatkozik az esők (גְּשָׁמִים)-re, melyek Palaestinában rendszeren *kétszer* évenként járnak, még pedig: *őszi* (október—november) és *tavaszi* (márczius—április). V. ö. M. V. 11.

14. — וְהָשִׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת־בְּצִיר, *és el fog tartani nálatok a cséplés a szüretig*. Oly busásan terem, hogy a cséplés, mely Palaestinában סִיּוּן havában vette kezdetét (V. ö. M. II. 23. 16.) eltart a szüretig, mely תִּשְׂרִי havában volt (V. ö. ugyanott) — וּבְצִיר

- 6 gond nélkül földetek. És adok békességet a földnek és lefeküdtök meg senkisémmel riaszt fel, és meg fogom szüntetni a vadállatot a földön, és háború át nem vonul földetekre.
- 7 És üldözni fogjátok ellenségeiteket, és ezek elhullnak előttetek a kard által.
- 8 És ötvenen közületek százat vesznek üzőbe, és százan közületek üldözni fognak tízezret; és ellenségeitek el fognak hullani előttetek a kard által.
- 9 És fordulok hozzátok, és megszorítlak benneteket, és meg-
- 10 sokasítlak titeket, és fentartom szövetségemet veletek. És enni fogjátok a réges-régit és a régit ki fogjátok takarítani az új

ורע, és a szüret eltart a vetésig, mely csak השון havában vehette kezdetét. — לבטה, gond nélkül, mert bővelkedni fogtok mindenben. (6) ונתתי שלום בארץ, meg békességet adok a földnek, értsd: a belbékét, melyet semminemű baleset meg nem zavar. — מהררד part. hif. חררד (megijedni, felriadni)-ból, azért: ואין מהררד, senki sem riaszt fel. — והשבתי חיה רעה וגו', és meg fogom szüntetni a vadállatot stb. mert földetek be lesz népesítve számos lakóssal, kik azt kellően művelik, és ekkor a vadállat eltűnik a földről. והשבתי perf. conv. hifil שבת (szünetelni)-ből, azért: (והשבתי) — והשבתי, meg fogom szüntetni. — והרב לא תעבר בארצכם, és háború át nem vonul földetekre, értsd: külellenség, ki netalán megtámad, be nem üt földetekbe, mert elég erősek lesztek, hogy minden megtámadást bátran visszaverhessetek és ellenségteket üzőbe vehessétek. L. a következő vereseket. הרב voltaképen kardot jelent, itt azonban, mint névcsere (metonymia), háború értelmében használtatik; עבר ב' pedig l. M. I. 12, 6. (8) ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ורדפו, ötvenen közületek százat vesznek üzőbe, és százan közületek tízezret fognak üldözni. Ezek a számok nincsenek helyes arányban egymással, mert csak azt fejezik ki, hogy: keveser közülök aránytalan nagyszámu ellenséges hadsereget fognak üzőbe venni. (9) ופניתי אליכם, és fordulok hozzátok, értsd: gondoskodni fogok rólatok, hogy nagy és hatalmas néppé váljatok. (10) ישן נושן, réges-régi, értsd: sok évről megmaradt termés. ישן (hn. melléknév) itt ellentétben חדש (új termés)-sal a tavalyi termésről használtatik; נושן pedig (partici-

- 11 miatt. És hajlékomat közé-
tek helyezem; és lelkem
12 meg nem utál titeket. És
járni fogok közöttetek, és
leendek Istenetek, ti pedig
lenni fogtok az én népem.
13 Én vagyok az Örökkévaló,
a ti Istenetek, ki titeket ki-
hozatalak Egyiptom földéről,
hogy ne legyetek azoknak
szolgái; és megtörém igátok
rúdjaikat, és engedém, hogy
14 egyenesen járhattok. Hogyha pedig nem engedelmes-
kedtek nekem, és nem cselekszitek meg minden pa-

יא חֲדָשׁ תּוֹצִיאֹוּ: וְנִתְּתִי מִשְׁכְּנִי
בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי
בְּאַתְּכֶם: וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם
וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם
תִּהְיוּ־לִי לְעָם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִקְּהֵלֵת לָהֶם עֲבָדִים
וְאַשְׁבֵּר מִטַּת עַלְכֶם וְאוֹלֶךְ
יֵד אֶתְכֶם קוֹמְמוֹת: ס וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל־

pium nifál יָשַׁן (*elavult*)-ból, azért: יָשַׁן נִישָׁן, *régés-régi*. — וּיִישָׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ, *és a régét ki fogjátok takarítani az új miatt*. Értsd: a régi termést ki kell takarítani szüretekből meg gabnatáraitokból, hogy tért nyerjete az új termés betakarítására, akkora lesz az áldás. (11) וְנִתְּתִי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם, *és hajlékomat közétek helyezem*, értsd: veletek leszek mindig, örködve fölöttetek, hogy baj ne érjen benneteket. — וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם, *és lelkem meg nem utál titeket*, Értsd: kedvem bennetek, mint kiválasztott népemben, nem csökken. תִּגְעַל fut. kál גָּעַל (*el-megvetni*)-ból, átvitt értelemben: megutálni. (12) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם, *és járni fogok közöttetek*, értsd: kedvet találok minden intézményeitekben, ha t. i. törvényeim szerint fogtok cselekedni. (13) מִהָיוֹת לָהֶם עֲבָדִים, *hogy ne legyetek azoknak szolgái*, a מ, mely מהיות elején áll, tagadó jelentéssel bír (*מִ'השְׁלִילָה*), azért: *hogy ne*. V. ö. M. I. 49, 9. — וְאַשְׁבֵּר מִטַּת עַלְכֶם, *és megtörém igátok rúdjaikat*, értsd: megszabadítottalak az egyiptomi rabszolgaság alól. מִטַּת tsz. nn. főnév. מִטָּה (töve: מוֹט [*lankadni*]-ból), *rúd*; — az *igarúd* pedig azért nevezetik מִטָּה-nak, mivel az igavonó nyakát lankasztja. עַלְכֶם ragozott fn. על (*iga*)-ból. — וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמוֹת, *és engedém, hogy egyenesen járhattok*, értsd: úgy intézkedtem, hogy szabad és vitéz néppé fejlődjete. וְאוֹלֶךְ fut. convers. hif. יִלְךְ (= הִלְךְ, *menni*)-ból. A hifl pedig nem ritkán azt jelenti: *engedni*, hogy az, a mit az ige jelöl, történhessék. V. ö. M. II. 10, 1. a jegy. קוֹמְמוֹת nn. főnév módhatározó gyanánt, származik קוּם (*felállni*)-ból. V. ö. M. II. 14, 18. (14) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְנִי, *hogyha pedig nem engedelmeskedtek nekem stb.* — שָׁמַע בְּקוֹל־, *mint: anyai, engedelmeskedni*. E szavakkal kezdődik az úgynevezett תּוֹכְחָה (*fenyítés, büntetés*), mely azokat várja, kik Isten törvényét megszegik és szövetségét felbont-

- 15 rancsolatokat, És ha megvetitek törvényeimet, és ha lelketek ítéleteimet megutálja, hogy ne cselekedjétek minden parancsolataimat, hogy felbontsátok szövetségemet: Én is azt teszszem veletek: elrendelem ellenetek irtóztatóan az aszkórt és a forró lázat, melyek elfogyasztják a szemek világát és sorvasztják a lelket; és hiába vetitek el a magot, mert ellenségeitek 17 emésztik azt meg. És arczomat fordítom ellenetek és elestek ellenségeitek előtt, és erőszakkal uralkodnak rajtatok gyűlölőitek; futni fogtok, mikor senkisésem üldöz benne- 18 teket. És ha még akkor sem engedelmeskedtek nekem, még

הַמִּצְוֹת הָאֵלֹהִים: וְאִם־בְּחֻקְתִּי תִמָּאֲסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטִי תִנְעֹל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתֵי דְהַפְרָכְכֶם אֶת־בְּרִיתִי: אֲנִי־אֶנִּי אַעֲשֶׂה־זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת־הַשְּׁחֵפֶת וְאֶת־תְּקִינַת מַכְלוֹת עֵינַיִם וּמַדִּיבַת נֶפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לָרִיק וּזְרַעְכֶם וְאֶכְלֶהוּ אִיְבֵיכֶם: וְנָתַתִּי פָנַי בְּכֶם וּנְגַפְתֶּם לְפָנַי אִיְבֵיכֶם וּרְדוּ בְכֶם שְׁנְאֵיכֶם וְנִסַּתֶּם וְאִין־רָדַף אֶתְכֶם: וְאִם־עַד־אֵלֹהִים לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְיִסְפְּתִי

ják. (15) תגעל נפשכם, lelketek megutál. V. ö. feljebb 11. v. — להפרכם ragozott inf. hif. פרה (= פור)-ból, annyi, mint: להפירכם, hogy felbontsátok. (16) אני, én is, értsd: ha ti bontjátok fel szövetségemet, akkor én is veletek cselekszem a következőt. — והפקדתי עליכם בהלה וגו', és elrendelem ellenetek irtóztatóan stb., értsd: elrendelem, hogy irtóztató módon érjenek titeket e csapások. והפקדתי perf. conv. hifilפקד-ból. V. ö. M. I. 41, 34. בהלה pedig módhatározó gyanánt áll, és úgy értendő, mintha lenne: בבהלה, azért: irtóztatóan. — שחפת nn. fn., származik שחף (sovány, vékony lenni)-ből, azért: asskór. — קדחת nn. főnév, származik קדח (forni)-ből, azért: forró láz. — מכלות עינים, melyek elfogyasztják a szemek világát, mert nincs kilátása, hogy azokból meggyógyuljon. — ומדיבת נפש, és sorvasztják a lelket, mivel nincs reménye, hogy valaha javuljon. ומדיבות part. piél (דיב = דאב, sanyarú lenni)-ből. — לריק származik ריק (ריק, üres)-ből, és a ל viszonyító által módhatározóvá válik, azért: hiába. — ואכלהו ואמכלהו tárgyr. perf. conv. kál אכל-ból. (17) ונתתי פני בכם, és arczomat fordítom ellenetek. E kifejezésnek értelmét l. feljebb 20, 3. — ונגפתם perf. conv. nif. נגף (megverni)-ből. — ושנאיכם, urdu בכם שנאיכם, gyűlölőitek erőszakkal uralkodnak rajtatok, ב, רדה ב, jelentéséről l. feljebb 25, 42. — ונסתם ואין רדף אתכם — ונסתם ואין רדף אתכם, mikor senkisésem üldöz benneteket: annyira tölti el szíveteket az ellenségektől való félelem, hogy még akkor is futásnak eredtek, a mikor senkisésem üldöz. (18) ואם עד אלה לא וגו', szószerint: ha ezek mel-

inkább fenýtitek benneteket,
 19 hétszerte büneitekért. És
 megtöröm megátalkodottság-
 tok gögjét; és teszem ege-
 teket olyanná, mint a vas,
 és földeteket olyanná, mint
 20 az ércz. És hiába fogy min-
 den erőtök, mert földetek
 nem adja meg termését és
 a mezei fa meg nem termi
 21 gyümölcsét. És ha mindam-
 mellett jártok ellenszegülve
 velem szemben, és nem akar-
 tok engedelmeskedni nekem, újra bocsátok reátok min-
 22 denféle csapást hétszerte, büneitek szerint. És reátok
 ereszttem a mezei vadat, mely megfoszt titeket (gyer-

לִיִּסְרָה אֶתְכֶם שִׁבְעַ עֲלֵי-
 יֵשׁ הַמַּאֲתִיכֶם: וְשִׁבְרֹתַי אֶת-גִּזְאוֹן
 עֵזְבֶיכֶם וְנָתַתִּי אֶת-שְׁמֵיכֶם בְּפִרוּד
 כ וְאֶת-אֲרָצְכֶם בְּנַחֲשָׁה: וְתֵם לְרִיק
 כָּחֶכֶם וְדֹא-תִתֵּן אֲרָצְכֶם אֶת-
 יְבוּדָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פְּרִיָו:
 כֹּא וְאִם-תִּלְכּוּ עִמִּי קָרִי וְלֹא תֵאֱבֹו
 לְשִׁמְעַ לִי וְיִסְפַּתִּי עֲרִיכֶם מִכָּה
 כִּב שִׁבְעַ כְּחַמַּאֲתִיכֶם: וְהִשְׁלַחְתִּי
 בְּכֶם אֶת-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁבְלָהּ

lett sem, azaz: még akkor sem. — וּיִסְפַּתִּי לִיִּסְרָה אֶתְכֶם, még inkább fenýtitek benneteket. A módhatározó: még inkább וְיִסְפַּתִּי ige által van kifejezve, melynek voltaképi jelentése: és még hozzáteszem. Ha így egy másik határozatlan módú igével áll kapcsolatban, módhatározói jelentéssel bír, és azt fejezi ki: még inkább. V. ö. p. M. I. 8, 12. II. 8, 25 és még sok helyen. לִיִּסְרָה hosszabbúlt infinitívus piél יִסַּר-ból, mely (rendesen) a piélben azt jelenti: fenýtíteni. — שִׁבְעַ itt annyit tesz, mint: שִׁבְעָתַיִם, hétszerte. V. ö. M. I. 4, 15. (19) וְשִׁבְרֹתַי אֶת גִּזְאוֹן עֵזְבֶיכֶם, és megtöröm megátalkodástok gögjét, értsd: gögös megátalkodástokat. עֵזְבֶיכֶם ragozott fn. עֵז (töve: עֵזוּ)-ból, melynek alapjelentése: hatalom, átvitt értelemben: megátalkodás, dacs. — וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כְּפִרוּד, és teszem egeteket olyanná, mint a vas, értsd: nem lesz eső. וְאֶת אֲרָצְכֶם בְּנַחֲשָׁה, és földeteket olyanná, mint az ércz, értsd: a föld nem termi gyümölcsét. וְתֵם לְרִיק, és hiába fogy minden erőtök, melyet fordított földetek művelésére, mert nem adja gyümölcsét. וְתֵם perf. conv. kál תֵּם (véget érni)-ból. לְרִיק származásáról és jelentéséről l. feljebb 16. (21) וְאִם תִּלְכּוּ עִמִּי קָרִי, ha mindamelltt jártok ellenszegülve velem szemben. קָרִי (mivel pauzában áll, különben lenne: קָרִי) tulajdonképen hn. főnév קָרָה (találkozni valakivel)-ből, עם, kapcsolatában módhatározó gyanánt használtatik és azt jelenti: ellenszegülve járni valakivel szemben. — וְיִסְפַּתִּי, עליכם, újra bocsátok reátok mindenféle csapást. V. ö. feljebb 18. verssel. — שִׁבְעַ, hétszerte. L. feljebb ugyanott. (22) וְהִשְׁלַחְתִּי perf. conv. hifil וְהִשְׁלַח-ból; hifil és piél formákban, még pedig כּ vonzattal, azt jelenti: bocsátani, vagy: ereszteni valakire p. vadállatot. V. ö. M. II. 8, 17. — וְשִׁבְלָהּ

mekeitektől) és kipusztítja barmotokat, és elfogyaszt titeket, és utaitok elpusztulnak. Ha mindamellett sem hajoltok meg nekem, és még mindig jártok ellenszegülve velem szemben: Akkor én is járok ellenszegülve veletek szemben, és megverlek titeket, én is, hétszerte bűneitekért. És hozok ellenetek bosszuló kardot, mely bosszút áll a szövetségért, úgy hogy egybegyűltök városaitokba; én pedig mirigy-halált bocsátok közétek, és az ellenség kezébe adatni fogtok. Mikor eltörtem nektek

a kenyér botját: akkor tíz asszony sütni fogja kenyereket egy kemenczében, és súly szerint adják vissza kenyereket, és esztek és jól nem laktok. És ha mindazál-

אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָהּ אֶת־בְּהֵמָתְכֶם
וְהִמְעִיטָהּ אֶתְכֶם וְנִשְׁמֹו דְרִיכְכֶם
וְאִם־בְּאַלֹּהִי לֹא תִוָּסְרוּ לִי
וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי קָרִי: וְהִלַּכְתִּי
אִפְ־אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִכִּיתִי
אֶתְכֶם גַּם־אֲנִי שִׁבְעַ עַל־
כֹּה תִפְּאֹתֵיכֶם: וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם
חֶרֶב נְקָמַת נֶקֶם־בְּרִית וְנִאֲסַפְתֶּם
אֶרְ־עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר
בְּתוֹכְכֶם וְנִתְּתֶם בְּיַד־אֹיֵב:
כֹּה בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטְהֵ־לָחֶם וְאָפֹו
עֵשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶנֶם בְּתַנּוּר אֶחָד
וְהִשִּׁיבוּ לַחֲמֶנֶם בְּמִשְׁקָל
כֹּה וְאִכְלֶתֶם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ: ס וְאִם־

perf. conv. piél שָׁבַל (gyermekeitől megfosztva lenni. L. M. I. 27, 45. 43, 14.)-ból; azért: *gyermekeitől megfosztani* (valakit). — והמעִיטה perf. conv. hif. מִעַט (kevés)-ból, származott (denominativum) átható ige, azért: *elfogyaszt*. — ונִשְׁמֹו perf. conv. nifal שָׁמַם (puszta lenni)-ból, nifal formában: *elpusztulni*. (23) וְאִם בְּאַלֹּהִי לֹא תִוָּסְרוּ לִי, ha mindamellett sem hajoltok meg nekem. V. ö. felj. 18. v. תִּוָּסְרוּ fut nif. יָפַר (fenyíteni)-ból, azért nifalban: *erkölcseleg javulni*. (24) וְהִלַּכְתִּי גַם אֲנִי וְגוֹי, akkor én is járok stb. V. ö. felj. 16. v. (25) חֶרֶב נְקָמַת נֶקֶם בְּרִית, és hozok ellenetek bosszuló kardot, mely bosszút áll a szövetségért, értsd: iszonyu háborut, azért, mivel szövetségemet szegtétek meg. נְקָמַת נֶקֶם בְּרִית csak annyit tesz, mint: נִקְמַת בְּרִית. — וְנִאֲסַפְתֶּם אֶל עָרֵיכֶם, úgy hogy egybegyűltök városaitokba. — וְנִתְּתֶם perf. nif. אָסַף (összegyűjteni)-ból, a ו pedig a szó elején czélt fejez ki, azért: *úgy hogy*. — וְנִתְּתֶם, perf. conv. nif. (annyi, mint: וְנִתְּתֶם) וְנִתְּן (adni)-ból. (26) בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטְהֵ־לָחֶם, midőn eltörtem nektek a kenyér botját, értsd: rémitő éhséget támasztok köztetek. — וְאָפֹו עֵשֶׂר נָשִׁים וְגוֹי, akkor tíz asszony sütni fog stb. értsd: sokan. V. ö. M. I. 31, 7. — וְהִשִּׁיבוּ־בְּמִשְׁקָל, és visszaadják — súly szerint, annyira irigylik egymástól a falat kenyeret. — וְאִכְלֶתֶם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ, és esztek és nem laktok jól, mert iszonyu éhség miatt nem mertek jóllakni. (27) וְאִם בּוֹאֵת וְגוֹי, csak úgy

tal sem engedelmeskedtek nekem, és ellenszegülve jártok velem szemben: Én is járok ellenszegüléssel veletek szemben, és megfenyítlek titeket, én is, hétszerte

28 bűneitekért. És megesszitek fiaitok husát, és leányaitok

29 husát eszitek meg. És lerontom magaslataitokat, és kiirtom naposzlopaitokat, és egybehányom hulláitokat sárbálványaitok romjaival, és lelkem megutál titeket. És városaitokat romba dön-

31 töm, és szentélyeiteket elpusztítom, és nem gyönyör-
32 ködöm illatos áldozataitokban. És elpusztítom, én ma-

בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם
כֹּחַ עִמִּי בְּקִרְיִי: וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם
בְּהַמְתִּיקְרִי וּיִסְרַתִּי אֶתְכֶם אֶף-
אֲנִי שֶׁבַע עַל-הַפְּאֲתֵיכֶם:
כֹּחַ וְאִכְלַתֶּם בָּשָׂר בְּנֵיכֶם וּבִשְׂר
ל בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ: וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-
בְּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת-חַמְנֵיכֶם
וְנִתְּתִי אֶת-פְּגָרֵיכֶם עַל-פְּגָרֵי
גְדוּלֵיכֶם וְנִעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:
לא וְנִתְּתִי אֶת-עֵרִיכֶם חֲרָבָה
וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-מְקוֹדְשֵׁיכֶם וְלֹא
לב אַרְיָה בְּרִיחַ גִּיהַחְכֶּם: וְהִשְׁמַדְתִּי

értendő, mint: *וּאֵם בְּאֵלָהּ*. L. felj. 23. (28) *בהמת קרי*, szó szerint: az ellenszegülés haragjával, azaz: *haragos ellenségüléssel*. A birtokos jelző héberben, nyomatékoság kedvéért, mint *vonzó*, függő alakban áll. V. ö. M. II. 35, 25. — *ויסרתי וגו'*, és megfenyítlek stb. L. felj. 18 v. (29) *בשר* (29) *בשר*, és megesszitek fiaitok husát stb. Akkora lesz a rémitó éhség a várakban, a hová menekülni fogtok a boszuló kard elől. V. ö. Jer. Siralm. 5. 10. (30) *במותיכם* ragozott többesz. főnév, egyesszámban: *בְּמֹתָהּ*, magas hely, a melyen a bálványoknak áldoztak, azért: *במותיכם*, *magaslataitok*. — A ך a ך alatt nem változik „*swâh*“-ra sem függő alakban, sem pedig ragokkal kapcsolatban, a miből következik, hogy töve: *בום*, mely azonban egyebütt nem fordul elő. — *חַמְנֵיכֶם* szintén ragozott tsz. főnév: *חַמְנֵי* (egyesszáma: *חַמְנֵי* nem fordul elő), oszlopok, melyeket a nap (*חַמְסָה*)-nak szenteltek, azért: *חַמְנֵיכֶם*, *naposzlopaitok*. — *פְּגָרֵיכֶם* ragozott tsz. főnév: *פְּגָרֵי*, egyesz.: *פְּגָרָה*, származik *פְּגַר*-ból, mely csak a piélben fordul elő, azt jelentvén: *tétlen lenni*, azért: *פְּגָרָה*, *hulla*, és *פְּגָרֵיכֶם*, *hulláitok*. Átvitt értelemben használtatik a bálványszobrok romjairól, azért: *פְּגָרֵי גְדוּלֵיכֶם*, *sárbálványaitok romjai*. *גְדוּלֵיכֶם* ragozott tsz. főnév: *גְדוּלֵי*, mely egyesszámban nem fordul elő, származik pedig *גָּדַל* (sár)-ból, azért: *גְדוּלֵיכֶם*, *sárból készült bálványok*. V. ö. felj. 15. v. (31) *את עריכם הרבה* (31) *את עריכם הרבה*, *városaitokat romba döntöm*; *חֲרָבָה* nn. főnév, származik *חָרַב* (lerontani)-ból, azért: *rom*. — *והשמדתי* perf. conv. hišl, *שָׁמַד* (elpusztítani)-ból, azért: *elpusztítom*. — *ולא אריה וגו'*, és nem gyönyörködöm stb. nem találók tetszést. V. ö. M. I. 8, 21. (32) *ישממו עליה איביכם*, és *elsörnyednek rajta ellensé-*

gam, a földet, hogy elszörnyednek rajta ellenségeitek, kik benne laknak. Titeket pedig szétszórlak a népek közé és kardot rántok utánatok; és leszen földetek pusztá, és városaitok lesznek romok. Akkor pótolni fogja a föld szombatjait pusztulása minden napjaiban, ti pedig ellenségeitek országában; akkor pihen a föld és pótolja szombatjait. A pusztulása minden napjaiban pihenni fog, mivel nem pihent szombatjaitokon, mikor laktatok rajta. És a kik közületek megmaradnak, azoknak szí-

vébe hozok féltélséget ellenségeik országaiban; és megfutamtja őket a hulladó levél zörrenése, és futnak úgy, mint futnak a fegyver

אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ
 33 אֲבִיבֵם הַיְשָׁבִים בָּהּ: וְאַתֶּם
 אֶזְרָה בְּנוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם
 חֶרֶב וְהִיתָה אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה
 34 וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה: או תִּרְצָה
 הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי
 הַשְּׁמָמָה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֲבִיבֵם
 או תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת־
 35 שַׁבְּתֹתֶיהָ: כֹּל־יְמֵי הַשְּׁמָמָה
 תִּשְׁבֹּת אֶת אֲשֶׁר לֹא־שַׁבְּתָהּ
 בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשַׁבְּתֹתֶם עָלֶיהָ:
 36 וְהִנְשָׂאִים בְּכֶם וְהִבֵּאתִי מִרְדָּף
 בְּלִבְכֶם בְּאֶרְצֹת אֲבִיבֵיהֶם וְרִדְּפוּ
 אֹתָם קוֹל עָלֶיהָ נִדְּפוּ וְנָסוּ מִנֶּסֶת־

geitek, t. i. földetek végpusztulásán. (33) אֶזְרָה fut. piél זָרָה (szétszórni)-ból. V. ö. M. II. 23, 20. — אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב, és kardot rántok utánatok, értsd: ellenségtetek lesztek. — וְהִרִיקְתִּי חֶרֶב kifejezésről l. M. II. 15, 9. (34) או תִּרְצָה, akkor pótolni fogja a föld stb. תִּרְצָה fut. kál רָצָה-ból, melynek voltaképi jelentése: kedvet találni (valamiben), megelégedve lenni, azért: átvitt értelemben, úgy a kál, mint a híflben: pótolni (valamit), voltaképen: kielégíteni (valakit). — כֹּל יְמֵי הַשְּׁמָמָה, a pusztulás minden napjaiban, értsd: míg pusztán hever. הַשְּׁמָמָה hofál שָׁמַם-ból הוֹשַׁמָּה helyett. — הִרְצַת perf. híf. annyi mint: הִרְצַתָּה. V. ö. feljebb 25, 21. וְעָשַׂתָּה = וְעָשְׂתָּה. (35) אֶת אֲשֶׁר לֹא שַׁבְּתָהּ, értsd: את שַׁבְּתֹתֶיהָ, a szombatévüket (fogja pótolni: L. az előbbi verset), melyeken nem pihent. (36) וְהִנְשָׂאִים בְּכֶם föltétlen alany, mert a következő וְהִבֵּאתִי szóval új mondat kezdődik. V. ö. alább 39. v. — מִרְדָּף רָבַדְּ (gyöngye lenni)-ból; a מ főnévképző, azért: féltélség. — וְרִדְּפוּ אֹתָם קוֹל עָלֶיהָ נִדְּפוּ, és megfutamtja őket a hulladó levél zörrenése, értsd: akkora lesz szívök féltélsége, hogy a legkisebb nesz megfutamtja őket. וְרִדְּפוּ melléknévi ige-név זָרַף (lökni)-ból, azért: hulladó, voltaképen: szőlőtől hajtott). — מִנֶּסֶת חֶרֶב; szószerint: kardfutás, értsd: kard elöl való futás. מִנֶּסֶת függő alakja

elől, és elesnek és senkisé-
 37 kergeti. És botlanak, egyik
 a másikban, mint fegyver
 előtt, midőn senkisé-
 38 tek előtt. És elvesztek a
 népek között és ellenségei-
 tek földre megemészt titeket.
 39 És a kik közületek megma-
 radnak, elenyésznek bűneik
 miatt ellenségeitek orszá-
 gaiban, és atyáik bűneiért
 is, melyekhez ragaszkodnak,
 40 elenyésznek. Aztán majd
 megvallják bűneiket és atyá-
 ik bűneit, hűtlenségökben,
 melylyel hűtelenkedtek elle-

41 nem, és hogy ellenszegülve jártak velem szemben: Ha
 majdan én is járok ellenszegülve velök szemben, és
 beviszem őket ellenségeik földére: akkor bizonyára le-
 aláztatik megátalkodott szivök és akkor leróják bűneiket.

לו חָרַב וְנָפְלוּ וְאִין רָדָה: וְכִשְׁלֹ
 אִישׁ-בְּאֵחוּי כְּמַפְנֵי-חָרַב וְרָדָה
 אִין וְלֹא-תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה
 לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם: וְאַבְדֶתֶם בְּגוֹיִם
 וְאֶכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֵיבֵיכֶם:
 לט וְהִנְשָׂאֲרִים בְּכֶם יִמְקוּ בְּעֵינֵם
 בְּאַרְצֵת אֵיבֵיכֶם וְאֶף בְּעֵזְרַת
 מ אֲבֹתֶם אַתֶּם יִמְקוּ: וְהִתְוֹדוּ אֶת-
 עוֹנֵם וְאֶת-עֵינֵן אֲבֹתֶם בְּמַעַלְם
 אֲשֶׁר מַעַלְוֵבֵי וְאֶף אֲשֶׁר-הִלְכּוּ
 נא עִמִּי בְּקָרִי: אֶף-אֲנִי אֶלֶךְ עִמָּם
 בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אֶתֶם בְּאֶרֶץ
 אֵיבֵיהֶם אֲוֹ-אֵן יִכְנַע לְבָבָם
 הָעֵרֶר וְאֵן יִרְצוּ אֶת-עֵינֵם:

מְנִסָּה (= מְנוּסָה) -nak, mely נִיס (futni) -ből származik. (37) כְּמַפְנֵי חָרַב, értsd: *mint a kik kard elől futnak* (constructio praegnans). — וְלֹא-תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה, és nem lesz nektek fönmaradástok, értsd: nem maradhatok meg. תְּקוּמָה nn. főnév קוּם (felállni) -ből, azért: főállás, azaz: fönmaradás. (38) וְאֶכְלָה אֶתְכֶם וְנִי, és megemészt titeket stb. értsd: el fogtok veszni abban végképen. (39) יִמְקוּ fut. nif. יִמְקַק (elenyészni) -ből. — וְאֶף בְּעֵזְרַת אֲבֹתֶם אַתֶּם יִמְקוּ, meg atyáik bűneiért is, melyekhez ragaszkodnak, el fognak enyészni. Értsd: daczára annak, hogy bűneik egy része atyáikról származott át reájuk, mégis bűnhődni fognak azokért is, mivel ragaszkodnak hozzá és mivel nem javultak. (40) וְהִתְוֹדוּ וְנִי, astán majd megvallják, stb. mikor t. i. a büntetések melyekkel fenyegettem, mind bekövetkeztek. וְהִתְוֹדוּ perf. conv. hiþp, töve: יָדָה. V. ö. felj. 5, 5. — אֶתֶם בְּמַעַלְם birtokragozott főnév, מַעַל (hűtlenség) בֵּן viszonyítóval, azért: hűtlenségük által. (41) אֶף וְאֵם אֶף אֲנִי וְנִי, ha majd én is járok stb. mintha lenne: וְנִי. Hogy ez így van, kitűnik a következő אֵן-אֵן, melylyel az utómondat kezdődik, és azt jelenti: akkor bizonyára. אֵן biztosítás értelmében l. M. II. 21, 37. וְעֵרֶר fut, nifal יִכְנַע (lealázni) -ből. — לְבָבָם הָעֵרֶר, megátalkodott szivök.

42 És megemlékezem szövetségemről Jákobbal, és szövetségemről Izsákkal, és szövetségemről Ábrahámmal megemlékezem, a földről is
 43 megemlékezem. Mikor a föld el lesz hagyatva tőlük, hogy pótolja szombatjait, midőn elpusztult tőlük, ők pedig le fogják róni bűneiket, a miért és a mennyiben ítéleteimet megvetették, és törvényeimet megutálta
 44 lelkök. De mindamellet is, mikor lesznek ellenségeik földén, meg nem vetettem őket és meg nem utáltam, hogy véget vessek nekik, hogy felbontsam szövetségemet velök, mert én va-

מִבּ וּזְכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֵף
 אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֵף אֶת־בְּרִיתִי
 אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר׃
 מִבּ וְהָאָרֶץ תַּעֲזֹב מֵהֶם וְתָרַץ אֶת־
 שְׂבַת־תִּיהָ בְּהַשְׁמָה מֵהֶם וְהֵם
 יִרְצוּ אֶת־עֵינֵם יַעַן וּבִיעַן
 בְּמִשְׁפָּטֵי מֵאִסוּ וְאֶת־חֻקֵּי
 מִבּ גַּעֲלֵה נַפְשָׁם׃ וְאֵף גַּם־זֹאת
 בְּהִיּוֹתָם בְּאָרֶץ אֲבוֹתָם לֹא־
 מֵאֲסִתִּים וְלֹא־נַעֲלִיתִים לְבַדְתֶּם
 לְדַבֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה
 מִבּ אֱלֹהֵיהֶם׃ וּזְכַרְתִּי קְדָם בְּרִית
 רֵאשִׁינִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם
 מֵאָרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
 לְהַזְוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃
 מִבּ אֵלֶּה חֻקֵּיכֶם וְהַמִּשְׁפָּטִים

45 gyok az Örökkévaló, az ő Istenök. És megemlékezem érettök az ősökkel való szövetségről, mikor kihoztam őket Egyiptom földéről a népek szemei előtt, hogy legyek Istenök; én vagyok
 46 az Örökkévaló. Ezek a törvények és az ítéletek és a

nek voltaképi és átvitt értelemben vett jelentését l. feljebb 29, 23. (42) *és megemlékszem szövetségemről* stb. melynek folytán Izrael kiválasztott népem örök időre. (43) *mikor a föld el lesz hagyatva tőlük.* A vāv והארץ elején időhatározó gyanánt áll, azért: *mikor.* — ותריץ rövidült fut. kál, mivel parancsolatot fejez ki; a vāv pedig 1 consecutivum, azért: *hogy pótolja.* — בהשמה inf. hofál ב viszonyítóval helyett. — יען וביען ונו', a miért és a mennyiben stb. Az első יען a büntetésnek az okát, a másik: יען וביען annak a mértékét jelöli. — געלה נפשם, *megutálta lelkök.* V. ö. felj. 15. v. (44) *de mindamellet is,* értsd: minden büntetés mellett, melyet reájuk mértem: *נו' meg nem vettem őket* stb. — *כי אני ה' אלהיהם* mert én vagyok az örökkévaló Istenök — *szent szövetségem* szerint, melyet ősatyáikkal örök időre kötöttem. (45) *az ősökkel való szövetség,* értsd: Ábrahám-, Izsák- és Jákobbal. — *לעיני הגוים, a népek szemei előtt,* melyek tanui voltak a szö-

tanok, melyeket adott az Örökkévaló maga és Izrael gyermekei között a Szinai hegyén Mózes által.

XXVII. FEJEZET.

A felajánlásról (1): ha egy személy becsértékét illeti (2–8), ha barmot (9–13), ha házat (14–15), ha szántóföldet illet (16–25). Az első fejezet szent voltáról (26–27). Atok alá jutott jószágáról (28), emberről (29). A tized szent voltáról (30–34).

1	És szól a Örökkévaló	כֹּז וַיִּדְבֵר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה	א
2	Mózeshez, mondván: Szól Izrael gyermekeihez, és mondd nekik: ha valaki kiváló fogadalmat tesz, felajánlván a személy becsértékét az Örökkévaló tiszteletére:	לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֵא נָדַר בְּעֶרְבֶךָ נֶפֶשׁ לַיהוָה: וְהָיָה עֶרְבֶךָ הַזֶּכֶר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בְּנֵי שְׁשִׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְבֶךָ הַמָּשִׁים שָׁקֵל כֶּסֶף בְּשָׁקֵל הַקֹּדֶשׁ: וְאִם־נִקְבְּהָ הִיא וְהָיָה	ב
ג
ד
3	Mikor becslésed a férfi személyt illeti — húsz éves korától hatvan éves koráig		
4	—: akkor legyen becslésed ötven ezüst sékel, a szent-ség sékele szerint. Ha pedig nőszemély az, legyen a becs-		

vetségnek, mely szerint Izrael Istene lettem. (46) אלה ההקים וגו' ezek a törvények stb. a melyek t. i. e könyvben foglaltatnak.

(2) כי יפלא לנדר נדר (V. ö. M. IV. 6, 2.), ha kiváló fogadalmat tesszen: de minthogy a főszűly nem a fogadástételre, hanem inkább annak módjára, rendkívüli voltára tétetik: azért a módhatározó igealakban fejeztetik ki. V. ö. M. I. 27, 20. és még sok helyen. — פָּלֵא fut. hif. פָּלֵא (csodaszerűnek lenni)-ból. — בְּעֶרְבֶךָ úgy értendő, mintha lenne: נֶפֶשׁוֹת, becslésed szerint bizonyos személyek becsértékét felajánlván. A vonzónév: עֶרֶב azonban rövidség kedvéért elmaradt. V. ö. M. I. 49, 4. és még más helyen. A ך pedig בְּעֶרְבֶךָ végén vonatkozik a כֵּן־re, a kit a becslés törvény szerint illet. V. ö. alább 8. 12. (3) והיה ערבך הזכר וגו' Mikor becslésed a férfi-személyt illeti stb., értsd: ha a férfi becsértékét felajánlod: והיה ערבך וגו': akkor legyen becslésed, értsd: a tőled fizetendő becsérték. A két vāv והיה—והיה szavak elején vonatkozó kötőszók értelmében alkalmaztatik, azért: mikor — akkor. (4) ואם נקבה היא וגו', ha pedig nőszemély az, t. i. a személy,

- 5 érték harmincz sêkel. És ha öt éves korától húszéves koráig lesz: akkor legyen a férfiszemély becsértéke húsz sêkel és a nőszemélyé tíz sêkel. És ha egyhónapos korától öt éves koráig van, legyen a férfiszemély becsértéke öt ezüst sêkel, és a nőszemélynek a becsértéke három ezüst sêkel. És ha hatvan éves korán túl van, ha férfiszemély, legyen becsértéke tizenöt sêkel, és a nőszemélyé tíz sêkel. De ha szegényebb, semhogy fizethetné a megállapított becsértékét, állítsa őt az áldozár elé, és az áldozár becsülje őt; a szerint, a mint a fogadalmazó tehetősége feléri, becsülje őt az áldozár. És ha állat, melyből áldozatot mutatnak be az Örökkévaló tiszteletére: mindaz a mit ad belőle az Örökkévaló tiszteletére legyen szentség. Ne adjon mást helyette, se el ne

a kinek becsértékét felajánlod. (5) *ואם מבין המש שנים וגו'*, és ha öt éves korától stb. értsd: ha a felajánlott becsérték oly személyt illet, a ki őt és húsz éves kora közt áll. (7) *ולנקבה* oly értelemben veendő, mint: *נקה*, és ha nőszemély. (8) *ואם מך הוא מערבך*, tömör szó szerkezet (constr. praegu-) annyi, mintha lenne: *מך הוא מלתת את כסף הערבך*, és *de ha szegényebb, semhogy fizethetné meg a megállapított becsértékét*. *מך* part. kál: *מך* (= *מכך*)-ból. V. ö. felj. 25. 35. — *והעמידו*, állítsa őt, t. i. azt, a kinek becsértékét felajánlotta. — *והעמידו יעריבנו* tárgyragozott fut. hif. *עָרַב* (a kálban: *elrendezni*, a hiflben: *becsülni*)-ból. (9) *ואם-בהמה וגו'*, És ha állat az stb., értsd: ha olyan álatot ajánlott fel, melyet áldozatul szabad bemutatni az Örökkévalónak. — *ממנו*, abból. A hn. rag vonatkozik a felajánlott tárgyra általában, nem pedig *בהמה*-ra, mely nőnemű. (10) *לא יחליפנו ולא ימיר* *אתו*, ne adjon helyette

cserélje azt, épét hitványért, vagy hitványt épért; de ha mégis elcseréli barmot baromért, akkor legyen az, és a melylyel elcserélte, 11 szentség. És ha az valamely tisztátalan állat, melyből nem mutatnak be áldozatot az Örökkévaló tiszteletére: állítsa az állatot az áldozár 12 elé. És az áldozár becsülje azt, akár ép, akár hitvány legyen, az áldozár becslése 13 szerint, úgy maradjon. És ha azt vissza fogja váltani, akkor tegye ötödrészét hozzá 14 a becsértékhez. És ha valaki házát szenteli szentségül az Örökkévaló tiszteletére, becsülje azt az áldozár, akár jó, akár rossz, a mint az áldozár azt becsülni fogja, 15 úgy maradjon. És ha a szentelő kiváltja házát, tegye a becsérték ötödrészét hozzá és legyen az övé.

טוֹב בָּרַע אֶרְעָ בְּטוֹב וְאִם־
הָמִיר יְמִיר בְּהֵמָה בְּבֵהֵמָה
וְהָיָה־הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יְהִי־קֹדֶשׁ׃
וְאִם־כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר־
לֹא־יִקְרְבוּ מִמֶּנּוּ קִרְבָּן לַיהוָה
וְהָעֶמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי
יב הַכֹּהֵן׃ וְהִעֲרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין
טוֹב וּבֵין רָע בְּעֶרְכָּהּ הַכֹּהֵן בֵּין
יג יְהִיָּה׃ וְאִם־נֶאֱלַי יִנְאֲלָנָה וַיִּסַּף
יד חֲמִישְׁתּוֹ עַל־עֶרְכָּהּ׃ וְאִישׁ כִּי־
יִקְדֵשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה
וְהִעֲרִיבוּ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין
רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיף אֹתוֹ הַכֹּהֵן
טו בֵּין יָקוּם׃ וְאִם־הַמִּקְדָּשׁ יִנְאֲלַי
אֶת־בֵּיתוֹ וַיִּסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־
עֶרְכָּהּ עָלָיו וְהָיָה לוֹ׃ חֲמִישִׁי

mást, értsd: a felajánlott baromért ne adjon akármely értéket, p. ezüstöt, aranyat, vagy más efféléket. וְהִלִּיפוֹ tárgyragozott fut. hif. חָלַף (kálban: váltakozni, pi. és hifilben, megváltoztatni)-ból. — ולא ימיר אתו, és el ne cserélje azt, értsd: ne adjon helyette más hasonló barmot a melyet eleinte föl nem ajánlott. וימיר fut hif. מוּר (a kálban nem fordul elő)-ból. — ותמורתו, legyen, hogy az maga, t. i. a melyet eleinte felajánlott. ותמורתו, és a melylyel elcserélte. ותמורתו ragozott nn. főnév: תַּמּוּרָה, származik מוּר-ból; a ת a szó elején főnévképző. (11) וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְגוֹ, és ha az valamely tisztátalan állat stb., értsd: ha a felajánlott állat olyan, melyet nem szabad, vagy nem alkalmas bemutatni áldozatul. (12) כַּעֲרֹךְ הַכֹּהֵן כַּעֲרֹךְ עֵרֶךְ הַכֹּהֵן, becslésed, azaz: a becsérték, melyet az áldozár törvénytiszta módon megállapít. V. ö. feljebb a 2. verset. (13) וְאִם נֶאֱלַי יִנְאֲלָנָה, és ha vissza akarja váltani t. i. maga a felajánló megakarja tartani a felajánlott jószágát. (14) בֵּין יָקוּם, így maradjon: קוּם ezen jelentéséről I. M. I. 23, 20. (15) וְהָיָה לוֹ, és legyen az

- 16 És ha valaki örökös szántó-
földjéből szentel az Örökké-
való tiszteletére, akkor le-
gyen becsértéke vetőmagva
szerint: egy chômer árpamag,
17 ötven ezüst sékelért. Ha a
jôbhél esztendejétől kezdve
szenteli meg szántóföldjét:
a beclés szerint maradjon.
18 És ha a jôbhél után szen-
teli meg szántóföldjét, szá-
mitsa fel neki az áldozár
az árát a hátralevô eszten-
dők szerint a jôbhél eszten-
dejéig, és vonassék le a
19 becsértékból. Ha pedig
vissza fogja váltani, az, a
ki azt szenteli vala: adja a
becsérték ötödrészét még
20 hozzá, és az övé marad. És ha ki nem váltja a szántóföldet,
vagy ha eladja egy másik férfiúnak, ki nem váltható többé.
21 Hanem legyen a szántóföld, mikor megszabadúl a jôbhélben,

וְאִם אִישׁ מִשְׂדֵּה אֲהוּתוֹ יִקְדִּישׁ
אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֲרֵבָה לִפִּי
זָרְעוֹ זָרַע תְּמָר שְׁעִרִים בְּחֻמְשֵׁים
יִשְׁקַל כֶּסֶף: אִם־מִשְׁנַת הַיָּבֵל
יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ בְּעֲרֵבָה יְקוּם:
וְאִם־אַחַר הַיָּבֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ
וְהִשְׁבִּילוּ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־
פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתֵרֶת עַד שְׁנַת
הַיָּבֵל וְנִגְרַע מֵעֲרֵבָה: וְאִם־יָאֵל
יִגְאֵל אֶת־הַשְּׂדֵה הַמִּקְדִּישׁ אֲתוֹ
וְיִסַּף חֻמְשֵׁית כֶּסֶף־עֲרֵבָה עָדוֹ
וְקָם לוֹ: וְאִם־לֹא יִגְאֵל אֶת־
הַשְּׂדֵה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשְּׂדֵה
לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגְאֵל עוֹד:
וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצֵאתוֹ בַּיָּבֵל קָדֵשׁ

övé, t. i. azé, ki azt a szentély számára felajánlotta. (16) ואם משדה אהותו יקדיש וגו', és ha örökös szántóföldjeiből szentel valamit stb., értsd: fekvő jószágaiból, melyeket örökölt atyjától. — לפי זרעו, vetőmagja szerint, értsd: mértéke szerint, a melylyel azt bevetni lehet. — זרע הזר שערים, szószerint: egy chômer árpamag, értsd: akkora szántóföld, a melyet egy chômer árpával be lehet vetni. A chômer (= כֶּר) = tíz éfáh (1. éfáh = 1. בֵּית), ellenben az ômer (l. M. II. 16, 36.) az éfáh tizedrésze. Következôleg: száz ômer = egy chômer = egy kôr = tíz éfáh. (17) בערבך יקום, a beclés szerint maradjon, értsd: ötven sékel ezüst; így tehát: egy évre esô becsérték egy egész és $\frac{1}{50}$ -ed sékel. (18) ונגרע מערבך, levonassék a becsértékból, és pedig: annyi sékel és ötvened része, a hány év már elmúlt a jôbhéltől felajánlása idejéig. Ha például 15 évvel a jôbhél után ajánlotta fel, akkor 15-ször egy és annyi 50-ed sékellel kevesebbet fizet az 50 sékelnél, tehát csak 34 egész és $\frac{35}{50}$ -ed sékel. — ונגרע fut. cenv. nifál נָרַע (levonni)-ból. (19) וואם נאל יגאל וגו', ha pedig vissza fogja váltani stb. t. i. maga a felajánló. — ויסף וגו', akkor adja hozzá a becsérték ötödrészét, V. ö. felj. 13. (20) ואם מכר וגו', vagy ha eladta stb. t. i. a szentély kincstárnoka eladta egy idegen embernek a felajánlott földet. (21) בשדה החרם, mint Istennek szentelt szántóföld az áldozaré,

- szentség az Örökkévaló tiszteletére, mint Istennek szentelt szántóföld, legyen az
- 22 áldozaré örök birtokául. És ha megvett szántóföldét, mely nem örökös földbirtokából való, szenteli az Örökkévaló
- 23 tiszteletére: Számítsa fel neki az áldozár a becsérték összegét a jöbhél esztendejéig; és adja a becsértéket azon a napon szentségül az
- 24 Örökkévaló tiszteletére. A jöbhél esztendejében vissza térjen a szántóföld ahhoz, a kitől megvette, a kinek
- 25 földbirtoka az. És minden becslés történjék a szentség sékele
- 26 szerint: húszer legyen a sékel. Kivéve az első fajzatát, mely, mint a barom első fajzása, az Örökkévalóé, azt ne szentelje

לַיהוָה בְּשָׂדֵה הַחֹרֵם לַפְּהֵן
 כב תְּהִיָּה אֲחֻזָּתוֹ: שֵׁשׁ וְאִם אֶת־שָׂדֵה
 מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשָּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ
 כג יִקְדִּישׁ לַיהוָה: וְחָשְׁבֵלּוֹ הַפְּהֵן
 אֶת מַכְסַת הָעֵרֶבֶךְ עַד שְׁנַת
 הַיְבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֵרֶבֶךְ בַּיּוֹם
 כד הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: בְּשְׁנַת
 הַיְבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֵה לְאֲשֶׁר
 קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לְאֲשֶׁר־לּוֹ אֲחֻזָּת
 כה הָאָרֶץ: וְכָל־עֵרֶבֶךְ יְהִי בְּשִׂקְלֵ
 הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יְהִי
 כו הַשִּׁקְלֵ: אֶדְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְכֹּר
 לַיהוָה בְּבַהֲמָה לֹא־יִקְדִּישׁ אִישׁ

úgy ez is az áldozaré legyen örök birtokául. — הָרֵם (származik הרב) = [הרב, elpusztítani]-ból) voltaképen minden az elpusztításnak szánt és átok alá eső dolgot jelöl; átvitt értelemben használatik Istennek szentelt dolgokról is (V. ö. M. IV. 18, 14.), a mennyiben azokat, az áldozárt kivéve, minden más ember nem bírhatta. (22) שָׂדֵה מִקְנָתוֹ (megvett szántóföld, melyet t. i. nem öröklött atyjától. שָׂדֵה מִקְנָה (megvett szántóföld) itt ellentétet képez a שָׂדֵה אֲחֻזָּה (öröklött szántóföld)-val, mivel az előbbi a jöbhél évében ahhoz tért vissza, a kitől a felajánló azt megvette. L. alább a 24. v. מִקְנָה nu. főnév מִקְנָה (venni)-ből. V. ö. M. I. 23, 18. (23) וְחָשְׁבֵלּוֹ הַפְּהֵן, számítsa fel neki az áldozár a 'becsérték összegét, értsd: a becsérték egyes részleteit az évek száma szerint a jöbhél éveig. V. ö. felj. 18. v. — מַכְסַת הָעֵרֶבֶךְ csak annyit jelent, mint: מַכְסַת הָעֵרֶבֶךְ, mert a mutató ה rendszeren nem járul a ragozott főnévhez, ámbár van példa arra is. V. ö. Jos. 7, 21. — מַכְסַת-nak a származását meg jelentését l. M. II. 12, 4. — קֹדֶשׁ לַה, szentség az Örökkévalónak, értsd: a szentély javára adassék és nem az áldozárnak. (25) בְּשִׂקְלֵ הַקֹּדֶשׁ, a szentség sékele szerint. V. ö. M. II. 30, 13. (26) אֶדְ־בְּכוֹר וְגוֹי, kivéve az első fajzatát stb. értsd: azt, a mely már elsőszülöttségénél fogva szentelve vagyon az Örökkévalónak (V. ö. M. II. 13, 11—13.), azt senkisé sem szentelje más czélokra. — אֲשֶׁר יִבְכֹּר fut. puál, származik בְּכוֹר-ból (denominativum), azért: 'אֲשֶׁר יִבְכֹּר לַה', a mely

- senki, akár ökör, akár juh
legyen, az Örökkévalóé az.
- 27 Ha pedig a tisztátalan állatból való, váltsa ki a becslés szerint és tegye még hozzá ötödrészét; és ha ki nem váltatik, adassék el a
- 28 becslés szerint. Mindazáltal minden átok alá vetett, a melyet valaki, mint olyat, szentel az Örökkévaló tiszteletére, mindenből, a mi az övé, akár ember, akár barom, akár örökös földbirtokából, el ne adassék és ki ne váltassék; minden átok alatt levő szentségek szentsége, az Örökkévalóé. Minden ember, ki átok alá esik, ki ne váltassék, hanem öles-
- 30 sék meg. És a föld minden tizede, akár a föld vetéséből, akár a fa gyümölcséből, az Örökkévalóé az, szentség az Örökkévaló
- 31 tiszteletére. És ha valaki ki akarja váltani tizedének valamely
- 32 részét, adja ötödrészét hozzá. És minden tizede a marhá-

אֶתֹו אִם־שׂוֹר אִם־שֶׁה לַיהוָה
כז הוּא: וְאִם בְּבַהֲמָה הִטְמֵאָה
וַיִּפְדָּהּ בְּעֶרְפָּךָ וַיִּסַּף הַמַּשְׁתּוֹ
עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵר וְנִמְכַר
כח בְּעֶרְפָּךָ: אֵךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר
יִחְרֵם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־
לוֹ מֵאָדָם וּבַהֲמָה וּמִשְׂדֵּה
אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמְכַר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־
חֵרֶם קִדְש־קִדְשִׁים הוּא לַיהוָה:
כט שְׁבִיעִי בְּר־חֵרֶם אֲשֶׁר יִחְרֵם
מִן־הָאָדָם לֹא יִפְדָּה מוֹת יוּמָת:
ל וְכָל־מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ
מִפְּרֵי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קִדְשׁ
לא לַיהוָה: וְאִם־גָּאֵל וְגָאֵל אִישׁ
מִמַּעֲשָׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יִסַּף עָלָיו:
לב מִמַּסְרֵי וְכָל־מַעֲשֵׂר בְּכֹר וְצֵאֵן

mint a barom első fajsása az Örökkévalóé. — לא יקדיש, ne szentelje, mert ez már születésétől fogva magától szent. (27) וְאִם בְּבַהֲמָה הִטְמֵאָה, ha pedig a tisztátalan állatból való, t. i. a szamar első fajsása. (V. ö. M. II. 13, 13.), melyet szentelni fog: akkor váltsa ki stb. (28) אֵךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר 'יהרם לה', mindazáltal minden átok alá vetett, a melyet valaki, mint olyant, szentel az Örökkévaló tiszteletére. חרם szónak úgy tárgyi, mint etymologiai jelentését l. feljebb 21. v. (29) כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יִחְרֵם מִן הָאָדָם, minden ember, ki átok alá esik, ki t. i. a legfőbb ítélőszék határozata [folytán átok alá van helyezve. V. ö. p. Josue 6, 26. יִחְרֵם fut. hofál חֵרֶם-ből. V. ö. M. II. 22, 19. (30) וְכָל מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ, és a föld minden tizede, értsd, a termés minden tizede, a mint maga a szent szöveg magyarázza, hozzá tévén: מִזֶּרַע קִדְשׁ — הארץ מפרי העץ, akár a föld vetéséből, akár a fa gyümölcséből. — לא, szentség az Örökkévaló tiszteletére, annyiban t. i. a mennyiben az a tulajdonostól Jeruzsálemben törvény szerint volt elköltendő. V. ö. M. V. 14, 22--23. (32) כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֵר תַּחַת הַשֶּׁבֶט, minden, a mint átmegy a

nak és a juhnak, minden, a mint átmegyén a vessző alatt, a tizedik legyen szentség az Örökkévaló tiszteletére. Ne válogassa, akár jó, akár rossz, és el ne cserélje; és ha mégis elcseréli azt, legyen az és a melylyel elcserélte szentség, ki ne váltassék. Ezek a parancsolatok, melyeket az Örökkévaló parancsolt Mózesnek, Izrael gyermekei számára, a Szinai hegyén.

כָּל אֲשֶׁר-יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט
הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה-קֹדֶשׁ לַיהוָה:
לֹא יִבְקֹר בֵּין-טוֹב לְרָע וְלֹא
יִמְרְנוּ וְאִם-הִמְרָו יִמְרְנוּ וְהָיָה
הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה-קֹדֶשׁ לֹא
לִדְיֹאֵל: אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּהַר סִינַי:

חֹזֵק

vessző alatt. E szavakkal a szent törvény a módot szabja meg, mely szerint a tulajdonosnak a juhok és barmok tizedelése alkalmából el kellett járnia. Ugyanis ki nem válogathatta nyájából sem a jót, sem a hitványt tizednek, hanem ki kellett eresztenie a bárányokat, illetőleg a borjúkat egyenként az akolból, számlálván azokat 1, 2, 3 egészen 9-ig, a 10-diket pedig megbélyegezte a festékes vesszővel, mely kezében volt, és ez volt a szentelt tized, akár ép, akár hitvány lett volna, (33) *לא יבקר וגו'* *ne válogasson* stb., hanem szentelje a tizediket — a mint jön *יבקר* fut. piél *בקר*-ból, melynek voltaképi és átvitt értelemben vett jelentését l. felj. 13, 36. — *יִמְרְנו* tárgyragozott fut. hiíl *מור*-ból. V. ö. ö. feljebb 10. vers. — *הוא ותמורתו*, az és a melylyel elcserélte, értsd: úgy az elcserélt, valamint az is, a melylyel elcserélte. *תמורתו* ragozott nn. főnév, rag nélkül: *תמורה*, származik *מור*-ból. (34) *בהר סיני*, a Szinai hegyén. E helyhatározásnak az okát l. felj. 25, 1.

B
922.
III.

1.

LEVITICUS

VAGYIS

MÓZES HARMADIK KÖNYVE

MASSZORETICUS SZÖVEGGEL

MAGYARRA FORDITOTTA

és

NYELVTANI S TÁRGYI MAGYARÁZATOKKAL ELLÁTTA

DEUTSCH HENRIK

AZ ORSZ. IZR. TANÍTÓKÉPEZDE IGAZGATÓJA ÉS AZ ORSZ. RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
RENDKIVÜLI TANÁRA

MINDEN JÖG FENTARTVA

BUDAPEST, 1888.

A SZERZŐ TULAJDONA

MÁRKUS SAMU KÖNYVNYOMDÁJA BUDAPEST, ANDRÁSSY-ÚT 13.